

Yaş ve Kurunun Manâları	8
Uyku ve Ölüm Benzerliği	8
Rüya ve Ruh	8
Uykudan Uyanış	9
Ecelin Sona Ermesi?	9
Allah Kahirdir	9
Allah Mekândan Münezzehtir	9
El elden üstündür	10
Hafaza Melekleri Var	10
Kirâmen Kâtibîn Melekleri	10
Amel Defteri	10
Hafaza Melekleri?	11
Kirâmen Kâtibiyn	11
Düşünceyi Yazar mı?	11
Meleklerde Nöbet?	11
Melekler İnsanın Neresindedir?	11
Hafaza Meleklerinin Vazifesi	12
Ruhları Kabzeden	12
Azrail (a.s.)'ın Yardımcıları	12
Yeryüzü Bir Leğen Gibidir	13
Azrâü Aleyhisselâm	13
Efendimiz (s.a.v.)'ın Azrail Aleyhisselâm ile Konuşması	13
Ölüm Nedir?	13
Ölümü Unutturan	13
Musibetin büyüğü	14
Dönüş Allah'adır	14
Allah'a Red Olunmak?	14
Mevlâ ?	14
Hüküm	14
Hesap Çok Süratlidir	14
Muhasebenin Manâsı	14
Hesap ve Mizan	15
Hesaptan Önce	15
Âhret Yolunun Tüccarı	15
Ömür Sermâyesi	15
Kurtarıcı Sadece Allah'tır	15
Tesîr-i Şerif:	15
Zulmet	16
Tazarru	16
Kâfirlerin Duaları	16
Şükür Nedir?	16
Şükrü Terk	16
Azab	17
Üst ve Ayak Altı	17
Ayrılık ve Tefrika Azabı	17
Fırka Fırka Bölünmek	18
Allah Kendinizle Azap Eder	18
Efendimiz (s.a.v.)'ın Üç Dileği	18
Tufan	18
Tâûn ve Savaş	18

Kılıçların Fitnesi.....	19
Müslümanlar Arasında Fitne	19
Müslümanlara Düşman Tasallutu.....	19
Hakkı Yalanlamak.....	19
Zulmet ve Nefsin Zulümâtı	20
Nefs	20
İşârî ve Tasavvufî Manâlar.....	20
Allah'ın Nuru ve Ruh.....	20
Evliyanın Sekr Halinde Söyledikleri.....	20
Hallâc-ı Mansûr'un Öldürülme Hadisesi	22
Evliyâ'nın Cesedi Yanar mı?	23
Yeniden Dirildiler	24
Peygamberlerin cesetleri	24
Kur'ân-I Kerime Dil Uzatanlar	24
Tefsîr-i Şerifi:	24
Zâlimlerle Beraber Oturma	25
Peygamberlerden Yanılma	25
Efendimizin (s.a.v.) Şeytanı	25
Hesap	25
Kur'ân-i Kerimi Savunmak.....	26
Aldananlar	26
Dünya Ehline Öğüt.....	26
Ibsal ve Besâlet.....	27
Kâfirlerin dostu	27
Almak Kabul Etmek.....	27
Amel	28
Hamim Suyu ve Azab	28
Kur'ân-i Kerim ile İstihza!.....	28
Masiyet	28
Hikaye (Kadın Ve kefen)	28
Hidâyet Yağmuru	29
İşâri Manâlar	29
Hikâye (Lisân-ı Hâl ile nasihat)	30
Sohbeti Kabul	30
Bâtıla İbâdet?.....	30
Tefsîr-i Şerifi:	31
Şeytanın Yolunda	31
Batıla İbâdet Edenler	31
Cin Nedir?	32
Hidâyet Allah'ındır	32
İslam'la Emir Olunduk	32
İslâm ve Namaz	32
Gökler ve Yer	32
Mülk Allah'ındır	33
Sûr Nedir?	33
Sûr'ün Üç Kademesi Vardır.....	33
Kıyamet Hadisi	35
Teslim Olmalıyız.....	39
İbrahim Aleyhisselâm	39
Tefsîr-i Şerifi:	39

İbrahim Aleyhisselâm'ın Güzel Duası.....	39
İbrahim Aleyh isseÎâm	39
İbrahim Aleyhisselâm'ın Babası?	40
İbrahim Aleyhisselâm'ın Uyarısı.....	40
Efendimizin (s.a.v.) Soyu	40
Câhiliyet Nikâhı Sahihtir.....	40
Nûr-İ Muhammedi'nin İntikâli	41
Peygamberimizin Şeceresi	41
Kureyşlilerin Putlara Tapmaları	42
işârî Manâlar.....	42
Pisliklerden Temiz Çıkar.....	42
Diriden de Ölü Çıkar	43
Göklerin ve Yerin Melekûtu	43
Melekût Ne Demektir?	44
Basiret ve Marifet.....	44
Eşyanın Mâhiyeti.....	44
Te'vilât-ı Necmiyye'den	44
Âlem-i Emir ve Âlem-i Halk.....	45
Mülk ile Melekûtun Farkı?.....	45
Mükâşefe	45
Melekût Yakînî İmân İçindir	45
İbrahim Aleyhisselâm'ın Eşyayı Yorumlaması	46
Tefsîr-i Şerifi:	46
Batanlar Sevilmezler	47
Ay ve Güneş İlâh Olamaz	47
Mahlûkata İltifat	47
Güneş Kararsa?	48
İbrâhim Aleyhisselâm'ın Kavmi.....	48
Allah'ın Dilemesi.....	48
Allah'ın ilmi Her Şeyi Kuşattı	48
İki Fırkadan Murad?.....	49
İmân Ehli Emniyet İçindedirler	49
Hüccet.....	50
İşârî Manâlar	50
Hakîm ve Alîm	51
Melekûtu Görmek	51
İbrahim Aleyhisselâm	51
Yaratıcı Daha Güzel Olur?	53
İbrahim Aleyhisselâmın Zürriyetinden Gelen Peygamberler (A.S.).....	53
Tefsîr-i Şerifi:	53
Nuh Aleyhisselâm	53
Nuh Aleyhisseiâmin Zürriyeti	54
Yunus Aleyhisseiâm?	54
Lut Aleyhisselâm.....	54
Hazret-İ Davud ve Süleyman (a.s.)	54
Eyyub, Yusuf, Musa ve Hârun (A.S.)	54
İhsan Sahipleri	55
Zekeriya, Yahya ve İsa (A. S.)	55
Kız Evlâdı.....	55
Seyyidenin çocukları	55

İlyâs Aleyhisselâm	55
Peygamberlerin Hepsî Salih Zatlardır	56
İsmail Aleyhisselâm	56
Ne güzel buyurmuşlar:	56
Elyesa' Aleyhisselâm	56
Hazret-i Yunus ve Lût Aleyhisselâm	57
Peygamberlerin Zürriyetleri	57
Tefsîr-i Şerifi	57
Peygamberlerin Kardeşleri	57
Seçilmişler	57
Hidâyet Allah'ın Hidâyetidir	58
Mekrullâh	58
Kitap Verilen Peygamberler	58
Hüküm	58
Peygamberlerin Hidâyetine Tabi Olmak	59
Peygamberlerin Hidâyeti?	59
Peygamberler en üstünü	59
Peygamberlerin Hasletleri	59
Te'vilât-i Necmiyye'den	60
Efendimizin (s.a.v.) Makamları	60
Din Öğretiminde Ücret	60
Kurân-ı Kerim Bir Öğüttür	60
Mürşid-i Kâmiller	61
Allâhı Takdir Etmek	61
Takdir ve Kadir	62
Sebeb-i Nüzul	62
Yahudîlerin Gayesi	62
Tevrat'ı Kim İndirdi?	63
Karâtîs	63
Kurân-ı Kerim	63
Yahudiler Tahrif Ediyorlar	63
Yahudilere Cevap	64
Yahudileri Bırak	64
Kurân-ı Kerim	64
Kur'ân-ı Kerim Mübarektir	64
Amelî İlimler	65
Te'vilât-i Necmiyye'den	65
Kur'ân-ı Kerim Şifâdır	65
Ümmü'l-Kurâ	65
Mekke Yeryüzünün Merkezidir	66
Kura Ne Demektir?	66
Kur'ân-ı Kerim Evrenseldir	66
Te'vilât-i Necmiyye'den... ..	66
Kur'ân-ı Kerime İmân	66
Namazı Muhafaza	67
Mahlûk Halıkın Kadrini Takdir Edemez	67
Allah'ı Mahlûk ile Tanımak	67
Ailâhü Teâlâ'yı Allah ile Tanımak	67
Şişmanlık	67
Yemek Yemenin Hükümü?	68

Şişman Âlim Sevilmez	68
Kuran Okuyucuların Şişman Olması.....	69
Hikaye (Şişmanlığın İlâcı)	69
Latif Manâlar	69
Mâsivâ'yı Terk et.....	71
Allah'a Vasıl Olmanın Yolu	71
Kur'ân-ı Kerimin Çok Boyutları Var.....	71
Ahmed Bin Hambelin Allâhü Teâlâ'yı Rüyada Görmesi	71
Mushâf-ı Şerife Bakmak	71
Kur'an Hatminin Fazileti	71
Kur'ân-ı Kerimi Öğrenen ve Öğretenler.....	72
Kur'ân-ı Kerim Hizmeti Allah İçin Olmalıdır	72
Kurân-ı Kerimi Öğretmede Ücret.....	72
Ücretle Kuran Talebesi Tutmak	72
Mushâf-ı Şerif Yıpranırsa?.....	73
Kur'ân-ı Kerimi Okumada Dikkat Edilecek Husus	73
Kurân-i Kerim ile Taganni İle Okumak	73
Taganni Ne Demektir?	73
Kur'ân-ı Kerimi Okuyana Güzel Okudun Demek Küfürdür	73
Nağmeyle Okuyan.....	74
Hikaye (En Güzel Ses)	74
Kur'ân-I Kerim Okumak.....	74
Allâhü Teâlâya İftrâ	75
Tesîr-i Şerifi:	75
Müseylemetü'l-Kezzâb?	76
Yalancı Peygamberin Yalancı Elçileri	76
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri İki Yalancıyı Rüyasında Gördü	76
Esved el-Ansî'yi Öldüren Kurtuldu	76
Müseylemetü'l-Kazzâbı Hazret-i Vahşî Öldürdü	76
Vahiy Adına Yalan Söyleyen?	76
Mürted Oldu Sonra.....	77
Vahyin Misli Olmaz	77
Zâlimler Ölüm Pençesinde	77
Zâlimlerin Amelleri.....	78
Ölüm.....	78
Ebûl-Leys Tefsiri	79
Işârî Manâ.....	79
Ağlamak	79
Sahte Şeyhler.....	79
Sahte Şeyhlerin Cezası	80
Ruhun Ayrılma Acısı	80
Hikâye (kabir azabı)	80
Kıyamete Gelme Şekli?.....	80
Tefsîr-i Şerifi:	81
Haşr	81
Servetleri Terk Ettiniz	81
Sahih Akâid ve Salih Amel	82
Şirk Koştuğunuz	82
İnsanın Düşmanları	82
İnsanın Dostları Dörttür	82

Sonumuzu Tefekkür Etmeliyiz.....	83
İnsan ve Ameli	83
Kabirde Amel	83
Mal ve Makama Güvenme	84
İmam Kuşeyrî'den Tasavvuf Manâlar	85
İşârî Manâlar	85
tecrit Nedir?.....	85
Tefrit Nedir?.....	85
Ruh Kalıptan Önce Yaratıldı.....	85
Seyr-i Suluk.....	86
Son Bulan Yolculuk	86
Tevhit Nedir?.....	86
Allah Mutlak Yaratıcıdır	86
Tefsîr-i Şerifi:	86
Allah Dâne Hayat Verir.....	86
Çekirdeğin Canlanması	86
Diriyi Ölüden ve Ölüyü Diriden Çıkarır	87
Hayy ve Meyyit Nedir?	87
Nutfeden İnsan, Tavuktan Yumurta	87
Zıtlıklar.....	87
İşârî Manâlar	88
İbâdete Müstahak	88
Gündüz ve Geceyi Yaratan Allah'tır	88
Ay ve Güneş Hisâb'tırlar	88
Mevsimlerin Faydaları	88
Husbân ve Hisap.....	89
Güneş'in Ay Üzerine Takdimi.....	89
Güneş ve Ay.....	89
Cennet Ağaçlarının Bir Yaprağı.....	89
Bunlar Hep Allah'ın Takdiridir	89
Her Şey İnsan İçin	90
Allah'ın Eserleri.....	90
Tefsîr-i Şerifi:	90
Yıldızlar.....	90
Âyet-i Kerimeler	90
Adem Aleyhisselâm	91
Yaratılış	91
Ruhların Babası	91
Müstekarr ve müstevda	91
Baba Sulbünde (zürriyet-sülale) İstikrar	92
İnsan Bir Emânettir	92
Kalp Bir Emânettir	92
Âyet-i Kerimeler	92
Enfusîve Âfâkî Âyetler.....	92
Fıkıh ve Fakih.....	92
İman, Tevbe ve Müşahedeye Davet	93
Gaflet	93
Hikâye (dünya).....	93
Dünyaya Hizmet.....	94
Nebatat ve Yeşillik	94

Tefsîr-i Şerifi:	94
Suyu İndiren	94
Biz Kelimesi	95
Yağmur ve Nebatat.....	95
Sebepleri Yaratan	95
Bitkilerin Çıkarılması	95
Hurma Ağacı	95
Kınvân	96
Hurma Ağacı Halamızdır	96
Hamile Kadınlara Yaş Hurma	96
Loğusa Kadına Hurma	96
Ayva Yemek.....	96
Üzüm	97
Bağlar	97
Zeytin ve Nâr.....	97
Meyveler.....	97
Süreyya Yıldızının Doğumu.....	98
Âyetler	98
İşârî Manâlar	98
Bitki Toprağın Tercümanıdır	99

Yaş ve Kurunun Manâları

"Ve ne bir yaş, ne de bir kuru yoktur ki."

"Yaş," şu anda mevcûd olan (bütün mevcûdât)tır.

"Kuru," şu yok olanlar olup, yakında var olacaklardır....

"Yaş," aynı zamanda, ruhanîler, demektir.

"Kuru," kelime de aynı zamanda, câmidât, demektir.

"Yaş," mümin demektir.

"Kuru," kâfir, demektir.

"Yaş," âlim, demektir. "Kuru," câhil, demektir. "Yaş," arif, demektir. "Kuru," zâhid, demektir. "Yaş," muhabbet ehli, demektir. "Kuru," eğlence ehli, demektir. "Yaş," müşahede sahibidir. "Kuru," vücûd sahibidir.

"Yaş," Bakî billâh (Allâhü Teâlâ hazretleriyle bakî olan), demektir.

"Kuru," kendi nefsiyle baş başa kalandır....

"Ancak (hepsi) bir kitap-ı mübîn'dedir."

0 da ümmü'l-Kitap yani ana kitapta (ve kaynak kitabda)dır... Te'vilât-ı Necmiyye'de de böyledir. Müellif (k.s.) hazretleri, gerçekten aziz ve şerif bir zattır...¹

Uyku ve Ölüm Benzerliği

Yüce Meali:

0, odur ki, sizleri geceleyin kendinizden geçirir alır. Bununla beraber, gündüz kazandıklarınızı bilir tutar, sonra sizi onun içinde baş'seder ki, mukadder olan bir ecel tamamlasın... Sonra O'nadır

yine nihayet dönümünüz. Sonra size haber verecek; neler işliyordunuz...60

Kullarının fevkinde kahir 0... Üzerinize harekâtınızı zapteden hafaza gönderir. Hatta, birinize ölüm geldiği vakit, onu gönderdiğimiz melekler kabzederler; ve onlar vazifelerinde kusur etmezler.61

Sonra, o kabzolunanlar, hak Mevlâları Allah'a redd ve teslim edilirler. Agâh olun, hüküm O'nun ve O, hesap görenlerin en serfî...62²

Tefsîr-i Şerifi:

"O, odur ki, sizleri geceleyin kendinizden geçirir alır..."

Hitap, umûmidir; hem mümin için ve hem de kâfir içindir. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, geceleyin sizi uyutur ve sizi hislerinizin ve temyiz etme gücünüzün giderilmesi hususunda sizi ölü gibi yapar. Burada vârid oldu:

-Uyku, ölümün kardeşidir."³

"Tevvefî" kelimesi aslında, bir şeyi tamamıyla tutmaktır.⁴

Rüya ve Ruh

Hazret-i Ali (r.a.)'dan rivayet olundu:

-"Uyku anında ruh bedenden çıkar ve ruhun ışıkları cesette Kalır. İşte bununla kişi, rüya görür. Uykudan uyanacağı zaman ise bir lahza ruh bedene geri döner."⁵

Yani, rüyaları gören, "ruh-i İnsânî'dir. Ruh-i insanî. "Berzah âlem"inde, "Ruh-i hayvânî'den sadır olan çirkin ve güzel şeyleri görür. O da (hayvanî ruh) insanî ruhun gölgesidir. insanî ve hayvanî tabirleri hükemânın {hiKmet sahiplerinin) ıstılahıdır.

Amma seyr-u suluk (tasavvuf) ehli ise, onu ruh ve ruhun tenezzülü yani inmesi diye tabir ederler.

Bununla beraber, gündüz kazandıklarınızı bilir tutar..."

Yani işlediklerinizi bilir.

Kişinin cevârihi; onun kendisiyle amelleri işledikleri azaları (ve organları) dır.

Burada gecenin uykuya ve gündüzün işe tahsis edilmesi, cereyan eden adetlere göredir⁶

¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/460-461.

² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/461-462.

³ Deylemî Müsnedü'l-Firdevs: c. 4, s. 309,

⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/462.

⁵ Kaynağına ulaşamadım.

⁶ CERH , asıl lügatte, bilindiği üzere, bir şeye tesir icra edip zedelemektir. Bunun gereği olarak ele geçirmek, kazanmak mânâsında da bilinmektedir. Nitekim bedenin el, ayak, diş, dil gibi etkili ve âmil uzuvlarına "câriha" ve "cevârih" adı verilir ki. "kâsibe" (kazanana) ve "kevâsib" (kazanana) demektir. Ve burada cerh, bu mânâyadır. : "Kötülükleri kazandıılar" demek olduğu gibi. İbnü Atiyye. asıl manâsıyla cerh (yaralamak)den olmasının ihtimal dahilinde bulunduğunu söylemiştir. Fakat kazanmak ve çalışmak mânâsı hem bunu içerir, hem

Uykudan Uyanış

"Sonra sizi onun içinde ba'seder (diriltir)..."

Gündüzlerin içinde sizi uyandırır.

Bu kavli-şerif, "Fevt ettirir," kavN şerifin üzerine atıftır. Ve bilir," kavli-şerifinin ikisinin arasını ortalaması, insanların uykularından uyanmalarının (ruhlarının kendilerine verilmesin-verilmesinde) büyük bir ihsan olduğunu beyân ve insanların yapmış oldukları kötülüklerden sonra, kendilerinin ölü olarak kalmaları icabet etmesiyle beraber, ruhlarının kendilerine geri verilmesi büyük bir ihsandır. Zira hakikatte onların halleri bir defada helâklarını gerektirmektedir. Hayatları bir daha kendilerine verilmekte ve onlara mühlet verilmektedir.

Kendisinden terâhî kelimesi (yani p "sonra" atfı harfıyla), bina kılınpı haber verildiği gibi...

Sanki şöyie denildi: Gecenin cinsinde sizi kendinizden geçiren (uyutan) sonra da sizin gündüz (ve gecede) ne yaptığınızı bildiği halde; gündüz cinsinden Allah sizi uyandırdı ki,⁷

Ecelin Sona Ermesi?

"Mukadder olan bir ecel tamamlasın..."

Uykusundan uyanan kişi, kendisi için dünyada belirlenmiş olan ecelin sonuna ulaşsın diye...

Ecelin kazası, tamam olmak üzere emrin ayrılmasıdır. Ecelin kazasının manâsı, ömrün gayri olmaksızın ölümle sona ermesidir.

Ecel, ömrün müddetinin sonu, demektir.

Sonra O'nadır yine nihayet dönümünüz."

Sizin ölümle dönüşünüz, Allah'adır. Asla başkasına değil...

"Sonra size haber verecek; neler işliyordunuz..."

Bu gece ve gündüzlerde yapmış olduğunuz amellerin karşılığını görmek için dönüşünüz, Allah'adır....⁸

Allah Kahirdir

"O kâhir'dir..." istilâ etmiştir.

"Kullarının fevkinde..."

Kullarının işlerinde tasarruf etmektedir. Ondan başkası değil. Allâhü Teâlâ hazretleri kullarında dilediğini yapar;

1- icat eder,

2- Yok eder,

3- Hayat verir,

4- Ölüm verir,

5- azap eder,

6- Sevap verir,

7- Bundan başka bütün işlerinde tasarruf eder...

"Fevk" kelimesinin, haberden sonra (ikinci) haber olması da caizdir.⁹

Allah Mekândan Münezzehdir

Buradaki "fevk" (üstünde) kelimesinin manâsı, mekân olarak üstünde olmak, demek değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretlerine mekânların izafe edilmesi muhâl'dir. (Allah mekândan münezzehdir...)

Buradaki "fevk" kelimesinin manâsı, galebe çalmak, kudret ve gücü yetmek, demektir. Bunun benzeri şu cümledir:

"Falanca kişi, ilimde falancanın fevkindedir (üstündedir)" Yani ondan daha âlimdir, demektir.¹⁰

makam karinesi (durumu) ile ortaya çıktığı gibi genellikle tefsirlerin rivayeti de budur. Yani. siz o gün uyumazdan önce organlarınızın hareketleriyle birtakım tesirler İcra etmiş, işler yapmış, maddî veya manevî, hayır veya şer birtakım şeyler kazanmış bulunuyorsunuz ki, bunlar sizin amellerinizdir. Bedeninizin, organlarınızın yıpranması, yaralanmış olması da bu kazanılmışlar cümtesindedir. Siz gündüzün uyanık iken kazandığımız ve hatta kendi elimizle yaptığımız bu işlerin bir kısmını bilmezsiniz de, bazısını bilirsiniz. Fakat gece oldu mu Allah düşünme yeteneğinizi sizden alır, siz ölü gibi kendinizden geçersiniz, şuur ve idrakinize sahip ve malik olamazsınız. O zaman gündüzün bildiklerinizi ve kendi eseriniz olmak üzere en yakın bildiklerinizi bile bilemez olursunuz. Halbuki siz böyle ölü bir halde İken Allah onların hepsini bilir. Elmalı Tefsiri: c. 3. s. 1948.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/462-463.

⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/463-464.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/464.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/464-465.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/465.

El elden üstündür

Mesnevî'de buyuruldu:

-'Eyşâh!

Son mertebeye, ta Hakka ulaşınca kadar el üstünde el vardır!

Zira o öyle dibi ve sahibi olmayan bir deryadır.

Bütün denizler onun yanında bir damla kalır.

Hile ve tedbirler ejderha da olsalar;

Cümlesi Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünün karşısında hiçtirler..."¹¹

Hafaza Melekleri Var

"Üzerinize hareketınızı zapteden hafaza gönderir."

Kendisinden önce olan isim cümlesinin üzerine matuftur.

Ey mükellefler! Allâhü Teâlâ hazretleri, hususiyetle sizin üzerinize amellerinizi muhafaza edecek olan melekleri gönderir. Onlar, "kirâmen kâtibin" melekleridir.¹²

Kirâmen Kâtibîn Melekleri

"Kirâmen kâtibin" meleklerinin mükelleflerin amellerini yazmalarındaki hikmet şudur; mükellef olan kişi, amellerinin yazıldığını bilir ve amellerinin şahitlerin huzurunda kendisine arz edileceğini bilmesi; kendisini ma'siyetlerden daha çok alıkoyan (3/44) Yine muhakkak ki kul, efendisinin lütfuna güvendiği, onun affına dayandığı ve onun günahlarının örtmesine itimat ettiği zaman; kendisine muttali olanlara duyulan bir ihtişam ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin ihtişamından korkmaz.¹³

Amel Defteri

Kâşifi (r.h.) hazretleri buyurdular:

Endişe etmedi, o günden ki onda, ciğerler kan kustu.

¹¹ Mesnevî-î şerif: Defter: c. 3. s. 37.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/465.

¹² Cenab-ı Allah'ın İnsanların her birinin iyi ve kötü bütün işlerini yazmakla görevlendirmiş olduğu iki melek. Allah Teâlâ, amellerini yazmakla vazifelenendirilmiş oldukları kullara şahitlik edecekleri için, yazdıkları defterlerin önemine dikkat çekerek bu şerefli meleklerin dört hususiyetleri vardır.

a- Kirâmen kâtibin melekleri müvekkel oldukları kulun iyi ve kötü bütün amellerini hıfz ederler, unutmazlar. Çünkü unutmakla bir işe dair hüküm sabit olmaz.

b- Bu melekler kerîmdirler. Yani şerefli, doğru ve âdildirler. Çünkü hâin, şerefsiz ve yalancının şahadetiyle hüküm sabit olmaz.

c- Kâtiptirler. Kulların bütün işlerini yazarlar. Zira, insanın ömrünün başlangıcından sonuna kadar bütün işlerini ezberleyip bilmek mümkün olsa bile, bunları yazmakta daha fazla bir sağlamlık vardır. Yazı ile bir şeye dair şüphe ortadan kalkar ve ilim sağlamlaşır.

d- Kulların işlerini bilerek yazarlar. Bir işi resim ve yazı ile zaptetmek ilim değildir. İlimde şuurlu olarak idrak etmek şarttır, şahitlik, şuurlu olarak bilmekle caiz olur. Kirâmen Kâtibin kıyamet gününde şahitlik ederlerken, kulların yaptıklarını ve bunlara dair ne yazdıklarını gayet iyi bilirler. Sağdaki meleğin yazmadığı şeyleri soldaki melek yazmakla görevlidir. Böylece, kulun her işini, hatta hastalık anındaki inlemesini bile melekler yazarlar (Suyûtî, el-Hakaik fi Ahbârî'l-Memâlik, Beyrut 1988/1408, s.92)

Kirâmen Kâtibin, kulun iyi ve kötü her işinin günah ve sevaplarını yazarlar. Fakat kul iyi işini içinden samimi olarak, Allah rızası için yapmayınca, katıksız Allah rızası için yapılmayan ameller geçersiz sayılır. Hatta melekler, kulun iyiliklerini çok sayıp beğenerek Allah'ın dilediği katına ulaştırdıklarında, Allah, onlara şöyle vahyeder: "Siz kulumun amelini gözetip zapt eden idiniz. Ben ise kulumun nefsinde olan niyetinin özgözeticiyim. Kulum, amelini halis ve katıksız olarak benim rızam için yapmadı. Bunu Siccîn'e atınız".

Melekler, az ne önemsiz buldukları kulun amelini de Allah'ın dilediği mülk ve saltanatından olan katma ilettiklerinde, Allah onlara vahiy eder ki, "Sizler kulumun işini yazıyordunuz. Ben ise onun nefsinde olanı bilir ve gözetirim. Amelini katlayın da onu İlliyyin'e atın" 'Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, c. 5, s. 104, Kişinin halis olarak iyi niyeti, niyetsiz amelinden hayırlıdır. Kul, Allah rızası için iyi amel işlemeye niyet edince, hastalık gibi bir engel çıkınca, veya sıhhatli zamanındaki gibi Salih ve çok amel işleyemeyince, Allah, ona sıhhatli zamanında işlediği gibi niyetine göre sevap yazdırır. Kirâmen Kâtibin melekleri kullar cima ettiklerinde ve ayak yoluna çıktıklarında yanlarından ayrılırlar. Hattâ kişi guslederken, çıplak vaziyette bulunduğu zaman ve cünüp iken de yanından ayrılıp geriden gözetlerler (Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, c.5, s.323:

Fakat insan her ne vaziyette bulunursa bulunsun mutlaka onu gözetleyip amelini hıfzedip yazarlar. Kişi ölünce de kabrinin başında beklerler (Suyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, c. 6 s. 105; tnsan, meleklerin iyilik ve kötülüklerini yazdığına ve Allah'ın da her şeyi bildiğine inanınca, günahlardan vazgeçip iyilik yapmaya çalışır. Kişi mahşerde, günahını inkâra yeltenirse, Allah'ın bilmesi, meleklerin şahitliği ve defterlerin elde bulunması onu susturur. Biz bu defterlerin mahiyetini bu dünyada bilemeyiz. Allah'ın bu meleklerini kullarının yanında bulundurup bunlara amellerini yazdırması, O'nun tam adaletinin gereği ve tecellisi ve kıyamet kopunca, kurulacak büyük mahkemenin önemini belirtmek içindir. Kirâmen Kâtibin meleklerinin tuttuğu defterler mahkeme-i kübrâda sahiplerine verilecektir. İnsana, "Bu deftere senin işlediğin her şey yazıldı, hiç bir şey eksik bırakılıp unutulmadı" denilir. O gün herkes defterinde yazılanlara vakıf olacaktır. İnsanın yaptıkları, bütün iyi, kötü amelleri boynuna dolanmıştır. Hiç bir kimsenin amel defterinden kurtulması mümkün değildir. Onun için günahlarımıza Tövbe edelim. Kur'ân-ı kerim ve sünnetten ayrılmayalım. Evliyanın yolunda gitmeye çalışalım. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/465-466.

¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/467.

Gönüller boşuna çırpındılar...
Amel defterleri verilir.
Ve denilir ki:
-"Oku! Ta ki yapmış olduğun bütün amelleri göresin!"
Etme! Yolculukta kendine günahları ağırlık etme!
Etme ki, amel defterinden güzellikler ve iyilikler göresin! ¹⁴

Hafaza Melekleri?

Haberde varid oldu:

"Muhakkak ki bizden her insanın üzerinde geceleyin iki melek ve gündüzleri iki melek vardır. İkisinden bir haseneleri (iyilik ve sevapları) diğeri de seyyiât (kötülük, günah ve kabahatlar) yazar." ¹⁵
-"Sağdaki melek, soldaki meleğin üzerine emirdir. Kul bir hasene (iyilik) işlediği zaman, hemen o kişiye on katı ile yazılır. Kul bir günah işlediği zaman; soldaki melek o günahı yazmayı dilediği zaman, sağdaki melek ona:
-"Dur (yazmaktan kendini tut)" der. O da tam altı saat durur veya yedi saat durur. Eğer o kişi (zaman içerisinde) günahlarından istiğfar ederse; o günahı yazılmaz. Eğer istiğfar etmez, bir kötülük (ve günah) olarak yazılır." ¹⁶

Kirâmen Kâtibiyn

Sual: Eğer sen desen ki: Bu melekler (kulun) zahiri fiil amellerini bildikleri gibi, bâtın azm (ve niyetlerini)de bilirler mi? ve
Cevâp: Derim ki: Evet! (Vakıftırlar). Çünkü hafaza melekleri, sefereden istinsah etmektedirler. Sefere, levh-i mahfuz ile vekil oldukları hazinelerdir. Bütün âlemlerin halleri, ehillerinin sırları ve zahiri amelleri hep orada yazıldı. Meleklerin buna vakıf olmalarından itibaren, bu amellerini ikinci kere .olarak günün başlangıcından sonuna kadar ve gecenin başından sonuna kadar insandan sadır olan her şeyi hakkıyla yazarlar. ¹⁷

Düşüncüyü Yazar mı?

Denildi ki:
Kul bir hasene (iyilik yapmayı) düşündüğü zaman; onun ağzından (meleklerin ve ruhanîlerin hissedecekleri şekilde) misk kokusu çıkıp yayılır. (Melekler) böylece ondan haberdar olup bilirler ve onu yazarlar.
Kişi, kötülük işlemeyi düşündüğü zaman da kendisinden kötü bir koku yayılır ¹⁸

Meleklerde Nöbet?

Sual: Eğer sen desen ki: Kulun amellerini göğe kaldıran melekler mi ertesi gün gelenler yoksa başkaları mı?
Cevâp: Derim ki: Bâzî âlimler buyurdular: Zahir olan muhakkak ki insanların iki melekleri hep aynıdır; hayatı boyunca asla değişmezler...
Bazı meşâyih-i izam hazerâti (k.s.) buyurdular:
Meleklerden gelenler bir daha ebediyen geri dönmezler. Onların yerine başkası gelir ve bu tâ ömrün sonuna kadar devam eder. ¹⁹

Melekler İnsanın Neresindedir?

¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/467.

¹⁵ Kurtubî Tefsiri, c.17 ,s. 10

¹⁶ , Kenzul-Ummâl: 10212,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/467-468.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/468.

¹⁸ Bu konuda bir çok hadis-i şerif vardır:

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/469.

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim bir hasene yapmayı düşünüp niyet ederse, o düşündüğünü amel etmezse bile, ona bir hasene yazılır. Kim bir hasene düşür ve onunla amel ederse, ona on kattan yedi yüz misline kadar yazılır. Kim bir kötülük düşünür ve niyet ederse, onu yapmazsa kendisine hiçbir şey yazılmaz. Ve eğer o kötülüğü yaparsa, yazılır." Sahihî Müslim: 187,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/469.

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/469.

(İnsanın bedeninde) iki meleğin durma yerinde ihtilâf olundu. Nebevî haberde (hadis-i şerifte şöyle) varid oldu: -"Ağzılarınızı kürdan ile temizleyin! Muhakkak ki ağzularınız İki hafaza ve kerim meleğin oturdukları yerdir, O ikisinin (hafaza meleklerinin) mürekkepleri kişinin tükürüğü, kalemleri ise (kişinin) dilidir. O İki meleğe, dışların arasında kalan yemek artıklarından daha acı bir şey yoktur. " ²⁰

İnsana bu iki melekten başka meleklerin vekil kılınmaları (akıl ve nakilden) asla uzak değildir. Belki onlardan meleklerin çoğu insanı eziyetlerden muhafaza etmektedirler. Rivayetlerde geldiği üzere ²¹.

Hafaza Meleklerinin Vazifesi

"Hatta, birinize ölüm geldiği vakit,"

"hatta- tâ ki" kelimesi kendisiyle kelâmın başladığı bir kelimedir. O bununla beraber mâ ba 'di olan cümle-i şartıyyeyi mâ kabil için gaye (sonuç) kılar.

Sanki şöyle denildi: Allâhü Teâlâ sizin üzerinize hafaza meleklerini gönderir. Hafaza melekleri, sizin amellerinizi hayatınız müddetince muhafaza ederler; tâ ki hayatınızın müddeti sona erinceye kadar; kim olursa olsun (onun üzerinde amellerinizi yazan kirâmen kâtibin melekleri vardır...)

Kendisine ölüm sebepleri ve ölümlerinin başlangıcı geldiğinde; Aisy "Onu gönderdiğimiz melekler kabzederler;"

Onlara vazifelendirilmiş başka melekler, onun ruhunu kabzederler. Bu melekler, "Ölüm meleği" (Azrail aleyhisselâm) ve onun yardımcılarıdır.

İşte bu anda, hafaza meleklerinin vazifesi sona erer... "Ve onlar," Gönderilen melekler,

"Vazifelerinde kusur etmezler.

Melekler, kendilerine emredilen vazifede, göz açıp kapayıncaya kadar ne acele ederler, ne de geciktirirler... ²²

Ruhları Kabzeden

Bil ki: Ruhları kabzeden hakikatte Allâhü Teâlâ hazretleridir. Ölüm meleği (Azrail Aleyhisselâm) ve onun yardımcıları, birer vasıtadırlar. Bundan dolayı vefat işi, onlara izafe edildi.

Bazen vefat işi, meleklerin vasıtası olmadan da ojur. Fâtıma'tüz-Zehrâ (r.a.) ²³ hazretlerinin ve başkalarının ölümlerinde nakledildiği üzere... ²⁴

Azrail (a.s.)ın Yardımcıları

Ölüm meleğinin (Azrail Aleyhisselâm'm) yardımcıları on dört (14) melektir. Bunlardan yedisi rahmet melekleridir. Kabz'dan sonra, müminin ruhları onlara teslim edilir. Bunlardan yedisi de azap melekleridir. Vefatından sonra kâfirlerin ruhları onlara teslim edilir. ²⁵

²⁰ Deylemî Müsnedü'l-Firdevs: 1, s. 105,

²¹ Her insanda vazifelfctam 384 melek vardır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/469-470.

²² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/470-471.

²³ Fatımatu'z-Zehra (r.a.) hazretleri. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kerimesidir. Doğum tarihi ihtilâflı olup (605, 609, 615) yıllarında dünyaya geldiğine dair çeşitli rivayetler ve görüşler vardır. İmam Ali (r.a.) hazretlerinin eşi, Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in anneleridir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin soyu kendisi yoluyla gelmektedir. Takva sahibi ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini çok İyi temsil ettiler. Takva ve ihlâs timsâliydi. Haya ve marifet sahibi idi. Hazret-i Fatma çok nurânî yüzlü olduğu için kendisine Zehra denilmiştir. Hazreti Aişe (r.a.) hazretleri,

- "Ben karanlık gecede, Hazret-i Fatma'nın yüzünün aydınlığı ile iğneye iplik geçirirdim" buyurdular. Bir rivayete göre hayız ve nifas görmediği için kendisine Zehra adı verilmiştir. Lakaplarından biri de "BetüTdür. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin vefatından altı ay sonra vefat ettiler. Hazret-i Fatma'nın ölümü diğer insanların ölümlerine pek benzemiyordu. Bir rivayete göre vefatı yaklaştığında ve ölüm hastalığına tutulduğunda, gusletti. Kendisine kefen olacak yeni şeyler giyindi. Sonra sağ elini yanağı altına koydu, yanı üzerine yattı. Sonra kibleye döndü ve sonra şöyle vasiyette bulundu:

- "Ben şimdi ruhumu teslim edeceğim. Beni hiçbir kimse açmasın, beni gusletmesinler. Ve beni sesiz bir şekilde geceleyin defnedin..." buyurdular. Meşâhiru'n-Nisâ: c. 2, s. 107, Mehmed Zihni Efendi.

Hazret-i Fatma (r.h.), Hicrî II. (Milâdî 633.) yılında Medine'de Mescid-i Nebevî'ye bitişik odasında vefat etti. Hazret-i Fatma (r.a.) hazretlerinin bu güzel şekilde kendisine has ve meleklerin vasıtası olmadan ölümünden dolayı, ölümünden sonra yıkanılmadı. Onu geceleyin Hazret-i Ali ve en yakın akrabalarından birkaç kişi götürüp defnettiler. Sabahleyin Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) ve diğer sahabeler, Hazret-i Fatma'ya hastalığından dolayı hâlini sormaya geldiler, ölümünü ve defnedildiğini duyunca hüznülediler, Hazret-i Ali de bunun Hazret-i Fatma'nın vasiyeti olduğunu ve kendisinin erkekleri görmesini istemediğini söyledi, diye beyanda bulundu. Bir rivayete göre de Hazret-i Fatma (r.a.)'ın vasiyet üzerine ölümünden sonra onu Esmâ binti Umeyr (r.a.) yıkamışlardır.... Hz. Fatma'nın kabri konusunda da üç değişik rivayet vardır:

1- Cennetü'l-BakT,

2- Akil'in evinin avlusu,

3- Hz. Abbas'ın daha sonra yaptırılan türbesi. Ancak bugün kabul edilen yer Cennetü'l Bakîde olmalıdır,

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/471.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/471-472.

Yeryüzü Bir Leğen Gibidir

Mücahit (r.h.) hazretleri buyurdular:

- "Bütün yeryüzü ölüm meleği (Azrail Aleyhisselâm) için bir taşı (tepsi-leğen) gibi kılındı. Azrail Aleyhisselâm, dilediği cihete uzanır (istediği kimseye elini uzatıp ruhunu alır)..."²⁶

Azrâü Aleyhisselâm

Bu fakîr (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki: Ruhları almak işinde ölüm meleği (Azrail Aleyhisselâm'a) herhangi bir zorluk asla yoktur. Her ne kadar bir anda ölecek olan insanlar çok ve değişik memleketlerde olsalar bile... Bu keyfiyet bu cüzî akıl ile bilinmiyor; şeytanın bir anda bütün dünya ehlinin kalplerine vesvese vermesi (akıl ile bilinmediği) gibi²⁷ ... (3/45)

Efendimiz (s.a.v.)'ın Azrail Aleyhisselâm ile Konuşması

Rivayet olundu:

Haberde geldi ki: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bir gün bir hastayı ziyaret etti. O hastanın baş ucunda oturur halde, Azrail Aleyhisselâm'ı gördü. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Azrail Aleyhisselâm'a;

- "Ey Ölüm meleği! Ona yumuşak davran; zira o kişi, mümindir!" buyurdular. Ölüm meleği;

- "Ey Muhammed (s.a.v.)! Müjdele! Gönlünü hoş tut! Gözün aydın olsun! Muhakkak ki ben bütün müminlere yumuşak davranıyorum. Ben, müminin ruhunu alırım, hâne ehli (ailesi) feryat etmeye başlarlar. (Bunun üzerine) ben evin bir köşesine çekilirim. Ve onlara şöyle derim:

- "Bunda benim herhangi bir günahım yok. Çünkü ben memurum. Yine buraya döneceğim! Sakının! Sakının!..."

Dağda, karada, denizde ve düzlükte hiçbir aile efradı yoktur ki; ben günde beş kere kendileriyle musafaha etmeyeyim? Hatta ben onlardan küçüklerini ve büyüklerini kendilerinden daha iyi bilirim... Allah'a kasem olsun ki, eğer ben kendiliğimden bir sivrisineğin canını almak istesem; buna gücüm yetmez; Allâhü Teâlâ hazretleri onun ruhunu almayı bana emretmedikçe; ben onun ruhunu alamam²⁸...."

Ölüm Nedir?

Âlimler (r.h. hezarâtı) buyurdular:

Ölüm yokluk değildir; fena bulmak ve tam bir gayb da değildir. Ölüm, ruhun bedenden alâkasını kesmesi, bedenden ayrılması ve ikisinin arasına bir mâninin girmesiyle hâlin değişmesi ve dardan (dünyadan) başka bir dara (ukbaya) intikal etmektir.²⁹

Ölümü Unutturan

Allâhü Teâlâ hazretleri, ölümü alaca bir koç suretinde yarattığında, ona:

- "Bu heyetin (ve şeklin) üzerine meleklerin saflarının arasına git" (ve onların içine gir)" dedi.

Ölümü (müşahhas olarak alaca koç şeklinde) gören meleklerden hepsi bayıldılar. Tam bin sene baygın olarak yerde kaldılar. Sonra melekler kendilerine geldiler ve Allâhü Teâlâ hazretlerine şöyle seslendiler:

- "Ey Rabbimiz! Bu nedir?" diye sordular. Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "0 ölümdür!" Melekler:

- "Ya Rabbi bu ölüm kimler içindir?" diye sordular. Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Nefs (ruh) sahibi olan (herkes) içindir!" Melekler sordular: - "Ya Rabbi! Dünyayı neden yarattın?" Allâhü Teâlâ buyurdu: - "Adem oğulları orada yerleşsin (ve orada İskan olmaları için)..." Melekler sordular:

- "Ya Rabbi! Kadınları niçin yarattın?" Allâhü Teâlâ buyurdu:

- "Nesil olsun diye..." Melekler sordular:

- "Bunun (ölümün) kendisine musallat olduğu kişi, kadınlarla ve dünya (malı ve ziyneti) ile meşgul olur mu?" Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

²⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/472.

²⁷ Bunların keyfiyetini anlamaya çalışmak yerine bunların hakikatte var olduğunu bilerek ölüme iyice hazırlanmak için kendimizi şeytanın vesveselerinden korumaya çalışmalıyız bunlar nasıl oluyorsorusunun cevabı çok kolaydır allhü teala hazretleri izin veriyor oda oluveriyor... inanmak yeter... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/472.

²⁸ Kenzu'l-Ummâl: 42810, Tabarâni el-Mu'cemü'i-Kebîr: 4288, Mecmeu'z-Zevâid: 3928.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/472-473.

²⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/473.

- "Tûl-i eme! (uzun yaşama düşüncesi) onlara ölümü unutturur. Hatta onlardan dünyayı alan (dünya malına sarılan) ve kadınların şehvetine sarılanlar olur..."³⁰

Musibetin büyüğü

Bundan dolayı denildi ki:

- "Ölüm musibetlerin en büyüğüdür. Ölümden gâfil olmak ise ondan (ölümden) daha büyük bir musibettir..."³¹

Dönüş Allah'adır

Sonra redd ve teslim edilirler.

şerifinin üzerine atıftır. Zamir ise, jisif "sizden biri" bir kavû şerifinin medlulünün manâsının içinde olan bir kişiye râcidir...

"Allah'a..."

Allah'ın hükmüne ve ceza için hesap mevkıfına sevk edilirler.³²

Allah'a Red Olunmak?

Allâhü Teâlâ hazretlerine redd olunmak, zahiri manâsı üzerine değildir. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri, mekândan ve cihetten âli ve münezzehtir. Belki, Allâhü Teâlâ hazretlerine redd olunmak, onun hükmüne boyun eğenlerden kılınmaları ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kazasına itaat etmeleridir. Zira onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka mâlik ve hâkimin bulunmadığı bir yere (kıyamete) sevk edilmişlerdir...³³

Mevlâ ?

Yani mutlak olarak işlerine malik olan Mâlikleridir. Amma Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Ve kâfirlere gelince onlar için Mevlâ yoktur."³⁴

Kavl-i şerifine gelince; buradaki "Mevlâ" kelimesi, "yardımcı" manasınadır. (Bu iki âyet-i kerimenin) aralarında bir tenakuz {ve zıtlık} yoktur.

"Mevlâlan..." kelimesi ism-i Celâl'dan bedeldir.³⁵

Hüküm

Ancak adalet ile kaza ve hükmedendir... "Mevlâ" kelimesinin sıfatıdır.,

"Agâh olun," Bilin ve uyanık olun ki, "Hüküm O'nundur..."

Kulların arasında hükmetmek... 0 gün, kulların arasında hükmetmek, sadece ve sadece Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsustur; O'ndan başkasının herhangi bir şekilde kullar arasında hükmetmesi ve salâhiyeti yoktur...³⁶

Hesap Çok Süratlidir

"Ve O, hesap görenlerin en seni..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün mahlûkatı, en çabuk, en hızlı ve kısa bir zamanda hesaba çeker...

Birinin hesaba çekmesi, diğerini hesaba çekmekten kendisini alıkoyamaz ve meşgul etmez. Bir meşguliyet, diğer bir meşguliyetle kendisini meşgul etmez. Allâhü Teâlâ hazretleri, herhangi bir âlet ile konuşmaz. Allâhü Teâlâ hazretleri, herhangi bir fikir, düşünme ve görüşe muhtaç değildir. Allâhü Teâlâ hazretleri, hesaba çektiği kişinin elini bağlamaya da muhtaç değildir...³⁷

Muhasebenin Manâsı

³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/474.

³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/475.

³² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/475.

³³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/475.

³⁴ Muhammed: 47/11,

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/475-476.

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/476.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/476.

Muhasebenin (hesaba çekmenin) manâsı, her bir kişiye müstahak olduğu sevap ve azabı tarif etmektir...³⁸

Hesap ve Mizan

Bazı âlimler buyurdular:

Muhasebe (hesaba çekmek) amellerin takdiri, vezin (tartmak) ise, amellerin miktarlarını izhâr etmek içindir. Hesap, mizandan öncedir. Bundan dolayı hesapsız cennete girenlere mizan da yoktur.

Bit ki: Muhakkak haşr ve hesap, yeryüzünde olmaz. Hesap ve mizan, "arz-i mübeddele" değişen arzın üzerinde yani "Arz-ı Beyzâ" beyazlığı gümüş gibi olan arzın üzerinde olacaktır, Arz-ı Beyzâ;

- 1 - Üzerinde adam öldürülmemiş,
- 2- Kan dökülmemiş,
- 3- Hiçbir kimse o arzın üzerinde zulmetmemiş
- 4- Kimse orada zulme uğramamış...
- 5- Tertemiz ve beyaz toprak...³⁹

Hesaptan Önce

Haşr ve hesap sabit olduğu zaman ve muhasip (hesabı gören alîm, habir ve basîr- gören, haberdar olan ve işiten) Allâhü Teâlâ hazretleri olduğuna göre, akıllı bir kişiye düşen vazife; hesapta münâkaşa edilmeden önce; dünyada nefisini hesaba çekmektir.⁴⁰

Âhîret Yolunun Tüccarı

Muhakkak ki insan, âhîret yolunda bir tüccardır. Onun sermâyesi ömrüdür. Kârı, ömrünü taat ve ibâdetlerde sarf etmesidir. Hüsran (ve zararı) ömründeki ma'siyetler ve kötülükleridir. Bu ticârette onun ortağı, nefsidir.

Nefis, her ne kadar, hayır ve şerre elverişli ise de; lakin nefis, ma'siyetlere ve şehvetlere daha çok meyletmekte ve yönelmektedir. Akıllı insan, elbette nefisini, murakabe ve muhasebe etmelidir.⁴¹

Ömür Sermâyesi

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Sen mal ve menfaat endişesinden dolayı gafil oldun. Zira ömür sermâyesi malsız bitip sona erdi..."⁴²

Kurtarıcı Sadece Allah'tır

Yüce Meali:

De ki: "Kim kurtarır sizi o karanın, denizin zulmetlerinden, gizliden gizliye yalvara yalvara dualar ederek dediğiniz demler... "Ahdimiz olsun, eğer bizi bundan kurtarırsan, seksiz şüphesiz şâkirînden oluruz".

De ki: "Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntıdan... Sonra da siz müşriklik edersiniz".⁶⁴

De ki: "O size üstünüzden veya altınızdan bir azap salıvermeye, yahut birbirinize katıp bazınızın bazınızdan hıncını tattırmaya da kadirdir". Bak, âyetleri nasıl tasrîf ediyoruz, gerek ki, fikhıyla anlasınlar.⁶⁵

Bu böyle hak iken, kavmin buna yalan dedi. De ki: "Üzerinize vekil değilim.⁶⁶

Her haberin mukarrer (kararlaştırılmış) bir zamanı var; artık üerle bilirsiniz".⁶⁷⁴³

Tesîr-i Şerif:

"De ki:"

Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Mekke ehline de ki:

"Kim?" İstifham içindir.

"Kurtarır sizi,,,"

Sizleri halâs eder ve size kurtuluş verir. (3/46)

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/476.

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/476-477.

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/477.

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/477.

⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/477.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/478.

a "0 karanın, denizin zulmetlerinden..."
Seferlerinizde sizi şiddet ve korkulardan Allah'tan başka kim kurtarır? ⁴⁴

Zulmet

"Zulmet," meşakkat için istiare olundu. İkisinin arasında, korku ve basiretleri iptal etmek manâsı müşterek olarak vardır. Şiddetli bir gün için; "Karanlık gün ve yıldızlı gün," denilir. Yani günün zulmeti ve karanlığı şiddetli oldu. Hatta karanlıkta gece gibi oldu. Çünkü gece ayın nuru ve ışığıyla aydınlanmadığı zaman, yıldızların küçükleri ve büyükleri ortaya çıkıp zahir olur. Gecenin karanlığı şiddetlendikçe, yıldızların ortaya çıkması o nispette zahir olup ortaya çıkarlar....⁴⁵

Tazarru

"Gizliden gizliye yalvara yalvara dualar ederek (dediğiniz) zaman:" Yani alenen (aşikâr) ve gizli olarak dua ediyorsunuz, demektir.

Bu manâ, "Açıkça ve gizlice" kelimelerinin birer mastar olup, "Ona dua edersiniz," fiilinin tâlinden hâl olmaları üzerinedir, "Dua edersiniz," fiili de "Sizi kurtarır," fiilinden hâldir. Yani siz; Allâhü Teâlâ hazretlerine dua eder olduğunuz halde, demektir.

Tazarrû", alçalmayı (yalvarmayı) izhâr etmektir. O da, yani şiddetli fakirlik ve bir şeye muhtaç olmaktır. ⁴⁶

Kâfirlerin Duaları

"Ahdimiz olsun, eğer bizi kurtarırsan, l
trâde-i kavi üzerine bu kavli-i şerifte "Dua edersiniz, "fiilinin failinden hâldir.
Yani siz, vallahi eğer bizi halâs kılsan, der olduğunuz halde, demektir.

"Bundan..."

Zulmetler ve şiddetlerden, demektir.

"Elbette şükredenlerden oluruz".-

Şükürde rüsûh sahibi, bu nimet için şükre devam edenlerden oluruz. ⁴⁷

Şükür Nedir?

"Şükür," hakkını yerine getirmekle beraber nimeti itiraf etmektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetinin hakkı, kendisine nimeti veren Allah'a itaat etmektir. Bırakın, hiçbir şeye kadir olmayan şeyleri Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmayı; Allâhü Teâlâ hazretlerine isyan etmemektir...

"De ki:11

Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Onlara de ki: "Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntudan..."

Onun dışında bir gam ve keder...

"Kerb," nefsi tutan gam ve kederin son noktasıdır.

"Sonra da siz..." Siz bu celil nimeti müşahede ettikten sonra; "Müşriklik edersiniz,"
Allâhü Teâlâ hazretlerinin ibadetiyle gayriye ortaklık koşuyorsunuz...⁴⁸

Şükürü Terk

"Seksiz şüphesiz şâkirînden oluruz" kavli-i şerifine münâsip olan; (bu âyet-i kerimenin sonunda) "Sonra siz şükretmiyorsunuz" Yani siz Allah'a ibâdet etmiyorsunuz; (şeklinde sona ermesiydi...) Lakin "Müşriklik edersiniz," kavli-i şerifi, onun şükretmezsiniz kavli-i şerifinin) yerine konuldu. Bu şirk koşmanın re'sen şükürü terk etmenin menzilesinde olduğunu tembih içindir...

bir azap salıvermeye, kadirdir". Sizin şirklerinizden dolayı, ⁴⁹

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/478-479.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/479.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/479.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/480.

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/480.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/481.

Azab

"De kfe O sizin üzerinize

"Sizin üstünüzden,"

Yani üstünüz tarafından olan bir azabı, demektir. Nuh Aleyhisselâm'ın kavmine yaptığı gibi. Nuh Aleyhisselâm'ın kavmini helak etti; onların üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri "Tufan, yıldırım, rüzgar ve sayha gönderdi.

Allâhü Teâlâ hazretleri Lût Aleyhisselâm'ın kavmini ve "ashâb-ı fil" ⁵⁰ ise üzerlerine gökten taş göndermekle helak etti.

"Veya ayaklarınızın altında.

Yani alt taraftan, demektir. Firavuncun boğulduğu gibi. Karun'un yerin dibine geçmesi gibi. ⁵¹

Üst ve Ayak Altı

Denildi ki:

"Üstünüzden..." yani

1 - Melikleriniz,

2- Büyükleriniz,

3- Reisleriniz,

4- Efendileriniz

5- İleri gelenleriniz, demektir...

"Veya ayaklarınızın altında..." yani;

1 - Kötü köleleriniz,

2- Sefilleriniz,

3- Sefihleriniz,

4- Ayak takımınız, demektir...

"Veya." Kelimesi, bu iki halden hâli olmayı menetmek içindir; yoksa ikisinin arasının bir kavimde toplanmasını menetmek için değildir. Zira bir kavme bu iki cihetten beraberce (yani hem üstlerinden ve hem de atlarından kendilerine) azap gelmesinde bir engel yoktur... Nuh Aleyhisselâm'ın kavminde böyle olmuştu, (Zira Tufanda gökten su indiği gibi, yer de içindeki suları dışarıya akıtmıştı...) ⁵²

Ayrılık ve Tefrika Azabı

"Veya sizi katıp karıştırır,"

⁵⁰ "Ashâb-ı Fil" Habeşistan'ın Yemen valisi Ebrehe'nin Kabe'yi yıkmak niyetiyle harekete geçmesi' üzerine, tâ Mekke'nin yakınlarına gelip, Mekke yakınında Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği bir kuş sürüsünün attığı taşlarla helak olan orduya denilir. Rivayet edilir ki: Habeşistan'ın Yemen valisi olan Ebrehe, Arapların Kabe'ye olan saygılarını göreyek dinî, siyasî ve iktisadî düşünceler içinde Arapları ve dolayısıyla ticâret ve parayı memleketine çekmek için San'â şehrinde "el-Kulleys" adında çok büyük ve haşmetli bir kilise yaptırır. Çevrede yayınladığı bir tamimle Arapları Kabe yerine Kulleys'i ziyarete çağırırsa da, bu çağrı kabul görmedi. Hatta bir gece Kulleys'e gizlice giren bir Arap, hakaret olsun diye içine pisledi. Ebrehe, buna çok öfkelenildi. Kabe'yi yıkmaya karar verdi. Büyük bir orduyla Mekke'ye doğru harekete geçti. Orduya heybet vermek üzere Habeşistan'dan bir fil de getirtmişti. Fil, ordunun önünde azametle yürüyordu. Bu filden dolayı Ebrehe ve ordusuna "Ashâb-ı Fil", bu seneye de "Fil Senesi" ve hadiseye de "Fil hadisesi" adı verilmiştir. Ebrehe, ordusuyla birlikte süratle Mekke'ye doğru ilerliyordu. Onun maksadını öğrenen Araplar telâşa kapılmışlar, Mukaddes Bey'lerinin yıkılmasına mani olmak üzere mukavemet hareketlerine teşebbüs etmişlerse de Ebrehe'nin muazzam ordusu karşısında yenilip, dağılmışlardı. Zaten Arap kabileleri siyasî bir organizasyondan mahrum olup dağınık bir vaziyetteydiler ve henüz bir birlik sağlayamamışlardı. Böylece Ebrehe, küçük bir takım mukavemetleri kolaylıkla bertaraf ederek Mekke yakınlarına kadar geldi. Ebrehe'nin bir elçisi Mekke'ye gelip, kendilerine karşı konulmaması ve Kabe'nin yıkılmasına müdahale edilmemesi hâlinde kimseye dokunulmayacağı, fakat küçük bir direnişle karşılaşarlarsa Mekke'de taş üzerinde taş bırakılmayacağı ihtarında bulundu. Ebrehe'nin ordusu Mekke'nin meralarında otlayan, deve ve diğer hayvan sürülerini almışlardı. Mekke reisi olarak Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim, bir heyetle Ebrehe'ye müracaat etti. Ebrehe ile konuştu. Ondan hayvanlarını istediler. Ebrehe Abdülmuttalib'in çok tesirinde kalmıştı. Ona istediği bütün hayvanlarını geri verdi. Ve ona:

"Eğer benden Kabe'nin başışlanmasını isteseydin; senin hatırın için Kabe'ye dokunmaz geri dönerdim" dedi. Abdülmuttalib:

"Ben develerimin sahibiyim! Onun için senden develerimi istiyorum! Kabenin ise Rabbi var. Kabenin Rabbi Kabe'yi korur..." buyurdular. Mekkeliler, şehri boşaltıp dağlara çekildiler. Ertesi sabah Ebrehe, ordusuna hareket emrini verdi. Kısa bir mesafe katıldıktan sonra Mekke'ye ve Kabe'ye hücum edilecekti. Ancak ordunun hareketinden az sonra gökte görülen bir kuş sürüsü, ordunun tam üzerine geldiği zaman taşıdıkları taş parçalarını Ebrehe'nin askerleri üzerine bırakmaya başladılar. Her kuş, biri gagasında, ikisi ayaklarında olmak üzere üç taş taşıyordu ve rivayetlere göre mercimekten biraz büyük, nohut tanesinden biraz küçük olan ve pişmiş topraktan oluşan bu taşlar, mutlaka bir askere isabet ediyor, taşın isabet ettiği yerde de derhal bir yara açılıyordu ki kısa sürede derinleşen ve iltihaplanan bu yara, askerlerin tamamen kırılıp telef olmasına sebep teşkil etmişti. Ebrehe ordusunun bir kısmı bizzat olay yerinde cansız düşmüş, bir kısmı geri kaçarken Yemen yolunda can vermişti. Bizzat Ebrehe de yara almış bir vaziyette San'â'ya dönebilmişse de orada ölmüştü. Fil olayı, 570 senesinde. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin doğumundan yaklaşık iki ay önce vuku bulmuştu (İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târih. c. 1, s. 442-447). Bu konuda daha geniş bilgi "Fil Süresi"nde gelecek, inşallah. Oraya bakınız.

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/481-482.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/482-483.

Lebs

"iş ona karışık geldi" sözünden gelmektedir. Yani, "o karıştı," demektir. (yani ikinci) bab'dan gelmektedir.

Amma, "Ben eibise giydim" sözü ise "Dördüncü" babdan gelmektedir.

Birincisinin mastarı, fethaile ' "karışık" kelimesiyledir. İkincisi de, zamme ile "giymek" kelimesidir. Manâsı: Veya sizi karıştırdığı zaman, demektir. ⁵³

Fırka Fırka Bölünmek

"Fırka fırka..."

Bu kavı-i şerif, "Veya sizi katıp karıştırır," fiilinin hâinden mefûldür.

"Fırka fırka..." kelimesi "şâ" kelimesinin cemiidir. kelimesi gibi...

Her kavmin "şâ"sı bir emir (iş) üzerine toplananlardır ⁵⁴. Yani sizi, her birinizi parçalara bölünmüş, değişik fırkalar üzerinde olduğunuz, değişik hevâ-ü heveslere tabi olduğunuz ve ayrı ayrı mezhepler üzerine olduğunuz halde sizi birbirinize karıştırır. Her bir fırka bir imamın (önderin) taraftan olur. Aranızda öldürme ve kan dökme işleri yayılır. Yani birden ortaya çıkıp zahir olur. Bu karışıklık, zoraki bir karışıklıktır; yoksa ittifak (birleşmeden) doğan bir karışıklık değil... ⁵⁵

Allah Kendinizle Azap Eder

"Ve bazınızı bazınızdandan şiddet (hınç) tattırır..."

Bazınız bazınızı öldürürsünüz.

Kâfirlere, müminlerin şiddet ve hıncını tattırmak veya aksini yapmak (müminlere kâfirlerin şiddet ve hıncını tattırmak) "sünnetüHah"tandır.

Bazı kâfirlerin şiddet ve hıncını diğer bazı kâfirlere tattırır ve bazı müminlerin şiddet ve hıncını diğerlerine tattırır... Zamanların ve asırların çoğunda böyle olduğu gibi.

Bütün bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Cemâl ve Celâl'inin terbiye etmesi üzerine bina edilmiş (ve hikmetler içeren) hadiselerdir.... ⁵⁶

Efendimiz (s.a.v.)'ın Üç Dileği

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Rabbimden üç şey istedim. (Bunlardan) ikisini verdi; birinden beni m e netti.

1- Ben Rabbimden ümmetimi kıtlık ile helak etmemesini diledim; Rabbim bunu bana verdi. (Bu dileğimi kabul etti...)

2- Ben Rabbimden ümmeti suda boğulmakla helak etmemesini istedim; Rabbim bunu bana verdi. (Bu dileğimi kabul etti...)

3- Ben Rabbimden, ümmetimin şiddet ve hınçlarını kendi aralarına koymamasını (ümmetimi birbirine düşürmemesini) istedim; Rabbim beni bundan menetti. (Bu dileğimi kabul etmedi.)" ⁵⁷

"Sene," kelimesiyle bütün ümmete umûm olan kıtlık murad edildi.

"Gark", kelimesi ra Q harfinin fethasıyla umûm üzere olan boğulmadır. Nuh Aleyhisselâm'ın tufanı gibi... ⁵⁸

Tufan

Meşhur Şeyh Üftâde Bursevî (k.s.) hazretleri buyurdular: Nûh Aleyhisselâm'ın tufanının tesiri her otuz yılda bir kere zahir olup görünür. Lakin gizli bir hâl üzere görünür. Çok yağmur yağar, bazı köy (kasaba ve şehirlerdeki insanlar) boğulurlar ve evler sellere kapılır... (sözleri bitti...) (3/47) ⁵⁹

Tâûn ve Savaş

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, "Şiddet ve hınç," ile harp ve fitneleri murad ettiler. Hadis-i şerifte buyuruldu:

⁵³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/483.

⁵⁴ "Şâ", bir kimsenin medarı olmak, bir kimseye tabi olmak, yardım etmek, bölük, cemaat, taraftar, benzeri ve bir kişiye uymak, demektir.

⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/483-484.

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/484.

⁵⁷ Sahih-i Müslim: 5145.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/484-485.

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/485.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ümmetimin yok olması, tan (savaş, saldırı ve öldürmeler) ve tâûn (salgın hastalıklar) ile olacaktır." ⁶⁰

Kılıçların Fitnessi

Başka bir hadis-i şerifte buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -Ümmetimin arasına bir kere kılıç düştüğü zaman, tâ kıyamet gününe kadar kendilerinden kaldırılmaz." ⁶¹

Bu hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bir mucizesi vardır. Zira hadise (Müslümanların arasında savaşlar ve kılıç) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin haber verdiği gibi çıktı... ⁶²

Müslümanlar Arasında Fitne

"Şiddet", harpteki şiddettir. "Şiddet'in girmesinin sebebi, İmamların (Sultan ve devlet başkanlarının) kitabûllah (ve sünnet-i Resûlallah) ile hüküm (ve amel) etmemeleridir. ⁶³

Müslümanlara Düşman Tasallutu

Müslümanların başına düşmanlarının musallat kılınmasının sebebi; Müslümanların;

1- Aliâhü Teâlâ hazretlerinin ahdini bozmaları,

2- Resûlallah (s.a.v.) hazretlerinin ahdini bozmalarıdır. Bazı hadis-i şeriflerde geldiği ve haber verildiği üzere ⁶⁴....

"Bak,"

Ey habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.) "Nasıl tasrif ediyoruz," Onlara, "Âyetleri..."

Kur'ân-ı kerimin âyetlerini... Va'd (müjde) ve va'id (korkutmak) ile bir halden başka bir hâle çeviriyoruz. Yani biz onlara bir âyet-i kerimeyi hemen diğer âyet-i kerimenin ardından beyân ediyoruz. Değişik şekillerde âyetleri varid kılıyoruz. Tâ sürenin başından buraya kadar....

"Gerek ki, fıkıyla anlasınlar."

Yani anlasınlar, (fıkıh sahibi olsunlar), işin açık ve parlak olanı üzerinde dursunlar ve üzerinde oldukları küfür ve inattan dönüp vazgeçsinler, diye... ⁶⁵

Hakkı Yalanlamak

"Bu böyle hak iken, buna yalan dedi."

Vaad edilen azaba veya o azabın geleceğini Konuşan (ve bildiren) Kur'ân-i mecîd'e (yalan dediler...)

"Kavmin"

Yani kavminden inat sahibi olanlar.

"Halbuki o haktır."

Halbuki o azap elbette vaki olacaktır.#Bundan kaçınmak muhaldir. Veya o kitap, haktır. Onun haber verdiklerinin hepsi sâdik ve gerçektir...

"De ki:" Onlara...

⁶⁰ Müsned-i Ahmed: 18717, bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ümmetimin yok olması, ta'n (savaş, saldırı ve öldürmeler) ve tâûn (salgın hastalıklar) ile olacaktır."

Sahabeler sordular:

"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Ta'n (savaş ve öldürmelerin) ne olduğunu biliyoruz! Tâûn hastalığı nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "O sizin düşmanlarımız olan cinlerden bazılarının vermiş olduğu bir dürtüdür. Her birinde {savaş ve taundan ölenler} şehittirler..."18717,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/485.

⁶¹ Tirmizî: 2128,

⁶² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/486.

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/486.

⁶⁴ Bu konuda bir çok hadis-i şerif vardır: Hadis-) şerifte buyuruldu:

Ibni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdu ki: Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Beş şey, beş şey sebebiyle (ölür)" sahabeler sordular:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! 0 beş şey nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

1- Bir kavim ahdi bozduğu zaman. Aliâhü Teâlâ hazretleri, onların başına düşmanlarını musallat eder.

2- Bir kavim, Aliâhü Teâlâ hazretlerinin indirdiğinin gayriyle amel ederse, onların içinde fakirlik yayılır...

3- Bir Müslüman kavmin içinde fuhuş açıkça yapıldığı zaman, onların içinde ölüm çoğalır.

4- Bir kavim, tartı ve ölçüde hile yaptığı zaman, onlar, nebatan (ve bereketten) mahrum olurlar ve onlara kıtlık verilir.

5- Bir kavim, zekatını vermediği zaman, onlardan yağmur hapsedilir." Tabarânî Mü'cem'ül-Kebir: 10992,

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/486-487.

"Üzerinize vekil değilim..."

Hafız ve işlerinizin vekili değilim. Sizi zorla tezkîbden men edecek ve sizi tasdik ve imân etmeye mecbur edecek vekil değilim..

Ben, ancak bir korkutucuyum. Sizin yakında göreceğiniz (ve eğer imân etmezseniz, başınıza gelecek olan) azabı size haber vermekle ahdtan çıkmış ve size tebliğ yapmış oluyorum.

"Her haberin vardır."

Kur'ân-i kerimin haber verdiği haberlerden her birinin vardır;

"Mukarrer (kararlaştırılmış) bir zamanı..."

İsm-i zamandır. Yani kendisinde vaki olacağı vakti (ve mîâdî) vardır, demektir. Sizin azabınızın vakti kararlaştırılmıştır. "Ve artık ileride bilirsiniz"

1 - Dünyada,

2- Âhirette,

3- Hem dünya ve hem âhirette beraberce vaki olduğu zaman bilirsiniz...⁶⁶

Zulmet ve Nefsin Zulümâtı

Akıllı kişiye düşen vazife, şiddetlerin (belâ ve musibetlerin) defedilmesi için Allâhü Teâîâ hazretlerine dua etmektir. Günahlara ısrar etmemek lazım. Zira günahlara ısrar etmek belâ (musibet ve felâketlere) sebeptir. Bütün zulümler, nefsi emmârenin zulümâtmdan (zulümlerinden) gelmektedir.⁶⁷

Nefs

Mesnevide buyurulduğu gibi:

Senin başına gelen her bir şey, gam ve zulûmatın hepsi,

Senin nefsinin utanmaması, temiz olmaması ve küstahlığındandır⁶⁸...

Saib (r.h.) buyurdular:

Neden ele (başkasına) şikâyette bulunayım ki;

Başıma gelen her bir şey, benim kendi hevâ-ü hevesimden gelmektedir.⁶⁹

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

(Bu âyet-i kerimelerde şu) işaretler var: "Kara," cisimlerdir.

"Deniz," ruhlardır.⁷⁰

Allah'ın Nuru ve Ruh

Ruhtar, cisimlere göre her ne kadar ruhanî ise de; lakin hakka ve ulûhiyetin nuruna nispetle zulmânîdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, halkı bir zulmet içinde yarattı. Sonra onların üzerine nurunu serpti."

kurtarır sizi o karanın, denizin zulmetlerinden, gizliden gizliye yalvara yalvara dualar ederek dediğiniz demler..."

Kavl-i şerifin manâsı şöyledir: "De ki: sizi kim kurtarır; o sizi beşeriyet karasının zulmetinden ve ruhanî denizin zulümâtından gizliden gizliye yalvara yalvara dualar ederek dediğiniz vakitler..."

"Tazarrû" cisimle dua etmektir.

- "Gizli" ise ruh ile dua etmektir.⁷¹

Evliyanın Sekr Halinde Söyledikleri

"Ahdimiz olsun, eğer bizi bundan kurtarırsan, seksiz şüphesiz şâkirînden oluruz"

De ki: "Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntıdan... Sonra da siz müşriklik edersiniz".

AllahÜ Teâlâ hazretlerinin sıfatlarının nuru size tecelli ettiği zaman; bazınız Allah'a şirk koşuyor ve "Hak ben" diyorlar; bazınız da "Kendimi teşbih ederim! Benim sânim ne büyüktür!" diyorlar....

De ki: "0 size salıvermeye, kadirdir". Ve siz;

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/488.

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/489.

⁶⁸ Mesnevî'de bulamadım.

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/489.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/489.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/489-490.

"Hak ben"

"Kendimi teşbih ederim! Benim sânim ne büyüktür!" dediğiniz vakitlerde...

"Üstünüzden bir azap..." gönderdi.

Sizinle kendisinin arasına hicap gerip (perde örtüp), onun sebebiyle size izzet ve gayretle (ilâhî izzet ve kıskançlıkla size) azap eder...

"Veya ayaklarınızın altından..."

Hevâ-ü hevesin sizin üzerinizi kaplamasıyla beşeriyetinizin

vasıflarından gelen bir hicap (ve manevî bir perde) vererek size azap eder...

"Yahut birbirinize katıp bazınızın bazınızdan..."

Halkı sizin hakkınızda fırka fırka yapar. Fırkanın biri size (tasavvuf ehline);

-Sıddıklar (doğru yol üzeredir)" diyorlar. Fırka'nın biri de size; -"Zındıklar," diyorlar...

"Bazınızın bazınızdan hincını tattırır."

1- Katletmek,

2- Astırmak,

3- Damarların kesilmesi gibi... tbnî Mansûr'a ⁷²yapıldığı gibi... ⁷³

⁷² Hallâc-ı Mansûr: Sofiyye-i aliyye denilen büyük velîlerdendir. Asıl ismi Hüseyin bin Mansûr, künyesi Ebû'l-Mugis'tir. 858 (H.244) yılında İran'ın Beyzâ şehrinde doğduğu rivayet edilmektedir. Hüseyin bin Mansûr'un büyük babası Mahamma adında bir zerdüştidir. Tüster'de büyük velîlerden Sehl bin Abdullah Tüsteri hazretlerinin sohbetinde iki sene bulundu. Onun ruhlara hayat veren sohbetleri bereketiyle tasavvufa yöneldi. On sekiz yaşında Basra'ya gelerek, Amr bin Osman-ı Mekkiye bağlandı. On sekiz ay da onun sohbetinde ve derslerinde bulundu. Her iki velînin yanında da nefsi ile büyük mücadele yaptı ve her isteğine sırt çevirdi. Nefsin istemediği, râğbet etmediği işlere sarıldı. Samîmi ve bağı yanık bir âşik idi. Kendisini çok seven Ebû Yâkûb-ı Akta' kızını ona verdi. Bundan sonra bir müddet daha Basra'da kaldı. Hüseyin bin Mansûr'a Hallâc denilmesine şu olay sebep olmuştur. Bir gün o, dostu olan bir hallacın dükkanına girdi. Bir işinin görülebilmesi için onun tavassutunu rica etti. Fakat hallacın gittiği yerden dönüşü biraz uzun sürdü. Geldiğinde;

"Yâ Hüseyin! Gördün mü başımıza gelenleri. Senin için bugün kendi işimden oldum." diye söylendi. Hüseyin bin Mansûr onun endişeli hâline bakarak tatlı tatlı gülümsedi ve; "Üzülme senin işini de biz hallederiz." dedikten sonra parmaklarını pamuk yığınlarına doğru uzatıverdi. O anda henüz atılmamış pamuk yığınları harekete geçti. Kaşla göz arasında, tel tel saf pamuk bir tarafa, kirli ve süprüntü kısmı ise diğer tarafa ayrıldı. Hallacın gözleri fal taşı gibi açılmış şaşkınlıktan sanki ayakta donmuş kalmıştı. Olay kısa zamanda halk arasında yayıldı. Bu târihten sonra da Hüseyin, Hallâc-ı Mansûr diye anıldı. Hallâc-ı Mansûr daha sonra Basra'dan ayrılarak Bağdat'a Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin yanına geldi. Cüneyd-i Bağdadî ona susmayı ve insanlarla görüşmemeyi emretti. Daha sonra Hicaz'a giderek, bir sene Ravda-i mutahherada kaldı. Zikr ve ibâdetle meşgul oldu. Sonra tekrar Bağdat'a geldi. Burada yine Cüneyd-i Bağdadî hazretleri ile görüştü ve bâzi suâller sordu. Cüneyd-i Bağdadî suâllerine cevap vermedi ve; "Galiba bir ağaç parçasının ucunu kırmızıya boyamanı yakındır" dedi. Cüneyd-i Bağdadî hazretleri bu sözü ile ilere onun şehit edileceğine işaret ediyordu. Mansûr, sorduğu meselelerin cevabını alamayınca, izin alarak Tüster'e gitti. Bir sene orada kaldı. Burada büyük kabul ve ilgi gördü. Sonra buradan ayrıılıp, beş yıl ortadan kayboldu. Horasan ve Mâverâünnehr gibi beldelerde bulundu ve Ahvaz'a geldi. Burada da nasihatlarla bulunup. Ahvaz halkı içinde büyük kabul ve ikram gördü. Ahvaz'da ilâhî esrardan çok bahsettiğinden, kendisine "Hallâc-ı Esrar" denildi. Tekrar hacca gitti. Dönüşte Basra'ya geldi. Oradan tekrar Ahvaz'a gitti. Bir müddet daha burada kaldı. Sonra;

"Halkı Hakk'a davet için şirk beldelerine gidiyorum." diyerek Hindistan'ın yolunu tuttu. Buradan Mâverâünnehr'e geldi. Çin'i Maçin'i dolaştı. Gittiği her yerde halkı Hakk'a davet etti. Hint, Çin ve Türk kavimlerinden pek çok kimsenin İslâmiyet'le şereflenmesine vesile oldu. Onların İslâmiyet'i tanımaları için pek çok eserler telif etti. Dönüşünde dünyânın dört bir yanından ona mektuplar yazılmaktaydı. Hintliler, ona; Ebû Mugis, diye mektup yazarlardı. Çinliler Ebû Muîn, Türkler; Ebû Mihr. Farslılar; Ebû Abdullah Zâhid, Huzistanlılar; Hallâc-ı Esrar diye hitab ediyorlardı.

Hallâc-ı Mansûr hazretlerinin İslâmiyet'i yaymak için yıllarca dolaştığı, şehir şehir gezdiği bu seyahatleri sırasında pek çok kerametleri, harikulade halleri görüldü. Kerametlerinden daha mühimi de onun marifet, hikmet ve ince mânâlar dolu sözleridir. Bunlar, onun ilim ve marifette ulaştığı kıymetli dereceleri gösteren birer delildir. Kerametlerinden ve hikmet dolu sözlerinden bazıları şu şekildedir: Semerkant'lı Reşid-i Hurd, Kabe'ye gitmek üzere yola çıkmıştı. Yolda konak yerlerinde meclisler teşkil edip sohbette bulunuyordu. Yine bir konak yerinde şunu anlattı: Hallâc-ı Mansûr dört yüz sūfi ile birlikte çöle açılmıştı, Birkaç gün geçti. Gıda nâmına hiçbir şey bulamadılar. Açlıktan perişan bir hâle geldikleri sırada Hallâc-ı Mansûr'a gelerek şimdiki kelle kebabi olsa da yesek dediler. Hallâc, hemen elini arkaya uzatıp, kebab olmuş bir kelle ile iki pide alıp, birine vârdı. Dört yüz kişiydiler. Her defasında elini arkaya uzatıp, bir kelle iki pide aldı. Neticede 400 kelle, 800 pide almış ve her birine bir kelle iki pide vermiş oldu. O topluluk bunları yedikten sonra, taze hurma olsa da yesek dediler. Kalktı ve beni silkeleyin buyurdu. Hurmalar döküldü. Doyuncaya kadar yediler. Bundan sonra yolda ne zaman sırtını bir dikenli ağaca dayasaydı, taze hurma verirdi.

Hallâc-ı Mansûr yanına gelenlere yazın kış meyveleri, kışın yaz meyveleri çıkarır ikram ederdi. Elini havaya uzatınca, avucu, üzerinde "Kul hüvallahü ehad" yazılı gümüş paralarla dolardı. Bunlara "kudret paralan" ismini verirdi. İnsanlara, evlerinde ne yediklerini, ne yaptıklarını, ne konuştuklarını ve kalplerinden geçenleri Allahü Teâlâ'nın bildirmesi ile haber verirdi.

"Hakîkî hürriyet Allah'tan başkasına kulluk yapmamaktır."

"Azîz ve celîl olan Allah'tan başka bir şeyden korkan veya bir şeyi ümit eden kimsenin yüzüne, Allahü Teâlâ bütün kapıları kapatır, ona âdi bir korkuyu (Allah korkusunun dışında kalan korkulan) musallat eder. Kendisi de onun arasına yetmiş perde çeker, bu perdelerin en incisi şüphe, vesvese olur." Bir gün kendisine;

"Sabır nedir?" diye sorduklarında; 0:

"Sabır odur ki; iki elini ayağını keserler, onu köprünün üzerine asarlar ve hattâ bundan daha acâib muameleler yaparlar da bir kere âh etmez." buyurdu. Kendisinin ölümü ve idamı böyle cereyan etmiştir. Nitekim Hallâc-ı Mansûr Allahü Teâlâ'nın aşkı ile kendinden geçtiği bir sırada; ("Enel-Hak= (Ben Hakkım)" sözünü söyledi. Bu sözünü, zahir âlimleri, dalâlete ve ilhâda hükmedip katline fetva verdiler.

Hallâc-ı Mansûr, jJ-ıui Enel-Hak sözünü söyleyince tasavvuf ilmine vâkıf olmayan zahir ulemâ bu söze şiddetle karşı çıktı. Sözünü Halîfe Mu'tasım'ın yanına götürerek fesâd Çıkardılar. O sırada vezir olan Ali bin İsâ'yı ona karşı kışkırtarak aleyhine çevirdiler. Halîfe, Hallâc'ın bir sene zindana atılmasını emretti. Fakat halk yine ona gidip bâzi meseleler soruyordu. Daha sonra, insanların onu ziyareti de yasaklandı. !bn-i Atâ'nın ve Ebû Abdullah bin Hafifin yaptıkları ziyaretleri müstesna beş ay müddetle kimse onu ziyaret edemedi.

Nakledilir ki: bir gece Mansûr hazretlerini zindanda bulamadılar. İkinci gece ne zindan vardı ne de Mansûr... Üçüncü gece, zindan da Mansûr da yerindeydi. Kendisine bunun hikmeti suâl edildiğinde;

- "İlk gece Onunlaydım, beni bulamadım. İkinci gece, O benimleydi, ne beni ne de zindanı görebildiniz. Üçüncü gece. her şey yerli yerindeydi. Tâ ki mukaddes dinimizin emrini yerine getiresiniz. Beni idam edesiniz diye." buyurdu. Naklediler ki, Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr'un Öldürülme Hadisesi

(Tarih, tabakat ve tasavvuf âlimleri) buyurdular:

(Abbâsî halifelerinden Müktedir'in veziri Hâmid bin Abbâs'ın meclisinde ve Kâdî Ebû Amr'ın huzurunda, Hallac-ı Mansûr (k.s.)'dan cereyan eden söz cereyan ve kendisinden bir kelâm sadır oldu. Kâdî Efendi, (şeriatın zahirine göre) Hallac-ı Mansûr'un kanının helâl olduğunu (öldürülmesi gerekli olduğuna) dair fetva verdi. Ve bu fetvasını kaleme aldı. (Resmiyet kazandırdı ⁷⁴ (3/48)

O an mecliste hazır olan diğer alimler de, kadî'nin fetvasını imzaladılar. Hallaç ona;

- "Benim sırtım korunmuş ve kanım haramdır.

(Öldürülmem caiz değildir. Söylemiş olduğum bir sözü yanlış) tevil ederek, kanımı mubah saymanı (ve bu şekilde fetva vermeniz) size helal değildir. Zira muhakkak ki;

Benim itikadım (dinim) islâm,

hapishanedeyken üç yüz kişiydiler. Bir gece diğerlerine;

- "Ey mahpuslar! Gelin sizi kurtarayım." dedi.

"Peki sen kendini niçin kurtarıyorsun. Gücün olsa kendini kurtarırısın." dediklerinde;

- "Biz himaye ve selâmet içindeyiz. Eğer dilersek bir işaretle bütün kelepçeleri açarız" dedi. Sonra parmağıyla işaret edince, bütün kelepçeler yere döküldü. Bunun üzerine;

- "İyi ama hapishanenin kapısı kilitli, şimdi biz nereye gidelim?" dediler. Bunun üzerine bir daha işaret etti. Duvarlarda bir takım gedikler ortaya çıktı. Bu hali gören mahpuslar. hemen Hallâc'ın ayaklarına kapanarak kendileriyle gelmesi için yalvarmaya başladılar. Fakat o reddetti. Neden diye sorduklarında;

- "Bizim Onunla öyle bir sırrımız vardır ve sır sahibinden başkasına söylenmez." buyurdu. Bu haberler halifeye ulaşınca;

- "Fitne çıkarmak istiyor, onu katlediniz veya Enel-Hak sözünden dönene kadar sopalayınız." emrini verdi. Bunun üzerine Hallâc-ı Mansûr hazretlerini Bağdat'ta Tâkkapısına götürdüler. Evvelâ yüz kırbaç vurdular. Kendisinden en küçük bir ses çıkmadı. Ölmediğini görünce, ellerini ve ayaklarını kestiler. Nakledele ki: Onu darağacında astıkları vakit iblis yanına geldi ve;

- "Bir Ene (ben) sen dedin, bir Ene de ben. (Sen Ene'l-Hak dedin, ben: "Ene hayrun minhü=

Ben ondan hayırlıyım." dedim) Nasıl oluyor da bu yüzden senin üzerine rahmet, benim üzerime lanet yağdırıyor?" diye sordu. Hallâc-ı Mansûr şu cevâbı verdi:

"Sebepe şudur. Sen "Ene" dedin, kendini ortaya koydun, ben Ene dedim, kendimi ortadan kovdum. Benliği ortaya getirmenin iyi olmadığını, benliği ortadan kaldırmanın ise gayet iyi olduğunu bilersin, diye bana rahmet, sana lanet etti." Hallâc-ı Mansûr, zamanındaki bâzı zahir âlimlerinin anlayamadığı sâdik, Allahü Teâlâ'nın aşkı ile yanan bir Hak âşığıdır. Şiddetli mücâhedeler ve çetin riyazetler çekmiş, himmeti yüksek, kerârhethler sahibi bir velidir. Sözleri güzel, konuşması fasih ve belîğ. firâseti üstün, hakikat, esrar, mânâ ve marifetler sahibi olup, yaşadığı müddetçe, dâima ibâdet ve riyazetle meşgul olurdu. Günde bin rekât namaz kılardı, şehit edildiği günün gecesinde de 500 rekât kılmış olup, her gece en az dört yüz rekât namaz kılmaya kendisini mecbur tutardı.

Hallâc-ı Mansûr hazretlerinin idamına sebep olan "Enel-Hak" sözü, onun tasavvuf yolunda sahip olduğu kendi hal ve derecesine uygun ve kendi aşk sarhoşluğu içinde söylediği doğru bir sözdür. Zahirî kelime mânâsı; "Ben Hak'ım" demek olan bu sözün hakîki mânâsı: "Ben yokum. Hak vardır." Veya ben hak üzereyim, demektir. Nitekim İmâm-ı Rabbani hazretleri Mektûbât kitabının 2. cilt 44. mektubunda bu hususu şöyle açıklamaktadır:

- "O büyüklerin "Her şey O'dur" demeleri, hiçbir şey yoktur. Yalnız O vardır demektir. Meselâ, Hallâc-ı Mansûr Enel-Hak (Ben Hak'ım) dedi. Böylece, ben Hak'ım, Hak Teâlâ ile birleştim. demek istemedi. Böyle diyen kâfir olur ve öldürülmesi lâzım olur. Onun sözünün mânâsı "Ben yokum, Hak Teâlâ vardır." demektir. İşte sofiyye (evliya) her şeyi Hak Teâlâ'nın isimlerinin ve sıfatlarının görünüşü, onların aynası bilir. Zâttın (kendisinin) bunlarla birleştiğini, zâtında değişiklik olduğunu söylemez. Meselâ, bir insanın gölgesi. kendinden hâsıl oluyor. Gölge, o kimse ile birleşmiş, onun ayındır veya o kimse o gölge şekline girmiş, gibi şeyler söylenemez. O kimse, kendi kendinedir. Gölge, onun bir görünüşüdür. Bu kimseyi aşırı seven, gölgeyi filân görmez. Ondan başka bir şey göi mez. Gölge, o kimsenin ayındır, diyebilir. Yâni gölge yoktur, yalnız o insan vardır, der. Bundan anlaşıldı ki. sofiyye, eşyaya, Hak Teâlâ'dan meydana gelmiştir. Hak Teâlâ değildir, diyor. O halde, sofiyyenin: "Her şey O'dur." sözleri; "Her şey O'ndandır." demektir ki, âlimler de böyle söylemektedir, iki taraf arasında bir fark yoktur. Yalnız şu fark vardır ki. sofiyye, eşyaya, Hak'ın görünüşü diyor. Âlimler bunu söylemekten çekiniyor. Eşya ile birleşmek, eşyanın içinde bulunmak anlaşılmasın diye, bu sözü söylemiyor."Hallâc-t Mansûr hazretleri halleri doğru, zamânıncfakilerin, kadri ve derecesini anlamayacak derecede yüksek bir velî idi. O. hiçbir zaman Âllahlık iddia etmedi. Tam tersine Allah aşkının sarhoşu bir kul olarak yaşadı, gündüz ve gecelerini ibâdetle geçirdi. Elli yaşındayken; -"Bu güne kadar bin senelik namaz kıldım." buyurdu, islâmiyet'in bütün emir ve yasaklarına en ince hususlara kadar titizlikle uyar. mubahları zaruret miktarı kullanırdı. Ömrünün temeli sıkıntı üzerine kurulmuştu. Bu da, Allah aşkına tutulanlarda çeşitli şekil ve derecelerde görülen bir husustur.

Ali Râmitenî (k.s.) hazretleri, Hallâc-ı Mansûr hakkında buyurdular: -"Hüseyn bin Mansûr zamanında, Hâce Abdülhâlık-ı Goncdüvânî'nin oğullarından biri bulunsaydı. Mansûr idam edilmezdi." Buyurdu.. Abdülhâlık-ı Goncdüvânî'nin manevî oğulları olan talebelerinden biri bulunsaydı. Hüseyn bin Mansûr'u terbiye ederek, o makamdan daha yukarılara geçirir, idam edilmesi lâzım gelmezdi. Çünkü Hallâc-ı Mansûr, her ne kadar büyük velî olmakla birlikte, tasavvuf yolunun en nihayetine ulaşabilmiş değildir. Bulunduğu meritebe nihayetten çok uzaktır. Hallac-ı Mansûr hazretlerinin idam edilmesinin ana sebebi onun bir gün Mansûr'un hatırandan;

- "Peygamber efendimiz, Mîrâc gecesi, sâdece müminleri diledi de, neden bütün insanları dilemedi ve, yâ Rabbî. cümlesini bana bağışla demedi." diye geçti. Böyle düşünürken, Resulallah efendimiz içeri girdi ve;

- "Biz kimi dilersek Hak'ın fermanı ile dileriz. Bizim gönlümüz Hak'ın fermanı evidir. O'nun irâdesinin ve fermanının gayrisinden pâk ve masumdur. Eğer O. hepsini dilerse, ben de hepsini dilerim." buyurdu.... Onun idam edilmesine hakikatte, sebep, bu hüküm oldu. 919 (H.306) yılında ise idam olunarak şehit edildi. Hallac-ı Mansûr (k.s.) hazretlerinin ölümünden üç yüz (300) yıl sonra Eft. idimiz (s.a.v.) hazretleri. Hallac-ı Mansûr'a şefaat etti. Evliyalara Ansiklopedisi ve Ruhü'l-Beyân Tercümemiz c. 2. s. 135.

⁷³ İsmail Hakkî Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyân Tefsiri, Fatih yayınevi 7/490-493.

⁷⁴ Müftüler bir şey hakkında fetva verir; fakat müftünün müeyyide (yaptırım uygulama) hakkı yoktur. Müftü dinî bir konuda halkın sorularına cevap verir. Ve sadece onlara yol gösterir.

Kâdîlar, bir konuda karar verdiklerinde hele hele bu kararlarının gerekçesiyle birlikte kağıda döktüklerinde mutlaka gereği yerine getirilir. Çünkü kâdî, sultanı ve o zamanın halifesinden kuvvet alarak fetva ve karar verir. Kadî'nin arkasında zabıtlar vardır. Onun fetvaları, müftünün fetvasına benzemez. Onun cezâ-i müeyyide (yaptırım gücü) vardır. Onun için musannif hazretleri, kâdî fetvasını kaleme aldı. diye buyurdular...Mütercim.

Mezhebim ehl-i sünnet ve'l-cemaat,

Dört büyük hülefâ-i râşidini üstün tutarım.

Onlardan sonra cennetle müjdelenin on zâtı (aşere-i mübeşşereyi r.a. hazretlerini) faziletli kabul ederim.

Benim sünnet-i seniyye hakkında yazmış olduğum bir çok kitabım var sahaflarda... (Siz bunları biliyorsunuz).

Kanım hakkında Allah'tan kork! Allah'tan kork!..."

Hallâc-ı Mansûr sürekli bu sözleri tekrarlardı.

(Zahiri âlimler) Hallâc'ın ölümü hakkında yazılarını yazıyorlardı. (Kimse onun sesine kulak vermedi...) Onlar, Hallâc'ın öldürülmesi için muhtaç oldukları delilleri mükemmel edip, tamamlıyorlardı. Meclis dağıldığında Hallâc tutuklandı; hapse atıldı.

Bunun üzerine Vezir, Halife Muktedir'e bir yazı yazarak cereyan eden hadiseyi kendisine bildirdi.

Muktedir, kendisine;

-"Eğer kadılar, Hallâc'ın öldürülmesi hakkında fetva verdilerse; onu polise teslim et. Kendisine bin kamçı vurulsun; eğer ölürse, ne a'lâ... Ölmezse, bin kamçı daha vurulsun... Sonra da boynu vurulsun..." diye cevap yazdı.

Bunun üzerine vezîr, Hallacı polise teslim etti. Ve ona (polis müdürüne) Halifenin kendisine yazdığını söyledi.

Ve sonra da ona;

-"Eğer bu dayakların altında telef olmazsa, elleri kesilsin, sonra ayaklan sonra da başı kesilsin. Sonra da cesedini yak! Eğer o hile yaparak sana;

-"Ben senin için Fırat ve Dicle nehirlerini altın ve gümüş olarak akıtacağım!" dese bile bunu ondan kabul etme! Ve ondan cezayı kaldırma!" diye emir verdi.

Hallâc-ı Mansûr'u geceleyin polise teslim etti. Hicrî üç yüz dokuz, Zilhiccenin yirmi yedinci gününe rastlayan bir Salı günü {Zilhicce 27. 309, M. 28.04. 922} sabahında onu "Bâbü't-Tâk" mevkiine götürmek için zindandan çıkarttılar. Kendisi kayd (el ve ayaklarının bağlandığı zincirler) içinde sallanıyordu. Sayılmayacak kadar halk toplanmıştı. Herkes onu seyrediyordu.

Cellât Hallâc (k.s.)'ya tam bin kamçı vurdu. Hallâc, inlemedi bile...

Cellat, ona bin kamçı atmaya bitirdiğinde, bu kez dört tarafını (iki el ve iki ayağını) kesmeye başladı.

Sonra da başını kesti. Sonra da onun cesedini ateşe verip yaktı.

Hallâc (k.s.) tamamen kül olduktan sonra cellat onun külünü Dicle nehrine attı. Onun başını da Bağdat'ta köprü'nün üzerine dikti....

(Bütün bunlardan sonra) onun ashabından (arkadaş ve talebelerinden) bazıları, Hallâc'ın öldürülmediğini; lakin Allâhü Teâlâ hazretlerinin düşmanlarından bir düşman ona benzetildi. Cellâdın öldürdüğü kişi, Allah'ın düşmanı olan biriydi. İsa Aleyhisselâm hakkında vaki olduğu gibi... Evliya, peygamberlerin varisleridir dediler....

Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki: Bu teşbih için, tahyil ve benzerleri şeyhlerin hikâyelerinde çoktur. Araştıran kişi bunları bulur. Benim muradım, caiz olduğunu beyan etmektir. Yoksa itikâdî olarak böyle olduğunu söylemek değildir...⁷⁵

Evliyâ'nın Cesedi Yanar mı?

Sual: Eğer sen desen ki: "Hallâc'm velayetinin hakkı, cesedinin yanmaması ve kül olmamasıdır?"

Cevâp: Derim ki: Hayır bu lazım değildir. Çünkü cesetler, arızları ve afatları kabul etme hususunda müşterektirler. Görmüyor musun, Eyyûb Aleyhisselâm'm⁷⁶ ve Yahya Aleyhisselân'ın⁷⁷ ve ikisinin dışında (bir çok peygamberin mübarek cesetleri âfetlere) uğradı.

Tefsîr ehli, Ashâb-ı Ress"⁷⁸ hakkında zikrettiler. Ashâb-ı Ress, kendilerine gönderilen peygamberleri öldürüp

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/494-496.

⁷⁶ Eyyûb Aleyhisselâm hastalandı. Ve uzun süre hasta kaldı.

⁷⁷ Yahya Aleyhisselâm'ı kestiler. Zekeriya Aleyhisselâm ve Şa'yâ Aleyhisselâm'ı Yahudiler, doğrayarak öldürdüler. Bu konuda daha geniş bilgi için benim; "Üzeyr Aleyhisselâm" ve "Yahudi Mezâlîmi" isimli kitaplarıma bakınız. Mütercim.

⁷⁸ Ashâb-ı Ress: "Ress halkı demektir. "RESS. örülmedik kuyu. demektir. Fakat bu Ress halkının kimler olduğu bilinmiyor.

Ibnü Abbas'tan "0. Semud'dur" diye bir rivayet var; Katade'den "Yemâme'de. Ress. diğer namıyla Fele denilen büyük bir köy halkı olup Semud'un geride kalanlarındandı. Peygamberlerini öldürdüler, yok edildiler" diye rivayet edilmiştir.

Kâ'b, Mukatil ve Süddî, "Şam Antakya'sında bir kuyunun sahipleri ki, Yâsîn Süresi'nde (36/20) işaret olunan Habib-i Neccar'ı öldürmüşlerdi" demiştirler. Vehb ve Kelbi'den "Ress halkı, Eyyûb halkı gibi Şuayb (a.s.)'ın gönderdiği bir topluluk idi. Putlara taparlardı, kuyuları ve koyun, keçi ve inek sürüleri vardı. Şuayb (a.s.) kendilerini İslâm'a ve kulluğa davet etti. Yalanlayıp azgınlık ve eziyete devam ettiler ve günün birinde örülmemiş kuyuları olan Ress'in etrafında buldukları sırada orası çöktü ve yere geçtiler" diye nakledilmiştir. Ress halkına Uhdûd (hendek) halkı da denilmiştir. Hanzale b. Safi/an isimli peygamberin kavmi olup Anka-i Mağrib (Batı Anka kuşu) denilen ve Fetih isimli dağda oturarak avsız kaldıkça, çoluk çocuklarını kapıp götüren ve tüyleri renk renk olan büyük bir kuş belasına tutulmuşlardı ki, bu kuş Hanzale'nin duasıyla yıldırım isabet edip yok olmuştu. Daha sonra adı geçen Hanzale'yi öldürmüşler, bunun üzerine yok olmuşlardı da denilmiştir. İbnü Abbas'tan bir rivayette de "Ress, Azerbaycan kuyusudur" diye nakledilmiştir. Bir de Ress doğu ülkelerinden birindeki bir nehrin adidir, buranın halkına yüce Allah Yehuza b. Yakub evladından bir peygamber göndermişti. Onu kuyuya attılar ve bu yüzden yok oldular, denilmiştir. Bu konuda daha başka rivayetler de vardır. Bununla beraber, rivayetlerin çoğunda, peygamberlerini öldüren veya kuyuya atan bir topluluk olduğu belirtilmiştir.

Mü'cemü'l-Buidân'da der ki; Ress; kuyu. maden ve bir topluluğun arasını düzeltmektir. Ebu Ishak der ki; Kurân'da Ress. kuyu demektir. Rivayet edilir ki. bunlar peygamberlerini yalanlayıp bir kuyuya atarak üstünü kapatan bir topluluktur. Ress'in Yemâme'de Fele denilen bir

şehit ettiler. Azgınlık, taşkınlık ve inatlarından dolayı peygamberlerin etlerini yediler. Ve onların kemiklerini de kuyulara attılar....⁷⁹

Yeniden Dirildiler

Evet bu hayatta, harikulade (adetleri yırtan harika şeyler) hariçte vaki olmuştur. Bazı peygamberlerin ve evliyâ'nın hallerinde olduğu (dü?manlar tarafından öldürüldükleri halde Allâhü teala hazretrei kendilerini yeniden diriltti mesela circis aleyhisselam⁸⁰ gibi...⁸¹

Peygamberlerin cesetleri

Ve amma kabirde ise hakikaten sabittir ki-
Muhakkak ki toprak (mezar) peygamberlerin mübarek cesetlerini yemez (peygamberlerin cesetleri çürümez) ve onlann ard.ndan gelenlerin de (hakkr/la peygamberlere tabi olanlarn cesetleri de çürümez)...⁸²

Kur'ân-I Kerime Dil Uzatanlar

Yüce Meali:

Âyetlerimiz hakkında münasebetsizliğe dalanları gördüğün vakit de, kendilerinden yüz çevir; tâ ki başka bir söze dalsınlar.

Şayet, şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk. O zâlimler güruhu ile beraber oturma. 68

Gerçi, Allah'tan korkanlara onların hesabından bir şey düşmez, ve lâkin bir ihtar olun belki sakınırlar.69
Bırak, o dinlerini oyun ve eğlence edinen ve dünya hayat kendilerini aldatmış bulunan kimseleri de bu vesile ile şunu ihtar et ki, bir nefis kendi kesbiyle besalet kabzasına düşmeye görsün; o vakit Allah'ın huzur-ı celâlinde ona Allah'tan başka ne bir sahabet eden bulunur, ne bir şefaât... Her türlü fidyeyi denkleştirse bile kabul edilmez. Onlar, yaptıkları yüzünden azabın kabza-i besaletine teslim olunmuş kimselerdir. Nankörlük ettiklerinden dolayı onlara sâde hamîm'den bir şarap ve elîm bir azap vardır.70⁸³

Tefsîr-i Şerifi:

Kurân-ı Kerimele tsizhâ!

"Âyetlerimiz hakkında mü-nasebetsizliğe dalanları gördüğün vakit..."

topluluk ve Semud'dan birtakım insanların beldesi olduğu rivayet olunmaktadır. Her kuyu resstir.

Ibnü Düreyd demiştir ki; "Ress" ve küçültmesi "Rüseys" (kuyucuk) Necid'de iki vadi veya iki mevkidir.Elmalı Tefsiri c. 5, s. 3S87.

⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/496-497.

⁸⁰ Circis Aleyhisselâm; isa Aleyhisselâm'dan sonra yaşayıp, İsrâiloğullarına gönderilen nebi (peygamber) veya sâlih bir insan... Filistin, Şam ve Musul bölgesinde yaşadı. Ticâret ile uğraşıp, kazancını fakirlere dağıtıyordu. Musul bölgesinde halkı put ve heykellere tapmaya çağırın zâlim bir krala karşı mücâdele etti. Kral, Circis Aleyhisselâm'a bin bir türlü zulüm ve işkence etti. Demir taraklar ile Circis Aleyhisselâm'ı lime lime parçaladı. Üzerine keskin sirke ve tuz döktü. Allah, yine Circis Aleyhisselâm'a hayat verdi. Kral öfkelen-di. Circis Aleyhisselâm'ın başına kızgın demir koydurdu. Beyni kaynadığı halde ölmeyen Circis Aleyhisselâm'ı eritilmiş sıcak bakırın içinde bulunduğu büyük bir kazana koyup ağzını kapatarak, ateşe verdi. Circis Aleyhisselâm yine ölmedi. Kral Circis Aleyhisselâm'ın el ve ayaklarını bağlayarak, kırk öküzün zorla taşıdığı bir mermer taşın sütünü üzerine yasladı. Allah, onu kurtardı. Circis Aleyhisselâm'ı bir türlü öldüremeyen, kral. onu büyük bir mengenin kısılcasına alarak, günlerce aç bırakılan aslanların önüne attı. Aslanlar, Circis Aleyhisselâm'a ilişmediler. Kral memleketinin bütün sihirbazlarını topladı. Sihirbazlar, Circis Aleyhisselâm'ın mucizeleri karşısında imâna geldiler. Okumuş, bilgili sihirbazların imâna geldiğini gören halk akın akın imâna geldi. Kral, Circis Aleyhisselâm! ve ona imân eden bütün müminler ile birlikte şehit etti.

Kabrinin veya mübarek vücudundan bir parçanın Urfa'da bulunan (yukarı çarhoğlu cami) peygamberler cami-i şerifinde olduğu, rivayet edilmektedir.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/497-498.

⁸² Ömer bin Abdülaziz (r.h.) hazretleri Medine Valisi iken Mescidi Nebevî'yi genişletti. Kazı çalışmaları sırasında Hazret Ömer (r.a.)in mübarek ayakları görüldü. Hiç çürümemişti. Sapa sağlamdı. Ömer bin Abdülaziz, İslam'ın âdil halifesi Hazret-i Ömer'in mübarek ayaklarını ziyaret etme şerefine nail oldu. Hızır Aleyhisselâm: s. 207, Ömer Faruk Hilmi, Fatih yayınevi-Istanbul, "Delâil-ül-Hayrât ve Meşârik-ul-Envâr" isimli kitabın müellifi Muhammed Cezûlî (k.s.) hazretlerinin vefatından memleketi, Muhammed Cezûlî (k.s.) hazretlerinin kabrinin bulunduğu belde küffâr eline geçince, talebesinin talebesi, hocamızı orada bırakmayalım diyerek kabrini açtırdı. Aradan yetmiş sene geçmesine rağmen, mübarek bedeninin nasıl defnedilmiş ise o hâlde olduğunu gördüler. Onu sevenlerden birisi, Muhammed Cezûlî'nin alına parmağını bastırdı. Alındaki kan dağıldı. Parmağını kaldırdınca, yine toplandı. Sanki canlı idi. Oradan mübarek bedenini alıp, Merrâkûş'a getirip defnettiler. Kabrinin üzerine bir de türbe yapturdılar.... Buna benzer bir çok Evliyanın hayatı hikâyesi vardır.

Fakat, evliyayı ve vefat etmiş ameliyle başbaşa kalmış olan zatların cesetleri üzerine saltanatını kuran mütesâyhilerin sayısı da az değildir... Bakınız. Ruhü'l-Beyan tercümesi c. 3, s. 565. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/498.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/499-500.

ısı "vaktaki" kelimesi cevâbı Üe mensuptur. Cevâbı, "Yüz çevir,"kavi-işerifidir.

Hitâb'dan murad, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve ümmetidir.

"Dalmak," lügatte mutlak olarak bir şeye başlamaktır. Ancak bu kelime, çok kere bâtil şeye dalmak manâsında kullanıldı.

Âyetlerimiz" den murad, Kur"ân-ı kerimdir.

Manâsı, sen;

1- Kur'ân-ı Kerim" i yalanlamak,

2- Kur'ân-ı kerimle alay,

3- Kur'ân-i kerimi tenkit edenleri gördüğün zaman; Bu durum, Kureyş kâfirlerinin halleri olduğu gibi...

"Kendilerinden yüz çevir;"

1 - Onların meclislerini terk et,

2- Onların yanından hemen kalk (git),

3- Onların Kur'ân-ı kerime dalma zamanlarında asla yanlarında bulunma...

"Tâ ki başka bir söze dalsınlar..."

O kişi, Kur'ân-ı kerime dalmaya devam eden kişi, tâ âyetlerimizden başka bir söze başlamadıkça ondan yüz çevir.

Zamir, Âyetlerimizdir. Zamirin müzekker geimesi ise, "söz"keümesine itibârladır. Veya "Kur'ân"aitibarladır. ⁸⁴

Zâlimlerle Beraber Oturma

"Şayet..."

Bu kavli-i şerifin aslı, Nunu (o) şartıyye mezîd olan mim L) harfinde idğâm olundu (Idğâm maalgunne oiarak...)

"Şeytan bunu sana bir an unutturursa..." Onların meclislerini terk etmek hakkında sana emrettiği şeyleri... "Asla oturma! Hatırladıktan sonra..."

Onu hatırladıktan sonra, yani hatırına geldiği gibi hemen kalk.

"Hatırlamak" kelimesi "Hatırlamak" manasında (semaî) mastardır. kelimesinden başka hiçbir mastar; Vezninde gelmedi.

"O zâlimler güruhu ile beraber (oturma)..."

Tekzîb ve istihzayı, tasdik ve ta'zîm yerine koymakla zâlim olan kavimle beraber olma! ⁸⁵

Peygamberlerden Yanılma

Bu unutmama mahza ihtimal ki kendisine, şartıyye "şayet" manâsına olan ö\ kelimesinin delâlet ettiğinin vuku lazım değildir... Bununla âlimler, peygamberlerden sehiv (yanılma) ve unutmamanın meydana gelmesinin caiz olduğunda ittifak ettiler. (3/49) ⁸⁶

Efendimizin (s.a.v.) Şeytanı

"Şeytan"dan murad İblîs ve onun ordusunun büyüklerinden biridir. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber olan (şeytan ise) Müslüman olmuştu. O, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ancak hayrı emreder. Ama ümmetlerden herhangi birinin beraberinde olan şeytan ise onun hilâfına kâfirdir. Haclis-i şerifte şöyle buyuruldu:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri iki hasletle beni Âdem Aleyhisselâm hazretlerinden daha üstün (ve faziletli) kıldı.

1- Benim şeytanım kâfir idi. Allâhü Teâlâ hazretleri, ona karşı bana yardım etti ve şeytanım Müslüman oldu.

2- Benim eşlerim hep bana yardımcı oldular. Adem Aleyhisselâm ise,

1-Şeytânı kâfir idi,

2- Ve onun eşi, hata işlemede ona yardımcı oldu..." ⁸⁷

Hesap

Müslümanlar;

-"Onlar Kur'ân-ı kerim ile her istihza ettiklerinde eğer biz onların yanlarından kalkıp gidecek olsak; Mescid-i Haram'da oturmaya ve tavaf etmeye güç yetiremeyiz. Çünkü onlar ebedî (sürekli) Kur'ân-i Kerim' e

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/500-501.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/501.

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/501.

⁸⁷ Kenzu'l-Ummâl: 31936.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/501-502.

dalmaktadırlar, (ilâhî kelimada hep ileri geri gitmektedirler...) Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, vaaz ve tezkîr yolu üzere onların meclislerinde oturmaya ruhsat verdi..."

Ve buyurdu;

"Gerçi, Allah'tan korkanlara onların hesabından bir şey düşmez..."

"Onların hesaplarındaki" zamir, Kur'ân-t kerime dalanlara râcidir.

"Harf-i cerri zâidtir..,"

"Şey" kelimesi raf mahaliindedir; çünkü mukaddem mübtedânmhaberidir. Oda, kav/-/şerifidir.

Yani, mü'minler, Kur'ân-ı kerime dalanların çirkin amellerinden ve sözlerinden uzak durdukları zaman, onların cürüm ve günahlarından uzak olanların üzerine hiçbir hesap yoktur...⁸⁸

Kur'ân-i Kerimi Savunmak

"Ve lâkin bir ihtar olur;"

Lakin (Kur'ân-ı kerime dalanları gördüklerinde) müminlerin üzerine düşen vazife;

1- Onlara (Kur'ân-ı kerim hakkında ileri geri konuşanlara) öğüt vermek,

2- Onları uyarmak,

3- Onları bu kötü hareketlerinden menetmek,

4- Ve mümkün mertebe diğer kabahatlardan onları alıkoymaktır.

5- Onlara vaaz etmek,

6- Onlara hatırlatmak (Kur'ân-ı kerimin inceliklerini ve büyüklüğünü anlatmak...)

(Israr ederlerse)

1- Onlardan hoşlanmadığınızı izhâr etmek,

2- Onlara katılmadığınızı,

3- Onları tanımadığınızı beyan etmek şartıyla...

Onların meclislerinde bulunmakta kendilerine bir hesap yoktur, demektir.

S kelimesini nasbi masdariyet üzerinde.

(Vav) harfi atf içindir.

"Lâkin" kelimesi, istidrâk'a için hâlistir. İki atf harfinin arasının toplanması lazım gelmez. Lam (J) harfi ile beraber bulunmadığı gibi; olduğu halden çıktığı ve te 'kfde halis olduğu gibi...

"Belki sakınırlar..."

Belki onlar, yapmış oldukları kötülüklerden haya edip; dalmadan (Kur'ân-ı kerim hakkında ileri geri konuşmaktan) kaçınırlar...

Oyun ve Eğlence...

Bırak, o dinlerini oyun ve eğlence edinenleri..."

Mevsûl den murad, âyetlere dalan kâfirlerdir. "Dinleri" den murad, kendisiyle mükellef oldukları ve vaciplerini yerine getirmekle emir olundukları din olan İslâm dinidir.

"Onlar dinlerini oyun ve eğlence edindiler," kav-i şerifin manası; onlar din ile dalga geçtiler ve din ile alay ettiler, demektir.

"Oynamak," nefsin kendisiyle meşgul olduğu iştir. O kendisine menfaat veren işten kendisini kaçırır ve alıkoyan "Eğlence," onu (nefsini) ciddiyetten, şakaya (ve eğlenceye) çevirmektir.⁸⁹

Aldananlar

"Ve dünya hayat kendilerini aldatmış bulunan kimseleri de..."

Dünya hayatıyla mutmain oldular ve dünya hayatından sonra ebedî başka bir hayatın olmayacağını zannetteler.

Bu kav-i şerifin manası;

1 -Onlardan yüz çevir,

2- Onlarla muâşeretini terk et.

3- Onlarla münâsebetini terk et.

4- Onlara iltifatını terk et.

5- Onların tezkîb ve istihzalarına aldırış etme!

6- Kalbini onlarla meşgul etme!⁹⁰

Dünya Ehline Öğüt

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/502.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/503-504.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/504.

Yoksa bundan murad, onları korkutmayı ve onlara tebliğ etmeyi bırakmak değildir... Zira Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Ve bu vesile ile şunu ihtar et ki," Kur'ân-ı kerim ile ihtar ve zikre elverişli olanları tebliğ et; "Bir nefis felakete düşmeye görsün;" Yani helâka teslim edilmeye görsün ve rehin olmaya dursun; "Kendi kazancıyla..." Yapmış olduğu kabahatlar sebebiyle demektir. ⁹¹

Ibsal ve Besâlet

Besâlet" ve "İbsâl" in aslı, menetmek, demektir. Bundan dolayı, "İbsâl" in helâka teslim etmek, (felâkete düşmek) manasında kullanılması sahih oldu. Çünkü helâka teslim etmek, menetmeyi gerektirir. Zira bir kişi, helâka teslim edildiği zaman, teslim olduğu o helak, kendisine teslim olan kişiyi men eder. O şahsı kendisinden (helâktan) çıkmaktan ve kendisinden kurtulmaktan men eder...

Kâşifi'nin Fariş tefsirinde buyuruldu:

Helâka teslim olup felâkete düşen kâfir kimse, kendi nefsinin işlemiş olduğu kötülükler sebebiyle kurtulamayacağı felâkete düşmüştür. Ona kurtuluş yoktur - ⁹²

Kâfirlerin dostu

lâinde ona Allah'tan başka ne bir sahabet eden bulunur, ne bir şefaât..."

istinâf cümlesidir. Bundan haber vermek için sevk edilmiştir. Zahir olan bu kavi-i şerifin; "B/r neUs" kelimesinden hâi olmasıdır. Sanki o (yani "Bir nefis" keümesi) "kâfir bir nefis" veya "Bir çok nefislerin kuvvetindedir. Şu kavi-i şerifte olduğu gibi:

"Anlar bir nefis ne hazırlamıştır!" ⁹³

"Allah'tan başka..." kavlı-i şerifi, "veliy" kelimesinden hâl'dir'.

Yani, bu nefis için, Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka kendisinden azabı defedecek bir kimse yoktur.

"Her türlü fidyeyi denkleştirse bile..."

Bu nefis, kendisinin yerine dünyada da bulunan bütün şeyleri fidiye olarak getirip, fidiye verse bile...

"Ondan alınmaz..." Kabul edilmez...

"Her fidiye" kavlı-i şerifi, mastar olmak üzere nasbtır.

kelimesi burada, kendisiyle fidiye verilen şey, manâsına değildir; şu kavlı-i şerifte olduğu gibi;

"Ve öyle bir günden korunun ki, kimse kimseden bir şey ödeyemez, kimseden şefaât de kabul edilmez, kimseden fidiye de alınmaz. Hem onlar, kurtarılacak da değillerdir!" ⁹⁴

Belki bundan murad; masdarımanâ 'dır... ⁹⁵

Almak Kabul Etmek

Sual: Eğer sen desen ki: "Almak, eşyaya taalluk etmektedir; manâya değil? (Burada neden almak fiili kullanıldı?)

Cevap: Derim ki: Evet! (Öyledir...) Ancak İmam Fahreddin-i Râzî (r.h.) buyurdular:

"Almak, bazen de kabul etmek manâsında da kullanılır. Şu kavlı-i şerifte olduğu gibi:

"Bilmediler mi ki Allah, kullarından Tevbeyi o kabul eder de sadakaları alır ve hakîkaten Allah, tevvab-rahîmO..." ⁹⁶

"Sadakaları alır" yani "sadakaları kabul," eder, demektir ⁹⁷.

Bu âyet-i kerimede, J^Vi "Aimak keiimesinin kabui etmeye hamiediimesi sabit olduğuna göre; mahzursuz olarak masdara isnâd edilmesi caiz oldu.

Bu âyet-i kerimeden maksat, kurtuluşun bütün yönlerinin (azabdan halâs olmanın bütün yollarının) bu nefse kapalı olduğunu beyândır...

Bu hakikate yakînen imân eden kişi, bir masiyet işlemeye başladığı ve yöneldiği zaman, kalbi nasıl titremez! Hayret doğrusu! (3/50) ⁹⁸

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/504.

⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/504-505.

⁹³ TekVîr: 81/14,

⁹⁴ Bakara: 2/48,

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/505-506.

⁹⁶ Et-Tovbe: 9/104,

⁹⁷ Tefsîr-i Kebir: c. 13 s. 28 (5/24)

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/506-507.

Amel

"Onlar,"

1- Kur'ân-ı kerim hakkında ileri geri konuşanlar,

2- Kur'ân-ı kerim ile istihza edenler,

3- Dinleriyle oynayanlar,

4- Dinlerini eğlenceye alanlar,

5- Dünya hayatına aldanan kimseler!

Azabın kabza-i besaletine teslim olunmuş kimselerdir." Azaba teslim edilmişlerdir. "Yaptıkları yüzünden..." Bozuk itikat ve çirkin amellerinden dolayı azaba düştüler...

Farisî tefsirde buyurdu:

Bu taife bu kötülüklerinden dolayı meleklerden kaçmak isteyeceklerdir ama melekler, onları azaba atarlar. Onlar kötü fiil (ve amel)leri sebebiyle azaba atıldılar.

Ebû Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular:

-"Bunlar, işlemiş oldukları kötü amellerine teslim olundular.."⁹⁹

(Bitti...)

Bu be harfinin manâsını; "Ben Zeyde uğradım sözündeki gibi kılmaktır..."¹⁰⁰

Hamim Suyu ve Azab

"Onlara şarap vardı."

(Mukadder suâl) sanki denildi ki: "Onlar işledikleri amel (ve kesbettikleri günahlar) sebebiyle azaba teslim edildiklerinde; onlara ne oldu?"

Cevap: Denildi ki: Onlar için şarap vardır: (Öyle şarap ki?) "Onlara sâde hamîm'den,,,"

Kaynar bir su olup içlerini (karınlarını) ve bağırsaklarını kesip paramparça eder...

"Ve elîm bir azap vardır..." Bedenlerini yakmakla meşgul olan bir ateş... "Nankörlük ettiklerinden dolayı..."

Dünyada devam eden küfür ve nankörlüklerinden dolayı..."¹⁰¹

Kur'ân-i Kerim ile İstihza!

Bil ki: Allah'ın âyetlerini tekzîb (edip yalanlamak) ve onlarla (Allah'ın âyetleriyle) istihza etmek küfürdür. Küfrün sonu ise elîm olan bir azaptır.¹⁰²

Masiyet

İsyan ve günahlara İsrar etmek de böyledir. Günahkâr ve isyankâr müminlerin çoğu böylece imansız gitmeyi çeker... Bundan Allah'a sığınırız.¹⁰³

Hikâye (Kadın Ve kefen)

Ebû İshâk el-Ferâzî (k.s.)¹⁰⁴ Hazretieri'nden rivayet olundu. Buyurdular:

⁹⁹ Ebû Suûd Efendi Tefsiri, c. 3, s. 148,

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/507.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/507-508.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/508.

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/508.

¹⁰⁴ Ebû İshâk el-Ferâzî (k.s.) hazretlerinin asıl ismi, İbrahim bin Muhammed bin Hâris'dir. Ebû İshâk künyesiyle ve Ferâzî nisbesiyle meşhur olmuştur. Kûfe'de doğdu. Doğum târihi bilinmemektedir. Ebû İshâk el-Ferâzî, küçük yaşta tahsile başladı. Şam'a gelerek, o beldenin âlimlerinden ilim tahsil etti. Hadîs ve fıkıh ilimlerinde imâm ve sika, güvenilir bir zât oldu. Pek çok kimse ondan ilim öğrendi ve hadîs-i şerîf rivayetinde bulundu. Bidatlere yani Peygamber efendimiz ve ashâbı zamanında olmayıp da sonradan dîne ibâdet olarak sokulan şeylere şiddetle karşı çıktı. Şöhretini duyan halîfe Hârûn Reşîd, insanlara İslâmiyet'i anlatması için onu Bağdat'a davet etti. Bağdat'a giderek insanlara faydalı olmaya çalışan Ebû İshâk el-Ferâzî'ye, halîfe çok iltifat ve ihsanlarda bulundu. Bağdat'ta bulunduğu sırada namaz vakitlerinin hesaplanmasında ilk defa usturlap âletini kullandı. Namaz vakitlerinin hesaplanmasıyla ilgili geniş çalışmalar yaptı. Astroloji üzerine bir kaside yazdı. Gerçek zeval (öğle) vaktinin ölçümüyle ilgili bir eser hazırladı. Halîfenin ve sarayın çevresinde yaşadığı hayat onu sıkıttığı için insanlardan uzak bir hayat yaşamayı tercih ederek Bağdat'tan ayrıldı. Masîsa şehrine yakın bir yerde, insanlardan uzak münzevî bir hayat sürdürdü. Tenhâ yerlerde sâde olarak yaşamayı tercih etti. Fudayl bin İyâd hazretleri de; "Rüyamda Peygamber efendimizi gördüm. Oturuyorlardı. Yanlarında, oturulacak boş bir yer vardı. O yere oturmak üzere yaklaştım. Bana buyurdu ki: "Bu boş yer Ebû İshâk Ferâzî içindir." Üstün ilmine ve şöhretine rağmen insanlar tarafından methedilmekten hoşlanmayan Ebû İshak el-Ferâzî'nin siyer ve megâzî ilmine dâir Kitâbü's-sire fil-Ahbâr vel-Ahdâs adlı iki ciltlik bir eseri vardır.

Masîsa'da bulunduğu sırada 802 (H.186) senesinde vefat etti. Vefat târihi hakkında başka rivayetler de vardır. Evliyalar Ansiklopedisi

-"Adamın biri, meclisimize çokça gelirdi. Yüzünün yansı örtülüydü. Ben ona;
-"Sen bize çokça gelmektesin; fakat yüzünün yarısı örtülü bir haldedir. Bu konuda bana haber ver!" dedim, O:
-"Bana emân (anlatacaklarımı anlattıktan sonra bana bir zarar gelmeyeceğine güvence) verir misin?" dedi. Ben;
-"Evet!" dedim. O;
-"Ben daha önceleri "Nebbâş" (kefen soyucusuydum). Bir kadım defnettiler. Onun kabrine geldim. Onun kabrini eşeleyip, kazıdım. Mezarının kerpiçlerine ulaştım.
Sonra ellerimi onun "ridâ"ya (en üst kefenine) attım.
Sonra elimi "lifâfe"ye (ikinci kefene) attım.
Ben onun kefenini çekmeye başladım. Fakat kadın da kendi kefenini çekiyordu. Ben o ölü kadına;
-"(Ey ölü kadın!) sen benim üzerime galip gelebileceğini (beni yenebileceğini) mi sanıyorsun?" dedim.
Ben dizlerimin üzerine oturdum ve bütün kuvvetimle onun kefenini kendime doğru çekmeye başladım....
(O anda ölü) kadın elini kaldırdı ve bana bir tokat attı...." diye anlattı...
Sonra adam yüzünü açtı. Gerçekten yüzünde beş parmak izi vardı.
Ben (Ferâzî) ona sordum;
-"Sonra ne yaptın?" o;
-"O kadının izâr ve lifâfe (kefenlerini) onun üzerine geri bıraktım! Sonra mezarın üzerini toprakla kapattım... Bu hadise üzerine, hayatım boyunca bir daha mezar açmamak üzere nefsim ahd verdim, yemin ettim." ¹⁰⁵
Ebû tshâk el-Ferâzî buyurdular,
-"Ben bu hadiseyi İmam Evzâî (r.h.) ¹⁰⁶ hazretlerine yazdım...
Evzâî (r.h.) bana yazdılar;
-"Yazıklar olsun sana! O adama Ehli sünnetten olarak öldüğü halde mezarında yüzü kıbleye dönük olarak yatan kaç kişiyi bulduğunu sor" buyurdular.
Ben de bu durumu o kişiye sordum. O kişi,
-"Ekserisinin yüzü kiblede döndürülmüştü!" dedi. Bunu Evzâî (r.h.) hazretlerine yazdım. Evzâî (r.h.) hazretleri, bana üç kere;
"İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi Râciûn" yazdılar
(ardın da şöyle yazmışlardır:)
-"Ammâ yüzü kiblede başka tarafa çevrilen kimseler sünnetin gayri üzerine ölen kişilerdir..." buyurdular.
Evzâî (r.h.) hazretleri, sünnet ile islâm milletini (dinini) murad ettiler.
Biz Allâhü Teâlâ hazretlerinden, afv, mağfiret ve ridvânı talep ediyoruz.... ¹⁰⁷

Hidâyet Yağmuru

Hafız (k.s.) buyurdular:

-"Ya Rabbi hidâyet-i subhâniye yağmurundan eriştir!
Önden gönder ki ben ortadan kalkan bir toz gibi olayım." ¹⁰⁸

İşâri Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

Sâdık olan bir talip (mürîr) rical (ehlülâh) hakkında ileri geri konuşanların meclislerinde asla oturmamalıdır. Bunların evliyanın elbisesini giymek (ve onların taktıklarını takmaktan) başka bir nasipleri yoktur. Çünkü tabiat, tabiattan çalar...

Ne güzel buyurmuşlar:

-"Nefs, nefisten huy (ahlak) alır. ¹⁰⁹

Kötü insanlarla sohbet etmekten sakın!

¹⁰⁵ Bu hikâye size garip gelmesin. Bu minval üzere Akşemseddin (k.s.) hazretlerinin babası, Şeyh Hamza (k.s.) hazretleri, Şamdan Anadolu'ya gelip Amasya'nın Kavak nahiyesine yerleşti. Bir süre sonra babası vefat etti. Akşemseddin'in babası da âlim ve velî idi. Babası vefat edip, defn olduğu günün gecesi bir kurt gelip kabrini açtı. Bu kurt, o beldeye musallat olmuştu. Yeni mezarları bulur ve Ölüyü mezardan çıkararak parçalardı. Şeyh Hamza'yı da parçalamak ve yemek istemişti. Fakat Şeyh Hamza, mübarek elini uzatarak, o kurdu boğazından sıkıp öldürdü. Ertesi sabah ziyarete gelen halk, kurdu ölü. Şeyh Hamza'nın elini de mezardan çıkmış buldular. Hâl sahibi biri; "Kurda değdiği için. Şeyh Hamza'nın mübarek elinin yıkanması lâzımdır." dedi. Elini yıkadılar. El, hemen içeri çekildi. O günden beri Akşemseddin'in babası, Kurtboğan lakabı ile meşhur oldu....

¹⁰⁶ İmam Evzâî (r.h.) hazretleri, İsmi, Abdurrahmân bin Amr bin Muhammed'dir. Künyesi Ebû Amr'dır. 707 (H.88) senesinde Ba'lebek'te doğdu... İyi bir tahsil gördü. Fıkıh ilminde âlimdi. Büyük bir zühd ve ahlak sahibiydi. Bütün hayatı ihlâs üzereydi. Bütün işlerinde Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasını gözetirdi. Duası makbul bir evliya idi. Kendisine Kadılık teklif edildiyse de kabul etmedi. Ömrü boyunca talebelere ders vermekle meşgul oldu. 774 (H. 157)'te Beyrut'ta vefat etti.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Burseli (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/508-510.

¹⁰⁸ Divân-ıHafız-ıŞirâzîs. 182,

İsmail Hakkı Burseli (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/510.

¹⁰⁹ Atalarımız bunu "Üzüm üzüme baka baka kararır" diye özetlemişler.

Rüzgar bile yapılan tuvaletten (dışarıya çıkma işinden) kötü koku alır.

Tuvaletin pis havası Rüzgarın havasını kötüleştirir..."

Bunun için mutlaka, hayırlı insanların (evliya ve âlimlerin) sohbetine katılmak ve büyüklerin mübarek sözlerinden öğüt almak gerekir...¹¹⁰

Hikâye (Lisân-ı Hâl ile nasihat)

Abdullah Ahnef (r.h.)¹¹¹ hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Mısır'dan çıktım: Rûd el-Bâdî (k.s.)¹¹² hazretlerini ziyaret etmek için, Remle'ye gitmek istiyordum.

Yolda beni İsa bin Yunus el-Mısırî gördü. Bana:

"Sana delâlet edeyim mi?" dedi. Ben

"Evet" dedim. O buyurdu:

"Sana "Savr"a gitmeyi tavsiye ederim. Orada bir şeyh ve bir genç var. Murakabe halinde toplandılar. Eğer sen bir kere onlara bakacak olursan; bu bakışın bütün ömrün boyunca sana yeter..." Bunun üzerine Abdullah bin Ahnef buyurdular:

"Ben onların ikisinin bulunduğu yere girdim. Aç ve susuzdum. Beni güneşten örtüp koruyacak bir şey de yoktu üzerimde. İkisini kıbleye dönmüş bir halde otururken gördüm. Onlara selâm verdim

ve konuştum. Ama onların ikisi de benimle konuşmadılar... Bunun üzerine ben;

"Allah adına size yemin veriyorum; mutlaka benimle konuşmalısınız!" dedim. Bunun üzerine şeyh başını kaldırdı. Ve buyurdu:

Ey İbni Ahnef! Senin çalışman ne azdır! Hatta bize gelmeye boş vakit buldun! Sonra yine başını eğdi...

Ben onların ikisinin önünde durdum. Tâ ki öğlen ve ikinci namazlarını kıldık. Benden açlık ve susuzluk gitti. (3/51) Gence dedim ki.

"Kendisiyle menfaat göreceğim bir şeyle bana vaaz et!" O genç:

"Bizler musibet ehliyiz! Bizim vaaz edecek dilimiz yoktur!"

Ben onların yanında tam üç gün ve üç gece ikâmet ettim.'Bu üç gün içerisinde ne bir şey yedik ve ne de içtik... {Tabi ne acıktık ve ne de susadık...}

Üçüncü günün akşamında ben kendi kendime;

"Bunlardan bir şeyler sormalı; bir vasiyet ve öğüt almalı ömrümün kalan kısmında ondan faydalanmalıyım!" dedim. (Ben daha bir şey sormadan) genç başını kaldırdı:

"Nazarıyla sana Allâhü Teâlâ hazretlerini hatırlatan kişinin sohbetini dinlemeyi; dil ve sözlerle nasihat eden değil; iş ve hâl lisân ile vaaz verenlerin; sohbetini dinlemeyi, tavsiye ederim...."

Sonra dönüp baktığımda ikisini de göremedim. (Yerlerinde yoklardı...) Lisân hâlim şöyle diyordu:

"Yüklerini bağladılar; sabahın birazcık öncesinden...

Göçtüler...

Beni harabelerin üzerinde geride bıraktılar. Bu hâle ağlar halde..."¹¹³

Sohbeti Kabul

Sonra gerçekten nasihat etmek çok kolay; ama kabulü müşkül ve çok zordur. Allâhü Teâfâ hazretleri, kimin hidâyetini dilerse; Allâhü Teâlâ hazretlerinden o kişi için inayet cezbelere sebkâter eder ve daha önce geçerse hiç şüphesiz o kişi zahiri ve bâtını hakkında kendisine nasihat edecek bir nasihatçiye muhtaçtır. Vaaz, tezkîr ve hatırlatmanın nuruyla, habîr olan Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaşmanın yolunda hidâyet bulur. Ve böylece çocuklar gibi oynayan o

nefsin hevâ-ü heves çukurundan (çıkıp) vakar, itminan ve yüce şân sahibi olan ruhun hidâyetinin burcuna yükselir...

Bu âyet-i kerimeler, nefsin hastalığını, deva ve ilacını ilân etmektedirler. Nefsin İslahında yardım Allâhü Teâlâ hazretlerindedir...¹¹⁴

Bâtıla İbâdet?

Yüce Meali:

De ki: "Hiç biz Allah'ı bırakır da, bize ne menfaat ne zarar yapamayacak nesnelere yalvarır mıyız!? Ve Allah bizi

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/511.

¹¹¹ Abdullah bin Ahnef:

¹¹² Rud el-Bâdî (k.s.) hazretleri.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/511-512.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/512-513.

hidâyetine kavuşturmuş iken, ardımıza döner miyiz!? O avanak gibi ki, arzda şaşkın şaşkın dolaşırken, kendini şeytanlar ayartıp uçuruma çekmekte; beride ise arkadaşları var "Bize gel!" diye onu doğru yola çağırıp duruyorlar." De ki: "Her halde hidâyet, Allah hidâyeti; ve biz şöyle emredildik: "Halis müslim olalım rabbu'l-âlemîne.

Hem, namazı kılın ve Ondan korkun; haşır olunup varacağınız O...72

Ve o gökleri, yeri yaratan hakkıyla O. Hem, ol diyeceği gün, o da oluverir. Hak, O'nun dediği... Sûr üfürüleceği gün de mülk Onun... Hem gayba âlim, hem şahadete... Hakim Odur, habîr O..."73 ¹¹⁵

Tefsîr-i Şerifi:

Allah'tan Başkasına İbâdet Edilmez

"De ki: "biz yalvarır mıyız!?"

Istifhâm-ı inkân'dir...

"Allah'ı bırakır da..."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin ibâdetini tecâvüz ederek...

"Bize ne menfaat ne zarar yapamayacak nesnelere..."

Biz kendisine ibâdet ettiğimiz zaman, bize menfaat dokundurmaya gücü yetmeyen ve biz kendisine ibâdeti terk ettiğimiz zaman da, bir zarar veremeyen şeylere mi ibâdet edelim? O şeyler de putlardır.

Halbuki menfaat ve zarar vermeye kaadir olan ve gücü yeten Allâhü Teâlâ hazretleridir... ¹¹⁶

Şeytanın Yolunda

"Ve ardımıza döner miyiz!?"

kelimesi, kelimesinin cemiidir. Kaf harfinin kesre ve fethasıyladır. Adımlarını gensin geriye atmak, demektir.

Yani biz, sapıtan kişinin dalâletiyle İslâm'dan sonra şirke mi dönelim?, demektir.

"Ve Allah bizi hidâyetine kavuşturduktan son-

Allâhü Teâlâ hazretleri, bizi İslâm'a hidâyete buyurduktan ve bizi şirkten kurtardıktan sonra, demektir.

kendini şeytanlar ayarttığı kimse gibi..."

Kav/-/şerif, fiilin failinden hâl'dir.

Yani, biz arkamıza mı dönelim? (Bu halde) cinlerin (şeytanların) kendisini arzusuna ve dalâlete düşürdüğü kimseye benzemiş oluruz,

"Yeryüzünde,"

"Onu düşürdü," fiiline taalluk etmektedir.

"Şaşkın şaşkın dolaşırken..."

"Onu düşürdü," fiilindir (u) yani zamirden hâl'dir.

"Şaşkın şaşkın dolaşırken..." kelimesi, sıfat-ı müşebbehe olup, müennestir. Bu kelimenin fiili, ^jUjU- "Hayret etmek, şaşmak," demektir.

Yani hayret edip, yolda şaşırmaaktır.

"Onun arkadaşları var."

Bu cümle - kelimesinin, sıfatıdır.

Yani bu durumda arkadaşları;

"Onu doğru yola çağırıyorlar..."

Onu müstakim (doğru) yola hidâyete çağırıyorlar. Doğru yola, "Hidâyet" ismi verildi. Bu mübalağa için mefûl'ü mastar ile isimlendirmektedir. Sanki o hidâyetin tâ kendisidir.

Bize gel!"

Kavi irâdesi üzerinedir. "onu çağırırlar..." cümlesinden bedeldir.

Yani ona, " bize gel" diyorlar... ¹¹⁷

Batla İbâdet Edenler

Allâhü Teâlâ hazretleri, hâk ile bâtılın arasını ayıran burhan, hüccet ve delillerin getirilmesiyle beraber, şirk koşan ve Allah'tan başkasına ibâdet eden şahsı, üç vasıf ile vasıflandırdı.

Birincisi: Azgın ve kötü ruhlu cin ve şeytan kendisini kaplamış, kuytu mağaralara götürmüş ve onu kendisine

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/513-514.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/514.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/514-515.

köle eylemiştir.

İkincisi: Onun ot hayran, yani onun caddede sapıtılmış ve yolunu kaybetmiş olmasıdır. Ne yapacağını bilmez bir haldedir.

Üçüncüsü: Arkadaşları onu (hakka ve hidâyete) davet ettikleri ve kendisine;

-"Bize gel! Gerçekte sen vazifeni unuttun; yolunu şaşırдың!" dedikleri halde; o kendilerine icabet etmedi; cin ve şeytanlara tabi olmayı terk etmedi. ¹¹⁸

Cin Nedir?

(Cinin tarifi şöyledir):

-"Cin, İatff cisimler oiup, muhtelif şekillerle şekillenen; cisimlerin içlerine (ve çevresine) havanın sızması gibi; hayvanların içlerine; nüfuz etmeye kadir olan bir mahlûktur...." ¹¹⁹

Hidâyet Allah'ındır

De ki: "Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti;"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin bize hidâyet buyurduğu; o da İslâm i' Dini'dir...

"O hidâyetin tâ kendisidir..."

Yalnız o, gerçek hidâyettir. Allah'ın hidâyetinin dışında kalanlar, tamamen dalâlettir ve katıksız (apaçık) bir sapmadır. ¹²⁰

İslâm'la Emir Olunduk

Ve yine de ki:

"Biz şöyle emredildik: "Halis müslim olalım âlemlerin Rabbine..."

Müslüman olmakla emir olunduk...

(lâm) harfi be manasındır. Araplar; "Yapman için, yapmağın ve yapmanı, sana emrettim" derler... ¹²¹

İslâm ve Namaz

"Ve hem,"

Yani öt (sununla da emir olunduk) demektir.

"Namazı kılın ve O'ndan korkun;"

Allâhü Teâlâ hazretlerinden korkun (takvâli olun) demektir. İslâm, ruhanî taatlerin reisisdir ¹²².

Namaz, cismânî taatların reisisdir.

Takva, yakışmayan her şeyden kaçınmak ve terk etmek kabilinde olan bütün davranışların reisisdir...

"Haşr olunup varacağınız O..." Kıyamet gününde hesap için toplanacaksınız... ¹²³

Gökler ve Yer

Ve 0 gökleri ve yeri yaratandır." Ulviyâtı, süfliyât ve ikisinin arasında bulunanları yarattı.. "Hakkıyla," Bu kavli-i şerif, üii-"Yarattı." Fiilin failinden hâldir. Yani hak ve hikmet ile kâim olarak yarattı, demektir.

diyeceği gün, o aa oluverir. Hak, Onun dediği...1 (3/52)

"Gün," kelimesi, cümlelerin manâsı için, zarftır.

"Hak" kavli-i şerifi, ve vav" harfi manâları hesabınca onun üzerine dahildirler.

Manâsı, Allâhü Teâlâ hazretlerinin her şeye taalluk eden ve kendisi sebebiyle eşyadan bütün mahlûkati yaratmayı murad ettiği emri; kendisine taalluk ettiği zaman, o yaratmadan önce ve sonra fertlerden hiçbiri için hak ile yaratmak yoktur... Yani kendisiyle bilinen hakkıyla hiçbirinin şahitliği yoktur... ¹²⁴

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/515-516.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/516.

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/516.

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/516-517.

¹²² Peygamber Efendimiz bir hadisi şeriflerinde Müslümaru şöyle tarif etmektedirler:

"Müslüman, elinden ve dilinden İnsanların selâmette olduğu (zarar görmediği) kimsedir," Buhârlc.1, s, 9

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/517.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/517-518.

Mülk Allah'ındır

"Sûr üfürüleceği gün de mülk O'nun..."

Onda (sûre üfürülmede), Allah'tan başkasının mülkü yoktur. Dünyada olduğu gibi velev ki mecazî olsa bile (kimsenin mülkiyeti yoktur...)

"Hem gayba âlim, hem şahadete..." Gayb olan ve müşahede edilen her şeyi bilir... "Hakîm O'dur."

Bütün işlerinde hikmet sahibidir.

Açık ve kapalı bütün işlerden haberdârdır. ¹²⁵

Sûr Nedir?

Hadis-i şerifte buyruldu:

- "Şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri gökleri ve yeri yaratma işinden fariğ olunca (bitirince) Sûru yaratarak, onu İsrâfîl Aleyhisselâm'a teslim etti. İsrâfîl Aleyhisselâm, onu ağzının üzerine koydu. Ne zaman üflemekle emir olunacak diye gözünü Arş'a dikti..." Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri buyurdular:

- "Sûr nedir?" diye sordum. Efendimiz {s.a.v.} hazretleri buyurdular:

- "Boynuzdur!" Ben yine sordum:

- "O nasıl bir şeydir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Çok büyüktür. Nefsim kudret elinde olan Allâhü Teâlâ hazretlerine yemin olsun ki, şüphesiz ondaki bir dâirenin büyüklüğü gök ve yer gibidir..."

Denilir ki; Sûr'ün delikleri, mahiûkatın ruhlarının adedindedir... ¹²⁶

Sûr'ün Üç Kademesi Vardır

(Âlimler) buyurdular:

- Sûr'a üfürülmek üç keredir.

Birincisi: Korkutma üfürüşüdür. İnsanlar birinci nefhâ'yı (üfürmeyi) işittikleri zaman, kendilerinin yaKînen öleceklerini (kesinlikle) bilirler. Artık dünya günlerinde hiçbir şey kalmaz. Kendilerini;

1- Ecel,

2- Arz,

3- Hesap,

4- Ve azap korkusu tutar.

İkinci üfürüş: Ölüm üfürüşüdür. Bütün mahiûkatın ölümüdür. Hatta yeryüzünde Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası kalmaz. Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka her şey helak olur.

Üçüncü üfürüş: Kabirlerden dirilme üfürüşüdür.

Bir nefhadan diğer bir nefha'ya kadar süren zaman kırk yıldır. Bütün mahiûkatın ölümü üzerine, onların ruhları Sûr'ün içine konulur. İnsandan hiçbir şey kalmaz; hepsi çürür. Ancak bir kemik hariç. Onu asla toprak yemez. 0 "Acbü'z-Zeneb'tir (yani kuyruk sokumundaki bir parçadır...)

Kıyamet gününde mahlûkat ondan yeniden terekküp eder. Allâhü Teâlâ hazretleri, insanın dağılan cesedinin parçalarını toplar.

Yırtıcı hayvanların karınlarından,

Su hayvanlarının midelerinden,

Arzın derinliklerinden, çıkarır.

Kendisine ateşin dokunup yanmakla ölenler, ondan ateşle.

Suyun boğarak öldürdüğü kişiler...

Güneşin kendisine çarptığı kişiler.

Rüzgarın kendisini zerre haline getirdiği kişiler; (hep acbü'z-zeneb'ten yeniden yaratılırlar...); Allâhü Teâlâ hazretlerinin arşın altından su indirir... Ona "Hayvan" (yağmuru) denilir.

Sema tam kırk sene yağmur akıtır. Hatta su yer yüzünden tam on iki zira' kadar yüksekliğe çıkar. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, cesetlere emreder; cesetler bakliyatın yeşermesi gibi (oldukları yerden) biterler. Cesetler, toplandığı ve her biri mükemmel bir hale geldiği ve kendisinden ruhlardan başka hiçbir şey eksik kalmadığı zaman; Allâhü Teâlâ hazretleri;

"Hamele-i Arş" meleklerini yaratır.

Sonra Cebrail Aleyhisselâm, Mikâil ve İsrâfîl Aleyhisselâm'ı yaratır.

İsrâfîl Aleyhisselâm, sûr'a üfürür. Bütün ruhlar, Sûr'ün deliklerinden çıkarlar; bal arıları gibi... Ruhlar yer ve gök

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/518.

¹²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/518-519.

arasını doldurmuş bir halde yayılırlar; her bir ruh kendi cesedine geri dönmek için hareket eder. Ruhlar, yeryüzüne inip, kendi cesetlerine girerler.

Sonra ruhlar, burun deliklerine girerler. Zehirin ışınlan cesette yürümesi (ve yayılması) gibi, ruhlar bütün cesette yürür. Sonra yeryüzü yarılr.

Yeryüzünden (mezardan) ilk çıkacak olan Efendimiz (s.a.v.) hazretleridir.

Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ümmeti mezarından kalkarlar.

İnsanların hepsi mezarlarından otuz üç (33) yaşlarında gençler oldukları halde kalkarlar...

O gün insanların dilleri "Süryânîce" olur.

Hızla Allâhü Teâlâ hazretlerine yürürler.

Bu (anlatılanlar) ihlâs sahibi mü'minler hakkındadır...

Amma kâfirler ise, mezarlarından kalktıkları zaman; -"Bu ne zor gündür!" derler.

Onlar çıplak ve ayakkabısız dirilirlir. Tam yetmiş yıl kadar kalırlar... Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara rahmet nazarıyla bakmaz.

Mahlûkat ağlar; hatta göz yaşlan kurur... Sonra insanlar kan ağlamaya başlarlar. Ta ki (göz yaşları) çenelerine kadar ulaşır ve ağızlarına gem vurulur.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri onların hakkında dilediğini hükmeder... ¹²⁷

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/519-521.

Kıyamet Hadisi ¹²⁸

¹²⁸ Yukarıda ismail Hakkı Bursevi Hazretlerinin kısmen aldığı ve Kıyamet Hadisi diye bilinen bu hadisi şerifin tam metni, Eddürul-Mensûr kitabında mevcuttur. Okuyucularımıza faydalı olur kanaati ile buraya tam metin olarak aldık.

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden işittim şöyle diyordu. Yanında da sahâbeden bir taife vardı:

- "Muhakkak ki Allâhü Teâlâ ve Tebâreke hazretleri gökleri ve yerleri yaratma işinden fariğ olunca (bitirince) Sûr'u yarattı. Onu İsrâfil Aleyhisselâm'a verdi. İsrâfil Aleyhisselâm Sûr'u ağız üzerine koydu. Emir olunacak zamanı beklemek üzere gözünü Arşa dikti. Ben:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.) Sûr nedir? diye sordum.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Boynuzdur!" Ben yine sordum:

- "Nasıl bir boynuzdur?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Büyüktür! Beni Hak ile gönderen Allah'a yemin olsun, muhakkak ki ondaki bir deliğin büyüklüğü gökler ve yerin eni gibidir.

Ona üç kere üflenecektir.

Birinci üfleme: Korkutma üflemevidir.

İkincisi üfleme: Ölme üflemevidir.

Üçüncüsü üfleme: Ölümünden sonra Âlemlerin Rabbi için yeniden diriliş için olan üflemedir.

Allâhü Teâlâ hazretleri İsrâfil Aleyhisselâm'a: birinci nehfa (üfleme) emreder ve buyurur:

- "Üfle!"

O da hemen "feza' nefhâ"sını (korkutma üfürmesini) üfürür. Allâhü Teâlâ hazretlerinin diledikleri müstesna gök ve yerin bütün ehli korku ve dehşete kapılır. Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine üflemeyi uzatmasını emreder. O da hiç durmaksızın uzun uzun üflemeye devam eder. Bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin

şu kavli-i şerifinin manâsidir.

- "Onlar da başka değil, bir tek sayhaya bakıyorlar; öyle ki ona hiK yok!" Sad: 38/15,

İşte o zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri, dağları harekete geçirip yürütür. Onlar bulutlar gibi yürümeye başlarlar. Ve neticede bunlar serap hâline gelirler.

Sonra yeryüzünü çok şiddetli bir sarsıntı ile sarsar. Yeryüzü, denize atılmış ve fırtınaya tutulmuş dalgaların kendisine çarptığı, tavana asılı bir kandıli rüzgarlar salladığı gibi içindekileri sallayan bir gemiye benzer. Bu durum Allâhü Teâlâ hazretlerinin şöyle buyurması gibidir:

- "0 gün ki sarsar râcife, 6 Onu velyeder o râdife! 7 Yüreklere o gün oynar kaygıdan. 8 Gözleri kalkmaz saygıdan!" En-Nâizât: 79/6-9,

İnsanlar yerin üzerinde sallanırlar. Emzikli anneler, emzirdikleri yavrularından gafil olup atarlar. Hamileler düşük yaparlar. Çocuklar ihtiyarlar.

Şeytanlar, dehşetten uçarlar. Göğün kenarına geldiklerinde, melekler hemen onlara yetişir ve onları döverler, kamçılarlar... İnsanlar, arkalarını dönüp kaçarlar. Muhakkak ki onlar için, Allah'ın emrinden hiçbir kurtarıcı kurtaramaz. 0 zaman insanların bazıları bazılarını çağırmağa başlarlar, işte bu Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifidir:

- "O arkanıza dönüp gideceğiniz gün..." Mümin: 40/32,

Onlar bu haldeyken yer çatlamaya başlar. Yeryüzü bir uçtan diğer uca kadar yarılıp çatlamaya başlar. İnsanlar daha önce benzerini görmedikleri bir hadise görürler. Bu yüzden onları büyük bir sıkıntı ve şiddet tutar. BüyüklüğünÜ ancak Allah bilir.

Sonra göğe baktıkları zaman onu erimiş maden gibi görürler. Sonra gök yarılır. Yıldızlar dökülür. Güneş ve ay tutulup katlanır ve dürülürler.

'Mezardındaki ölülerin bu hadiselerin hiçbirinden haberleri olmaz. (Râvî) Ebü Hüreyre (r.a.): Ya Resûlallah (s.a.v.)!

- "Hele sûr üfürüleceği. üfürülüp de bütün göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, Allah'ın dilediği müstesna olmak üzere hepsi feza' ile ürperdiği ve her biri ona hor-hakir geldikleri gün ne müthişti?" en-Neml: 27/87,

Kavli-i şerifinde, Allâhü Teâlâ hazretlerinin diledikleri müstesna olan kimseler kimlerdir? Sordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Şehitlerdir!"

Dehşet ve korku ancak dirilere ulaşır. Şehitler ise Rablerinin katında nâziyandırılan kimselerdir. Allâhü Teâlâ hazretleri onları o günün dehşet ve korkularından koruyup emin kılmıştır. O günün şiddeti, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Öyle bir azabıdır ki onu mahlukatının en şerhilerine gönderir. İşte Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifidir:

- "Ey o bütün insanlar! Rabbinize korunun; çünkü o saat zelzelesi çok büyük bir şeydir! 1 Onu göreceğiniz gün, her emzikli emzirdiğinden geçür ve her yüklü kadın hamlini vaz'eder ve nâsi hep sarhoş değıllerdir ve lâkin Allah'ın azabı şediddir!" El-Hac: 22/1-2,

O azap içerisinde bütün kollar, Allah'ın uzamasını dilediği kadar kalırlar. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri İsrâfil Aleyhisselâm'a "ölüm nehfa'sını üflemevidir emreder. İsrâfil Aleyhisselâm ölüm üfürüşünü üfürür. Bu üfleminin ardından Allâhü Teâlâ hazretlerinin diledikleri haric yer ve göklerin ehli bütün mahlukatı hemen o an düşüp ölüür.

Sonra ölüm meleği Azrail Aleyhisselâm Allâhü Teâlâ hazretlerine gelir.

- "Ya Rabbil Senin dilediklerin müstesna bütün gök ve yer ehli öldü!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri, kimlerin kaldığını en iyi bilen olduğu halde sordu:

- "Kimler kaldı?" Azrail Aleyhisselâm;

- "Ya Rabbi ölmeyecek olan Sen,

Hamale-i Arş (Arşı taşıyan melekler...),

Cebrail Aleyhisselâm,

Mikâil Aleyhisselâm

Bir de ben (Azrail Aleyhisselâm...)

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri,

- "Cebrail ve Mikâil'de ölsün!" buyurdu. Böylece Cebrail Aleyhisselâm ile Hazret-i Mikâil'de ölürler...

Sonra Azrail Aleyhisselâm, Cebbar olan Allâhü Teâlâ hazretlerine gelir;

- "Ya Rabbi! Cebrail ve Mikâil de öldü!" dedi.

Allâhü Teâlâ hazretleri, her şeyi kendisi bildiği halde sordu:

- "Kim kaldı?" diye sordu. Azrail Aleyhisselâm;

- "Ya Rabbi! Hiç ölmeyecek olan Hay. Kayyûm ve Bakî olan Senî Hamele-i Arş ve ben," der.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Hamele-i Arş melekleri de ölsünler!" Hamel-i Arş, melekleri de ölürler.

Ondan sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, Arş'a Sûr'u İsrâfil'den almasını emreder.

Sonra Azrail Aleyhisselâm gelir:

- "Ya Rabbi! Hamel-i Arş'ta öldü!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri her şeyi bildiği halde sordu:

- "Kim kaldı?" Azrail Aleyhisselâm:

- "Ya Rabbi Hay. Kayyûm ve Bakî olan Sen ve (mahlukattan) ben kaldım!" der. Allâhü Teâlâ hazretleri.

- "Sen de benim mahlukatımdan birisin, seni ve gördüğün her şeyi yarattım. Sen de hemen öl!" der. Bunun üzerine Azrail Aleyhisselâm'da

öldü.

Ne zaman ki, doğurmayan ve doğrulmayan bir olup kimseye muhtaç olmayan vâhid (bir) ve Kahrâr olan Allâhü Teâlâ hazretleri yalnız kalır. İşte o zaman Evvel olduğu gibi Âhir de O olmuştur. Gökleri ve yeri yazılı kağıtların tomarını dürrü gibi dürrü. onları döşer. Sonra da üç kere onları kudret eliyle yakalayıp, dürrüsinin akabinde üç defa:

Cebbar Benim!

Cebbar Benim!

Cebbar Benim! Buyurur.

Sonra (harf ve ses gibi noksan sıfatlardan münezzehe olan) Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi kelâmıyla üç kere seslendi:

- "Bu gün mülk kimindir?" "Ei-Mümin 16, diye nida eder. (Bütün canlılar öldüğü için) Allâhü Teâlâ hazretleri kendi zatına cevap verir:

- "Vâhid (bir) ve Kahrâr olan Allah'ındır!" Mümin: 16, Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "O gün ki yeryüzü başka şekle tebdil olunur, semâvat da... ve hep o vâhid-kahrâr olan Allah için fırlarlar," İbrahim: 48, Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Bir de sana dağlardan soruyorlar, binaenaleyh de ki: "Rabbim onları un ufak edip savuracak da yerlerini düpedüz bomboş bırakacak: onda ne bir eğrilik, ne bir yumruluk göremeyeceksin!" Taha: 105-107,

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri bütün mahlukata tek bir sayha ile nida eder. Bu nida üzerine mahlûkatın hepsi daha önce buldukları gibi, o değiştirilen arazide, içinde olan içinde, üstünde olan üstünde olmak üzere bu yeni yeryüzünde bulunurlar.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, onların (yeni arazinin ve ölümlerinin) üzerine Arş'ın altında bir yağmur yağdırır. Göğe yağmasını emreder. O da kırk gün yağar.

Yağmur insanların (ve yerin) üzerine tam on iki zira kadar yükselir. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, cesetlerin bitmelerini emreder. Cesetler, kalkan otu veya yeşilliklerin bitmesi gibi biterler. Cesetler, tekâmül ederler ve tekâmül edip. eski hâline gelirler.

Allâhü Teâlâ hazretleri:

- "Hamele-i Arş, dirilsin!" buyurur. Onlar da hemen dirilirler. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, İsrâfil Aleyhisselâm'a emreder; o da sûra ağzının üzerine koyar. Daha sonra Allâhü Teâlâ hazretleri,

- "Cebrail ve Mikâil dirilsin!" buyurur. Onlar da hemen dirilirler.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, ruhları çağırır. Müslümanların ruhları nur gibi parlayarak, kâfirlerin ruhları ise kapkaranlık (zulmetler içinde) getirilirler. Hepsini kudret eliyle yakalar ve sûrun içine atar.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri İsrâfil Aleyhisselâm'a "Yeniden diriliş nefhâ"sına üfürmesini emreder. İsrâfil! Aleyhisselâm, ba's (yeniden diriliş) nefhâsını üfürür. Bütün ruhlar, gökle yer arasını dolduran onların kovanlarından çıktığı (ve etrafa dağıldığı) gibi, ruhlar da sûrlardan çıkarlar.

O zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri;

- "İzzetim ve Celâlim hakkı için, elbette her ruh cesedine dönecektir! Buyurur. Bu emir üzerine yerin içinde bulunan cesetlerine girmeye başlarlar. Önce insanların burunlarından girip, sonra bedenlerin içerisinde (zehirli hayvanlar tarafından) sokulan kişinin içinde zehir yürüdüğü gibi yürürler, sonra da onların üzerinden toprak yarılıp açılır.

Ben toprağın kendisinden varılacağı (ve topraktan çıkacak) kimselerin ilkiyim.

(Bu şu âyeti kerimenin mânâsıdır:)

- "Özleri düşkün düşkün kabirlerden çıkarlar, sanki çıvgın çekirgeler gibi çağırana koşarak der ki kâfirler: "Bu pek zorlu bir gündür!" el-Kamer:7- 8,

Yalınayak, çıplak, sünnetsiz bir halde, dirilirler ve süresi yetmiş sene olan bir mevkif te duracaksınız. Ne sizlere bakılacak ve ne de aranızda hüküm verilecektir. O kadar ağlayacaksınız ki göz yaştan döküleceksiniz. Göz yaşlarınız tükenecek sonra kan ağlayacaksınız. O kadar terleyeceksiniz ki, ter ağzınıza kadar çıkıp dayanacaktır veya çenelere ulaşacaktır.

O zaman siz:

- "Bizim için Rabbimize kim şefaati olacak ki aramızda hüküm versin" diyeceksiniz. Sonra Allah Teâlâ hazretlerinin kendi kudret eliyle yarattığı, kendisine ruhundan üflediği ve kendisiyle karşılıksız konuştuğu babanız Adem Aleyhisselâm'dan bu hususta daha hak sahibi kim olabilir?" diyerek; hep birden Adem Aleyhisselâm'a gelip; kendisinden bu hususta talepte bulunacaksınız. O da,

- "Ben bu işin sahibi değilim" demek suretiyle bundan çekinecek.

Böylece (insanlar) şefaati için bütün peygamberleri tek tek araştırıp dolaşacaklar. Fakat her peygambere geldiklerinde o, onlara karşı bu şefaate yanaşamayacaklarını beyân edeceklerdir. Ta ki bana gelecekler. Ben de Fahs a giderek secdeye kapanacağım.

Ebu Hureyre (r.a.) hazretleri sordular:

- "Ya Resulallah! Fahs nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Arşın ön tarafıdır"

{Sonra Efendimiz s.a.v. hazretleri devam etti:

Ta ki Allâhü Teâlâ hazretleri, bana bir melek gönderir. O melek benim pazılarımdan tutarak beni kaldırır ve Aliahü Teâlâ hazretleri bana;

- "Ya Muhammedi" diye hitap eder. Ben de:

- "Evet! Ya Rabbü' derim.

Allâhü Teâlâ hazretleri, en iyi bilen olduğu halde;

- "Halin nedir?" diye sorar. Ben de;

- "Ya Rabbü Bana şefaati vaad ettin, öyleyse beni mahlûkatın hakkında şefaati Kıl da onlar arasında hüküm ver!" derim.

Allâhü Teâlâ hazretleri:

- "Muhakkak seni şefaati kıldım. Ben (hareketten münezzehe olduğum halde) size gelip aranızda hüküm vereceğim" buyurur. Bunun üzerine ben de döner ve insanlarla birlikte dururum. Biz o halde dururken; gökten şiddetli bir gürültü duyarız da o bizi korkutur.

Derken birinci kat semanın ehli, yeryüzünde bulunan cin ve insanların iki misli olarak inerler. Yere yaklaştıklarında yer onların nuruyla parlar ve safları tutarlar. Biz onlara;

- "Rabbimiz sizin aranızda mı?" (Size hüküm mü veriyor) deriz. Onlar;

- "Hayır! o gelecektir" derler.

Sonra ikinci kat semanın ehli, daha önce inmiş olan meleklerin iki misli ve yeryüzünde bulunan cin ve insanların iki katı olarak inerler. Yere yaklaştıklarında yer onların nuruyla parlar ve onlar da safları tutarlar. Biz onlara

- "Rabbimiz sizin aranızda mı?" deriz. Onlar;

- "Hayır! o gelecektir" derler.

Sonra (üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci kat dahil bütün sema tabakalarının ehli olan melekler bu katlanarak artmayla yeryüzüne inerler. Neticede Cebbar Teâlâ hazretleri, buluttan gölgeler içinde, meleklerle tecelli eder.

O gün O'nun Arşını sekiz melek taşır. Bu gün ise dört tanedir. Ayakları yedi kat yerin son hududunda olup; yer ve gökler onların bellerine gelmektedir. Arş ise onların omuzları üzerindedir. Onlar sesli yaptıkları teşbihlerinde:

Arş'ın ve azametinin sahibini teşbih ederiz

Mülk ve melekût'un (maddi ve manevi bütün alemlerin) sahibini tenzih ederiz,

Hiç ölmeyecek diriye teşbih ederiz.

Yaratıkları öldürüp kendi ölmeyen Zâtı tenzih ederiz.

0, son derece teşbih edilen, son derece mukaddes olan, ziyadesiyle münezzehtir, 0 Kuddüs'dür,

Meleklerin ve Ruh'un (Cibril-i Emin'in) Rabbi olan, o yüce Rabbimizi tenzih ederiz Mahlukâtı öldürüp kendi ölmeyen yüce Rabbimizi teşbih ederiz.." derler.

Bundan sonra Allahü Teâlâ hazretleri, kürsüsünü dilediği yere koyarak kendi kelamıyla kullarına:

-"'Ey cinler ve insanlar topluluğu! Ben sizi yarattığım günden bu gününüze kadar dinledim. Sözlerinizi duyuyorum, amellerinizi görüyordum. Şimdi siz de beni dinleyin:

-"'İşte bunlar sizin amelleriniz ve defterlerin izidir ki size okunmaktadır, artık

hayır bulan Allah'a hamdetsin/ başkasını bulan ise kendini tenkit etsin' diye nida eder.

Sonra Allahü Teâlâ hazretleri, cehenneme emreder de ondan uzun ve karanlık bir boyun çıkar. Bundan sonra Allahü Teâlâ hazretleri buyurur: And vermedim mi size "Ey ademoğulları! Şeytan'a kulluk etmeyin, o size açık bir düşmandır!" diye. Ve, 'Bana kulluk edin, doğru yol budur!' diye?! Böyle iken celâlime karşı o içinizden bir çok cibilletleri yoldan çıkardı. Ya o vakit sizin akıllarınız yok muydu? Bu, işte o cehennem ki va'dolunur dururdu; Bugün yasanın ona bakalım küfür ettiğinizi için! (Yasin: 60-64). Sonra Allahü Teâlâ buyurur:

-"'Ve haydın ayrılın bugün ey mücrimler ey günahkârlar!" Yasin: 59

Böylece Allahü Teâlâ hazretleri insanları ayırır ve ümmetler diz üstü çökerler. Bu hususta da Allahü Teâlâ hazretleri şöyle buyuruyor:

-"'Ve her ümmeti görürsün ki diz çökmüştür, her ümmet kitabına davet olunuyordun 'Bugün o yaptığımız amellerin cezası verilecek! İşte kitabımız yüzünüze karşı hakkı söylüyor; çünkü biz sizin yaptıklarınızı hep istinsah (kopya) ediyorduk...' el-Câsiye: 28-29,

Bundan sonra Allahü Teâlâ hazretleri, cinler ve insanlar hariç, bütün mahlûkat arasında hüküm verir. Vahşi hayvanlar ve diğer hayvanlar arasında hükmeder. O kadar ki, boynuzlu hayvan aleyhine boynuzsuz için hükmeder. Kısas uygulanır.

Bütün bunlar bitip hiçbir hayvanın diğerinde alacağı kalmadığında Allahü Teâlâ hazretleri, onlara

-Toprak olun!" buyurur. Bütün hayvanlar toprak olurlar.

"O gün ki kişi ellerinin ne takdim ettiğine bakacak ve diyecek ki kâfir: 'Ah ne olaydı ben bir turab (toprak) olaydım!'" Nebe sûresi: 40,

Sonra Allahü Teâlâ hazretleri, kulları arasında hükmetmeye başlar. İlk hükmolunan şey kan davaları olur. Allah yolunda öldürülenlerin hepsi şah damarları kan aktığı bir halde başlarını taşıyarak gelirler ve (katillerini ; göstererek)

- "'Ey Rabbimiz! Filan filan kimseler bizi katletti' derler.

Allahü Teâlâ hazretleri en iyi bilen olduğu halde,

-"'Siz öldürüldünüz değil mi?' diye sorar, onlar da,

-"'Ey Rabbimiz! Biz izzet senin olsun diye öldürüldük! derler. Allahü Teâlâ hazretleri de onlara:

-Doğru söylediniz' buyurur. Yüzlerine güneşin nuru gibi bir nur verir, sonra melekler onları cennete götürürler...

Allah yolundan başka niyetlerle öldürülenler de, şah damarından kan aktığı halde başlarını taşıyarak gelirler ve (katillerini göstererek)

-Ey Rabbimiz! Filan filan kimseler bizi katletti' derler.

Allahü Teâlâ hazretleri, en iyi bilen olduğu halde:

'(Siz) niçin öldürüldünüz?' diye sorar. Onlar da,

-Ey Rabbimiz! Biz izzet senin olsun diye öldürüldük," derler. Allahü Teâlâ hazretleri onlara,

-Siz (benim yolunda öldürülmüş görülseniz bile, sizin niyetiniz benim azametim, yolunda olmadığı için helak oldunuz" buyurur.

Sonra öldüren her bir kişi mutlaka öldürdüğüne karşılık öldürülür. Zulüm yapan herkes de yaptığı zulme karşılık mutlaka cezalandırılır. Yine de her şey Allahü Teâlâ hazretlerinin dilemesindedir. Allahü Teâlâ hazretleri, dilerse kuluna azap eder; dilerse rahmet eder.

Sonra Allahü Teâlâ hazretleri, kalan kullar arasında hüküm verir. O derece ki kimsenin yanında kimsenin hakkı kalmaz. Mutlaka Allahü Teâlâ hazretleri, mazlumun hakkını zâlimden alır: Hatta süte su katıp satanı sütü sudan ayırması için zorlar.

Allahü Teâlâ hazretleri bundan da fariğ olunca, bütün mahlukata sesini işittiren bir münâdi:

"Her kavim, kendi ilahlarının ve Allah'ı bırakıp da taptıklarının yanına gitsin" diye seslenir. O zaman Allah'tan başka bir şeye tapan herkesin önüne o ilahlarının bir sureti sokularak mutlaka çıkartılır...

O gün meleklerden bir melek Üzeyr Aleyhisselâm'ın suretine; diğer biri de Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm'ın suretine sokulur. Yahudiler ona, Hıristiyanlar da buna tabi olurlar, sonra ilahları onları cehenneme çeker. Bu hususta Allahü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

-Haberiniz olsun ki siz ve Allah'tan başka taptığımız nesnelere hep cehennem mermisisiniz, siz O'na vürüd edeceksiniz.

Onlar ilâh olsalardı ona vürüd etmezlerdi, halbuki hepsi onda muhalled kalacaklar." Enbîya: 98-99,

Artık içlerinde münâfikların da bulunduğu müminlerden başkası kalmaz. Allahü Teâlâ hazretleri onlara dilediği bir hey'ette (şekil ve hareketten münezzehtir olduğu bir halde) gelerek:

-Ey insanlar! insanlar (ilahlarının peşine) gitti! Siz de ilahımıza ve ibadet eder olduğunuza tabi olun!" buyurur.

Onlar da;

-Vallahi bizim Allah'tan başka ilahımız yoktur. Biz ondan başkasına ibadet etmezdik"dedi'ler.

O zaman Mevla Teâlâ hazretleri;

-Ben sizin Rabbinizim!' der. Onlar (bunun imtihan olduğunu sanarak),

-Biz senden Allah'a sığınırız' derler. Sonra Allahü Teâlâ hazretleri;

-Sizinle Rabbiniz arasında, onunla kendisini tanıyacağınız bir nişan ve alâmet var mı?" diye sorar. Onlar;

"Evet' derler.

O zaman Allahü Teâlâ hazretleri, onlara sakından keşfedip (müminlere heybetini gösterip), azametiye tecelli buyurunca, O'nun Rableri olduğunu anlarlar. Çeneleri üzerine yüzükoyun secde eder oldukları halde yere kapanırlar.

Her münâfik da (secde etmek isteyince) ensesi üzere geri düşer, Allahü Teâlâ hazretleri, onların bellerini sığır boynuzları gibi yapar (da eğilmeye güç bulamazlar). Sonra Allahü Teâlâ hazretleri, onlar (in yerden kaldırımları) için izin verir (melekler onları) kaldırırlar.

Allahü Teâlâ hazretleri cehennemden ortasına, bıçağın veya kılıcın keskin tarafı gibi olan Sırat'ı kurar... Sıratın üzerinde, geçeni aşağı çeken kancalar, çengeller ve sa'dan (her tarafında demir gibi dikenleri olan, devenin otlatıldığı bir bitki) dikenleri gibi dikenler vardır. Onun önünde çok kaygan, ayaklan üzerinde sabit duramayacağı bir köprü vardır....

Sırat köprüsünün üzerinde (insanların kimi)

Göz açıp kapama.

Yahut şimşek çakma.

Veya rüzgar esmesi gibi,

Ya da iyi cins koşucu atlar,

Veya süratli koşan süvariler.

Yahut yayalar gibi....

insanlar amellerine göre farkı hızlarla) geçerler.

(Onlardan kimi) selamete kurtulur:

Kimi yara bere içinde kurtulur,

Kimi de yüzü üstü cehenneme şiddetle atılır....

Cennet ehli cennete vardığında,

-'Bizim için Rabbimize kim aracı olur da (onun şefaatiyle) cennete gireriz? derler. Sonuçta;

-"Allahü Teâlâ hazretlerinin kudret eliyle yarattığı kendisine ruhundan üflediği ve kendisiyle karşılıklı konuştuğu babanız Adem'den bu hususta daha hak sahibi kim olabilir?" derler.

Hep birden Adem Aleyhisselâm'a gelirler, kendisinden bu hususta talepte bulunurlar. Adem Aleyhisselâm, bir zellesini anlatarak,

-"Ben bu işin sahibi değilim, lakin siz Nuh'a gidin, çünkü o, Allah'ın Resullerinin ilkidir" der.

Bunun üzerine mahşer ehli Nuh Aleyhisselâm'a giderler. Ondandır şefaata talep ederler. Nuh Aleyhisselâm da bir zellesini anlatarak;

-"Ben bu işin yetkilisi değilim. Siz İbrahim'e gidin, çünkü Allah onu Halil (dost) seçmiştir" der.

Mahşer ehli İbrahim Aleyhisselâm'a varırlar, ona da aynı talepte bulunurlar. O da bir zellesini zikrederek,

-"Ben bu işin sahibi değilim, siz Musa'ya gidin, (çünkü Allah onu sırdaş olarak kendine yaklaştırmış, onunla konuşmuş ve ona Tevrat indirmiştir" der.

O vakit Musa Aleyhisselâm'a giderler. Kendisinden şefaata istendiğinde o da bir zellesini anlatarak:

-"Ben bunun ehli değilim, lakin siz Allah'ın ruhu ve kelimesi olan Meryem oğlu İsa'ya gidiniz," der.

Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm'a gelirler. Şefaata taleplerini arz ederler. İsa Aleyhisselâm;

-"Ben sizin sahibiniz değilim ve lakin siz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine gidin," der.

Bu arada insanlar bana gelirler. Rabbim katında benim Üç şefaata hakkım vardır. Allah onları bana vaad etti. Ben de yürüyüp cennete giderim.

Cennetin kapısının halkasının tutup açılmasını isterim, hemen kapı bana açılır. Selamların ve 'Merhaba' denilerek karşılanırım....

Cennete girdiğimde Rabbime bakınca secdeye kapanırım. Allahü Teâlâ hazretleri, bana mahşer katından hiç birine izin vermediği şekilde hamd ve tazimde bulunmam için müsaade etti. Sonra bana:

'Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammedi Başını kaldırl! Şefaata eti (şefaatin) kabul olunacaktır.... İşte! (isteğin sana) verilecektir!' buyurur.

Başımı kaldırdığımda Allahü Teâlâ hazretleri en iyi bilen olduğu halde,

'Halin nedir?' diye (bana) sorar. Ben de,

-"Ya Rabbii Bana şefaati vaad ettiğini öyleyse beni cennete girecekler hakkında şefaataçtı kıl ki, cennete girebilsinler!" derim. Bunun üzerine Allahü Teala hazretleri:

-"Muhakkak ki ben seni şefaataçtı kıldım ve onlara cennete girmeleri için izin verdim," buyurur.... (Bunun üzerine cennet ehli cennete girerler....)

Canım (kudret) elinde olan Zat'a yemin ederim ki, cennet ehli, ailelerini ve evlerini bildiği kadar siz, dünyadaki ailelerinizi ve evlerinizi bilemezsiniz. Onlardan her biri yetmiş iki zevcesinin yanına girerler. Bunlardan yetmişini Allahü Teâlâ hazretleri yoktan yaratmış (hüriler)dir. İkiisi de Adem Aleyhisselâm'ın evlâdından dünyadaki hatunlardır. Onlar (dünya kadınları) Allahü Teâlâ hazretlerine dünyada ibadet ettikleri için, Allahü Teâlâ hazretlerinin yoktan yarattığı {cennet kadınların in -hurilerin) üzerine üstünlükleri vardır.

Yakuttan bir köşkte bulunan hanımlarından ilkinin yanına girdiğinde, onu incilerle bezenmiş altından bir taht üzerinde otururken bulur ki, üstünde ince ve kalın ipek kumaşlarından yetmiş kat elbise bulunur.

Sonra o kişi elini onun iki omuzu arasına koyup baktığında elbiselerinin, derisinin ve etinin ötesinden kendi elini, onun göğsünden görür. Şüphesiz ki o, sizin biriniz için boş yakutun ipini gördüğü gibi hanımın bacağındaki iliği görür. Onun göbeği kocası için bir ayna, kocasının de onun için bir aynadır.

O, hanımının yanında iken ne o hanımından usanır ve ne de hanımı ondan bıkar. Her defa onunla yakın olmak istediğinde mutlaka onu bakire olarak bulur. Ne onun tenasül uzvu gevşer ve ne de hanımının ki acı çeker. O sıra kendisine.

-"Muhakkak biz anladık ki, sen usanmazsın da, usanılmazsın da (sen de hanımında birbirinizden usanmayacaksınız), fakat burada hastalık ve ölüm yoktur, sizin başka hanımların da var' diye nida edilir.

O da hanımının yanından çıkarak diğer hanımlarına tek tek uğrar, her birine geldiğinde, hanımı ona;

-"Vallahi cennette senden güzel bir şey göremiyorum ve cennet içinde bana senden daha sevgili hiç bir şey yoktur' der.

Cehennem ehli cehenneme düştüğünde cehenneme Rabbinin yarattığı kullardan, amellerinin kendilerini helak ettiği bir takımını düşer ki, ateş onlardan kiminin sadece ayaklarını yakalar, daha ileri geçmez. Bazısını ateş yarı dizlerine kadar, kimini dizlerine, bir kısmını da bellerine kadar tutar. Kiminin de yüzü

müstesna bütün vücudunu kaplar. Ancak Allahü Teâlâ hazretleri yüzünü ateşe haram kılmıştır.

O zaman ben,

-'Ya Rabbii Ümmetimden ateşe düşenler hakkında beni şefaataçtı kili* derim...

Allahü Teâlâ hazretleri de;

-"Tanıdıklarımızı çıkarın!' buyurur. Bunun üzerine İçlerinden tek fert kalmayacak şekilde onlar çıkartılırlar....

Sonra Allahü Teâlâ hazretleri, şefaata izni verince, şefaata etmeyen hiç bir peygamber ve şehit kalmaz. Allahü Teâlâ hazretleri,

-"Kalbinde bir dinar ağırlığında imân bulunanı (cehennemden) çıkarın."

buyurur.

Böylece onlardan bir fert kalmayacak şekilde hepsi (cehennemden) çıkarılırlar. Sonra Allahü Teala şefaata ederek;

-"Kalbinde bir dinarın üçte ikisi kadar imân bulduğunuz da çıkarın" buyurur. Sonra

-"Üçte bir kadar," buyurur. Sonra,

-"Dörtte biri kadar" buyurur. Sonra ,

-'Bir kırat kadar' ve en sonunda,

-"Hatta bir hardal tanesi kadar imân bulduğunuz (cehennemden) çıkarın!" buyurur.

Bunun üzerine onlar da çıkarılır... Hatta içlerinde imân sahibi bir kişi bile kalmaz. Nihayet Allah için bir hayır yapan bile ateşte kalmaz ve şefaata hakkı olan bütün fertler; (Yani:

1- Peygamberler,

2- Evliya.

3- Âlimler

4- Şehitler,

5- İlim talebeleri de şefaata etmemiş kalmaz...)

O kadar ki, Allah'ın bu rahmetini gören iblis bile kendisine şefaata edilir ümidiyle uzanır.

Sonra Allahü Teâlâ hazretleri;

-"Ben kaldım! Ben ise rahmet edenlerin en rahmetlisiyim!" buyurur ve Allahü Teâlâ hazretleri, (kudret) elini cehenneme sokup, kendisinden başka kimsenin sayamayacağı miktarda çok kimseleri, kömür gibi oldukları halde oradan çıkarır...

Onlar, hayat ırmağı denilen bir nehre atılırlar ve dere kenarında yetişen tane gibi biterler ki onlardan güneş görenler yeşil, gölgede kalanlar sarı olur; böylece onlar inci misali yetişirler de boyunlarında,

-"Rahman Teala'nın azatlı olan cehennemlikler' diye yazılırlar...

Cennet ehli onları bu yazı ile tanırırlar... Halbuki Allah için hiç bir hayır işlememişlerdir. Bu yazı boyunlarında olarak, Allah'ın dilediği kadar

Teslim Olmalıyız

Sana hakiki islâm'ı ve teslim olmayı tavsiye ederim; tâ ki kurtulasın... Bu da vücûdu terk etmektir. Alemlerin Rabbinin hükümlerinin cereyan etmesi için; kaza bastonuna teslim olmuş kader meydanındaki top gibi (vücûdu terk etmek gerekir...)

Bu da ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü keremiyle hâsıl olur. Lakin peygamberler ve evliya (mürşid-i kâmiller) vasıtalarıdır.

Mesnevî'nin sahibi işaret ettiği gibi. (3/53) (Mevlânâ k.s.) buyurdu:

-"O gün ki, İsrâfil Aleyhisselâm, Sûru'nu üfürdü.

Yüz yıllık ölüyü diriltti.

O gün peygamberlerin (ve evliyanın ¹²⁹kalplerinde öyle nâmeler vardır ki.

Hikmet taliplerini ihya ederler. His kulağı, o nâmeyi anlamaz. Zira o kulak zulümden kirlenmiştir. Ademoğlu perinin nâmesini anlamaz. Zira onun esrarının mahremi değildir. Gerçi insan ve peri nâmesi birdir ama, Gönül nâmesi onlardan üstündür. Peri de insanoğlu da hapishanedir. Her ikisi de cehalete alışmıştır. Bu. insan ve cinlere Hakkın nidâsıdır.

Bu yok eden yokluğa gönül bağlamayın. Temiz kalbe vehim ve zan layık mıdır? Kevn-ü fesad âlemi fânidir. Bakî olan ruhumuz doğmuş değildir." ¹³⁰

İbrahim Aleyhisselâm

Yüce Meali:

Vaktiyle İbrahim babası Âzer'e "Ne demişti; "sen putları kendine bir sürü ilâh ediniyorsun öyle mü? Doğrusu ben, seni ve kavmini açık bir dalâl (doğru yoldan sapma) içinde görüyorum". ⁷⁴

Bu suretle İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, yakın hâsıl edenlerden olsun. ¹³¹

Tefsîr-i Şerifi:

"Vaktiyle İbrahim babası Âzer'e demişti..." ¹³²

İbrahim Aleyhisselâm'ın Güzel Duası

Bil ki,

İbrahim Aleyhisselâm, kalbini irfân'a teslim ettiği.

Lisânını, şirk ve tuğyan ehlinin fesat yolu üzerine burhanlarını getirmeye, bedenini ateşe teslim ettiği, oğlunu kurban ettiği malını misafirlerle teslim ettikten sonra; Rabbinden istedi ve buyurdu:

".... Ve bana sonrakiler içinde bir lisan-ı sıdk tahsis eyle..." ¹³³

İbrahim Aleyhisselâm'ın duasını kabul etmek ve onun matlubunu tahakkuk ettirmek; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kereminde vaciptir...

Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm'ın duasına icabet etti.... ¹³⁴

İbrahim Aleyh isseLâm

Bütün taifeler, bütün din ehli ve milletlerin hepsi, İbrahim Aleyhisselâm'ın faziletini itiraf etmektedirler. Hatta müşrikler bile İbrahim Aleyhisselâm'a tazîm ediyor, ona saygı gösteriyor ve hatta İbrahim Aleyhisselâm'ın evlâdından olmakla iftihar ediyorlar....

cennete bekledikten sonra onlar;

Ey rabbimiz! Bu yazıyı bizden sil! Derler allahü teala hazretleri de onlardan o yazıyı siler . ed dürr'l-mensur:c. 7, s. 256,257-258, 259-260,261,262. (Tam metni, eddürül mensurdan ilave edilen kıyamet hadisi burada bitti.)

¹²⁹ Bu kelime Ruhü'l -Beyânda evliyalar diye geçmektedir. Ama Mesnevî-İ Şerifte ise Peygamberler diye geçmektedir. Onun için her ikisini yazdım... Mütercim.

¹³⁰¹³⁰ Mesnevi şerifi manevi defter.,1, s. 76-77,

İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/538.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/539.

¹³² İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/539.

¹³³ Eş-Şuâra: 26/84,

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/539-540.

Hiç şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm'ın kavmine olan münazara ve mücâdelesini, müşriklerin aleyhlerine bir hüccet kıldı.
Yani, Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.â.v.)İ İbrahim'in babası Âzer'e dediği vakti, Mekke ehline zikret! Yani onları putlara tapmalarından dolayı onları azarla. Çünkü bu onları susturacak şeylerdendir. ¹³⁵

İbrahim Aleyhisselâm'ın Babası?

"Âzer" kelimesi, "Babası için," kav-i şerifinin atf-ı beyânıdır. O (İbrahim Aleyhisselâm'm) babası, "TârahTtır. Râ Q harfinin fethası ve hâ-i mühmele y harfinin sükûnu iledir. İbrahim Aleyhisselâm'm babasının adıdır. İsrail ¹³⁶ ile Yakûb gibi...
Veya "Âzer" lakabıdır. "Târah" ismidir. Küfe civarlarında kendisine "Kusa" ¹³⁷ denilen bir şehirdendir ¹³⁸.

İbrahim Aleyhisselâm'ın Uyarısı

"Sen putları kendine bir sürü ilâh ediniyorsun
Öyle mü?
Sen kendin için ilâhlar mı ediniyorsun? Cemiyet itibârı olmaksızın (Allah'tan gayri ma'bûd edinenlerin) ilâh cinsini inkârı tevcih üzerine varid oldu. "İlâhlar" sığasının cemi olarak irâd edilmesi, vukû'u itibariyledir.
"Doğrusu ben, seni ve kavmini görüyorum,"
Putlara tapma konusunda sana tabi olan kavmini "Bir dalâl içindedir..." Haktan uzak,
"Apaçık,"
Allâhü Teâlâ hazretleri, bunun dalâlet olduğunu beyân etti.
Bunda asla şüphe yoktur.
"Görmek," bilmeye mahsustur. Bu durumda zarf onun ikinci mefulüdür.
Görmek, ya da basar/ (gözle görmeye) mahsustur, O zaman da me fulden hâl olur.
Cümlelerin kendisi de inkâr ve azarlamanın ta'lili ve sebebini beyân etmektedir... ¹³⁹

Efendimizin (s.a.v.) Soyu

Sonra bil ki, muhakkak putlara tapmak küfürdür. Bu âyet-i kerime, 33T "Âzer" in kâfir olduğuna delâlet eder...
Bu (Âzerin kâfir olması), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin nesebine bir noksanlık getirmez.
Amma Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;
- 'Ben devamlı temiz adamlardan temiz rahimlerine intikâl ettim.' ¹⁴⁰ Hadis-i şerifleri ise, Efendimiz'in (s.a.v.) neseb-i şeriflerinde "veled-i zina" şeylerin vaki olmadığına hamledilir... ¹⁴¹

Câhiliyet Nikâhı Sahihtir

Ve "câhiliyet nikâhı" sahihtir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifi bu hakikate delâlet etmektedir.
- "Ben (hep) nikahtan doğdum; zinadan değil... ¹⁴²

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/540.

¹³⁶ İsrail. Yakûb Aleyhisselâm'ın lakabıdır.

¹³⁷ Mü'cemül-BuldârTda^v Kûsâ üç yerdedir.

1- Babil toprağında,
2- Irak civarında,
3- Mekke'de. Irak Kûsâ'sı ikidir:

1- Kûsettarık,

2- Kûserrubâ,

İbrahim Aleyhisselâm'ın kabri ve doğumu buradadır. Ve bunların ikisi de Bâbil toprağındadır. Hz. İbrahim burada ateşe atılmıştır. Mü'cemül-Buldân: c. 4. s. 553, Madde no: 10453,

Kûsâ şehri, Urfa şehridir... Meşhur "Mir'âtü -Haremeyn" eserinde Kûsâ şehrinin Urfa olduğu Eyyüb Sabrı paşa tarafından beyân edilmektedir:

"Kusa" Urfa'da bir mahallenin ve semtin adıdır. İbrahim Aleyhisselâm'ın doğduğu ve ateşe atıldığı yer. Urfa şehridir. Mir ât-i Haremeyni Mekke tarihi, c. 1. s. 174, Eyyüb Sabrı paşa.

¹³⁸ Burada zikredilen y: "Âzer" İbrahim Aleyhisselâm'ın öz babası değil, amcasıdır. Daha geniş bilgi için bakınız: el-Hâvî, c. 2, s. 366-404. İmam Süyûtî, Tefsîrül-Mazhârî c.3, s. 256,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/540.

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/541.

¹⁴⁰ Kenzu'l-Ummâl: 35489, Şu ifâdelerle geçmektedir:

- "Allâhü Teâlâ hazretleri, devamlı beni temiz sulblerden, temiz rahimlere nakletti..." Kenzu'l-Ummâl: 35489,

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/541-542.

¹⁴² Kenzul-Ummâl: 32018, Şu ibarelerle geçmektedir:

- Câhiliyet ehlinin zinasından hiçbir şey beni doğurmadı. Beni ancak islâm nikâhı gibi nikahlar doğurdu."

- "Sifâh" zina demektir.

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâm'ı yarattığında beni onun sulbünde dünyaya indirdi.

Beni Nuh Aleyhisselâm'm sulbüne koydu; gemide...

Beni İbrahim Aleyhisselâm'ın sulbünde ateşten korudu.

Sonra hep, Allâhü Teâlâ hazretleri, devamlı olarak, kerim sulplerden, temiz rahimlere intikal ettirdi. Ta ki anne ve babamdan çıkarttı. Bana asla zina bulaşmadı..."445¹⁴³

Nûr-İ Muhammedi'nin İntikâli

Peygamberimizin Şeceresi

Rivayet olundu:

Hazret-i Havva (annemiz), Şît Aleyhisselâm't doğurduğunda "Nûr-i Muhammedi" Şît Aleyhisselâm'ın alınına intikal etti.

Şît Aleyhisselâm, büyüdü, baliğ olup erkeklerin (evlilik çağına) erince, Âdem Aleyhisselâm, kendisinden, "sırrı" (Nûr-i Muhammedi'yi) ancak ve ancak, temiz ve namuslu kadınlara emânet etmesini ve onlardan temiz erkeklere ulaşması için, ahitler ve misâklar aldı...

Bu nûr daha sonra, Yâneş'e intikal etti. Ona "Enûş"ta denilir. Sonra da:

Kaynân, Mehlâil, Yârid'e, Hanûh'a... Semûd veznindedir. Bu zat İdrîs Aleyhisselâm'dır. Ahnûh da denilir.

Mettûfelâh'a, Lemk'e

Nuh Aleyhisselâm'a,

Sâm Ebû Arab'a,

Erfahşez, Salâh,

Âbir'e, Nasır veznindedir, Kendisine, Cafer vezninde; Ayber de denilir, sonra;

Fâlih'e... Fâliğ'de denilir.

Argû'ya... Râğû'da denilir, sonra;

Şârûh'a,

Nâhûd'a, sonra.

Târah'a, bu zat "Âzer"dir. Sonra,

tbrâhim Aleyhisselâm'a, sonra,

İsmail Aleyhisselâm'a, başka bir lügatte, nun (o) ile İsmêîn" de denilir. İmam Nebevi bu şekilde hikâye ettikleri üzere. (3/54) Sonra,

Kandâr'a,

Hamel'e,

Nebfe,

Selâmân'a,

Yeşcub'e "Yensûru" vezninde okunur. Sonra,

Ya'rub'a, -, "Yensûru" vezninde okunur.

Ed-Dürü'l-Mensûr: c. 4, s. 230, Kenzu'l-Ummal: 22010,

Hümeysa'a,

Elyesa" Aleyhisselâm'a, sonra,

Üded'e Üdd'e.

Buraya kadar, nesep âlimleri, (Efendimiz s.a.v. hazretlerinin) ecdadının mübarek isimlerinde ihtilaf ettiler. Ama bundan sonra W isimlerde asla ihtilaf etmediler. İttifak halindedirler. (NûM Muhammedi bundan) sonra;

Adnan'a,

Maâ'd¹⁴⁴ te,

Nizâr'a,

Mudar'a,

Elyâsa,, Bu mübarek isim, ibtidâ ve vasıl hâlinde fetha iledir. Denildi ki, Hemzanin kesresiyledir, (yani İlyâs olarak okunur,,) Rica (ümit etmenin) zıddıdır. (Nûr-i Muhammedi daha sonra),

Müdrîk,

Huzeyme,

Kinâne,

Nadr,

Mâlik,

¹⁴³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/542.

¹⁴⁴ Maâd bin Adnan İsa Aleyhisselâm'ın muasıryıdı. Fethu'l-Bârî c. 1, s. 392, İbnü'l-Hacer,

Fihri,
Gâlib,
Lüeyy ve
Kâab'e... Ömer (r.a.) hazretleriyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek nesepleri Kâab'de birleşir.
Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) hazretleriyle Efendimiz (s.,v.) hazretlerinin nesepleri de Mürre'de birleşir... (Nûr-i Muhammedi daha sonra),
Mürre'ye,
Kilâb'a,
Kusayy'e,
Abdimenafa,
Hâşim'e,
Abdulmuttalib'e sonra da,
Abdullah'a, intikal etti... Korunan sırrın ve gizlenen inci Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin babası...¹⁴⁵

Kureyşlilerin Putlara Tapmaları

(Sual) Bazı âlimler, Kureyşlilerin insanlar arasında putlara tapmakla meşhur olmalarına razı olmadılar. (Bu düşüncelerini) İbrahim Aleyhisselâm'dan hikâye ile şu kavli-i şerifi delil getirdiler;

-"Bir de İbrahim'in dediği vakti an: "Rabbim! Bu beldeyi emin kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur." ¹⁴⁶ Ve

Hamîm Zuhurf te şu kavli-i şerifi delil getirdiler:

-"Ve onu ardında (zürriyetinde) kalan bir kelime yaptı gerek ki rücu, edeler..." ¹⁴⁷ (Bu konuda ne buyurursunuz?)

Cevâp: Muhakkak ki birinci âyet-i kerime, zahiri ile sulbî evlâda delâlet eder. Velew ki, bu âyet-i kerimenin torunlara (bütün zürriyete) delâleti kabul ve teslim edilse bile; kendi zürriyetinden her bir çocuğa delâlet ettiği gibi...

İkinci âyet-i kerime kelime-i tevhidin onun nesii ve zürriyetinin içinde bakî olan bir kelime kılınmasıdır. Bu İbrahim Aleyhisselâm'ın neslinin ve zürriyetinin silsilesi içinde tevhit ve imân ehlinin asla eksilmediğine (İbrahim Aleyhisselâm'ın zürriyetinin imândan hâli olmadığına yani bazılarının hep imân üzere) olduğuna delâlet eder. Ama, ardından gelenlerin ve torunlarının hepsinin imân üzere olmasına delâlet etmez.

Gönül'e akanlar bunlardır. Hâlin hakikatini en iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir...¹⁴⁸

işârî Manâlar

Ayet-i kerime şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, diriye ölüden yaratmakla kudretini izhâr etti;

"Vaktiyle İbrahim babası

Âzer'e "Ne Demişti; "sen putları kendine bir sürü ilâh ediniyorsun öyle mi?" kavli-i şerifiyle...

Allah'ın dışında ilâhlara tapmakla...

Zira asıl kalbi ölü olduğu için; inkâr etmeye dalmıştır. Nesil ise kalbi diri olduğu şuhutta izmihlal olmuştur.

"Putlar," Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka tapılan her şeydir...

"Doğrusu ben, seni ve kavmini

açık bir dalâl içinde görüyorum".

Allâhü Teâlâ hazretlerinin bana eşyanın melekûtunu göstermesiyle, demektir.

Te'vilât-i Necmiyye'de Olduğu gibi...¹⁴⁹

Pisliklerden Temiz Çıkar

Zemahşerî (r.h.)'m belîğ ifâdelerindedir:

-"Habis (pis) arasında ayıplanmayan nice çocuklar zuhur eder. Gübre ile kan arasından da halis (ve temiz) süt çıkar..."

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

-"Çünkü Kenânın ¹⁵⁰ tabiatı ve yaratılışı hünersizdi.

Peygamber zade (peygamberlerin evlâdı ve soyundan) olmak onun kadrini ve kıymetini arttırmadı.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/543-544.

¹⁴⁶ İbrahim: 14/35,

¹⁴⁷ Ez-Zuhurf: 43/28.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/544-545.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/545-546.

¹⁵⁰ Ken'ân ulu'l-azim büyük peygamberlerden biri olan Nuh Aleyhisselâm "in oğlu olduğu halde, imân etmedi, küfürde gitti..,

Hüner gösteri Eğer varsa sende...

Nesebini değil...

(Zira) İbrahim Aleyhisselâm, Âzerden, gül ise dikendendir... " 151

Şekerin Kıymeti Kamıştan Değildir. Kamışın Değeri Şekerdendir

Sa'di Şirâzî yine buyurdular:

"Gül, gerçi yüce ve soylu bir nesebe sahiptir. Ateş de yüce bir cevherdir, kendi nefsinde... Lakin, tek başlarına hiçbir hünerleri yoktur. Toprak ile birdir. (Hatta ateş toprakla söner...) Şekerin kıymeti kamıştan değildir; belki onun kendi hassa ve Özelliğindedir... (Hatta belki kamışın değeri şekerden dolaydır... Çünkü kamışın şekeri alındıktan sonra atılır...)" 152

Diriden de Ölü Çıkar

Bu âyet-i kerimelerden (İbrahim Ateyhisselâm'ın hayatından) zahir oldu ki ölüden diriye çıkartmak; Allâhü Teâlâ hazretlerinin kadîm şânındandır... Bunun aksi de olur. (Yani diriden ölüyü de çıkarır. Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Ken'ânın küfürde gitmesi gibi...) Tevfik Allâhü Teâlâ hazretlerindedir 153....

"Bu suretle İbrahim'e gösteriyorduk..."

"Bu," kelimesi, "Gösteriyorduk..." kavi-i şerifi, işaret ettiği göstermenin tâzammun ettiği şeyiere işaretler. Bu göstermeye benzeyen, başka göstermelere değil,,

(Meselâ: "Onu bu surette dövdüm," denilir. Yani bu hususî darp şekliyle dövdüm, demektir.

(Kefj harfi, iktihâm için olup, ismi işaretin fehâmetini te'kfd etmektedir...

Manası, böylece İbrahim Aleyhisselâm'a göstermekle gösteriyoruz, demektir 154.

Göklerin ve Yerin Melekûtu

"Göklerin ve yerin melekûtunu..."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerine;

1- Rubûbiyet,

2- Her ikisine olan mâlikiyet,

3- Her ikisinin üzerinde kahir olan saltanatını,

4- Göklerin ve yerin oluşunu,

5- İkisine Allah'ın memlûkü olduğunu gösterdi, demektir.

Bundan daha düşük başka bir gösterme değil 155....

151 Gülistan-ı Sa'dî'yi Şirâzî s. 149, 1261 - İstanbul,

152 Gülistan-ı Sa'dîyi Şirâzî s. 149,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/546-547.

153 insanlar, soy ve nesepleriyle böbürlenmemen, övünmemeli ve güvenmemelidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinden tevfik ve başarı isteyerek candan ve gönülden ihlas ve takva ile ibâdet üzere olmalıdır. Mütercim...

154 Keşşaf: c. 2, s. 38.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/547.

155 Melekûtu görmek sadece İbrahim Aleyhisselâm'a mahsustur. Melekût hakkında şu hadis-i şerif çok meşhurdur:

Abdurrahman bin Âiş (r.a) hazretlerinden ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bazı sahâbiinden rivayet olundu. (Buyurdular:)

"Bir sabah Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, yüzü aydın (sevinçli) ve neşeli bir halde çıkageldi... (bunun üzerine) biz sorduk:

"Ya Resulallah (s.a.v.)! Gerçekten biz seni yüzü parlak ve şen olarak görmekteyiz (bunun hikmeti nedir?)"

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bana ne mani olabilir (neşelenmeme ne engel olabilir ki)? Ulu ve yüce (ve bütün noksan sıfatlardan münezze olan) Rabbim bu gece en güzel surette bana tecelli etti; ve

"Ya Muhammed." Buyurdu: Ben de:

'Buyur ya Rabbi! Emrine amadeyim" dedim. Rabbim:

"Mele-i A'la ne hususta muhasame (en yüce melek topluluğu hangi konularda birbirleriyle müzakere) ediyorlar?" buyurdu. Ben de:

Ey Rabbim! Bilmiyorum' dedim.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bunu iki veya üç defa tekrarladı. Bunun üzerine iki (kudret) e' ayasını benim iki omuzum arasına koydu ve ben (kudret) ellerinin soğukluğunu"

iki göğsüm arasında hissettim, ta ki göklerde ve yerlerde olan her şey bana tecelli etti (yani her şeyi gördüm...)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Bu suretle İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, yakîn hâsıl edenlerden olsun. (el'En'âm: 75) Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Ya Muhammedi Mele-i A'la ne hususta muhasame ediyor (müzakere ediyorlar)? Buyurdu: Ben

"Kefaretler hakkında" dedim. Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Kefaret (günahları örten haslet ve silen şey)ler nedir?" buyurdu. Ben: "Cemaatlere ayaklar üzerinde yürüyerek gitmek, namazların ardından mescitte oturmak ve istenmedik (ikrah edilen) hallerde abdest suyunu (abdestin farz ve sünnet ve âdabına riâyet ederek) hakkıyla abdest yerlerine suyu ulaştırmaktır. (Allâhü Teâlâ) Buyurdu:

"Bunu yapan kişi. hayır içinde yaşar ve hayır içinde ölür... Onun günahları, anasından yeni doğmuş gibi olur. (Bütün günahları silinir ve hatta silinen günahları sevaba çevrilir...)

Derecelerdendir: Yumuşak söz, selâmı yaymak, yemek yedirmek ve insanlar uykudayken geceleyin namaz kılmak.... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu: "Ya Muhammed! namaz kıldığında, (şöyle dua et:)

Melekût," mübalağa vezni üzerine mastardır, "korkmak, ve "ceberut" gibi...¹⁵⁶

Melekût Ne Demektir?

"Meiekûf'un manâsı,

- 1- Büyük mülk,
- 2- Kahir saltanat,
- 3- Tam hakimiyet demektir...

Zahir olan,. "Melekûf'un Allâhü Teâlâ hazretlerinin mülküne ve saltanatının izzetine mahsus olmasıdır.¹⁵⁷

Basiret ve Marifet

Âitjys "Göstermek," "Görmek" tendir. Basiret, manâsında ise marifet (tanıtmak, bilgi) ve basiretle bakmak için istiareidir.

Yani, biz ona tarif ettik (tanıttık) ve dsu biz ona gösterdik, demektir

Istikbâi sîgası, (yani "gösteriyorduk," Minin muzârî oiarak) ise; bu hadiseyi zihinlerde hazırlamak (ve canlı tutmak) için mazinin hâlini hikâye etmektedir.... (3/55)¹⁵⁸

Eşyanın Mâhiyeti

Suai: Eğer denilse; basiretle görme (yani kalbin görme) işi, bütün tevhit ehli için hâsıl olmuştur; gözle görmek gibi... Halbuki üstünlük makamı bundan kaçınmakta (ve bundan uzaktır)?"

Cevap: Onlar (tevhit ehli) hepsi her ne kadar Rubûbiyetin aslî delilini biliyorlarsa da; ancak, Allâhü Teâlâ hazretlerinin hikmetinin eserlerine muttali olmak; herkes için biliniyorsa da; ancak; bu âlem ve içindeki mahlukatın;

- 2- Cinsleri,
- 2- Nev'ileri,
- 2- Şahısları ve
- 2-Halleriyle....

büyük peygamberler için tam olarak zahir olup bilindir... Bundan dolayı, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dualarında şöyle buyurdular:

-"Allah'ım, bize eşyanın mâhiyetini (varlıkları olduğu gibi) göster..."¹⁵⁹

Te'vilât-ı Necmiyye'den

Bil ki:

Muhakkak ki bu âlemde her şeyin iki tarafı vardır;

1- Zahirî vardır....

Bu zahirî tarafına bazen,

a) "Cismânî" diye tabir olunur. Cismânî şeylerin üç boyutu vardır:

- 1- Tül (uzunluk),
- 2- Arazî (eni),
- 3- Umk (derinliğiyle) beraber;
- 4- Her bir şeyin kapladığı bir yer,
- 5- Bölünmeyi kabul etmesi vardır...

b) (Zâhiri şeylere bazen de), "Dünya" diye tabir edilir... hislere yakın olduğu için...

c) Bazen de "Suret" diye tabir edilir. Eşyaya suret denilmesi; 1 - Teşekkülü kabul etmesi ve

2- His ile idrâk edilmesindedir...

d) Bazen de "Şahadet" denilmektedir.

- "Ey Allah'ım Ben senden temiz işleri (yapmayı), münkerleri (akıl ve şeriata muvafık olmayan) kötü işleri terk etmeyi miskinleri ve fakirleri sevmeyi; benim tövbemi kabul etmeni isterim... (Ey Allah'ım) İnsanlar içinde bir fitne dilersen beni o fitneye uğramamış olarak vefat ettir.... "de.." Müsned-i Ahmed: 16036,

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/547-549.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/549-550.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/550.

¹⁵⁹ Tefsir-i Kebir: c. 13, s. 37.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/550.

e) Bazen de eşyaya "Mülk" denilir.

1- Mülk edinildiği ve,

2- Kendisinde tasarruf edildiği içindir...

2- Bâtınî denilir. Bâtınî şeylere

a-"Ruhânî" diye bazen tabir edilir. Bâtınî şeylere (ruhanî denilmesi)

1- Üç boyuttan hâli olduğu.

2- Bir yer kaplamadığı,

3- Hislerde bulunmadığı içindir...

b) Ahiret denilir. Histen tehir edildiği için...

c) Ma'nâ diye tabir edilir. (Bâtınî şeylere manâ denilmesi;) 1-Teşekkürden,

2- Histen uzak olduğu içindir...

d) Gayb, denilir, (histen gaip olmasındandır.

e) Melekût denilir.

1- Mülk âlemi kendisiyle kaim olduğu,

2- Sureti olduğu içindir.

Çünkü, mülkün kıyamı melekût ileidir. Melekût'un kıyamı da Hakkın kudretiyledir...

Allâhu Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi:

-"Artık tesbîh edilmez mi öyle her şeyin melekûtu yedinde bulunan Sübhân'a! Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz." ¹⁶⁰

Melekût'un yolundandır. Melekût ise Allâhu Teâlâ hazretlerinin; O\$ "Ol" emriyle yaratmış olduğu mahlûkatın ilklerindedir. Allâhu Teâlâ hazretleri var iken hiçbir şey yoktu. Şu kavî-i şerif buna delâlet eder:

-"Bunlar göklerin ve yerin ve Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyin bütün tedbîr u melekûtu (bütün şununla zapt u tasarrufunu tedbîr ve idare eden kudret ve saltanatın azameti) hakkında bir nazar yürütmediler de mi?... Ve şu ecellerinin cidden yaklaşmış olması İhtimalini bir düşünmedilerde mi?... O halde buna imân etmedikten sonra hangi söze İnanırlar?... " ¹⁶¹

Âlem-i Emir ve Âlem-i Halk

Bu âyet-i kerime, melekûtun hiçbir şeyden yaratılmadığını tembih eder. Melekûtun dışındaki varlıkların hepsi de bir şeylerden yaratılmışlardır....

Allâhu Teâlâ hazretleri, emirle yarattıklarına "Emir" (yani âlem-i emir) adını verdi. Ve herhangi bir şeyden yarattıklarına da "halk" (yani âlem-i halk) adını verdi. Allâhu Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"Bak! (Alem-i) Halk O'nun, (Alem-i) emir Onun..." ¹⁶²

Allâhu Teâlâ hazretleri, eşyanın melekûtunu onun için konulmuş olup tevhîde delâlet eden âyetleri gösterdi... (Te'vilât-i Necmiyye nin sözleri) bitti.. ¹⁶³.

Mülk ile Melekûtun Farkı?

Âlimler, iilm "Mülk" kelimesini basar (görmek) ile idrâk edilen şeylere kullandılar; o^ü "Melekût" kelimesini de basiret (görmekle) idrâk edilmeyenler hakkında kullandılar...

Melekût, akıl erbabına keşf olunmaz. Belki (melekût) kalp sahiplerine keşf olunur. Zira muhakkak ki akla nakıs bir anlama verilir. Keşf böyle değildir. ¹⁶⁴

Mükâşefe

Bu mükâşefe ise ancak "mücâhede ehli"ne hâsıl olur. Zira keşf mücâhedenin eseridir. Bu çok aziz (ve değerli) olan şeylerdendir. Ciddî olarak yapılan mücâhede ile kendisine nail olunur.

Allah'ım bizleri gören ehlinden eyle; sadece eseri işitenlerden değil... ¹⁶⁵

Melekût Yakînî İmân İçindir

Ve yakın hâsıl edenlerden olsun."

¹⁶⁰ Yasin: 36/83,

¹⁶¹ El-A'râf: 7/185,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/550-552.

¹⁶² el-A'râf; 7/Ö4,

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/552.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/552-553.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/553.

Lam (J) harfî cerri, muahhar bir mahzûfa taalluk etmektedir. Cümle, itiraz (parantez) cümlesidir. Mâ kalbini ikrar içindir...

Yani, marifetullah'tan ayne'l-yakîn ve yüksek bir dereceye yakînde rusûh derecesine ulaşan zümrelerden olması için; zikredilen bedîf gösterme işinde yaptığımızı yaptık... Bu gösterme işi başka bir şey için değildir...

Zira bu hedef ve gayeye ulaşmak; bu gösterme üzerine terettüp etmiş bir kemâlâttır. Ama kendisi değildir. Bu kasr, faydasının bu beyânda inhisarı için değildir. Nasıl olmasın?

Halkın irşadı ve müşriklerin ilzâmı belki bunun faydalarındandır. Belki onun aslın aslı olduğunu beyân içindir. Diğerleri de ona tabi olan şeylerdendir.....¹⁶⁶

İbrahim Aleyhisselâm'ın Eşyayı Yorumlaması

Yüce Meali:

Vaktâ ki, üzerini gece kapladı, bir yıldız gördü,

- "Bu imiş rabbim!" dedi; derken batıverince,

- "Ben öyle batanları sevmemi" dedi.⁷⁶

Vaktâ ki, ay doğmak üzere iken gördü,

- "Bu imiş rabbimî" dedi; derken batınca,

- "Kasem ederim ki" dedi; "rabbim beni hidâyetine mazhar etmeseydi, muhakkak şu şaşkın kavimden olacaktım..."⁷⁷

Vaktâ ki, güneş doğmak üzere iken gördü,

- "Bu imiş rabbim, bu hepsinden büyük!" dedi. O da batınca,

- "Ey kavmim!" dedi; "Haberiniz olsun, ben sizin şirk koştuğunuz şeylerden beriyim.⁷⁸ Ben her dinden geçip sâde hakka eğilerek, yüzümü, o gökleri ve yeri yaratmış olan Fâtır'a döndüm ve ben müşriklerden değilim."⁷⁹

Kavmi de, kendisine karşı ihticaca kalkıştı. O,

- "Siz" dedi; bana Allah hakkında ihticaca mı kalkışıyorsunuz? Halbuki O, bana hakikati doğrudan doğru gösterdi. Sizin O'na şirk koştuğunuz şeylerden ise, ben hiçbir zaman korkmam. Rabbim dilemedikçe, onlar bana hiçbir şey yapamaz. Rabbim her şeyi ilmen ihata buyurdu; artık bir düşünmez misiniz?⁸⁰

Hem, nasıl olur da ben sizin şirk koştuklarınızdan korkarım!? Baksanıza siz Allah'ın hakkında size hiçbir burhan indirmedığı şeyleri, O'na şerik koştuktan korkmuyorsunuz? Şu halde korkudan emin olmaya iki taraftan hangisi ehakk; eğer bilecekseniz..."⁸¹

imân edip de, İmânlarını bir haksızlıkla telbis (hile.sahtekarlık) etmeyen kimseler... İşte korkudan emin olmak onların hakkıdır, ve hidâyete erenler onlardır.⁸²

Bu, işte bizim o hüccetimiz ki, kavmine karşı İbrahim'e vermiştik. Biz, dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Şüphesiz ki, rabbim hakîm, alimdir."¹⁶⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Yıldızlar İlâh Olamazlar

"Vaktâ ki, üzerini gece kapladı,"

Gece karanlığıyla örttüğü zaman, "Bir yıldız gördü,"

"Vatka ki," kavî-i şerifinin cevâbıdır.

Zira yıldızları görmek, ancak güneşin nurunun (ışıklarının) histen yok olmasıyla mümkündür.

Bu, güneş doğmasının başında olmadığı belki güneşin histen tamamen batmasıyla güneşin ışıklarının izmihlale uğramasıyla olduğunu açıkça beyan etmektedir.

Bu işin tahkiki ise, onun güneşin batmasına çok yakın olduğudur.

Denildi ki, (İbrahim Aleyhisselâm'ın görmüş olduğu) bu yıldız; Zühre (Venüs gezegeni) idi...

Denildi ki, "Müşteri" (Jüpiter) idi...

Ve bunlardan başka yedi seyyare (gezegenlerden) biri idi...

"Dedi"

(Mukadder sual:) Sanki denildi: İbrahim Aleyhisselâm yıldızı gördüğünde ne yaptı?"

(Cevâp olarak): Buyuruldu, hasmına muvafakat yolu üzere; 'js "Dedi"

İli "Bu imiş rabbimî"

İbrahim Aleyhisselâm'ın babası (Âzer) ve kavmi putlara ve yıldızlara tapıyorlardı. Bunlar, hasmının görüşü üzerine hikâye edilen bir sözün, fesadına delil getirmektir. Sonra İbrahim Aleyhisselâm, onu iptal etti.¹⁶⁸

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/553.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/555-556.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/556.

Batanlar Sevilmezler

Derken batı verince..." Battığında (gözlerden kayıp olduğunda), (3/56)

"Ben öyle batanları sevmem! dedi."

Bir mekândan başka bir mekâna intikal edenleri, bir halden başka bir hâle değişenler ve örtülerle tamamen örtünüp (kayıp olanları asla) sevmem... Zira bu gibi değişken şeyler, Rubûbiyet makamından kesinlikle çok uzaktırlar....¹⁶⁹

Ay ve Güneş İlâh Olamaz

"Vaktâ ki, ay doğmak üzere iken gördü,"

Yıldızın batmasının hemen ardından doğmaya başlayan ayı, gördü, demektir.

"Bu imiş rabbim!" dedi; derken batınca..."

Yıldız (ay) da batınca,

"Dedi; "Rabbim beni hidâyetine mazhar etmeseydi..." Kendi zâtına ve cenabına hidâyet vermeseydi,

"Muhakkak şu şaşkın kavimden

olacakmışım..."

İbrahim Aleyhisselâm'ın kavmine olan tarizidir. (Kinaye yoluyla

kavmini azarlamasıdır...)

tbrâhim Aleyhisselâm, dağda batı bir yerdeydi. "Şâmih" dağındaydı. Onun doğmasıyla, kendisi sebebiyle yıldızlar ay örtündüler; güneşin doğması vakti veya güneşin doğmasından az sonra, demektir. Yıldızlar, kendisine yakın ve doğu tarafı açık idi... Yoksa yıldızın batmasından sonra ayın doğması, ve güneşin doğmasından önce de ayın batması, tasavvur . edilmeyen şeylerdendir....

"Vaktâ ki, güneş doğmak üzere iken gördü..."

Doğmaya başladığını gördü...

"Bu imiş, dedi," *

Bu cirmi büyük şey,

Rabbim, bu hepsinden büyük!"

Bu yıldızlardan ve aydan daha büyüktür. Bu kav-i şerif, İbrahim Aleyhisselâm'ın kavmine insaf hakkı beyân için söylemiş olduğu; "Muhakkak şu şaşkın kavimden olacakmışım..." kav-i şerifini te'kid etmektedir...

"O da batınca..."

Yıldız ve ayın batması gibi güneşte batınca, onların aleyhine hüccet kuvvetlendi, ama dönmediler.

"Dedi:"

Hepsine hitap ederek; onların önünde hakkı izhâr edip haykırdı:

"Ey kavmim! Haberiniz olsun, ben sizin şirk koştüğünüz şeylerden beriyim..." dedi.

Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştüğünüz, putlardan, yaratılmaya (halden hale dönüştürülmeye) muhtaç olan ecrâmdan çok uzağım, buyurdu.

Sordular:

-"Sen neye ibâdet ediyorsun?"

"Muhakkak ki ben yüzümü döndürdüm..."

Dinimi ve ibâdetimi hâlis kildim ve maksadımı kıldım;

"O gökleri ve yeri yaratmış olan

Fâtîr'a..."

ikisini (gökleri ve yeri) yaratan Allâhü Teâlâ hazretlerine, elemektir.

"Hanîf olarak (sâde hakka eğilerek),"

Bâtıl dinlerin hepsinden yüz çevirip, kendisinden dönüşü olmayan bir meyil ile hak dine meyleder olduğum halde, demektir.

"Ve ben müşriklerden değilim."

Allâhü Teâlâ hazretlerine fiil (işler) ve sözlerden hiçbir şeyle şirk koşacak değilim.¹⁷⁰

Mahlûkata İltifat

Bu, kalbinin aynası tabiatın kirinden ve perdelerinden mükemmel bir şekilde parlayan, arınan, nefsin şehvetlerinden ve hevâ-ü hevesin zulmetinden temizlenen kişinin hâlidir.

Zira bu (nûrânî kalp), ecrâma ve ekvâna (kâinat ve mahlûkata) iltifat etmez. Belki sağa ve sola bakar. Zira

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/557.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/557-558.

Hazreti Halil olma şevki, kendisini, cihetlerden (bütün yönlerden ve noksan sıfatlardan) münezze olan Mukaddes zâtın hizasına dikti....¹⁷¹

Güneş Kararsa?

Mesnevî'de buyuruldu:

-"Güneş, Hak Teâlâ hazretleri tarafından aşımızı pişirmeye memurdur.

Ona Huda demek şirktir...

Allah senden güneşi men ederse;

Karanlığı neyle giderebilirsin?

(Veya buna mani olabilir misin?)

0 zaman acz içinde Allah'ın (rahmet) kapısına sığınır,

"Ya Rabbi! Bu karanlığı nur ve aydınlıkla gider" diye yalvarırsın!

Gece yarısı öldürülecek olsan güneş nerede?

Perişan olup kalsan bile ondan bir fayda yoktur.

Çoğunlukla hadiseler, geceleri zuhur eder.

(Ey güneşe tapan kişi,)

0 vakit (geceleyin) mabudun olan güneş senden çok uzaktır...

Öyleyse tam bir imân ile Hakka yönel.

Hakikî ma'bûd Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Yıldızın (ayın ve güneşin) sana hiçbir faydası yoktur..."¹⁷²

İbrâhim Aleyhisselâm'ın Kavmi

"Kavmi de, kendisine karşı tartışmaya kalkıştı."

Dini hakkında İbrahim Aleyhisselâm ile mücâdele etti. Ona, eğer putları terk ederse, kendisine kötülük isabet edeceğini hüccet getirip, kendisini tehdit etti.

O, "Siz, dedi; bana ihticaca mı kalkışıyorsunuz?"

Nûn-i sakfle İledir. Zira bu kelimenin aslı, şeklinde iMnun iledir. Birincisi, raf n un udun ikincisi devikaye nunudur. Böylece iki nunun toplanması, ağır geldi; böylece birinci nun ikinci nunda idgam olundu.

Yani. "benimle mücâdele mi ediyorsunuz?" demektir. "Allah hakkında,"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin şanı ve vahdaniyeti hakkında mücâdele ediyorsunuz.

"Halbuki 0, bana hakikati doğrudan doğru gösterdi..."

Halbuki Allâhü Teâfâ hazretleri bana hakkı gösterdi.

"Sizin O'na şirk koştüğünüz şeylerden

ise ben hiçbir zaman korkmam."

Sizin Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka tapmakta olduğunuz şeylerin bana kötülük isabet ettirmelerinden asla korkmam! Çünkü putların hiçbir şeye güçleri yetmez.¹⁷³

Allah'ın Dilemesi

"Rabbim dilemedikçe, onlar bana hiçbir şey yapamaz..."

Istisnâ-i muttasıldır. Müstesnâ-i minh mahzûf "vakt" kelimesidir.

Takdiri şöyledir: Ben vakitlerden hiçbir vakit sizin mabutlarınızdan korkmam! Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin onlar tarafından bana bir kötülük isabet etmesini (gelmesini) dilediği vakit müstesna... Bu

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilemesi ise Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından gelmiş olur. Bunda sizin mabutlarınızın (putlarınızın) asla bir dehaleti (ve etkisi) yoktur...¹⁷⁴

Allah'ın ilmi Her Şeyi Kuşattı

"Rabbim her şeyi ilmen ihata buyurdu..." (3/57)

Bu kavli-i şerif, sanki ta'lilin bir istisnâsıdır. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri her şeyi ilmiyle ihata etti. Herhangi sebeplerden bir sebep ile sizin putlarınız tarafından gelecek olan bir kötülüğün olması, Allâhü Teâlâ hazretlerinin

¹⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/559.

¹⁷² Mesnevî-i Şerif-i Manevî, Defter: 4, s. 21.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/559.

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/560.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/560-561.

ilminden uzak değildir. Ama (putların) bunda bir etkisi yoktur.

"Artık bir düşünmez misiniz?."

Siz, düşünmekten uzak olarak ilâhlarınız hakkında taarruzda bulunuyorsunuz; sizin (ilâhlarınız) câmid (donuk bir eşya olup) hiçbir şeye güçleri yetmeyen, hiçbir menfaat ve zarar veremeyen (batıl) ilâhlardır. Düşünmüyor musunuz? İlâhlarınız bana hiçbir şeyde zarar vermeye kadir değillerli

"Hem, nasıl olur da ben sizin şirk koştuklarınızdan korkarım!?"

Allah'a yemin olsun ki, (Allah'a imân ettiğim halde) putlardan nasıl korkayım? Halbuki putlar ne zarar verirler ve ne de menfaat verebilirler....

"Halbuki siz Allah'a şirk koşmaktan korkmuyorsunuz?"

Mübtedânm takdiriyleUtâ "Korkarım, "minin failinden hâl'dir.

Yani, ben nasıl korkayım ki. Zira ben asla korkma makamında değilim. Halbuki siz, gaileniz, korkulacak şeylerin en büyüğü ve korkuların en azametlisi üzerindesiniz. O da yerde ve gökte bir benzeri olmayan, Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koşmak ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkatının cümlesinden olan putlara tapmak gibi bir halin üzerinde olmanızdır.

Ondan şu kavli-i şerif ile tabir olundu:

"Onun hakkında indirmediği şeyleri..."

Ona şirk koşmak hakkında indirmede, "Size bir burhan..."

Susturmak ve mağlup etmek yolu üzerine burhan ve hüccettir. Bununla dinî işler, ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakkında bir hüccet, burhan ve âyet indirmesiyle olur. (Dinî şeyler, ibâdet ve Allah'ın emirleri, herhangi bir yol ile tayin edilmez. Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında bir âyet indirmesiyle olur....)

"Şu halde korkudan emin olmaya iki taraftan hangisi daha çok hakketmektedir..."

Biz mi siz mi? ¹⁷⁵

İki Firkadan Murad?

Mevlâ Ebû Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular: İki firkadan murad, emniyet mahallinde olan emin fırka, diğeri de korku mahallinde olan emin firkadır ¹⁷⁶ ...

"Eğer siz bilecekseniz,,"

Buna en çok hakkı olan kimdir; bana haber verin? ¹⁷⁷

İmân Ehli Emniyet İçindedirler

"imân edenler," Bu iki firkadan imân edenler, "İmanlarına karıştırmayanlar," İmanlarına karıştırmadılar,

"Bir haksızlık..."

Yani bir şirk... Müşrikler, firkasının yaptıkları gibi; şu cihetle ki, müşrikler, kendilerinin Allâhü Teâlâ hazretlerine imân ettiklerini zannediyorlar; (bununla beraber) putlara tapmanın imânın tamam olup kemâle ermesi ve imânın hükümlerinden olduğuna inanıyorlar.

(Müşriklerin bu sapık inançları), putların kendilerine çok yakın olması ve putların kendilerine şefaatchi olmasına inanmalarındandır... Şu âyet-i kerimede beyân edildiği üzere;

- "İyi bil ki Allah'ındır ancak halis din! O'nun berisinden birtakım velilere tutunanlar da şöyle demektedirler: 'Biz onlara ibadet etmiyoruz, ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye...' Şüphe yok ki Allah onların aralarında ihtilaf edip durdukları şeyde hükmünü verecek! Her halde yalancı, nankör olan kimseyi Allah doğru yola çıkarmaz..."

¹⁷⁸

Bu karıştırmanın manâsıdır....

"İşte korkudan emin olmak onların hakkıdır..."

Azaptan emin olmak sadece bunların hakkıdır. "Ve hidâyete erenler onlardır..."

Hakka hidâyet bulan bunlardır; bunların dışında olanlar ise, apaçık bir dalâlet ve sapıklığın içindedirler...

"Bu, işte,"

İbrahim Aleyhisselâm'ın kendisiyle kavmine karşı hüccet ve delil getirdiği şeyler; tâ,

- "Vaktâ ki, üzerini gece kapladı, bir yıldız gördü, "Bu imiş rabbim!" dedi; derken batıverince, "Ben öyle batanları sevmem!" dedi." ¹⁷⁹ Âyet-i kerimesinden;

- "imân edip de, imânlarını bir haksızlıkla telbis etmeyen kimseler... İşte korkudan emin olmak

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/561-562.

¹⁷⁶ Ebû Suûd Tefsiri: c. 3, s. 156.

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/562.

¹⁷⁸ ez-Zümer: 39/3

¹⁷⁹ El-En'âm: 6/76.

onların hakkıdır, ve hidâyete erenler onlardır." ¹⁸⁰ Âyet-i kerimesine kadar beyan edilen şeyler; (yani;

- 1- Yıldızların batması,
 - 2- Ayın batması,
 - 3- Güneşin batması,
 - 4- Mahlukatı ilâh edinenlerin dalâleti,
 - 5- İbrahim Aleyhisselâm'ın göklerin ve yerin yaratıcısına yönelmesi,
 - 6- İbrahim Aleyhisselâm'ın hanîf olması,
 - 7- Putlardan korkmanın gereksiz olması,
 - 8- Puta tapanların korkmalarınının gerekmesi,
 - 9- Putların zarar ve menfaat vermekten mahrum olmaları,
 - 10- Allah'ın izni olmadan hiçbir şeyin zarar vermemesi,
 - 11- Allâhü Teâlâ hakkında bir sultan ve âyet indirmeden dini işlerin olmayacağı,
 - 12- Dini işlerin ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin indirmesine bağlı olması,
 - 13- İmanlarına bir haksızlık karıştırmayanların emniyet içinde olmaları,
 - 14- Ancak hakikî imân ehli-i sünnet vel-cemaat üzere- olanların hidâyete erdikleri...
 - 15- İmanlarına zulüm ve haksızlık karıştıranların dalâlette olması gibi) hakikatler;
- "Bizim hüccetimizdir ki..." ¹⁸¹

Hüccet

Hüccet, bir şey üzerine deil getirmek üzere telif edilen kelâmdır.

"Onu İbrahim'e vermiştik..."

Yani biz İbrahim'i ona irşâd ettik. Veya ona bunları öğrettik.

Bu kav/-/ şerif, "Bizim hüccetimizdir ki..." kav/-/ şer/ünden hâl'dir... Sıfatdeği/dir. Çünkü bu kav/-/şerif, izafetle marifedir.

"Kavmine karşı..."

" kav/-/şerifine taaUuk etmektedir ¹⁸²

İşârî Manâlar

Seyr ü sülûkün Allâhü Teâlâ hazretlerine olan hücceti; ancak fiilleri olan âyetlerden tahakkuk etmektedir. Bu onların yükselmeleri için bir vâstadır. Birinci rütbedir.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretlerinin, kendisine göstermekle sıfatının şühûdudur. Bu da ikinci rütbedir.

Sonra sıraları için tecelli anında vücûdü ve zâtıyla tahakkuk etmesidir. Bu vusulün başlangıcıdır. Bunun sonu yoktur.

"Bu, işte..." kav-i şerifi, yani;

- 1- Yıldızlar aynasında melekûteri gösterilmesi,
- 2- RubûbiyetİN şahitleri müşahede ettirilmesi,
- 3- Hakka sıdk-u samimiyetle teveccüh,
- 4- Mâsivâ'dan yüz çevirmek,
- 5- Allah'tan başka her şeyden uzaklaşmak,
- 6- Enâniyet şirkinden kurtulmak,
- 7- Hakikî imân ile imân etmek,
- 8- Ayan ile yakînî imân....

"Biz onu İbrahim'e vermiştik'.."

Vasıtasız olarak zatımızı ona gösterdik... Hatta bunu kavmine karşı hüccet yaptı...

"Yükseltiriz..."Nereye?

"Derecelere..." İlim ve hikmetten yüce ve büyük rütbelere yükseltiriz.

.. "Dilediğimiz kimseyi,"

Yükseltiriz. İbrahim'in derecesini yükselttiğimiz gibi... Hatta

kendi zamanında asrının büyüğü oldu. Hidâyete ermeyen kişiler, kendisiyle hidâyet bulur oldu. Ancak peygamberlerin büyükleri müstesna....

"Hakkın diyarına kabiliyet şart değildir. Belki kabiliyetin şartı onun vermesidir..." ¹⁸³

¹⁸⁰ El-En'âm: 6/82,

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/562-564.

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/564-565.

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/565.

Hakîm ve Alîm

"Şüphesiz ki, rabbin hakimdir..."

Bütün işlerinde, yükseltme ve alçaltıma işini hikmetle yapar.. (AtfJ-Ji- "Alimdir..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, yükselttiği kişinin hâlini ve onun değişik mertebelerdeki istidadını çok iyi bilmektedir.

Sonra muhakkak ki İbrahim Aleyhisselâm ile kavminin arasında cereyan eden mübâhase (tartışma ve mücâdelenin) asıl maksadı;

1- İbrahim Aleyhisselâm'ın kavminin susturulması,

2- Kavmin nazarî yola (bir konu üzerinde akıl yürütmek ve düşünmeye) irşadı,

3- Kavmin istidlal {delil istemeye) irşadı,

4- Onların din işlerinde dalâlet üzere olduklarını onlara tembih ve uyarıdır.

Seçkin müfessirlerin ihtiyar ettikleri gibi... Bu yol üzere, bu âyeti kerimelerin tefsiri cereyan etti. Sen vakıf olduğun gibi ¹⁸⁴. (3/58)

Onlar (tefsir âlimlerinin) bazıları da buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin İbrahim Aleyhisselâm'dan hikâye ettiği; Allâhü Teâlâ hazretlerinin vahdaniyeti ve Allah'tan başka ma'budların ulûhiyetinin iptali hakkında İbrahim Aleyhisselâm'ın düşünmesi ve kendi nefsinde delil getirmesidir. Onun nefsinde marifetin hâsıl olmasıdır.

İhtimal ki bunlar (İbrahim Aleyhisselâm'ın önce yıldız, ay ve sonra güneşe "Bu benim Rabbim imiş" demesi ve sonra da, onlar da, bunlar da Rab olamazlar, bunları yaratan Allah'tır" demesi belki) İbrahim Aleyhisselâm mürâhik (bulûğ'a ermek üzere) olduğu zaman ve bunlar onun bulûğ çağıının ilk günlerinde olmuştur. Melekûtta murâd âyetlerdir.

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

-"Sihhate bu daha yakındır..." ¹⁸⁵

Melekûtu Görmek

Kâşifi (r.h.) Fârisî tefsirinde buyurdular:

j "Bu suretle,"

Böylece onu, kötü yolda olan kavmine gösterdik; böylece ona; i^aI^i iyy "İbrahim'e gösteriyorduk..." Ben gösterdim; İbrahim'e...

"Göklerin ve yerin melekûtunu..."

Göklerin ve yerin Acâiblerini, Güzelliklerini, İsimlerini, Zeminini, Arşın zerrecelerini, Süreyya'nın altını... Bütün ecrâm İbrahim Aleyhisselâm'a keşf olundu. Ta ki İbrahim Aleyhisselâm gördükleriyle Hak Teâlâ hazretlerinin

"Yakîn hâsıl edenlerden olsun..."

Ta ki İbrahim Aleyhisselâm şek ve şüphesiz olsun. Ya da muvafık olsun, istidlal ilmi hakkında... ¹⁸⁶

İbrahim Aleyhisselâm

Malûmattan geldi (rivayet olundu) ki, Nemrud bin Ken'ân (kendi zamanında) yeryüzünün pâdişâhı idi... Yeryüzü onun devleti veya devletine bağlıydı. Kendisi Bâbil şehrinde oturuyordu. Bir gece bir rüya gördü. Rüyasında, ufukta bir yıldızın doğduğunu gördü. Yıldız o kadar nurânîydi ki, onun ışıklarının yanında güneş sönük kaldı. Ay tamamen yok oldu. Nemrud gayet fazla korktu. Memleketin kâhin ve hakimleri o rüyayı şöyle tabir ettiler:

-"Bu sene bâbil vilâyetinde bir çocuk doğacak... Vücudu yokluktan varlık sahrasına düştü. Senin ve memleketinin ehlinin helaki onun elinde olacaktır. O çocuk henüz babasının sulbündedir. Annesinin rahmine daha ulaşmış değildir..." dediler.

Nemrud emretti, kadınlar ile erkeklerin arasını ayırttılar. On sekiz kişinin başına bir vekil (ve âmir) tayin etti.

Âzer ise, Nemrut'un sırdaşı, yakını ve en güvendiği kişilerden biriydi. Vekillerden gizlice, kendi eşi Evfâ binti Nemr ile halvet etme imkanı buldu. Eşi hamile kaldı. Sabahleyin kâhinler, Nemrut'a

-"Bu gece o çocuk annesinin rahmine düştü!" dediler.

Nemrud kızdı. Kükrecü ve emir verdi:

-"Her hamile kadının başına vekil (görevli) tayin edin! Eğer erkek çocuk doğursa, hemen oğlunu öldürsünler!" dedi.

Bunun üzerine vazifeliler, hamile kadınları teftiş ve araştırmaya başladılar.

İbrahim Aleyhisselâm'ın annesinde hamilelik eserleri görülmedi. İbrahim Aleyhisselâm'ın annesinin hamile

¹⁸⁴ Tefsîr-i Kebir: c. 13, s. 51, geniş bilgi için buraya bak...

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/566.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/566-567.

olduğu anlaşılmadığı için, kimse kendisine iltifat etmedi. Doğum zamanı yaklaştığında, Evfâ çok korktu. Eğer erkek doğurursa, haber hemen Nemrut'a erişir ve Nemrud onun çocuğunu öldürürdü. Bunun üzerine şehirden dışarıya çıktı. Şehrin dışında bulunan dağda bir mağarada İbrahim Aleyhisselâm'ı doğurdu. Onu çaputlara sardı. İki de kurtulmuşlardı. Mağaranın ağzını kapattı. (Sonra evine geldi).

Âzer kendisine hamli ne ettiğini sordu. 0;

- "Nemrut'un korkusundan sahraya kaçarken doğurdum. Düşürdüm. Onu orada defnettım!" dedi. Âzer ona inandı. Evfâ, başka bir gün mağaraya geldi. İbrahim Aleyhisselâm'ın parmağının birinden süt ve diğerinden bal akarken gördü. İbrahim Aleyhisselâm onları emiyordu. 0 orada hoş vakit geçirdi. 0 güzel halleri görünce sevindi. Onu şehre getirmedi...

Kıssa: İbrahim Aleyhisselâm, ilâhî inayetin bostanında süt ve bal ile beslenmekle, bir günde başka çocukların bir aylıkları gibi oldu. Bir aylık iken diğer çocukların bir yaşında olanları gibiydi...

Yani doğan ay, onun yarın gönlünü aydınlattı.

Onun doğurduğu, gün be gün aydınlandı (yetişti)...

İbrahim Aleyhisselâm on beş aylık olduğunda, on beş yaşındaki bir delikanlı gibi görünüyordu. Annesi onu eve getirdi.

(Bazı tefsir ve tarih âlimleri) buyurdular;

1- İbrahim Aleyhisselâm, mağarada yedi sene kaldı,

2- On üç (13) yıl kaldı.

3- On yedi sene mağarada kaldı...

Bu takdirlerin hepsinde de, İbrahim Aleyhisselâm büyüktü. Evfâ, Âzer'e dedi ki,

- "O gün sana oğlunun ölümüyle ilgili vermiş olduğum haberde yalan söyledim. Senin oğlun büyüdü civan ve delikanlı oldu. Çok güzel bir yüze sahiptir. Ahlakı da o ölçüde güzeldir..." dedi. Sonra Azer ile beraber (İbrahim Aleyhisselâm'ın bulunduğu) mağaraya gitti. İbrahim Aleyhisselâm, görünüşü, kokusu ve boyu, Azerin çok hoşuna gitti. Âzer, İbrahim Aleyhisselâm'ı çok sevdi. (3/59) Âzer, Evfâ'ya;

- "Onu mağaradan eve getir ki, Nemrut'un meclisine götürüyüm!" dedi.

Azerle Evfâ gittiler. Onu akşam namazı vaktinde mağaradan Çıkarttılar. Mağaranın yanında atlar, katırlar, koyun sürüleri (ve diğer hayvanlar) toplanmışlardı. İbrahim Aleyhisselâm annesine sordu:

- "Bunları kim besliyor?" Annesinin,

- "Bunları Allah besliyor!" demesini istedi. Annesi ise,

- "Güneş!" dedi. İbrahim Aleyhisselâm, annesine;

- "Hiç şüphesiz her mahlûkun bir halikı olmalıdır. Bunun çâresi yoktur. Mutlaka her mahlûkatm bir yaratıcısı vardır! Eğer yaratıcı olmasaydı, bu tertip ve düzen bozuk ve kötü olurdu..." dedi. Ve sonra annesine sordu:

- "Benim Rabbim kimdir?" Annesi:

- "Senin Rabbin benim!" dedi. İbrahim Aleyhisselâm sordu:

- "Senin Rabbin kimdir?" Annesi:

- "Senin babandır!" İbrahim Aleyhisselâm, sordu:

- "Onun İlâhı (Huda'sı) kimdir?" Annesi:

- "Nemrut'tur!" dedi. İbrahim Aleyhisselâm sordu:

- "Nemrut'un Rabbi kimdir?" annesi, bağırdı:

- "Ey İbrahim! Sus! Bu benzeri sorulan sorma! Zira bu sorular, büyük bir tehlikedir!" dedi.

Nemrut'un zamanında bazıları, yıldız, güneş ve aya tapıyordu. Bazıları da putlara tapıyordu.

Bunların hepsi (gerek yıldız, güneş, ay ve putlara tapanlar aynı zamanda) Nemrut'a da tapıyorlardı.

İbrahim Aleyhisselâm annesiyle beraber şehre doğru yol aldı.

"Vaktâ ki, üzerini gece kapladı, bir yıldız gördü,"

Sonra yıldızlara tapan bazı kişileri, yıldızlara secde ederken gördü.

"Bu imiş rabbim! dedi;"

Yani bunlar mı benim Rabbim? dedi. İbrahim Aleyhisselâm bunu, istifham yolu üzere veya kavminin inançlarına göre söyledi.

"Derken bativerince, "Ben öyle batanları sevmem!" dedi..."

Yıldızın değeri gitti. İbrahim Aleyhisselâm'ın dışarıya çıktığı zaman, ayın on dördüydü. Ay, yeşil sinilerin üzerinde olan gümüş tabak gibi bir kenardan görünüyordu.

"Vaktâ ki, ay doğmak üzere iken gördü."

Ay'a tapanların hepsi onun önünde secdeye kapanıyorlardı, "Bu imiş rabbim!" dedi; derken batınca..." Yani günün yarısından batmaya doğru meylettiğinde;

"Kasem ederim ki" dedi;

"rabbim beni hidâyetine mazhar etmeseydi, muhakkak şu şaşkın kavimden olacaktım..."

Ay yavaş yavaş batmaya başladı. Güneşte batmaya başladı. Güneşe tapanlar, ona yöneldi ve ona tapmaya başladılar.

Vaktâ ki, güneş doğmak üzere iken gördü, "Bu imiş rabbim, bu hepsinden büyük!" dedi. O da batınca, "Ey kavmim!" dedi; "Haberiniz olsun, ben sizin şirk koştüğünüz şeylerden beriyim..."

Benim ve bütün dinlerin üzerinde olduğu tevhit üzereyim. '

-"Ben her dinden geçip sâde hakka eğilerek, yüzümü, o gökleri ve yeri yaratmış olan Fâtır'a döndüm..."

"Ve ben müşriklerden değilim." ¹⁸⁷

Yaratıcı Daha Güzel Olur?

"Münir Tefsirinde şöyle zikredilmektedir:

İbrahim Aleyhisselâm, şehre geldiğinde, biri İbrahim Aleyhisselâm'i gördü. Onu alıp Nemrut'a götürdü. Ve İbrahim Aleyhisselâm, Çirkin yüzlü Nemrutun çevresinde, ay yüzlü köleler, güzel yüzlü cariyeler, tahtının çevresinde oturduklarını gördü. O saf ve temiz kalpli çocuk (İbrahim Aleyhisselâm) annesine sordu:

-"Bu kimdir?" O da;

-"O bizim yaratıcımız ve ilâhımızdır!" dedi.

İbrahim Aleyhisselâm tebessüm etti ve buyurdu:

-"Anneciğim! Nasıl oluyor da sizin ilâhınız kendisinden daha güzel câriye ve köleler yaratmış! Halbuki yaratıcının kendi yaratıklarından daha güzel olması gerekmez mi?"

Kâşîfî'nin (Farişi) tefsirinden özetiyle beraber böyledir... ¹⁸⁸

İbrahim Aleyhisselâmın Zürriyetinden Gelen Peygamberler (A.S.)

Yüce Meali:

Bundan mâada, ona İshak ile Yakub'u ihsan ettik, ve her birini hidâyete erdirdik; daha evvel Nuh'u erdirmiştik, zürriyetinden Davut'u, Süleyman'ı da, Eyyub'u da, Yusufu da, Musa'yı da, Harun'u da... İşte muhsinlere böyle mükâfat ederiz.⁸⁴

Zekeriyâ'yi da, Yahya'yı da, îsâ'yı da, İlyas'ı da... Hep sâlihînden.

İsmail'i de, Elyesa'ı da, Yunus'u da, Lut'u da... Her birini âleminin üstüne geçirdik.⁸⁶ ¹⁸⁹

Tefsîr-i Şerifi:

Hazret-i İshâk ve Yakûb Aleyhisselâm

"Bundan başka, ona ihsan ettik,"

"Hibe" lügatte, teberru, atıyye ve daha önce kazanılmayan bir haktan dolayı bağışta bulunmaktır. Zamir İbrahim Aleyhisselâm'a râcidir.

"İshakı,"

İbrahim Aleyhisselâm'ın kendi sulbünde olan öz oğludur, İsrail oğullarından gelen peygamberlerin atasıdır.

"Ve Yakub'u..."

İshâk Aleyhisselâm'ın oğludur.

"Ve her birini hidâyete erdirdik;"

1 - Her birine hidâyet verdik,

2- Birbirlerinin ardı sıra getirdik.

3- Kendilerine dinî faziletler,

4- ilmî kemâlât

5- Amelî faziletler verdik.

Birinin diğëerinden aşağı kalır taran yoktur. ¹⁹⁰

Nuh Aleyhisselâm

"Ve Nuh'u."

Kendisini tefsir eden zamir ile mensuptur. "Daha evvel hidâyete erdirmiştik,"

İbrahim Aleyhisselâm'dan önce Nuh'u hidâyete erdirmiştik... Nuh Aleyhisselâm'a hidâyetin verilmesi, İbrahim Aleyhisselâm'a verilmiş bir nimet olarak sayılıp kabul etti. Çünkü Nuh Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim'in babasıdır. (Yani İbrahim Aleyhisselâm hazret-i Nuh'un soyundan gelmektedir...) Zira babanın şerefi evlâdına geçer... ¹⁹¹

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/567-570.

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/570.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/571.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/571-572.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/572.

Nuh Aleyhisseiâmın Zürriyeti

"Ve,"

Hidâyete erdirdik.

"Zürriyetinden..."

Nuh'un zürriyeti, demektir. Bu kavlı-i şerifiyle Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm, murad edilmedi. Zira bu peygamberlerin cümlesinden, Hazret-i Yunus ve Lût Aleyhisselâm da onların cümlesine dâhil edildi. Zira Yunus Aleyhisselâm ile Hazret-i Lût İbrahim Aleyhisselâm'ın zürriyetinden değiller.

Bağavî hazretleri de böyle zikretti. ¹⁹²

Yunus Aleyhisseiâm?

İbnü'l-Esîr ¹⁹³ "Camîu'l-Usûl" isimli kitabında buyurdular:

Yunus Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim'in zürriyetindedir. Çünkü Yunus Aleyhisselâm, esbattandır. Şuayb Aleyhisselâm zamanında Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisini Musul beldesinden Ninuvâ halkına peygamber olarak gönderdi. (3/60) ¹⁹⁴

Lut Aleyhisselâm

Daha sonra Lut Aleyhisseiâm, İbrahim Aleyhisselâm'ın zürriyetinden sayıldı. (Halbuki Lut Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim'in zürriyetinden değildir...) Fakat Lut Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim'in kardeşinin oğludur ve kendisiyle beraber Şam'a hicret etmiş olması itibariyle zürriyetinden sayıldı.

Müftî Sa'dî Çelebi, Mühyî's sünne yani İmam Bağavî,

İbnü'l-Esîr'de bunu vesîkalandırdı.... (3/60) ¹⁹⁵

Hazret-İ Davud ve Süleyman (a.s.)

Davud,"

Davud bin İyşâ Aleyhisselâm'ı, "Süleyman'ı da..."

Davud Aleyhisselâm'ın oğlu Süleyman'ı.... Davud Aleyhisselâm ile Hazret-i Süleyman'ın silsilesi ta Yahûdâ bin Yakûb Aleyhisselâm'a dayanır... ¹⁹⁶

Eyyub, Yusuf, Musa ve Hârun (A.S.)

"Ve Eyyub'u da,"

Eyyüb bin Emûs, bin Râzah, bin Rum, bin İis ¹⁹⁷, bin İshâk, bin İbrahim Aleyhisselâm'dır. "Ve Yusufu da,"

Yusuf bin Yakûb, bin İshâk, bin İbrahim,

"Ve Musa'yı da,"

Musa bin İmrân, bin Sahr, bin Kâhis, bin Laviy bin Yakûb...

"Ve Harun'u da..."

Musa Aleyhisselâm'ın kardeşidir. Bir sene kendisinden büyüktür. Peygamberlerin bu şekilde zikredilmeleri, onların gelme zamanlarının tertibine göre değildir... ¹⁹⁸

¹⁹² Bağavî Tefsiri: c. 2, s. 93,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/572-573.

¹⁹³ İbnü'l-Esîr: Asıl ismi, Ali bin Muhammed bin Muhammed bin Abdükerim el-Cezerî... dir. 555 (m. 1160) yılında Cemâziyel-Evvel ayında El-Cezîretü'bnî Ömer'de. (Cizre şehrinde) doğdu. (Gerçekten Cizre şehri büyük âlim, fakih, hadis, derviş, aşık ve tasavvuf erilinin yetiştiği bir şehirdir...) İyi bir tahsil gördü. İlk tahsilini memleketinde gördü, sonra Musul'a yerleştiler. Şam, Bağdat ve Kudüs-i şerife gitti. Bir çok âlimlerden ilim öğrendi. Fıkıh, hadis ve tarih ilminde büyük bir alim oldu. Bir çok kitaplar yazdı. Üsdü'l-Gabe (sahabelerin hayatlarıdır..) el-Kâmil fi't-Tarih (başlangıçtan 1230'a kadar süren 12 ciltlik bir İslâm tarihidir.) Kitabü'l-Cihad.. Camî'ul-Kebir, Camîu'l-Usûl... ve benzeri bir çok kitap yazdı. İbnü'l-Esîr (r.h.) Harzemşahlar devletinin yıkılışını ve Cengiz Han'ın İslâm ülkesini yıkıp yakmasını gözleriyle müşahede etti. Bu savaşlarda hep Celâledin-i Harzemşahın yanında yer aldı. Birçok savaşlara katıldı. Ve 630 (m. 1233) yılında Şaban ayında Musul'da vefat etti.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/573.

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/573.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/573-574.

¹⁹⁷ İis, Yakûb Aleyhisselâm'ın kardeşidir. Peygamber değil, ama fazilet sahibi, takvâlî bir zat idi. Bütün hikmet sahiplerinin ve Rumlar, onun zürriyetinden gelmektedir.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/574.

İhsan Sahipleri

İşte böylece,"

Biz kendilerini (peygamberleri) derecelerini yükseltmekle mükâfatlandırdığımız gibi;
"Muhsin I er e böyle mükâfat ederiz..."

Onların ihsanları üzerine ve onların istihkakları üzerine onlara mükâfat veririz.

Lam (j) cins içindir. Kâf0) iktihâm, Lam harfinin de ahd için oması da caizdir.

Manâsı, bu bedîf (ve çok güzel) mükâfat, bu zikredilenlere verilen, değişik kerametlerden ibarettir. Onları mükâfatlandırırız onlardan düşük olan başkalarını değil...

"Muhsinler,"den murad, zikredilenlerin tâ kendileri

(yani peygamberlerdir.

Zamir yerine ism-i zahirin getirilmesi, onları ihsan ile sena (ve övmek) içindir. İhsan ise, layık olduğu üzere güzel amelleri işlemektir. Bu amellerin güzelliği, zâtı güzelliğine yakın olmasından dolayı vasıfları güzeldir...¹⁹⁹

Zekeriya, Yahya ve İsa (A. S.)

"Zekeriya'yı da,"

Kendisine hidâyet verdik, demektir.

Zekeriya, bin Azen... Silsilesi, ta Süleyman Aleyhisselâm'a kadar gider...

, "Yahya'yı da," Zekeriya Aleyhisselâm'm oğlu... "Ve îsâ'yı da..."

İsa bin Meryem binti İmrân... (İsa Aleyhisselâm'ın annesi) Hazret-i Meryem, İsrail oğullarının meliklerinden olan Mâsân oğullarının neslindedir...²⁰⁰

Kız Evlâdı

İsa Aleyhisselâm'ın zikrinden, zürriyet kelimesinin kız çocuğunun evlâdına kullanıldığına (yani kişinin kız çocuğunun evlâdı da kişinin neslinden olduğuna) delildir. Bundan dolayı Hazret-i Hasan ve Hüseyin (r.a.) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin- Peygamberlerin Efendisi Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin zürriyetindedirler. (Onların çocukları da Efendimiz s.a.v. hazretlerinin soyundan olmakla şerif veya seyyid denilmektedir...) Halbuki onlar, anne tarafından Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine nispet edilmektedirler. Onlara eziyet eden Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin zürriyetine eziyet etmiş olur.²⁰¹

Seyyidenin çocukları.

Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) buyurur: Nesep anne tarafından sahih ve muteber olduğuna {ve Efendimiz s.a.v. hazretlerinin nesebi hazret-i Fatma r.a. annemiz tarafından geldiğine} göre, seyyid olması anne tarafından olan kişinin seyyidliği ve seyyideliği baba tarafından olan kimse gibi muteber ve makbuldür. Ve onun da silsilesi Hazret-i Hüseyin veya eğer şerif ise) Hazret-i Hasan ile son bulur. Silsilesi hangi taraftan olursa olsun (İster anne tarafından ve isterse baba tarafından olsun) fark etmez. O kişi seyyidtir...²⁰²

İlyâs Aleyhisselâm

"Ve İlyas'ı da..."

İlyâs Aleyhisselâm,²⁰³ Hazret-i Harun ve Musa Aleyhisselâm'm kardeşlerinin oğlu.

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/574-575.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/575.

²⁰¹ Bu konuda daha geniş bilgi için hazırlanmış olduğum "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Ehl-i Beyti Şerif ve Seyyidler" isimli kitabıma bakınız. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/575-576.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/576.

²⁰³ İlyas, İdris Aleyhisselâm olduğu hakkında bir rivayet varsa da İsrail oğulları peygamberlerinden olması daha tercih edilir. Harun Aleyhisselâm soyundan olduğu nakledilmiş ve İlyas b. Yasin b. Firhas b. Azzar b. Harun" denilmiştir.

Hızır olduğu da söylenmiştir. Zira İsa ve Hızır gibi İlyas'ın da henüz hayatta olduğuna dair bazı eserler vardır. Ebu Hayyan tefsirinde der ki: "İlyas, İsa'ya yakın olarak zikredilmiştir. Henüz ölmemiş olmakta ortaktırlar", İlyas'a yahudiler ve hristiyanlar "İlya" derler. Yuhanna İncil'inin baş taraflarında, "Yahudiler Oruşilim'den Yahya'ya 'sen kimsin?' diye soru sormak üzere kahinler ile Levililer gönderdikleri zaman onun şahitliği budur: yani ikrar edip inkâr etmeyerek: 'Ben Mesih değilim' diye ikrar etti ve ona: 'Öyle ise nesin, İlya mısın?' diye sorduklarında o da:

-'Değilim' dedi.

-'Sen o peygamber misin?1 dediklerinde:

-'Hayır' diye cevap verdi.

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular

Sahih olan, İlyâs Aleyhisselâm'ın İdrîs Aleyhisselâm'm gayri bir zât olmasıdır. Çünkü AHâhü Teâlâ hazretleri, İlyâs Aleyhisselâm'ı Nuh Aleyhisselâm'm evlâdının içinde zikretti. Ama İdrîs Aleyhisselâm ise Nuh Aleyhisselâm'm babasının dedesidir.²⁰⁴

Peygamberlerin Hepsî Salih Zatlardır

"Hepsî,"

Onların hepsi (bütün peygamberler) "Şilinlerdendir..."

Salahta kemâl derecesinde olan zatlardır. Salâh, gereken şeyleri yapmak ve kaçınılması gereken şeylerden gereğince kaçınmaktır...²⁰⁵

İsmail Aleyhisselâm

"Ve ismail'i de,"

Bu kav/-/ şerifi, i-y "Nuh" kav/-/şerifinin üzerine atıftır.

Yani, biz İsmail bin İbrahim Aleyhisselâm'a hidâyet buyurduk; Nuh Aleyhisselâm'a hidâyet buyurduğumuz gibi, demektir.

İsmail Aleyhisselâm'm İbrahim Aleyhisselâm'ın zürriyeti olan diğer peygamberlerden münferit olarak zikredilmesi; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin İsmail Aleyhisselâm'm zürriyetinden olmasındandır....

Zira bütün kâinat, var olmada Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabidir. Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin şerefinden dolayı; Allâhü Teâlâ hazretleri, İsmail Aleyhisselâm'ı var olmada İbrahim Aleyhisselâm'a tabi kılmadı. İsmail Aleyhisselâm hazretlerinin hidâyetini de İbrahim Aleyhisselâm'a tabi kılmadı. İşte bundan dolayı, İsmail Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâm'm zürriyetinde olan diğer peygamberlerden ayrı (münferit) ve onlardan sonra zikredildi...²⁰⁶

Ne güzel buyurmuşlar:

Ancak 0 vardı.

Gayb âleminde gösterdi.

Hiç şüphesiz o cân nuru oldu.

Ondan sonra mutlak olarak o nurdan âlem yaratıldı.

Arş, Kursî, Levh-i Mahfuz ve kalem...

Bir alem o pak nura işaretler.

Adem Aleyhisselâm'ın zürriyetinin âlemi de o alemdir...²⁰⁷

Elyesa' Aleyhisselâm

"Ve Elyesa'ı da..." Elyesa1 bin Ahtu b. Acûz'dur²⁰⁸. Lâm (J) harfi zâiddir Çünkü Ucme bir isimdir.²⁰⁹

- "Öyle ise Mesih yahut İlyâ, ya o peygamber olmadığın halde, niçin vaftiz ediyorsun?" dediler" diye yazılmıştır ki İlyâ, İlyas; o peygamber de peygamberlerin sonuncusu Muhammed Aleyhisselâm'dır.

"ya, Rafizîler tarafından "Ali" ismine de tatbik edilmiştir. Elmalî Tefsiri, c. 3, s. 1972,

²⁰⁴ Bağavî Tefsiri, c. 2, s. 93,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/576-577.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/577.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/577.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/577-578.

²⁰⁸ Elyesa Aleyhisselâm, Yusuf Aleyhisselâm'ın nesündendir. Elyesa Aleyhisselâm çiftçilik ile meşgul oluyordu, İlyâs Aleyhisselâm, kavminden ayrılacağı zaman, yerine halife olarak Elyesa Aleyhisselâm'ı tayin etmesi vahiy olundu.

İlâhî emir emir üzerine, İlyâs Aleyhisselâm, Elyesa Aleyhisselâm'ın yanına gitti. Elyesa Aleyhisselâm, tarlasını sürüyordu. Mübarek hırkasını çıkararak âlâmet olarak onun üzerine attı.

İlyâs Aleyhisselâm'ın hırkasını giyen Elyesa Aleyhisselâm, cebeye tutuldu. İçi ilâhî aşk ile doldu. Büyük bir aşk ve ihlas ile öküzerini kesip etlerini fakirlere sadaka olarak dağıttı, İlyâs Aleyhisselâm'a sâdik bir dost oldu.

İlyâs Aleyhisselâm, halkın arasından ayrılınca kadar ondan hiç ayrılmadı.

İlyâs Aleyhisselâm'ın dünya hayatını terk etmesi üzerine bir müddet halifesi olarak vazife yaptı. Elyesa Aleyhisselâm'a peygamberlik verildi.

Halka ilâhî emir ve yasakları tebliğ etmeye başladı. İnsanları Musa Aleyhisselâm "in şeriatına çağırdı. Eriha nehrinin suyu bozulmuştu.

Acılaşmıştı. İçilmez bir hâldeydi. Yahudiler, Elyesa Aleyhisselâm'a başvurular. Elyesa Aleyhisselâm eline biraz tuz aldı. Dua etti, Üzerine dua ettiği tuzu Erihâ nehrine attı. Allah'ü Teâlâ. Elyesa Aleyhisselâm'ın duasının bereketiyle o acı ve bozuk suyu, tatlı ve güzel bir hâle çevirdi. Yahudiler yine inandırlar. Elyesa Aleyhisselâm'ın kabri, Şanlıurfa'nın Viranşehir beldesinin "Eyyüb Nebî" beldesindedir.

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/578.

Hazret-i Yunus ve Lût Aleyhisselâm

"Ve Yunus'u da."

Yunus ibni İyşâ Aleyhisselâm... "Ve Lut'u da..."

Lut bin Hârân, Hazret-i İbrahim'in kardeşinin oğludur...

"Ve her birini..."Onlardan...

"Âlemlerin üstüne geçirdik."

Kendi asırlarındaki insanların üzerine peygamberlik ile faziletli kıldılar. Yoksa peygamberlerin bazıları bazılarından üstün değillerdir...²¹⁰

Peygamberlerin Zürriyetleri

Yüce Meali:

Atalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bir kısmını da... Ve hep bunları seçtik, ve hep bunları bir doğru yola hidâyetçi kıldık.⁸⁷

İşte o yol, Allah hüdasıdır. O bunu kullarından dilediğine hidâyet eyler ve eğer bunlar şirk etmiş olaydılar, bütün mesailerini heder olmuş gitmişti...⁸⁸

İşte bunlar; kendilerine kitap, hüküm, nübüvvet verdiğimiz kimseler... Şimdi şu karşıdakiler buna körlük ediyorlarsa, biz ona körlük etmeyen bir ümmeti mü'ekkel kılmışız.

İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyetine eriştiği kimseler... Sen de onların gittiği yoldan yürü. "Ben" de "buna karşı sizden bir ecir istemem. O mahzâ âlemîni irşad İçin ilâhî bir yadigârdır."⁹⁰²¹¹

Tefsîr-i Şerifi

"Ve onların atalarından..."

(harf-i cerri) teb'îziyye içindir.

Yani bunlardan bazılarının babalarını faziletli kıldık, demektir. Adem Aleyhisselâm, Hazret-i Şit ve tdris Aleyhisseiâm gibi...

Zira babalardan peygamber olmayanların fazilet ve hidâyetleri yoktur. "Ve zürriyetlerinden..."

Bazı zürriyetlerini de bazılarından (peygamberlikle) faziletli kıldık. Yakûb Aleyhissefâm'ın evlâdı gibi...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, peygamberlerin (yani Hazret-i İbrahim ve İsmail Aleyhisselâm'in) zürriyetlerinin cümlesindedir. Haddâdî'nin tefsirinde olduğu gibi...

(Bu kavli-i şerifte) bazılarından zürriyeti buyurdu. Zira Peygamberlerden İsa Aleyhisseiâm²¹² ve Hazret-i Yahya'nın²¹³ çocukları yoktu.

Peygamberlerden bazılarından da zürriyetleri kâfirdi... (Kâfir olan da hakikatte yoktur....) (3/61)²¹⁴

Peygamberlerin Kardeşleri

Kardeşlerinden (bir kısmını da...)"

Yusuf Aleyhisselâm'ın kardeşleri gibi... Kendi asırlarında faziletli kıldı...

İhtimal ki, "Ve kardeşlerinden (bir kısmını da...)" kavli-i şerifinden murâd, ö peygamberlere imân eden mümindir. Çünkü o müminlerin hepsi İslâm hidâyetine dâhildirler.²¹⁵

Seçilmişler

"Ve hep bunları seçtik..."

Bu kavli-i şerif, "Faziletli kıldık" kavli-i şerifin üzerine matuftur.

Yani "Biz onları seçtik" demektir²¹⁶.

"Ve onları hidâyetçi kıldık."

²¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/578-579.

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/579-580.

²¹² İsa Aleyhisselâm daha evlenmeden 33 yaşında iken Allâhü Teala hazretleri tarafından göğe çıkarıldı. Bu konuda daha geniş bilgi için "İsa Aleyhisselâm" isimli kitabıma bakınız. Mütercim.

²¹³ Yahya Aleyhisselâm da evlenmeden önce Yahudiler tarafından şehit edildi. Bu konuda daha geniş bilgi için "Yahudi Mezâlimi" isimli çalışmamı bakınız. Mütercim.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/580.

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/580-581.

²¹⁶ Peygamberler (s.a.) hazretleri, seçilmiş kişilerdir. Peygamberlik çalışmak, ibâdet ve ilim ile değildir. Peygamberlik Allâhü Teâlâ hazretlerinin vergisiyledir. Peygamberler, seçkin insanlardır. Mütercim.

Onları irşâd buyurduk.
"Sirât-ı mustakîm'e...."
O doğru yola hidâyet bulan kişi artık sapıtmaz... ²¹⁷

Hidâyet Allah'ın Hidâyetidir

"İşte o (yol),"
Bu hidâyet,
Allah hidâyetidir."
Bu izafet şeref içindir...
"O bunu kullarından dilediğine hidâyet
eyler..."
Onlar hidâyet ve irşâd için hazır hale getirilmektedirler.
"Ve eğer bunlar şirk etmiş olaydılar."
Eğer bu peygamberler, sânlalarının büyüklüğü ve faziletlerine rağmen (farz-ı muhal) şirk koşmuş olsalardı:
"Elbette onlardan heder olmuş gitmişti..."
Bâtıl olur ve giderdi.
"Bütün mesailerini (yapa geldikleri şeyier..."
Kendisinden razı olunan sâlih amellerin hepsi heder olup giderdi... ²¹⁸

Mekrullâh

Peygamberlerin hâli (eğer şirk koşacak olsalar, bütün amelleri heder olup gideceğine göre) acaba diğer insanların durumu nasıldır? Onlar ve onların amelleri kimi bilir nasıl olur?
Bu kavî-i şerîf, avam ve havassın mekrullah'tan ²¹⁹ emin olmamaları içindir... ²²⁰

Kitap Verilen Peygamberler

"İşte bunlar;"
Bu zikredilen on sekiz (18) peygamber. ²²¹
"Kendilerine kitap, verdiğimiz kimseler..."
Kitabın cinsi olup, zımında bulunan bütün kitaplardır. Yani Semavî kitaplarından her bir kitap, demektir.
Vermekten murad, kitabda bulunan hakikati kendisine anlamasını sağlamak ve kitabın da içinde bulunan gizlilik, incelik ve derin manaları ihata ettirmek gibi bütün manâlar, indirmek ile başlamak manâsında daha çok mana ihata etmektedir.
Veya kendilerine bekayı irâs etmektir. Çünkü zikredilen peygamberlerin her birinin üzerine muayyen bir kitap inmedi. (Bazıları kendilerinden önce inmiş kitap ile amel ettiler...) ²²²

Hüküm

"Ve hüküm,"
Yani kendilerine
1- Hikmet,
2- Faslı hitab...
Ve hakkı ve doğruyu iktizâ eden "Faslu'l-hitâb" ²²³ verdik.
"Ve nübüvvet..." Risâlet (ve peygamberlik verdik...)
"Şimdi buna nankörlük ediyorlarsa" Bu üçüne... (Yani;

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/581.

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/581-582.

²¹⁹ Mekrullah: Allahü Teâlâ'nın mekr (hîie) yapanların mekrini kendilerine çevirmesi, kötülüklerini, kurdukları tuzaklarını bozması, mekrlerine karşılık onları cezalandırması demektir.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/582.

²²¹ Bu âyet-1 kerimelerde on sekiz peygamberin mübarek isimleri zikredildi.

²²² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/582.

²²³ Faslu'l-Hitâb: söz kesimi vermiştik. Yani hakkı batıldan ayırarak tartışmayı ayırt edip kesme kabiliyeti vermiştik. Kesip atan ayırt edici söz ve sözde iki kıssa arasını ayıran gibi ayırıcı söze de faslı hitab denilir. Faslı hitab: Kolay, açık ve anlaşılır söz söyleme. Doğru söyleyenlerin en iyisi ve kendilerine Faslı hitâb ve hikmet (ilim) verilenlerin en üstünü olan Efendimiz (s.a.v.) hazretleridir. Bu konuda daha geniş malûmat Sad süresinin yirminci âyet-1 kerimesinde gelecektir. Oraya bakınız. Mütercim.

- 1 - kitap,
- 2- Hikmet (ilâhî hüküm)
- 3- Ve Peygamberliği inkâr ederse...)

"Bunlar/1

Mekke ehli,

"Hakikaten ona vekil kıldık"

Ona riâyet etmesi için emrettik. Onunla imâna ve hukukuna riâyet etmeye muvaffak kıldık.

"Onu inkâr etmeyen bir kavmi..."

Vakitlerden hiçbir vakit inkâr etmeyen bir kavim. Belki sürekli imân üzere devam edenler. Bunlar (hep imân üzere olanlar) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek ashâbıdır, (r.a. ecmeîn...)

Be harfî ". "kafirler," kelimesinin sitesidir. 'kelimesinde nefyin te'kidi içindir...²²⁴

Peygamberlerin Hidâyetine Tabi Olmak

"İşte onlar." Zikirleri geçen peygamberler" Allah'ın hidâyetine eriştiği kimseler..."

Allâhü Teâlâ hazretleri kendilerini (peygamberleri) hakka ve sirât-ı mustakîme hidâyet buyurdu.

\ "Sen de onların gittiği yoldan yürü!"

Sadece peygamberlerin hidâyetine tabi olmaya mahsus kılındı. Onlardan başkasının yoluna tabi olunmaz.²²⁵

Peygamberlerin Hidâyeti?

"Peygamberlerin hidâyetinden murad;

- 1 - Peygamberlerin yolu,
- 2- Allâhü Teâlâ hazretlerine imân,
- 3- Tevhîdine imân,
- 4- Usûl-u'd-dîn,
- 5- Dinin akâidi'dir...

Neshe kabil olan şeriat, demek değildir. Zira peygamberlerin getirmiş olduğu şeriat neshedildikten sonra hidâyet olarak kalmaz²²⁶

Peygamberler en üstünü

Alimler, bu:

İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyetine eriştiği kimseler... Sen de onların gittiği yoldan yürü. "Ben" de "buna karşı sizden bir ecir istemem. O mahzâ âlemini irşad için ilâhî bir yadigârdır."²²⁷

Âyet-i kerimeyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bütün peygamberlerden daha faziletli ve daha üstün olduğuna hüccet ve delil getirdiler...²²⁸

Peygamberlerin Hasletleri

Zira (peygamberlerden her birinin ayrı bir hasleti vardır.) Zira mal ve şeref hasleti peygamberler arasında farklıdır. (Mesela:)

Hazret-i Davud ve Süleyman Aleyhisselâm, nimetlere şükür ashâbındandı.

Eyyüb Aleyhisselâm belâlara sabretme ashâbındandı.

Yusuf Aleyhisselâm ikisinin arasını (yani hem nimete şükür ashâbından ve hem de belâyaya sabretme) ashâbındandı.

Musa Aleyhisselâm, kahir mucizeler sahibiydi.

Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyâs Aleyhisselâm, zühd ashâbındaydılar.

İsmail Aleyhisselâm ise sıdk ashâbındandı.

Bu peygamberlerin her biri muayyen bir haslet ile galib olarak biliniyor.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün bu hasletleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinde topladı.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/582-583.

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/584.

²²⁶ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden önce gelen bütün peygamberlerin getirmiş olduğu şeriat neshedildiği halde, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatı dâimi olup asla neshedilmeyecektir. Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatı da dinlerin akaidi gibi hidâyettir. Bu şeriat kesinlikle değişmeyecektir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/584-585.

²²⁷ El-En'âm: 90,

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/585.

Zira insanlık Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmaya memur olduğuna göre, tahsilde asla kusur olmaması gerekir.

O her iki cihanda kime ne verildiyse, sana verilenler ise onlara verilenlerden daha iyidir.

Dilberlere verilen nazendelerin cümlesi ve en güzelinden daha ziyâdesi sana verildi. ²²⁹

Te'vilât-i Necmiyye'den

"İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyetine eriştirdiği kimseler..."

Kendi sıfatıyla zâtına hidâyet buyurduğu (kişilerin hidâyetine...)

Sen de onların gittiği yoldan yürü."

Yoksa onlar, meslek edinilmeyen herhangi bir sulûk'a girmiş değiller. Hatta onlardan her birinin seyr u sulûku kendisi için takdir edilen bir sonuca ulaşır. Sen haber verdiğin gibi:

-"Ben;

Adem Aleyhisselâm'ı birinci kat semâ'da ²³⁰,

Yahya Aieyhisselâm ve hazret-i İsa'yı ikinci kat semâ'da ²³¹,

Yusuf Aleyhisseiâm'ı üçüncü kat semâ'da ²³²,

İdrîs Aleyhisselâm'ı dördüncü kat semâda,

Harun Aleyhisselâm'ı beşinci kat semâ'da,

Musa Aieyhisselâm'ı altıncı kat semâ'da,

İbrahim Aleyhisseiâm'ı yedinci kat semâ'da gördüm..." ²³³

Onlara tabi ol! Yollarından yürü! ²³⁴

Efendimizin (s.a.v.) Makamları

Hatta onların mesleklerinde (yollarında öyle yüce makamlara) ulaşasın tâ ki "sidre-i müntehâ'ya ulaşasın...

Sidre-i müntehâ, mukarreb meleklerin ulaşabilecekleri en son makamdır. (3/62)

Sonra melekler, seninle beraber "ednâ" mahalline kadar yükselirler.

Ve sen en yüce makamlara yükseldin. Hatta kendi nefsinden çıkıp; O'na yaklaştın. Ve sen "Kaabe kavseyn ev ednâ" makamına nail oldun.

"Kaabe kavseyn ev ednâ" makamı öyle bir makamdır ki, senden önce hiçbir kimse, ona erişmedi. Ne mukarreb bir melek ve ne de mürsel bir nebî o yüce makama nail oldu.. ²³⁵

..

Din Öğretiminde Ücret

"De ki:"

(Habibim Ahmed! Resulüm ya Muhammed (s.a.v.)! Kureyş kâfirlerine de ki:

"Ben buna karşı sizden istemem."

Kur'an -i Kerim'e karşı istemem, Â "Bir ecir (ücret ve karşılık)"

Sizin tarafınızdan gelecek olan bir ücret istemem; benden önceki peygamberler (a.s.) hazretleri istemedikleri gibi... Bu kendisinde o peygamberlere tabi olmayı emreden emirlerin cümlesindedir ²³⁶ ...

Kurân-ı Kerim Bir Öğüttür

yb öl "O sadece,"

Kur'ân-ı kerim değildir;

İrşad için ilâhî bir yadigârdır."

Yani Kur'ân-ı kerim bir vaazdır. Noksan sıfatlardan münezzehe olan Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından bir

²²⁹ İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/585.

²³⁰ Hadis-i şerifin metninde şu manâdar cümle vardır: "Adem Aieyhisselâm'a zürriyetinin amelleri arz edilir halde gördüm," Bu hadis-i şerif, bizim amellerimizin sürekli babamız Adem Aleyhisselâm'a arz edilmektedir.

²³¹ Hadis-i şerifin metninde Yahya Aieyhisselâm ile Hazret-i İsa'yı üçüncü kat semâ'da gördüğü ifade edilmektedir. Kenzu'l-Ummâl: 32268,

²³² Hadis-i şerifin metninde Yusuf Aleyhisselâm'ın ikinci kat semâ'da görüldüğü ifade edilmektedir. Kenzu'l-Ummâl: 32268,

²³³ Kenzu'l-Ummâl: 32268, Camlu's-Sağır: 9,

²³⁴ İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/585-586.

²³⁵ İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/586.

²³⁶ Kur'ân-ı kerim üzerine ücret alınmayacağını Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de şöyle beyân ettiler:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kur'ân-ı kerimi okuyun! Onun sebebiyle yemeyin (para ve kazanç elde etmeyin), onun sebebiyle mal çoğaltmayın (Kur'ân-ı kerimi mal kazanmaya alet etmeyin), Kur'ân-ı kerimi okumaktan uzaklaşmayın! Kur'ân-ı kerim hakkında hakkı aşmayın" Müsned-1 Ahmed: 14966, İsmail Hakkı Bursalı (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/586-587.

hatırlatmadır. Diğerinin ötesinde sadece bir kavme mahsus değildir. (Beyneimieidir-Evrenseidir) ²³⁷

Mürşid-i Kâmiller

Buna göre evliyadan irşâd sahibi (Mürşid-i Kâmiller, Kur'ân-ı kerimi öğretmede Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünneti üzerine yürüdüler...)

Kur'ân-ı kerimi öğretmek ve dinî irşâd için ücret almak caiz değildir. Çünkü ücret dünyalıktır. Ahiret ehli olanların dünyaya emel beslemeleri ve dünya malına tama etmeleri asla caiz değildir. Ehlüllah'a ²³⁸ da asla da caiz değildir....

Dinî hizmetler, mutlak olarak bütün garaz ve maksatlardan mücerred bir halde (sadece Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için) olmalıdır ²³⁹

Allâhı Takdîr Etmek

"Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar."

Yüce Meali:

Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar. Çünkü, "Allah beşere bir şey indirmedir." dediler. De ki: "Kim indirdi o Musa'nın insanlara bir nûr, bir hidâyet olarak getirdiği kitabı ki, siz onu parça parça kâğıtlar yapıyorsunuz, bunları ortaya atıyorsunuz da, bir çoğunu gizliyorsunuz? Bununla beraber şimdi size -ne sizin, ne atalarınızın bilmediğiniz hakikatler öğretilmekte." "Allah" de; sonra bırak onları, daldıkları bataktan oynaya dursunlar.91

İşte bu da bizim indirdiğimiz bir kitap. Feyz u bereketi dünyayı tutacak. Evvelki kitaplar bu tasdik etmedikçe muteber olmayacak. Bir de, Ümmü'l-Kurâ'yı ve hem bütün çevresindekileri inzar edesin diye ki, ahirete imân edenleri temin edecekler buna imân ederler ve onlar namazlarının üzerine muhafız olurlar.92 ²⁴⁰

Tefsîr-i Şerifi:

Allahı gereği gibi tanıyamadılar. ²⁴¹

²³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/587.

²³⁸ Ehlüllah, Kur'ân-ı kerime hizmet edenlerdir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Enes (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

"Muhakkak ki insanlardan, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ehli olan bazı kişiler vardır" Buyurdu: denildi ki:

"Ya Resûlâlah (s.a.v.)! Onlar kimlerdir?11 Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu: -"Kur'ân ehli. onlar Allâhü Teâlâ hazretlerinin ehli dirler ve Allâhü Teâlâ'nın has kullarıdır" Müsned-i Ahmed: 11844,

²³⁹ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

"Kur'ân-ı kerimi öğrenin; onu öğrendiğiniz zaman... Onda taşkınlık yapmayın. Kur'ân-ı kerimden uzaklaşmayın! Kur'ân-ı kerimi yemeğe alet etmeyin! Kur'ân-ı kerimi mal çoğaltmaya alet etmeyin" Müsned-i Ahmed: 15110, Kur'ân-ı ve dinî ilimleri öğrenmek hiçbir zaman maddî sebeplere dayanmamalıdır. Başlangıçta insanın niyeti bozuk olsa bile zamanla bu niyet düzeltilmelidir. Şu hadise de olduğu gibi: İbni Kemâl Paşa Hazretlerinin dede ve babası Süleyman Çelebi'nin ümerâ (idareci) sınıfında olması sebebiyle, zamanın geleneği icabı önce askerî sınıfa girdi, iyi bir askerî eğitim gördü. Bir çok seferlere sipâhî olarak katıldı...

İbni Kemal Paşa Hazretleri askerî sınıftan ulemâ sınıfına geçişini şöyle anlatır:

"Sultan İkinci Bâyezîd Hanla bir sefere çıkmıştık. O zaman vezir, Halil Paşanın oğlu İbrahim Paşaydı. Şanlı, değerli bir vezirdi. Bu zamanda Ahmed ibni Evrenos adında bir kumandan vardı. Kumandanlardan hiç biri onun önüne geçmez, bir mecliste ondan ileri oturamazdı. Ben ise vezirin ve bu kumandanın huzurunda ayakta, esas vaziyette dururdum. Bir defasında eski elbiseler giyinmiş bir âlim geldi. Bu kumandanlardan da yüksek yere oturdu ve kimse ona mâni olmadı. Buna çok hayret ettim. Arkadaşlarımdan birine sordum:

"Kimdir bu?"

"Filibe Medresesi müderrisi âlim Molla LütrT

"Ne kadar maaş alır?"

"Otuz dirhem"

"Deli midir?"

"Hayır! Neden sordun?"

"Makamı bu kadar yüksek olan kumandanlardan yükseğe nasıl oturur"

"Alimler ilimlerinden dolayı tazim ve takdim olunur, hürmet görürler. Geride bırakılırsa bu kumandan ve vezir buna razı olmaz... Çünkü kumandan padişahın temsilcisidir. Âlimler. peygamberlerin varisleridir... Onlar her zaman en yüksek yere oturur, her kes tarafından saygı görürler"....

Arkadaşımın bu açıklaması üzerine düşündüm: Ben bu kumandan derecesine çıkamam, ama çalışır, gayret edersem şu âlim gibi olurum, dedim ve ilim tahsiline niyet ettim. Sefer dönüşünde görevimden ayrıldım. Molla LütfTnin huzuruna gidip kendimi ilme verdim... İbni Kemâl Paşa zamanın tanınmış diğer âlimlerinden okuyup, icazet aldı. Tefsir, fıkıh ve hadis ilimlerinde derin bir âlim olarak yetişti. Müderris oldu. Eskiden karşısında ayakta beklediği kişiler, onun huzurunda el pençe durdular. Şeyhülislam oldu. Sadece insanlara değil Cin' lere de fetva veriyordu. Bunun için. "Müftiyü's-Sekaleyn" (İnsanların ve cinlerin müftüsü) adı ile meşhur oldu. Yavuz Sultan Selim Han gibi Padişahlar bile ona saygı duyular... Meşârikü'l-EnvârJağyirü't-Tenkîh.Müferricü'l-Kulûb.Telvih Haşiyesi. Tevârih-i Âli Osman vs... Gibi bir çok değerli kitaplar yazdı... İbni Kemal Paşa ilmin bereketiyle o günden sonra kıyamet sabahına kadar hep insanlar tarafından rahmet anılacaktır....

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/587-589.

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/590.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/590-591.

Takdir ve Kadir

"Kadr"ın aslı, Ölçmek, korumak ve saklamak, demektir.

(Meselâ:) Zammeyle; "Bir şeyi takdir etti, onu ölçerek takdir etti" denilir. O şeyin miktarını öğrenmek için; onu ölçtüğü ve koruduğu zaman (böyle denilir.)

Sonra bu kelime, bir şeyin miktarını, hallerini ve vasıflarını öğrenmek için kullanıldı. Bir şeyi arz eden kişiye

- "O kişi, o şeyin kaderini takdir ediyor" denilir. Yine bir şeyin vasıf ve sıfatlarını bilmeyen kişiye de,

- "O kişi, onun hakkını takdir edemiyor" denilir:

- "Kadriinin hakkı" kav/-/ şerifi masdariyet üzerine nasbtır. Bu aslında masdarm sıfatıdır.

Yani "kadriinin hakkım," demektir. Zamiri ise Allâhü Teâia hazretlerine râcidir.

"ve takdir edemediler," kavl-i şerifindeki cemi zamiri, Yahudilere râcidir....²⁴²

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Mâlik bin Sayf Yahudilerin âlimlerinden ve büyüklerinden inatçı bir neferle beraber Mekke'ye çıktılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine bazı şeylerden sualler sormak için..

Mâlik bin Sayf, şişman bir adamdı. Mekke'de Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona;

- "Musa Aleyhisselâm'a Tevrâtı indiren (Allah adına) doğru söyle; sen Tevrat'ta "Allâhü Teâlâ hazretleri, şişman alimi sevmez," diye buluyor musun?" diye sordu. O:

- "Evet!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Sen şişman bir âlimsin! Sen Yahudilerin sana yedirdiği şeylerle böyle şişman ve semiz oldun! Hiç oruç tutmadın!" Yani yemekten hiç kendini alıkoymadın..

Orada bulunanlar güldü.

Malik bin Sayf rezil oldu. Ve kızgınlıkla;

- "Allâhü Teâlâ hazretleri, beşerden hiçbirinin üzerine hiçbir şey (yani bir kitap ve ilâhî hüküm) indirmiş değildir!" dedi.

Malik kendi kavmine (Yahudilere) döndüğü zaman, Yahudiler kendisine;

- "Yazıklar olsun sana! Senden bize ulaşan bu Tevrat ne oluyor? Allâhü Teâlâ hazretleri, Tevrat'ı Musa Aleyhisselâm'a indirmedim mi? Neden o söylediğin sözü söyledin?" dediler. O:

- "Muhammed beni kızdırdı, onun için öyle söyledim!" dedi. Ona;

- "Sen kızdığın zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı hak olmayan sözleri söylüyorsun, kendi dinini bile terk edip inkâr ediyorsun " dediler.

Malik bir Sayf tan riyaset ve ilmiye vazifesini aldılar.

Onun yerine Ka'b bin Eşrefî getirdiler.

İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.²⁴³

Kavl-i şerifin manâsı: Allâhü Teâlâ hazretlerini tanıyamadılar; onun kullarına olan iutfu ve onlara rahmet kılmasını hakkıyla tanıyamadılar. Bunda Allâhü Teâlâ hazretlerinin haklarına riâyet etmediler. Belki bunda hadlerini ihlâl ettiler.

Burada marifet yerine kadr (takdir etme) tabir olundu. Çünkü takdir etme, marifete sebeptir ve onun bir yolu olduğu içindir...²⁴⁴

Yahudilerin Gayesi

"Dedikleri vakit,"

1 - Peygamberlerin gönderilmesini inkâr ve

2- Kitapların indirilmesini inkâr ederek;

3- Peygamberler ve kitaplardaki açık nimetlere nankörlük ederek, dedikleri zaman;

"Allah beşere bir şey indirmedim."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri ne kitap indirdi ve ne de vahiy...

Onların bu sözleri, Ktir'ân-ı kerimin indirilişini inkâr etmede mübalağa etmek için söylediler. Zira bu sözleri söyleyenler kitap ehli (daha önce semavî bir kitaba imân edenlerdi...) Az önce zikredildiği üzere 488...

488 Allah'ı hakkıyla takdir etmediler, celâl ve cemâl sıfatlarını layıkıyla tanımadılar. Her şeye gücünün yettiğine, rahman ve rahîm olduğuna imân etmediler, nimet ve rahmetinin kadrini bilmediler, hukukuna riayet, ilâhlık

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/591.

²⁴³ Kurtubî Tefsiri: c. 7. s. 37, Taberi Tefsiri: c. 7, s. 267,

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/591-593.

şanına hürmet etmediler, hasılı takdirsizlik ve nankörlük yaptılar. Çünkü, Allah insanlara hiçbir şey inzal etmedi, dediler. Böyle demekle yalnız insanlık hakkında bir takdirsizlik değil, Allah hakkında takdirsizlik ettiler, insanlara Allah'ın en büyük rahmet ve nimeti olan vahyi, peygamber göndermeyi mutlak bir şekilde inkâr etmek küstahlığında bulundular, Sâbiliğe saptılar ve öyle bir şekilde saptılar ki hissedileni ve makûl olanı tanımayan sofestaflerin ve beşeri ilâh tanımak isteyenlerin: "Allah, biz insanların işine karışmaz" dedikleri gibi, Allah'ın beşere indirdiği hiçbir şey yokmuş veya beşerde her ne varsa Allah'tan başkası tarafından veya beşerin kendisinden imiş gibi söz ettiler. Şüphe yok ki bu gibi çirkin söz söylemeye cüret etmek bir nankörlük huyundan, bu da nankörlüğün kötülüğünü ve Allah'ın büyüklük ve kudretini takdir edememekten ileri gelen, çirkin bir cahillik ve ahlâksızlıktır. Allah dediği zaman ne dediğini bilmeyen, bu büyük ismin ne kadar sonsuz bir kudret ve kemal ifade ettiğini gereği gibi düşünmeyenlerdir ki böyle cüretlerde bulunurlar. "Allah, beşere bir şey indirmedir" sözü, bir müşrik sözü olduğu ve yukardan beri anlaşıla geldiği üzere Mekke müşriklerinin de bu fikirde bulunduğu açıktır. Fakat bunu Medine'de yahudilerin hahambaşlarından Mâlik b. ²⁴⁵

Tevrat'ı Kim İndirdi?

"De ki:"

Susturmak ve engel olmak yolu ile onlara de ki: "Kim indirdi o Musa'nın getirdiği kitabı..."

Yani Tevrat'ı kim indirdi? Halbuki o kitap;

""Bir nûr'dur."

Kendi nefsinde açıklanmış ve başkalarını da açıklayıcıdır. Farisi Olarak aydınlık vermektedir...

"Bir hidâyettir," Beyândır. "İnsanlara..."

Halbuki ilâhî kitap insanlara (yollarını aydınlatan bir nur ve onlara rehberlik eden bir hidâyettir...) ²⁴⁶

Karâtîs

"Siz onu parça parça kâğıtlar yapıyorsunuz,"

Siz onu (Tevrâtı) birbirinden kesik, ayrı ve değişik varakalar (kağıt yapraklar) içinde kırtasiye yapıyorsunuz.

Burada ""kağıtlar" kelimesinin mübhem zarfa teşbih e-dilmesi harfi cenin hazfiyledir.

"kağıtlar" kelimesi, kelimesinin cemiidir. Bu da sahife (kağıt yaprak) manasınadır.

"Bunları ortaya atıyorsunuz."

Bu kavî-i şerîf"kağıtlar" kelimesinin sıfatıdır.

Sayf

Sayf m söylemiş olmasıdır ki bu âyetin inmesine sebep olmuştur. Elmalı Tefsiri, c. 3, s. 1977,

Yani siz o Tevrat'ta istediğiniz (hoşunuza gidenleri) açıklıyorsunuz.

"Ve bir çoğunu gizliyorsunuz?"

Tevrat'ta bulunan çok şeyi gizliyorsunuz;

1- Nebî (Peygamber Efendimiz) s.a.v. hazretlerinin vasıf ve sıfatlarının gizlenmesi,

2- Recim âyeti

3- Tevrat'ta yazılı olan diğer hükümleri inkâr etmeleri gibi... ²⁴⁷

Kurân-ı Kerim

"Ve öğretiliniz."

Ey Yahudiler, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin lisâmı üzerine öğretilmektesiniz.

"Simdi size -ne sizin, ne atalarınızın bilmediğiniz hakikatler (size öğretiliyor)..." (3/63)

Buda;

1 - Onların aldıkları (Yahudî ilim ehlinin kitaplarından alıp sildikleri ve kitaplarını tahrif ettikleri) şeylerdir.

2- Şeriattan bilinenlerdir. ²⁴⁸

Yahudiler Tahrif Ediyorlar

"Ve öğretiliniz." Kavî-i şerîfi, "siz onu kıyorsunuz," fiilin failinden, "tahkik" kelimesinin gizlenmesiyle hâl'dir. Te'kîd ve tevbîhi (azarlamayı) ifâde edicidir.

Zira Yahudilerin kitaba yapa geldikleri,

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'1 -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/593.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'1 -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/594.

²⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'1 -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/594-595.

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'1 -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/595.

1 - Tefrik (ayırım yapma)

2- Kesmek,

3- ahrif etme işi,

4- Hoşuna gideni açıklamak,

5-Aykırı bulduğunu gizlemek,

6- İlâhî kitabı kendi nefesine göre bir hale getirmek;

Ve benzeri şeyler, zaten kendi nefsinde büyük bir şenaat ve melanettir. Bunu bildikleri halde yapmaları (bu kitabın hak olduğuna inandıkları halde onu tahrif etmeleri) ise en büyük şenaat ve en büyük kötülüktür.²⁴⁹

Yahudilere Cevap

Allah, de;"

Onu Allah indirdi, de...

Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, onlara bu şekilde cevap vermesini emretti. Bu kavli-şerif, cevabın muayyen olduğunu ve bundan başka bir cevabın verilmeyeceğini dikkatlerini çekmek ve bununla onların susup kaldıklarına tembih içindir. Onlar, mağlup oldular ve asla cevap veremediler...²⁵⁰

Yahudileri Bırak

"Sonra bırak onları,"

Onları defet ve onları terk et, demektir... «i "Daldıkları bataklarında..."²⁵¹

Kendisine daldıkları o bâtıllarında yani uydurdukları bâtil inançlarına dalsınlar, demektir.

Bundan sonra sana düşen vazife, sadece tebliğ, ve onları hüccet, delil ve (güzel sözle) ilzam edip susturmaktır. (Onlara gereken cevâbı vermektir...)

"Oynuyorlar..."

Birinci zamirden haldir. Zarf ise, " bırak onları," kavli-şerifin sılasıdır. Veya "Oynuyorlar..." kavM şerifin sıfasıdır.

Kendisine menfaat vermeyen her bir işi yapan kişiye;

"Sen ancak oynuyorsun," denilir.²⁵²

Kurân-ı Kerim

"Ve bu," kur'ân-ı kerim,

"Bizim indirdiğimiz bir kitap..."

Kur'ân-ı kerimin inzâl ile vasıflanması, onların kendisinden kaçtıkları kitabın, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Cebrail Aleyhisselâm'ın lisânı üzere (Efendimiz s.a.v. hazretlerine) vahiyle indirdiği kitap olduğu bilinsin, içindir.

Eğer bu kitap, Peygamber (a.s.) tarafından olmuş olsaydı, lafızlarının terkibi bu fesahat ve belagatta olmazdı...²⁵³

Kur'ân-ı Kerim Mübarektir

(Kur'ân-ı kerim nedir?)

Feyz u bereketi dünyayı tutacak."²⁵⁴

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/595.

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/596.

²⁵¹ HAVD, eğlence tarzında ve aşın derecede dalmak demektir. Nisa' sûresinde geçen;

"Allah size Kitapta indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar (bu sözü bırakıp) başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber oturmayın" (Nisa, 4/140) âyeti de bunun tefsiri olduğundan, hitabın, genel hitap olduğunu, dalmanın ve yüz çevirmenin mânâlarını açıkça göstermiştir. Şu halde bazı lüzumsuz yere söz uzatanların kuruntuya düştükleri gibi, bundan ilahiyat meselesinde derinleşme ve incelemenin, istidlal ve münazaranın Allah'ın âyetlerine dalmaktır diye haram olduğunu çıkarmaya kalkışmamalı, ancak delil ile uğraşırken mânâdan gaflet edecek derecede dalgınlığa da düşmemelidir. Hasılı ey mümin, hadlerini bilmeyerek âyetlerimize dalıp eğlenenleri, kötüllemeye girişenleri, inkâr ve alay etmeye kalkışanları gördüğün zaman, (ki Mekke'de Kureyş müşrikleri böyle yapıyorlardı), onlardan çekil, yanlarında oturma. Elmalı tefsiri, c. 3, s. 1955,

²⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/596-597.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/597.

²⁵⁴ . "Mübarek" "bereket" ten gelmektedir. Mübarek, bir şeyde ilâhî hayrın devamlı ve kararlı olması demektir ki, "suyun havuzda birikip yükselerek durması" anlamından alınmıştır, tlâhî hayrın bulunduğu şeye mübarek denilir. İlâhî hayır, dar bir kalıba sokulup sayılamayacak, ve hislerle bilinmeyecek bir şekilde meydana geldiğinden, kendisinde beş duyu ile bilinmeyen bir ziyadelik tespit edilen şeye de mübarek denilir. Kur'ân-ı kerimin mübarek bir kitap olduğu hakikati Kur'ân-ı kerimin tam dört yerinde değişik ifâdelerle zikredilmektedir:

Birincisi:

- "İşte bu da bizim indirdiğimiz bir kitap. Feyz u bereketi dünyayı tutacak. Evvelki kitaplar bu tasdik etmedikçe muteber olmayacak. Bir de, Ümmü'l-Kurâ'yı ve hem bütün Çevresindekileri inzâr edesin diye ki, âhirete imân edenleri temin edecekler buna imân ederler ve onlar

Yani faydası ve menfaati çok olan kitap, demektir.

Nasıl olmasın ki; gerçekten Kur'ân-ı kerimi,

1 - Nazarî ve

2- Amelî İlimleri ihata etmektedir.

Nazarî ilimlerin en şerefli, Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

1- Zâtını,

2- Sıfatlarını,

3- Efâlini (fiil ve işlerini),

4- Hükümlerini (İslâm şeriatını ve fikhını) bilmektir...

Kur'ân-ı kerimin ifâde buyurduğu gibi bu şeyleri ifâde eden ve anlatan başka bir kitap yoktur. ²⁵⁵

Amelî İlimler

Amma amelî ilimler ise, matlub olan;

1 -Uzuvlarla yapılan ameldir,

2- Kalbî amellerdir.

Uzuvlarla yapılan amel, kişinin cevârih (aza ve organlarıyla) yapmış olduğu (namaz, zekat, oruç, hac ve cihâd gibi) amellerdir.

Kalbî ameller ise, "ahlak ilmi" ve nefsi temizleme (tasavvuf) diye isimlendirilen ilimlerdir.

Bu konularda da, Kur'ân-ı azîm'de bulduğun kadar hiçbir kitapta çok bilgi bulamazsın.... ²⁵⁶

Te'vilât-i Necmiyye'den

Te'vilât-ı Necmiyye'den:

Feyz u bereketi dünyayı tutacak..." Kur'ân-ı kerimin avamın üzerine mübarek olması; onları Rabbine davet etmesiyledir.

Kur'ân-ı kerimin Havassın üzerine mübarek olması; onları Rabbine hidâyet buyurmasıdır.

Kur'ân-ı kerimin havâssu'l-havâssın üzerine, mübarek olması ise onları Rabbine ulaştırması ve onları Rabbinin ahlakı ile ahlaklandırması ile olur. Mahbûb'un ki ²⁵⁷ tabında kalplere şifâ olan şeyler (ilimler) bulunur... ²⁵⁸

Kur'ân-ı Kerim Şifâdır

(İmam Kuşeyrî k.s. tefsirinde) buyurduğu gibi:

Senin kitapların benim etrafımda; Yatağında bile ayrılmazlar... Senin kitabında, şifâ vardır; O benim gizlediklerime ²⁵⁹

Sanki ben cinlerin nazarına hedef olmuşum da; Etrafımda rükyeler ve koruma için takılanlar var. (Senin kitabın her kötülükten korumaktadır..)" ²⁶⁰

Ne güzel buyurmuşlar:

O ne kerim menşurdur ki, her bir gönlü kırdığında, o ihsan ve atâ'da bulunur.

O ne nefislerdir ki, faş olmak için çalışmaktadırlar. Meşkin (yazının) kokusu hata vermektedir.

"Kendisinden öncekileri tasdik edici...." Tevrat (Tncil ve suhurları) tasdik edicidir. Kur'ân-ı kerimin nüzulü özellikle Tevrat'ta vafedilmişti... ²⁶¹

Ümmü'l-Kurâ

namazlarının üzerine muhafız olurlar." El-En'âm: 92, ikincisi:

"Bu ise tam bir kitap; onu biz İndirdik, çok mübarek. Bundan böyle buna tâbi olun ve korunun. Gerekir ki rahmetimize eresiniz..." El En-âm: 155. Üçüncüsü:

"İşte bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz mübarek zikirdir. Şimdi siz bunu mu inkâr ediyorsunuz?" El-Enbiyâ: 50, Dördüncüsü

- Bir kitap ki indirdik çok mübarek, ayetlerini düşününler ve ibret alsın temiz özlüleri-'l Sâd: 29.

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/597-598.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/598.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/598.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/598.

²⁵⁹ Letâifü'l-İşârât (Kuşeyrî tefsiri), c. 2. s. 175,

²⁶⁰ Letâifü'l-İşârât (Kuşeyrî tefsiri), c. 2, s. 175. bu beyit, Ruhü'l-Beyânda yoktur. Ama Ruhü'l-beyân aldığı Kuşeyri tefsirinde ard arda gelen iki beyit olup manâyı tamamladığı ve Kur'ân-ı kerimin büyüklüğünü ifâde ettiği için, buraya aldım. Mütercim.

²⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/599.

"Bir de, Ümmü'l-Kurâ'yı²⁶² inzar edesin diye..."

Bu kavî-i şerîf, Feyz u bereketi dünyayı tutacak..." kavî-i şerîfinin üzerine delâlet ettiği şeye atıftır.

Yani; "Senin bereketin ve Ümmü'l-Kurâ ehlini korkutman için..."

Müzâf mahzûftür.²⁶³

Mekke Yeryüzünün Merkezidir

"Ümmü'l-Kurâ- şehirlerin annesi"nden murad, Mekke-i mükerreme'dir.

Mekke'ye "Ümmü'l-Kurâ- şehirlerin annesi" denilmesinin sebebi, arz Mekke'nin altında yayıldığı içindir.

Mekke, bütün yeryüzünün (arzun hepsinin) aslıdır. Anne bütün neslin aslı olduğu gibi...²⁶⁴

Kura Ne Demektir?

Kâşîfi (k.s.) Fârisi Tefsiri'nde buyurdular:

"Kura" kelimesi, "karye" kelimesinin cemidir, Karye kelimesi de gj kura kelimesinin içindedir. Toplamak ve cem etmek manasınadır. Sonra bu kelime, gerek şehir olsun ve gerekse köy olsun, insanların topluca yaşadığı her yere "karye" denilir..²⁶⁵

Kur'ân-ı Kerim Evrenseldir

(Daha kimi korkut?) "Ve hem bütün çevresindekileri (inzar edesin diye..."

Şarkın ve garbın ehlini korkut... (Yani Kur'ân-ı kerim,

1- Bütün çağlara,

2- Bütün zamanlara,

3- Bütün şehirlere.

4- Bütün yörelere

5 - Bütün varlıklara,

6- Bütün insanlara ve cinleredir...) ²⁶⁶

Te'vîlât-i Necmiyye'den...

"Ümmü'l-Kurâ", Misâk muhatabında kalbe atılan bir tohumdur. Kalib arzının hepsi kalbin içine dürülüp konulmuş ve yayılmıştır.

nem bütün çevresindekileri (inzar edesin diye...)" kavî-i şerîfinden murad,

1- Cevârih,

2- Azalar,

3- Uzuvlar,

4- İşitmek,

5- Görmek,

6- kalp,

7- Sıfatlar,

8- Ahlakın onun nuruyla aydınlanması,

9- Onun esrâriyle menfaat görmesi,

10- Ve onun ahlâkı ile ahlaklanmasıdır.... ²⁶⁷

Kur'ân-ı Kerime İmân

"Ve o âhirete imân edenleri..."

²⁶² "Ümmü'l-Kurâ" bütün şehirlerin annesi, merkezi demek olan (Ümmü'l-kurâ) Mekke'nin bir ismidir ki cihanın merkezi, bütün yaratılmışların kiblesi demek gibidir. Uyarma, Mekke'nin kendisine değil, halkına olacağı bilindiğinden mânâ, mecaz veya mecaz isnadı suretiyle "Ümmü'l-kurâ halkı demektir, "çevresindekiler" dahi buna karinedir. Şüphe yok ki "Mekke denilmeyip de "Ümmü'l-kurâ" denilmesi, Mekke'yi âlemdaki bütün şehirlerin bir mutlak merkezi gibi düşündürmek içindir. Ve bundan dolayı da, merkez ve Çevre karşılığıya bütün yer çevresinde bulunanların hepsi demek olur. Elmalî Tefsiri: c, 3, s. 1980,

²⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/599-600.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/600.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/600.

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/600-601.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/601.

Ve âhirette bulunan envâ-i çeşit azaplar... "Buna imân ederler..."
Kitaba... Çünkü onlar, âkibetten korkarlar. Hiç şüphesiz korku, onları;

1- Nazara,

2- İbretle bakmaya,

3- Düşünmeye

4- Ve hatta ona imân etmeye sevk eder. ²⁶⁸

Namazı Muhafaza

"Ve onlar namazlarının üzerine muhafız olurlar..."

Yani kitaba imân eden müminler, mükellefiyet ve ibâdetlerin en şerefli olan; beş vakit namazlarına devam ederler.

Bundan dolayı diğer ibâdetler arasında hâsetsen namazın muhafazası zikredildi.... (3/64) ²⁶⁹

Mahlûk Halıkın Kadrini Takdir Edemez

Bu âyet-i kerimelerde birçok emirler {hükümler ve işler} vardır.

Birincisi: Mahlûk Hâlik'ının kadrini tam olarak takdir edemez. Yaratılan yaratana zâtı itibariyle künhünü idrâk edemez. Kul Ailâhü Teâîâ hazretlerini, esma ve sıfatlarının tayininden tecrit ederek kavrayamaz. ²⁷⁰

Ne güzel buyurmuşlar:

Hayâl ile hazine sahibi olunmaz.

Sen kendi hayalın ile erişemezsin... ²⁷¹

Allah'ı Mahlûk ile Tanımak

{Ailâhü Teâlâ'yi tanıma âletleri ikidir:

1- Hadis yani mahlûk olan âlet,

2- Kadîm olan âlet....)

Ailâhü Teâîâ hazretlerini mahlûk bir âlet sebebiyle tanıyan her kişi hakikatte arif değildir... ²⁷²

Ailâhü Teâlâ'yı Allah ile Tanımak

Ailâhü Teâîâ hazretlerini, kadîm bir âlet sebebiyle tanıyan kişi (meselâ) bazılarının;

"Ben Rabbimi Rabbim ile tanıdım!" demeleri gibi... İşte bu kişiler gerçekten Ailâhü Teâîâ hazretlerini tanımışlardır....

Lakin bu kişiler de, Rubûbiyet nurunun feyzini kabule olan istidatları kadar tanır. Zira onun sebebiyle Ailâhü Teâîâ hazretleri, o takdiri tanıttı. Çünkü o zatının ve sıfatının niyetine göredir.

Ailâhü Teâîâ hazretlerini hakkıyla takdir eden yine Ailâhü Teâîâ hazretlerinin kendisidir. Ondandır başkası değil....

Ne güzel buyurmuşlar:

Günah işledim. Seni ispat için söyledim sen değilsin.

Senin vermenlemdir. Senin zâtın cüzler bilinir değil...

- "Toprak (topraktan yaratılan) ile erbabın Rabbini (kavramak) nerede?" ²⁷³

Şişmanlık

Şişmanlık (ve semizliğin) yerilmesi vardır. Sebeb-i nüzûl'de anlaşıldığı gibi...

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/601.

²⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/601-602.

²⁷⁰ Cenab-ı Allah'ın zâtını algılayamayız. Cenab-ı Allah'ın zâtını idrak edemeyiz. Cenab-ı Allah cisim, cevher ve araz olmadığından, zâtının hakikatini aklımızla idrak mümkün değildir. Tarife gitmemektir evlâ. Tarife gelir mi hiç Mevlâ Bu hususta düşünceye varmak bile caiz değildir. Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini nimetlerinde ve yaratıklarında tefekkür edebiliriz.

İnsan, kendi varlığının mahiyetini bile hakkıyla bilip*anlayamazken Allah'ın varlığının hakikatini idrak etmeye güç yetirebilir mi? Beşerin bilgisi ve aklı Cenab-ı Allah'ın zâtının hakikatini kavramaktan acizdir. Ziya paşa ne güzel buyurmuşlar: İdrâk-i meali bu küçük akla gerekmez. Zira bu terazi o kadar sikleti çekmez.

Bu konuda daha geniş bilgi için kelâm ve akâid kitapları yanı sıra; "Allah c.c. hazretlerinin mübarek sıfat ve güzel isimleri" isimli eserime bakınız. Mütercim.

²⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/602.

²⁷² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/602.

²⁷³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/602-603.

İbni Melek (r.h.) buyurdular:

Yerilen kötü şişmanlık, çok yemekle kişinin sonradan kazandığı semizliktir. Yoksa hilkat (yaratılıştta) olanlar değildir...

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki elbette büyük (azman gibi) ve şişman adam kıyamet günü gelir. O şişman kişi, Allah katında bir sivrisinek kanadına bile denk (ağırlığında) olmaz... İstiyorsanız; şu âyet-i kerimeyi okuyun:

-"Artık kıyamet günü biz onlara hiçbir vezin tutturmayız!"²⁷⁴

Âlimler bu hadis-i şerifin manasının şerhinde buyurdular: -"Onlara sevap yoktur. Onların amelleri azap mukâbilindedir. Kıyamet günü mizanlarında tartılan bir hasene (iyilik ve sevapları) yoktur. Kimin hasene (iyiliği) olmazsa o kişi, cehennem ateşindedir...

Kurtûbî (r.h.) hazretleri "Tezkiresinde buyurdular: Bu konuda, fıkhıta şu vardır. (Bu âyet-i kerimeler ve hadis-i şerifte şu anlaşılıyor ki:)

Şişmanlamak için tekellüfiere giren (ve çaba gösterenlerin) yerilmesi vardır. Şişmanlamak için çeşitli yemekler yemek ve onlarla meşgul olmak kişiyi gerçekten mekânım (değerli ameller, iyilikler ve bir çok ibâdetlerden) alıkoyar...

Belki (bu âyet-i kerime ve hadis-i şerifler) çok yemenin haram olduğuna delâlet eder. Kişinin vücûdunu ayakta tutacak (ibâdet yapmasına kuvvet verecek ve çalışmasına yetecek) yemekten daha ziyâdesini yemesi ve şişmanlamaya çalışması haramdır...²⁷⁵

Yemek Yemenin Hükümü?

Furû'da (Fıkıh'da) buyuruldu: Muhakkak ki yemek (dört kısımdır:)

1- Farz,

2- Me'cûr (sevap olan yemek),

3- Mubah,

4- Haram.

Farz olan yemek, kişinin nefsinin helâktan korumak (telef olmayı defetmesi için yemesi farz) olur.

Sevap olan yemek, kişinin oruç tutmak ve ayakta namaz kılmak (Allah yolunda cihâd etmek ve daha fazla ibâdeti kuvvet olsun niyetiyle yemek yemesi üzerine me'cûr olur) sevap alır.

Mubah olan yemek, kuvvetinin tam artması için kişinin doyuncaya kadar yemek yemesi ise mubahtır.

Haram olan yemek, kişinin doyduktan sonra yemek yemeğe devam etmesidir. Ancak,

1 -Yarının orucunda kuvvetinin olması kastı,

2- Misafirinın utanmaması (için doyduğu) halde yemeğe devam edebilir...

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Azığımı az alarak ye!

Eğer insan isen...

Azlığı ve çokluğu, açlığı ve tokluğu bilmeyen hayvanlar gibi yeme?

Karnın tok iken yeme!

Sen insan mısın yoksa hayvan mısın?

(Yani böyle çok yemek yiyorsun, hayvan cinsinden misin yoksa câmidât olan bir küp müsün?)

Tenlerini besleyenler, yani çok yiyiciler,

O şeydir ki.

Karnı dolu olan marifetten hâli olur..²⁷⁶

Şişman Âlim Sevilmmez

İmâm Sahavî (r.h.), "el-Makâsîdül-Hasene" isimli kitabında buyurdular:

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, şişman âlimi sevmez (kerih görür.)"²⁷⁷

Tevrat'ta şöyle buyuruldu:

-"Muhakkak ki Aliâhü Teâlâ hazretleri, şişman âlimden buğz eder."²⁷⁸

²⁷⁴ El-Kehf; 105,

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/603-604.

²⁷⁶ Bostân-ı Sa'dî-yi Şirâzîs. 176, Ne güzel buyurmuşlar:

"Kimin himmeti (bütün gaygısı karnın) boşluğuna giren şey olursa; O kişinin bütün kıymeti de (karnın) boşluğundan çıkan şey olur...

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/604-605.

²⁷⁷ Makâsîdül-Hasene fi Beyânı Kesîrun rnine'l-Ahâdisi'l-Meşhûreti ale'l-Elsine. s.

149, Hadis no: 245, İmâm Sahavî, Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye. Beyrut.

Kuran Okuyucuların Şişman Olması

(Ebû Mes'ûd r.a. hazretlerinden) bir rivayette buyurdular:

-Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, şişman kâfilere (Kur'ân-ı kerimi okuyan kişilere) buğz eder." ²⁷⁹

İmam Şafiî (r.h.) buyurdular:

Şişman kişi asla iflah olmaz! Ancak Muhammed bin Hasan ²⁸⁰ olursa hariç!"

Kendisine denildi:

-"Niçin? {Şişman kişi neden iflah olmaz?}" Buyurdular:

-"Çünkü şişman kişi tefekkür edip düşünemez! Ama akıllı kişi iki halden hâli olmaz. (Kişi:)

1- Ya âhireti ve meâdı (sonunu cennetlik mi cehennemlik mi olduğunu) düşünür,

2- Ya da dünyası ve meâşini (meişet ve dünyalık hayatının ne olacağını) düşünür...

iç yağ düşünce ve tefekkürle beraber tutmaz. Kişi bu iki halden (dünya ve âhiretini) düşünmekten hâli olduğu zaman; iç yağ bağlamakla hayvanların hududuna girmiş olur (ve böylece yağ bağlar) ²⁸¹...

Hikaye (Şişmanlığın İlâcı)

Sonra İmam Şafiî (r.h.) buyurdular:

-"Eski zamanların birisinde çok şişman bir hükümdar varmış. Tıp uzmanlarını bir araya topladı. Ve onlara:

-"Etimi hafifletecek, beni bir parça zayıflatacak bir çözüm önerin, bir yol gösterin," dedi.

Ancak doktorlar ona bir çare bulamadılar.

Daha sonra ona akıl edip ve bu işten anlayan başka bir adam gönderdiler. Hükümdar kendisine gönderilen adama söyle bir göz attı,

-"Bu delikanlı mı beni tedavi edecek?" dedi. O genç;

-"Allah iyiliğinizi versin, hükümdarım! Ben tabip ve müneccim bir adamım. Bana bir gece süre tanı, ta ki senin burcuna bakarak; senin ilacını tespit edeyim ve ona göre seni tedavi edeyim." Dedi.

Bunun üzerine hükümdar ona uydu.

O genç kişi;

-"Ey melik eman eman (bana bir kötülük gelmeyeceğine emniyet ver)" dedi. Hükümdar;

-"Sana emniyet verdim!" dedi.

Bunun üzerine delikanlı hükümdara;

-"Senin talihine, burcuna baktım. Senin bir aylık bir ömrün kalmış... Dolayısıyla seni ne zaman tedavi edebilirimki?"

Bunun açıklamasını istersen bu süre içinde beni yanında alıkoy, beni hapsed. Sözüm doğru çıkarsa beni serbest bırak. Yok eğer bir ayın bitiminde sözüm doğru çıkmazsa, bana istediğin cezayı ver.

Bunun ardından hükümdar genci yanında hapsedti. Sonra kendisi de eğlenceyi bırakıp insanlardan gizlendi. Tek başına halvete çekildi. Derin üzüntüye ve kedere daldı. Hüznünden bazen günlerce başını kaldırmaz oldu.

Günler silinip gittikçe melikin kederi ve derdi daha da ziyâde oldu. Nihayet yağlan eridi. Zayıf ve hafif bir kişi oldu.. Yirmi sekizinci günde delikanlıya adamlarını gönderip onu hapisten çıkarıp huzuruna çağırdı. Ona;

-"Ne görüyorsun?" diye sordu. O genç: (3/65)

-"Allâhü Teâlâ hazretleri melike izzet (şeref, güç ve kuvvet) versin. Ben gaybı bilmekten Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı çok ehven olup (gaybı bilmekten Allah'a sığınırım). Allah'a yemin ederim ki, ben kendi ömrümü bile bilmiyorum. Senin ömrünü nerede ve nasıl bileyim?"

Senin zayıflanmanın ilâcı bana göre, üzüntü, keder, gam ve hüznünden başka bir deva görmedim. Sana üzüntü vermenin de bundan (ölüm haberinden) başka bir yolunu bulamadım.

Melikin bütün yağlan eridi. Melik zayıfladı. Melik o akıllı gence mükâfat verip; ona iyilikte bulundu..." ²⁸²

Latif Manâlar

Üçüncüsü: Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Allah, de;" kavı-i şerifi, lâtif ibareler var; işaret ehlerinden olanlara..

Farisî tefsirde, Şeyh Ebû Saîd EbûJ-Hayr (k.s.) hazretleri ²⁸³,

²⁷⁸ Makâsîdü'l-Hasene fî Beyânı Kesîrun mine'l-Ahâdisi'l-Meşhûreti ale'l-Elsine, s. 150,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/605-606.

²⁷⁹ Makâsîdü'l-Hasene fî Beyânı Kesîrun mine'l-Ahâdisi'l-Meşhûreti ale'l-Elsine, s. 150

²⁸⁰, Muhammed Bin Hasan (r.h.) hazretleri, imam Azam Ebû Hanîfe hazretlerinin talebesi n imam Muhammed (r.h.) hazretleridir.

²⁸¹ Makâsîdü'l-Hasene fî Beyânı Kesîrun mine'l-Ahâdisi'l-Meşhûreti ale'l-Elsine, s. 150,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/606.

²⁸² Makâsîdü'l-Hasene fî Beyânı Kesîrun mine'l-Ahâdisi'l-Meşhûreti ale'l-Elsine, s. 150-151,

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/606-608.

"Allah de; sonra bırak onları, daldıkları bataktay oynayadursunlar." Kavl-i şerifinde buyurdular:

²⁸³ Şeyh Ebû Saîd Ebû'l-Hayr (k.s.) hazretlerinin asıl ismi, Ahmed lakabı Fadlullah'dır. Babasının ismi Ebû'l-Hayr Muhammed'dir. Ebû Saîd adı ile meşhur oldu. Babası verâ sahibi dindar bir zât idi. 967 (H.357) senesinde Horasan bölgesinde Serahs ile Ebyurd arasında yer alan Meyhene (Mihene) şehrinde doğdu. Ebû Saîd küçük yaşta babasının yanında velî zâtların sohbetlerine giderdi. Kur'ân-ı kerim okumaya başladığı zaman babası onu Cuma namazlarına götürmeye başladı. Bir seferinde yolda zamanın büyük âlimlerinden ve tasavvuf büyüklerinden Ebû'l-Kâsım Bîşr ile karşılaştılar. Ebû'l-Kâsım onları görünce, Ebû'l-Hayr Muhammed'e;

"Bu çocuk kimindir?" diye sordu. Babası:

"Bizimdir." cevabını verdi. Bunun üzerine gözleri dalan Ebû'l-Kâsım;

"Evliyâlık makamının boş kalacağını, bu dervişlerin, talebelerin bizden sonra zayı olacaklarını gördükten bu dünyâdan gönül huzuru ile nasıl ayrılabilirim. Şimdi bu çocuğu görünce gönlüm rahatladı. Zîrâ velilik makamı buna nasîb olacak. Namazdan çıkınca, çocuğu bizim yanımıza getir." dedi. Namazdan çıkınca Ebû'l-Kâsım Bîşr'in yanına gittiler. 0 büyük zât Ebû Saîd'in babasına;

"Ebû Saîd'i tutuver. Şu yüksekçe yerde ekmek vardır. Onu uzanıp alsın." dedi. Babası kaldırıncı. Ebû Saîd oradan ekmeği aldı. Ekmek arpadan olup, sıcaktı. Sıcaklığını elinde hissediyordu. Ebû'l-Kâsım ekmeği alıp, yansı Ebû Saîd'e verdi ve;

"Ye" dedi. Yarısını da kendisi yedi. Bunun üzerine babası; "Efendim bu ekmekten bana vermişinizin hikmeti nedir?" diye sordu. Ebû'l-Kâsım Bîşr;

"Ey Ebû'l-Hayr! 0 ekmeği otuz sene önce oraya koymuştum. Bize; insanların manen ihyâsı, irşadları, doğru yolu bulmaları bu ekmeğin elinde sıcak olduğu kimse ile olacaktır." diye

bildirildi. Müjdelenen kimse senin bu çocuğundur." buyurdu. Sonra Ebû Saîd'e dönerek:

"Bu kelimeleri hatırla tut. Dâima söyle. Sübhâneke ve bi hamdike alâ hilmike ba'de ilmike sübhâneke ve bihamdike alâ afvike ba'de kudretike." Ebû Saîd Miheni bu sözleri ezberleyip devamlı söylerdi.

Ebû Saîd Miheni tasavvufta çok yüksek mertebeye ulaştı. Zamanındaki bütün evliyanın sultanı, baş tacı oldu. Bütün Müslümanların matlûbu, sevdiği idi. Tasavvuf yolunun bütün inceliklerine vâkıf olup, ayrıca; fıkıh, tefsir, hadis ve başka ilimlerde de çok yüksek âlim idi. Akıl, zekâsı, anlayışı, hafızası fevkalâde idi. Daha çocuk iken otuz bin arabî beyt okuduğu söylenmektedir. Kerametleri, hikmetli sözleri her tarafa yayılmıştır. Fakat o, meşhur

olmak, parmakla gösterilmek istemez, bütün hâllerin, İslâmiyet'in emir ve yasaklarına tam uymakla kıymetli olacağını söylerdi. Bir gün kendisine; "Filanca kimse su üstünde yürüyor. Buna ne dersiniz?" diye sorulunca: "Bunun kıymeti yoktur. Ördek ve kurbağa da yüzer." dedi. "Filan adam havada uçuyor." dediler. "Sinek ve çaylak da uçuyor. Sinek kadar kıymeti var." dedi. Filan kimse, bir anda şehirden şehre gidiyor." dediler.

"Şeytan da, bir solukta şarktan garba gidiyor. Böyle şeylerin dînimizde kıymeti yoktur,' c Mert olan, herkesin arasında bulunur. Ahş-veriş yapar, evlenir. Fakat, bir an Rabbini unutmaz." buyurdu.

Ebû Saîd Miheni, bir mescidin vaaz edip, hocasını ilk gördüğü gün kendisine işaret buyurduğu şekilde;

"İnsanlara Allahü Teâîâ'nın yolunu göstermek için nasihat ediyordu. Huzuruna gelip tövbe edenlerin sayısı çoktu. Halk kendimi çok sever, mübarek sözlerinden, tatlı sohbetlerinden istifade etmek için can atarlardı. Ebû Ali Dekkak'ın kızı, Ebû Saîd hazretlerinin vâzına gitmeyi arzu etti. Babası çok arzu ettiğini görünce;

"Başına eski bir örtü al, kimse seni tanımasın." diyerek izin verdi. O da babasının dediği gibi giyinerek kadınların bulunduğu üst kata çıkıp oturdu. Ebû Saîd hazretleri vaaz ediyordu. Bir ara;

- "Bu sözü, Ebû Ali Dekkak'tan duydum ve şimdi onun bir parçası buradadır." buyurdu. Bu sözü duyan kız, kendisinden geçip üst kattan aşağı düştü. Ebû Saîd hazretleri; -"Yâ Rabbî! Bu hanımı tekrar eski yerine çıkar" buyurdu. 0 anda kız hava boşluğunda yukarı doğru çıkmaya başladı. İkinci katın hizasına gelince havada kaldı. Kadınlar çekip yanlarına aldılar.

Ebû Saîd'i çekemeyen, büyüklüğünü inkâr edenlerden, kendisine hakarete daha ileri gidip, çok lanet eden, Ebû Hasan Tûnî isminde biri vardı. Bu kişinin Ebû Saîd'e olan hümmetsizliği o kadar fazla idi ki. Ebû Saîd'in bulunduğu mahalleye bile girmezdi. Ebû Saîd bir gün;

"Atımı eyerleyip hazırlayınız. Ebû Hasan Tûnî'nin yanına gideceğiz." buyurdu. Bir çokları bunun hikmetini anlayamayıp hayret ettiler. 0 gerçekten bizim yanlış yolda olduğumuzu zannediyor ve Allah rızâsı için, yanlış lanet ediyorsa bu lanet sebebiyle Allahü teâlâ ona rahmet eder." buyurdu. Talebelerinden bir kaç kişi ile yola çıktılar. 0 kimsenin bulunduğu yere yaklaşıncı, talebelerden birini gönderip, kendisiyle görüşmek için geldiğini haber verdi. Ebû Hasan Tûnî bu hâli haber alınca;

"Onun burada ne işi var. 0, kiliseye gitsin. Onun yeri orasıdır." dedi. 0 talebe mecburen bu haberi hocasına getirince,

"Bismillah! Madem ki öyle diyor, biz de oraya gideriz." buyurup kiliseye gittiler. 0 sırada kilisede hristiyanlar âyin için toplanmışlardı. Acaba niye geldi diye merak edip onun etrafında toplandılar. İçeri girdi. Duvarla, isâ Aleyhisselâm'ın ve hazret-i Meryem'in resimleri diye çizilmiş iki büyük tablo vardı. Ebû Saîd resimlere bakıp; "Ey Meryem oğlu isâ! Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edinince diye insanlara sen mi söyledin?" (Mâide süresi: 116) mealindeki âyet-i kerimeyi okudu ve

"Muhammed Aleyhisselâm'ın dîni hak ise, şu anda bu iki resim de secde etsinler. buyurdu. Allahü Teâîâ'nın izni ile o iki resim yere düştü. Yüzleri Kabe tarafında olup, secde hâlini aldılar. Orada bulunan hristiyanlar feryâd ettiler. Kırk tanesi hemen Kelime-ı Şahadet getirip Müslüman oldu. Bu hâl, Ebû Hasan Tûnî'ye ulaşıncı hatâsını anlayıp, pişman oldu, tövbe etti. Hemen Ebû Saîd hazretlerinin yanına gelip Özur diledi ve sâdık talebelerinden oldu.

Bir gün Ebû Saîd Miheni, talebelerinden Hasan Müeddeb'İ yanına çağırarak;

"Dışarı çık. Sağ elini aç. Önüne kim çıkarsa, elini ona uzat ve;

"Neyin varsa buraya koy" de" diye emretti. Hasan Müeddeb bu emir üzerine dışarı çıktı. Yolda bir mecûsî ile karşılaştı. Ona yaklaşıp, elini uzatarak, hocasının emrini yerine getirdi.

Mecûsî;

"Önce bir Müslüman olayım. Beni hocanın huzuruna götür." dedi. Ebû Saîd Miheni'nin huzuruna varınca;

"Efendim! Bana İslâm'ı anlatınız." dedi. Ebû Saîd Miheni ona islâm'ı anlattı. Mecûsî anlatılanları dinledikten sonra Müslüman oldu ve sahip olduğu her şeyi hocasının hizmetine sarf etti.

Gencin birisi, ticâret için bir kervan ile sefere çıkmıştı. Arkadaşlarından geri kaldı İssız bir yerdedi. Çok uzaklarda bir yeşillik gördü. Oraya koştu. Çeşme vardı. Hemen abdest alıp namaz kıldı. Biraz bekleli. Öğle vakti olmuştu. Uzaklardan, birisi geldi. Uzun boylu, heybetli, gür sakallı, beyaz tenli, çok hoş biriydi, Abdest aldı. Namaz kıldı ve gitti. Genç, kendisi ile konuşmaya cesaret edemedi. İkinci vakti olunca o zât gene geldi. Namazdan sonra genç ona hâlini anlatıp, kendisinden yardım istedi. Bu esnada bir arslan geldi. 0 zât, arslanın kulağına eğilip bir şeyler söyledi. Sonra da genci arslanın sırtına bindirip; -"Gözlerini kapa Arslan nerede durursa, orada inersin" dedi. Genç; -"Peki." deyip ayrıldı. Bir miktar gidince arslan durdu. Genç de indi. Gözlerini açınca arslanın gittiğini gördü. Memleketi olan Buhârâ'ya gelmişti. Birkaç gün sonra. Ebû Saîd hazretlerinin Buhârâ'ya geldiğini haber aldı. Kendisini merak edip görmek istedi. Bir de baktı ki, kendisini arslana bindiren zât idi. 0 gence dönerek; -"Hayatta olduğum müddetçe bir sırrı hiç kimseye söyleme." buyurdu. 1049 (H.440) senesinde Meyhene (Minene) şehrinde vefat etti.

- "Allah kâfidir (yeter)! Mâsivâ'llah (Allah'ın gayri her şey) bir hevestir. (Mâsivâ'dan) nefsin kes!" ²⁸⁴

Mâsivâ'yı Terk et

Şeyhü'l-İslâm (r.h.) buyurdular: "Allah def
Gönül onun için atmalı, gönül Allah demelidir.
"Sonra bırak onları,"

Allah'ın gayrini de at içinden...

Şibli (k.s.) hazretleri bazı ashabına buyurdular:

- "Sana Allâhü Teâlâ hazretlerini tavsiye ederimi Allah'ın gayrisini bırak!"

Hepsi, gönlün tefrikalarından hâsıl oldu.

Gönül hepsinden gizlendiği ve arındığı zaman mutlu olur. ²⁸⁵

Allah'a Vasıl Olmanın Yolu

Bu âyet-i kerime işaretleriyle, işaret eder ki:

- "Allâhü Teâlâ hazretlerine vâsıl olmayı murad eden kişi, mâsivâ'dan (Allah'tan gayri her şeyden) kesilmelidir..."
Zira, oyun, eğlence oynayan ve eğlenen kişi hiçbir şey üzerine değildir. Biz Allâhü Teâlâ hazretlerinden bizi mâsivâ (kendisinden gayri) ile meşgul olmaktan muhafaza etmesini isteriz... ²⁸⁶

Kur'ân-ı Kerimin Çok Boyutları Var

Dördüncüsü: (Bu âyet-i kerimelerde);

1- Kur'ân-ı kerimin medhi,

2- Kur'ân-ı kerimin faziletinin beyânı,

3- Kur'ân-ı kerimin faydası vardır... ²⁸⁷

Ahmed Bin Hambelin Allâhü Teâlâ'yı Rüyada Görmesi

İmam Ahmed bin Hambel (r.h.) buyurdular:

- "Ben izzet sahibi ve âlemlerin Rabbini rüyamda gördüm ²⁸⁸. Ve ben:

- "Ey Rabbim! Sana yaklaşmaya çalışanların sana yaklaştıkları en faziletli şey nedir?" dedim. Allâhü Teâlâ hazretleri:

- "Benim kelâmimdir! Ey Ahmed!" buyurdu. Ben;

- "Anlayarak mı anlamayarak mı?" dedim. Allâhü Teâlâ hazretleri;

- "Anlayarak ve anlamayarak!" ²⁸⁹ buyurdu. ²⁹⁰

Mushâf-ı Şerife Bakmak

Mushâf-ı şerife bakmak başlı başına bir ibâdettir. Bakmanın da ayrıca sevabı vardır. Kur'ân-i kerimi okumanın dışında bakmanın da ayrıca haddince ecri ve sevabı vardır... ²⁹¹

Kur'an Hatminin Fazileti

Hamîd bin A'râc'dan (r.h.) rivayet olundu. Buyurdular:

- "Kim Kur'ân-ı kerim okur ve Kur'ân-ı kerimi hatmeder de sonra dua ederse, dört bin melek onun duasına âmin

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/608-610.

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/610-611.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/611.

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/611.

²⁸⁸ İmam Ahmed bin Hambel (r.h.) hazretlerinin Allâhü Teâlâ hazretlerini rüyada gördüm sözü size garip gelmesin. Allâhü Teâlâ hazretlerinin rüyada görülmesi, ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre caizdir. Bu konuda İmam-i Azam Ebû Hanîfe hazretlerinden de şöyle rivayet edilir. İmam-ı Azam Hazretleri. Cenab-ı Allah'ı doksan dokuz kere rüyasında görmüş. Yüzüncü defa da görürsem kıyamet gününde bu ümmetin kurtulması için, ne yapmaları lazım geldiğini soracağım demiştir. Ondan sonra Allah'ı rüyasında görünce Cenab-ı Hakk ona:

- "Her akşam ve sabah şu evradi getiren benim azabımdan ve ikabımdan kurtulur" buyurmuşlardır.

²⁸⁹ Zebîdî İthaf: c. 4. s. 466,

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/611-612.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/612.

der. Sonra bu melekler, hep ona dua ederler, onun için istiğfar ederler, akşama kadar veya sabaha kadar ona satât okurlar (yani ona dua ve istiğfarda bulunurlar...)
Akıllı kişiye düşen vazife, çabalamak, ta ki Kur'ân-ı kerimi hatmetmek için çalışmalı; tâ ki yaz (mevsiminin) günlerinin ve kış gecelerinin evvelinde hatim etmelidir; meleklerin dua ve istiğfarlarından daha ziyâde almak için....²⁹²

Kur'ân-ı Kerimi Öğrenen ve Öğretenler

Hadis-i şerifte varid oldu:

-"SizİN en hayırlınız Kur'ân-ı kerimi öğrenen ve onu²⁹³ öğretendir."²⁹⁴

Kur'ân-ı Kerim Hizmeti Allah İçin Olmalıdır

(Kur'ân-ı kerimi, öğretme, öğrenme ve okumada) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmalı; Kur'ân-ı kerim karşılığında; herhang

1 - Bir bedel,

2- Maddi menfaat,

3- Mükâfat

4- Ve (hatta) teşekkür bile beklememeli. (Böyle bir niyet beslememelidir...) Belki Kur'ân-ı kerimi;

1- Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşmak,

2- Peygamberlere tabi olmak için öğrenmelidir.²⁹⁵

Kur'ân-ı Kerimi Öğretmede Ücret

Muhakkak ki peygamberlerin hepsi (her biri) kendi davet (hak dine çağrılarında) şöyle seslendiler:

"Buna karşı sizden bir ecir istemem."²⁹⁶

Ücretle Kuran Talebesi Tutmak

"Esrârü'l-Muhammediyye" isimli kitab'da buyuruldu:

-"Kim Kur'ân-ı kerimi öğrenmek için ücret alırsa; bu kendisine helâldir"²⁹⁷...

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/612-613.

²⁹³ sahih-i buhari:4639, bu hadis-i şerif şu ifadelerde varid oldu:

muhakka ki sizin en faziletliniz, kur-anı kerimi öğrenen ve öğretendir. Sahihi buhari:4640:

hazreti ali (r.a)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v) hazretleri buyurdular:

kim kurani kerimi öğrenir, onu izhar eder ve onu muhafaza ederse; allahü teala hazretleri onu cennete koyar ve onu ehli beytinden (ailesinden) kendilerine cehennem vacip olmuş olan on(larca) kişiye şeffatçı kılar. Müsned-i ahmed: 1313,

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/613.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/613-614.

²⁹⁶ kerimi ekme vasıtası yapmak kadar büyük bir ayıp ve büyük bir günah yoktur. Mütercim.

El-En'am: 6/90, Bu âyet-i kerime bir çok peygamberin dilinde şöyle ifade edilmektedir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin seslenmesi:

-"İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyetine eritirdiği kimseler... Sen de onların gittiği yoldan yürü. "Ben" de "buna karşı sizden bir ecir istemem. O mahzâ âlemini irşad için ilâhî bir yadigârdır." El-En'am: 90, Nuh Aleyhisselâm'dan,

"Ey kavmim." dedi: "Söyleyin bakayım reyiniz nedir? Eğer ben rabbimden (bir beyyine)açık bir burhan üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet bahşetmiş de size onu göreceğ göz verilmemiş ise, biz size onu istemediğiniz halde ilzam mı edeceğiz?...1 Hûd: 28, Hûd Aleyhisselâm,

-"Ey kavmim. Buna karşı sizden bir ecir istemiyorum: benim ecrim ancak beni yaratana aittir. Artık akıllanmayacak mısınız?"Hûd: 51, Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

-"İşte bu müjdedir ki Allah, imân edip iyi işler yapan kullarına tebşir buyuruyor . De ki: 'Buna karşı sizden yakınlıkta sevgi den başka bir ecir istemem!' Ve her kim çalışır bir güzellik kazanırsa ona ondan daha ziyade bir güzellik veririz; çünkü Allah gafûr'dur şekûr'dur" Eş-Şurâ: 23, Kur'ân-ı kerim ve İslâm dinini öğretmede Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirleri bunlardır. Peygamberler (a.s.) ve peygamberlerin yolunda giden müşid-i kâmillerin yolu budur. Onlar, kitabullah'ı öğretmenin karşılığında, hiçbir ücret almadılar. Kur'ân-ı kerime hizmet eden ehtullah'ın yolu budur. Bundan dolayı asia Kur'ân-j kerimi geçim kaynağı ve ekme teknesi hâline getirilmemelidir. Kur'ân-ı

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/614.

²⁹⁷ Kur'ân-ı kerim öğrenmek üzere ücret alabilmek için; Kur'ân-ı kerimi öğretmenin karşılığında ücret veren bir Allah dostunun olması gerekir, insanlara, gelin Kur'ân-ı kerimi öğrenin bu karşılığında size ücret vereceğim diyen olur mu?" demeyin... Allah dostları ve hayatlarını Kur'ân-ı kerimi ve İslâm dinini öğretilmesine vakfeden müşid-i kâmiller, gerçekten insanlara ücretsiz Kur'ân-ı kerimi öğretme makamını aştıkları gibi, ücretle talebe tutup, Kur'ân-ı kerim ve islâm dinini öğrettikleri talebelerine ücret vermişlerdir. Hem de o kişi, dışarıda kendi mesleğini icra ederken alacağı ücret kadar bir ücret vermişler... Kur'ân-ı kerim, dinî (fıkıh) tahsiline ve Arabî ilimlerin eğitim ve öğretimine hiçbir kimsenin iltifat etmediği ve eğilmediği bir dönemde, Ebû'l-Faruk Süleyman Hilmi Silistrevî (k.s.) hazretleri, işçi pazarına gider. Anadolu'dan iş için İstanbul'a gelen gençlere,

-"Gelin size iş vereyim" derdi. Onlar;

-"Ne işi?" dediklerinde; O;

Ve lâkin kim ücret almak için Kur'ân-ı kerim öğrenirse, bu ona haramdır ²⁹⁸..."

Mushâf-ı Şerif Yıpranırsa?

Yine "Esrârü'l-Muhammediyye" isimli kitabda buyuruldu:

Kur'ân-ı kerimin yazıları silindiği zaman onları kitaplara kap olarak kullanmak {veya herhangi bir şeyi muhafaza etmek için değişik amaçlarla) kullanmaz. Belki Kur'ân-ı kerim yazılarını suda siler... Bizden önceleri (selef-i sâlihîn) Kur'ân-ı kerim yazılarının silindiği bu su ile şifâ umarlardı. ²⁹⁹ (Bu Kur'ân-ı kerim yazılarının imha edildiği yazıları şifâ niyetiyle içerlerdi...) ³⁰⁰

Kur'ân-ı Kerimi Okumada Dikkat Edilecek Husus

Kur'ân-ı kerimi okuyan kişiye düşen vazife;

- 1- Kur'ân-ı kerimi tecvitli okumak,
- 2- (Kur'ân-ı kerim ile) sesini güzelleştirmek... ³⁰¹

Kur'ân-ı Kerim ile Taganni İle Okumak

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Dedi: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kur'ân-ı kerim ile Taganni etmeyen bizden değildir." ³⁰²

-"Kur'ân-ı kerimi sesinizle güzelleştirin. Muhakkak ki güzel ses, Kur'ân-ı kerimin güzelliğini ziyâde eder." ³⁰³ "

Taganni Ne Demektir?

Denildi ki: Kur'ân-ı kerim ile taganni etmek (iki manâya gelir):

1- Kur'ân-ı kerim ile Taganni etmek; Kur'ân-ı kerim ile yetinmek, gani ve istiğna etmek, demektir.

2- Denildi ki: Kur'ân-ı kerim ile Taganni etmek, Kur'ân-ı kerimi terennüm ve makamla okumaktır...

Lügat ehline göre bu (Kur'ân-ı kerimi terennüm ve makamla okumak taganni) kelimesinin manâsına daha yakındır, taganni kelimesinin istiğna yani muhtaç olmamak manasında olmasını da göz önüne almak gerekir....)

Yeni Esrâr'da da böyledir. ³⁰⁴

Kur'ân-ı Kerimi Okuyana Güzel Okudun Demek Küfürdür

Zahîrüddin el-Merğînânî (r.h.) hazretleri' ³⁰⁵nden hikâye edilir.

Buyurdular:

-"Kur'ân-ı kerim okumak ve dininizi öğrenmek" derdi. O zaman o işsiz insanlar,

-"Bu bize göre değildir" dercesine burun kıvrırlardı. O büyük zat

-"Kazma, kürek ve inşaat işinde alacağın ücret aynısını vereceğim" dedi. Fakat onlar;

-"Acaba verir mi?" diye düşünürlerken o büyük zat:

-"Gelin Kur'ân-ı kerim ve dininizi öğrenmeye başlayın; bir aylık ücretinizi peşin vereceğim." buyurdu. Ve çıkarıp işçilerin bir aylık ücretlerini peşin verdi.

Ve Anadolu'nun kucağından kopup gelen gençleri, ücret karşılığında alıp, onlara aylık ücretlerini verip; kendilerine Kur'ân-ı kerimi, İslâm dinini (Arabî ilimleri ve fıkhi) öğretti. Hatta bazıları ücretlerini aldıktan sonra kaçıp giderlerdi... Fakat o büyük zat buna nazaran yine ücret alıp kaçanların kaçılarına aldırış etmezdi.

İşte kendilerini Kur'ân-ı kerime vakfeden ehliullah'ın usul ve yolu budur. Bize düşen bu kutsî yoldan yürümektir. Kur'ân talebesinden ve velilerinden ücret almak yerine onlara ücret vermeli ve onları hediyelerle donatmalıyız. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/615.

²⁹⁸ Kur'ân-ı kerimi ücret kaynağı, geçim vasıtası ve ekme teknesi haline getirmek ve Kur'ân-ı kerim ile ücret almak için Kutsî kitabı okuması haramdır...

²⁹⁹ Matbaa çıkmadan ve hatta daha yakın bir zamana kadar Kur'ân-ı kerimler hattatlar tarafından el yazısıyla yazıldığı için onların yazılarını suda imha edip içmek kolaylıkla mümkündü. Ama günümüzde matbaa ile yazıldıkları için suyun içine koymakla yazıları suya geçmez. Belki bütün kağıdı yıpranır. Günümüzde yıpranan Kur'ân-ı kerimleri temiz ve ayak basılmayacak bir yerde gömmek daha iyidir. Bu konuda daha geniş bilgi için, İmam Birgivi hazretlerinin "Tarikat-İ Muhammediyye" ve değerli kitabın şerhi olan, Muhammed Hadimi hazretlerinin "Berîka" isimli kitabına bakınız...

³⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/615-616.

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/616.

³⁰² Sahih-i Buhârî:6973,

³⁰³ Dârimî: 3365.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/616.

³⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/617.

³⁰⁵ Zahîrüddin el-Merğînânî, Ali bin Abdülaziz bin Abdurrazâk el-Hanefî'dir. Hicri 506 yılında vefat etti.

- "Kim, zamammızdaki kurrâlara (Kur'ân-ı kerimi okuyanlara) okumaları esnasında; "sen Kur'ân-ı kerimi güzel okudun!" dese o kişi kâfir olur."
Tâcu's-Şeriat (r.h.)³⁰⁶ hazretlerinin, "Şerhü'l-Hidâye" isimli fıkıh kitabında da böyledir.³⁰⁷

Nağmeyle Okuyan

"El-Bezzâziyye" (isimli fetva kitabında) buyuruldu: - "Kim Kur'ân-ı kerimi nağmelerle okursa, o kişi ecir (ve sevap) almaya müstahak olamaz. Zira o kişi gerçekten Kur'ân-ı kerimi okur değildir. Nitekim Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

- "Bir Kuran ki pürüzsüz bir arabi, gerek ki³⁰⁸ korunsunlar."³⁰⁹

Hikaye (En Güzel Ses)

Haccâc, meclisinde oturan bazılarına "kendilerine hangi sesin daha etkileyici ince geldiğini" sordu. Onlardan biri:

- "Gece yansı Allah'ın kitabını (Kur'ân-ı kerimi) okuyan güzel sesli bir kârî (Kur'ân-ı kerim okuyucusundan daha tesirli ve daha etkileyici bir ses işitmedim!" dedi.

Haccâc;

- "Bu cevap güzel," dedi. Bir başkası:

- "Eşimi doğum sancılan tutmuş (ebelerin kontrolü altında) bir halde terk edip erken mescide gittiğimde, daha sonra bir müjdecî gelip, "bir oğlun doğdu" diye beni erkek bir oğlan ile müjdeleme sesinden daha güzel ve daha çok beğendiğim bir ses işitmedim!" dedi.

Haccâc:

- "Ooo! Ne güzel!" dedi. Şu'be bin Alkame et-Tamîmî:

- "Hayır! Vallahi! Aç iken sofrâ (hışırtısını) ve sesini duymaktan daha güzel bir ses işitmedim!" dedi.

Haccâc:

- Mey Temîm oğulları! Yemekten başka bir derdiniz ve size yemekten hoş hiçbir şey yoktur zaten..." dedi.

Bu hikâyeden maksat, insanların meşreplerinin farklı olduğunu beyan etmektir.³¹⁰

Kur'ân-I Kerim Okumak

Kim,

1- Allâhü Teâlâ hazretlerini sever,

2- Kelâmullâh ile ünsiyet kurar

3- Ve diğer şeylerden tecrit edip soyutlanır.

4- Mûsikî nağmelerinden,

5- ısk ehlinin okuma makamlarından sakınan bir kârî olur:

6- Arab makamları üzerine okur, Okurken de sesini güzelleştirirse;

Bu durumlarda (tecvit edep ve usûlü ile) Kur'ân-ı kerimi okuyan kişi, zahiri ve Bâtınî olarak tenkit ve mücâdele etmeye mecal ve yol yoktur.³¹¹

³⁰⁶ Tacu's-Şeriah (r.h.) hazretlerinin asıl ismi, Ömer bin Sadru's-Şeriat'tır. Hanefî mezhebinde fıkıh âlimidir. Fitah kitaplarının meşhurlardan biri olan el-Hidâye üzerine şerh olarak; "Nihâyetü'l-Kâfiyye fî Dirayeti' l-Hidâye" isimli fıkıh kitabı yazdı. Hicri 672 yılında vefat etti.

³⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/617.

³⁰⁸ Ez-Zümer: 39/28,

³⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/617-618.

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/618.

³¹¹ Müslümanların Kur'ân-ı kerime karşı takınması gereken saygı, edep veterbiyeyi "Mevzûatü'l-Ulum" şöyle özetlemektedir:

Kur'ân-ı kerime karşı ayağa kalkmak,

Kur'ân-ı kerimi öpmek,

Mushaf a saygı gösterilmeli.

Bir kürsü üzerine konulmalı,

Kur'an'ı Kerim'i yastık etmek ve ona dayanmak haramdır.

Mushaf-ı şerife karşı ayak uzatmak haramdır.

Kur'ân-ı kerimi duvara asmak mekruhtur.

Eğer saygı için olursa Kur'ân-ı kerimi gümüşle süslemek caizdir.

Kadınların Mushaf'larını altınla süslemeleri caizdir.

Ama erkeklerin altın ile süslemeleri caiz değildir.

Eskiyen Mushaf'lar, yakılıp külü temiz bir yere gömülmeli veya yakılmadan ayak basılan bir yere gömülmelidir.

Abdesti olmayanların Mushaf-ı şerife dokunmaları haramdır.

Cünüp olanların Kur'ân-ı kerimi ellemeleri haramdır.516

Kur'ân-ı kerimi çok okunmalı.

En iyi bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir. (3/66) ³¹²

Allâhü Teâlâya İfttrâ

Yüce Meali:

Uydurduğu yalanı Allah'a isnat eden veya kendine bir şey vahiy edilmemişken "Bana vahiy olunuyor" diyen kimseden, bir de "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indireceğim" demekte olan kimseden daha zâlim kim olabilir!? Görersen, o zâlimler ölüm dalgaları içinde boğulurken, melâike ellerini uzatmış "Çıkarın" diye, "canlarınızı." Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah'a karşı hak olmayan âyetlerinden istikbâr ediyordunuz." ³¹³

Tesîr-i Şerifi:

"Ve kim," istifham ve mübtedâ'dır.

Hiçbir kimse yoktur.

"Daha zâlim olabilir!?" Haberidi

"Uydurduğu yalanı Allah'a İsnat eden (iftira eden) kimseden..."

"yalan" kelimesi, "İftira," fiilinin mefûlûdür. Yani, "yalan uydurdu," demektir.

Onu yaptı ve kendisini gönderilmiş peygamber zannetti. (Halka zannettirdi...) Müseylemetü'l-Kezzâb ve Esvedü'l-Ansî ³¹⁴ gibi...

Veya onun üzerine hükümler uydurdu, demektir. Amr bin Luhay gibi. Bu kişi,

1- İsmail Aleyhisselâm'ın dinini ilk olarak değiştiren kişidir.

2- Put dikti.

3- Bahire kurbanını kesti.

4- Sâbiyye kurbanını uydurdu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onun hakkında;

- "Ben onu (Amr bin Luhay) bağırsakları ateşe akarken ³¹⁵ gördüm." ³¹⁶

Kur'ân-ı kerim okumak için abdestini yenilemek müstahaptır.

Cünüp ve hayızlı olanların Kur'ân-ı kerime bakmaları caizdir.

Bununla sevaba kavuşurlar.

Kalbinin derinliklerinde mânâsını mülâhaza etmek caizdir.

Kur'ân-ı kerimi temiz bir yerde okumalıdır.

Kur'ân-ı kerimin okunduğu yerin latîf ve iyi bir yer olması sünnettir.

Kur'ân-ı kerim okurken kibleye dönmek,

Kur'ân-ı kerim okurken başını aşağıya eğip edeple okumak.

Huşu,

Sükûnet,

Vakar

Ciddiyet

Ve Huzuru kalple okunmalıdır.

İstiâze okumak.

Tövbe sûresi hariç; her sûrenin başında besmele çekmek,

Kur'ân-ı kerimi tecvitli ve tertip üzere okumak,

Tefekkür.

Manâlarını düşünmek.

Ve Kur'ân-ı kerimi anlayarak okumak,

Kur'ân-ı kerimi okurken ağlamak,

Ağlayamıyorsa ağlar gibi okumak,

Kur'ân-ı kerimi hüzn ve huşu ile okumak,

Kur'ân-ı kerimi okurken sesini güzelleştirmek,

Kur'ân-ı kerimi saygı ile okumak,

Kur'ân-ı kerimin manâlarına göre sesini yükseltmek ve alçaltmak.

Yüzünden okumak ezberden okumaktan daha faziletlidir.

KurFân-ı kerime bakmak başlı başına bir ibâdetdir.

Mevzûatü'l-Ulûm, c. 2, s. 48-50, Taşkürbîzade Ahmed Efendi, İkdâm matbaası,

Dersaadet-1313

³¹² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/618-617.

³¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/620.

³¹⁴ Esved el-Ansî Ruhü'l-Beyânın metninde. geçmektedir.(dizgi hatası olarak)

³¹⁵ Kenzul'Ummâl: 4371, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Esved el-Absî diye Zeyd bin Esleme (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Dedi: Efendimiz (s.a.v.)

hazretleri buyurdular:

- "Gerçekten ben, insanlardan ilk önce "Sâibe"yi uyduran, put diken ve İbrahim

Aleyhisselâm'ın ahdini (dinini) değiştiren kişiyi biliyorum. (O kişi) Amr bin Luhay'dir. Gerçekten ben onun bağırsaklarını ateşe akarken gördüm..." Kenzul-Ummâl:4371,

³¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/620-621.

Müseylemetü'l-Kezzâb?

Katâde (r.h.) buyurdular:

Seci'li ifâdeler söyler ve kâhinlik yapardı. Kevser sûsesine nazîre olsun diye şöyle demişti:

- "Muhakkak ki biz sana cumhuru verdik. Rabbin için namaz kıl. Ve hicret et! Büyük günahlardan biz sana kâfiyiz! Ve Hicretler..."

Bu sözlere bakî Lafızları ve binası sefil ve manâları fasid...³¹⁷

Yalancı Peygamberin Yalancı Elçileri

işte deli Müseylemetü'l-Kezzâb, peygamberlik iddiasında bulundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine iki elçi gönderdi.

- "Gerçekten siz Müseylemetü'l-Kezzâb'm peygamber olduğuna şahitlik ediyor musunuz (inaniyor musunuz)?" diye sordu. Onlar ikisi de:

- "Evet!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "Eğer (uluslar arası ilişkilerde) "muhakkak ki elçiler öldürülmez" (yani "elçiye zeval yoktur", evrensel prensibi) olmasaydı elbette ikinizin boynunu³¹⁸ vurdururdum."³¹⁹

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri İki Yalancıyı Rüyasında Gördü

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ben uyur halinde iken, yeryüzünün hazineleri bana verildi. Elimin içine altından imal edilmiş iki bilezik konuldu. Bu iki bilezik bana büyük geldiler ve bana üzüntü verdiler. Onlara üfürmem için bana vahiy olundu. Onlara üfürdüm. İki kişi de gittiler. Ben o iki bileziği aralarında olduğum iki yalancı ile te'vîl ettim, (biri) San'â sahibi ve (diğeri de) Yemâme sahibidir."³²⁰

Bu hadis-i şerifin tevili

Kadı (Beydâvî) r.h. buyurdular:

Bu iki bileziğin o iki yalancı ile te'vilinin yönü şudur: Bilezik elin kaydı (bağlanması) gibidir. Onu sınıksız tutmaya mani olur. Yine o iki yalancı da öyledir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatına muarız olan ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emrinin geçerli olmasını engel olmaya çalışırlar...³²¹

Esved el-Ansî'yi Öldüren Kurtuldu

San'ânın sahibi (yani Sana şehrinde yalancı peygamberlik iddia eden kişi) Esved el-Ansî'dir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ölüm hastalığına yakalandığı günlerde Esved el-Ansî'yi Feyrûz ed-Deylemî (r.a.) hazretleri öldürdü. Bu haber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ulaştığında; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "Feyrûz kurtuldu."³²² buyurdular.³²³

Müseylemetü'l-Kazzâbı Hazret-i Vahşî Öldürdü

"Yemâme sahibi" (yani Yemâme'de yalancı peygamberlik iddia eden kişi), Müseylemetü'l-Kazzâb'tır. Sıddîk-i Ekber (r.a.) hazretlerinin döneminde onu Hazret-i Hamza (r.a.)'ın katili, Vahşî (r.a.) hazretleri öldürdü. Vahşî (r.a.) hazretleri, Müseylemetü'l-Kezzâbı öldürdüğünde;

- "Câhiliyet döneminde insanların hayırlısını öldürdüm ve İslâm'ım döneminde de insanların en şerlisini öldürdüm..."³²⁴ dedi.³²⁵

Vahiy Adına Yalan Söyleyen?

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/621-622.

³¹⁸ Sünen-i Ebû Davud: 2771,

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/622.

³²⁰ Ebû Davud: 7901,

³²¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/622-623.

³²² Tuhfetü'l-Ahvezî: 2331

³²³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/623.

³²⁴ Sîretü tbnî'l-Hişâm: c. 4. s. 20.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/623.

Veya "Bana vahiy olunuyor" dedi...
Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından...
"Ve kendine vahiy edilmemişken..." Halbuki kendisine vahiy olunmadı. "Bir şey,"
Asia... Abdullah bin Sa'd bin Ebî Şerh gibi.³²⁶

Mürted Oldu Sonra

(Şu âyet-i kerimeler inmeye başladığında Abdullah bin Sa'd bin Ebî Şerh, Efendimiz s.a.v. hazretlerinin yanındaydı...)

- "Eğer Muhammed kendi sözünde yani

- "Sânım hakkı için biz insanı çamurdan, bir sülâleden yarattık,

Sonra onu oturaklı bir karargâhta bir nutfe yaptık, Sonra o nutfeyi bir alaka yarattık, derken o alaka'yı bir mudga yarattık, derken o mudgayı birtakım kemik yarattık, derken o kemiklere bir et giydirdik, sonra ona diğer bir hilkat neşeti verdik!...",³²⁷

Kavl-i şerifine kadar ulaştığında, Abdullah, insanın yaratılışının tafsilatı karşısında taaccub etti (şaşkına döndü ve Efendimiz s.a.v. hazretleri daha âyet-i kerimenin sonunu okumadan) o:

Fetebârekellahu ahsen'ul hâlıkıyn! (Bak ne canlı o Allah, yaratanların en güzeli!)³²⁸ dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de:

- "Onu da yaz, bu şekilde indi"³²⁹ buyurdular. Bunun üzerine Abdullah şek ve şüphe etti. Ve dedi ki:

- "Onu da yaz bu şekilde İndi..."

Sözünde sâdik ve doğru ise: gerçekten ona vahiy olduğu gibi bu şekilde bana da vahiy oldu. Bu incelendiği zaman, benim de onun gibi gerçek bir peygamber olduğum ortaya çıkar... Yok eğer Muhammed yalancı ise ben de onun söylediği sözün aynısını söyledim. Bu takdirde bana düşen vazife ben de onun gibi kendimi vahiy geldiğini iddia etmem gerekir..." dedi.

Ve Mürted oldu, İslâm'dan döndü.

Müşriklere katıldı Sonra Mekke'nin fethinden önce Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Merv'e konakladığı zaman o da gelip tekrar Müslüman oldu.³³⁰

Vahyin Misli Olmaz

Yani o kimseden (daha zâlim kim olabilir?),

"Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de

İndireceğim" dedi..."

Bunlar, Kur'an-i kerimi alaya alan kimselerdir. Onlar: -"Eğer dilesek biz de bir benzerini getiririz" diyenlerdir.³³¹

Zâlimler Ölüm Peңçesinde

"Görsen, o zâlimler,"

Hitap Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinedir.

"Görmek" fiilin mefûlü, zarf kendisine delâlet ettiği için mahzûftür. Yani ^ n odunu d^jJj "Ve sen görsen o kâfirleri onlar oldukları vakit..." demektir.

"Zâlimler" kavli-i şerifi mübtedâ'dır.

Mâ ba 'di de onun haberidir.

"Vahdâm" kavli-i şerifi, cümleye müzâftır.

"Zâlimler"den murad, cinstir Fiili zulümde ilerleyen ve diğerleri bunun altına girer.

"Şart" kelimesinin cevâbı mahzûftür. Yani:

"Ve eğer sen bu vakitte zâlimleri görseydin elbette büyük bir iş görmüş olurdu!" demektir.

"Ölüm dalgaları içinde boğulurken,"

Ölümün şiddeti ve "sekerâtü'l-mevt" ölüm sarhoşluğu anında görseydi;

"kaplayan şiddetler" kelimesinin cemiidir. Galip olan (kişinin başına gelen) şiddetler, demektir.

Bu kelime, (su dalgalan yükselip kişiyi tamamen içine aldığı zaman söylenen) "Su onu örttü," yani su onun üzerine yükseldi ve onu örttü (tamamen içine alıp kaybetti) sözünden gelmektedir.

³²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/623-624.

³²⁷ El-Mü'minûn: 12-14,

³²⁸ El-Mü'minun: 14,

³²⁹ Kurtubî Tefsiri: c. 7, s. 40,

³³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/624-625.

³³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/625.

"Melekler,"

Ölüm meleği (Azrail Aleyhisselâm) ve azap meleklerinden onun yardımcıları,

"Ellerini uzatmış..."

Onların ruhlarını tutarak... Alacaklının tutması gibi. Yani başkasından alacaklı olan kimsenin ödenmesi gereken (vakti gelip geçen bir borcunu ödemeyen ve) üzerinde hakkı olan borçlusunun yakasına elini uzatıp, alacağını istemek konusunda onu zorluyor ve ona mühlet vermiyor ve ona;

"Bana malımı çıkart (ver)! Hemen bu saatte! Ben malımı senin ciğerinden ve boğazından söke söke alıncaya kadar asla buradan ayrılmam!" diye bir alacaklı gibi melekler de elleriyle zâlimlerin boğazına yapışırlar.

Veya melekler, zâlimleri azaba uzatırlar ve derler ki:

"Çıkarın canlarınızı..."

Ruhlarınızı bize cesetlerinizden çıkartın.

Bu söz, zâlimler için, haşın, zorlayıcı ve gaddar görünmek içindir. Yoksa zâlimlerin kendi ruhlarını çıkartma kudret ve güçleri yoktur.

Veya "Çıkarın canlarınızı..." kavli-i şerifi), "haydi ruhlarınızı azaptan' çıkartın! Ruhlarınızı bizim elimizden kurtarın!" demektir.

"Bugün,"

Ölüm vakti. Veya ölümden sonra sonsuza kadar uzanan zamanda...

"Zillet azabıyla cezalanacaksınız,"

Şiddeti ve hakareti içeren bir azabı...

"zillet" kavli-i şerifi ve "Hakaret" zillet ve küçümseme, ³³² demektir ³³³

Zâlimlerin Amelleri

"Çünkü Allah'a karşı hak olmayı söylüyordunuz,"

1- Allah çocuk edindi demeniz,

2- Şirk koşmak,

3- Yalandan Peygamberlik iddia etmek,

4- Vahiy geldiğini yalandan söylemek ve

5- Benzeri sözleri söylemeniz...

"Ve çünkü Allah'ın âyetlerinden büyüklük taşıyordunuz."

Allah'ın âyetleri hakkında düşünmüyor, (onları incelemiyor ve araştırmıyor) ve ona imân etmiyor, demektir. ³³⁴

Ölüm

Hadis-i şerifte varid oldu:

"Muhakkak ki mümin kişi, mundar (ölüm döşeğinde) olduğu zaman; ona melekler gelirler, ipek bir mendil içinde değişik miskler (ve güzel kokular) ile... ve kılı yağdan çeker gibi, onun ruhunu bedeninden çekip alırlarken:

"Ey mutmain olan nefis, sen râzî ve Rabbin de senden râzî olmuş bir halde; Allah'ın rahmeti ve kerameti senin râzılığında olmasıyla çık!" der.

Müminin ruhu çıktığı zaman, o ruhu bu misk ve reyhan kokularının üzerine koyarlar. O ipek mendil kendisine sarılır. Ve İllîyn'e gönderilir.

Ve muhakkak ki kâfir kişi, ölüm döşeğine yattığı vakit, melekler, ateş dolu bir çaput (kap) ile ona gelirler. Kâfirin ruhunu şiddetli bir çekişle çekip sökerler. Ve ona;

"Ey habis (ve pis nefis), sen kızgın ve Allâhü Teâlâ hazretleri de senden gadap ettiği bir halde bedeninden çık ve ayrıl! Sana Allah'ın azap ve zilleti var!" denilir.

Kâfirin ruhu çıktığı zaman, onun ruhunu o ateş parçasının üzerine koyarlar. Kâfirin ruhu çıktığında, kaynamakta olan bir maddenin hışıltısı gibi bir sesi duyulur.

O çaput o ateş ile birlikte onun üzerine serilir. Onu "Siccîn'e" ³³⁵ götürürler.. ³³⁶

³³² Zâlimler aynı zamanda kibirlenen ve büyüklük taslayan kişiler oldukları için, Allâhü Teâlâ hazretleri zalimleri "zillet azabı" ile cezalandırır. Bu büyük bir hikmettir. Zulüm ve zâlimden Allah'a sığınırız. Mütercim.

³³³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/625-627.

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/627.

³³⁵ İhyâ-u Ulûmuddin: c. 4, s. 500,

³³⁶ Kütübi Sitte' de bu şekilde bir çok hadis-i şerif vardır.

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ölümü gelen (ölecek olan) kimsenin yanında melekler hazır olur. Eğer ölecek kimse Salih kimse ise, melekler ona;

"Ey tertemiz cesette bulunan tertemiz ruhü Çık! Övülmüş olduğun halde çık" derler ve ona

"ilâhî rahmet, hoş koku (cennetler) ve kızgın olmayan bir Rab ile müjdelen," derler. Ruh çıkıncaya kadar, da bu sözler kendisine

Ebû'l-Leys Tefsiri

Ebû'l-Leys tefsirinde (Semerkandînin "Bahrû'l-Ulûm"³³⁷ tefsirinde) de ³³⁸ böyledir ³³⁹

Işârî Manâ

Bu âyet-i kerimede şu işaretler var:

Kendilerini (tasavvuf) yolunda sayan bazı sahte sofiler,

1- Ah ah edip,

2- Korku ve

3- Titremelerde bulunan,

4- Vecd hallerini izhâr eden ve

5- Kendilerinin Allâhü Teâlâ hazretleri katında bir halleri,

6- Hatır ve Nazarları olduğunu açığa vururlar.

Halbuki bu kişilerin (manevî yoldan) hiçbir nasipleri yoktur.

1- Sesle bağırarak,

2- Hasretler çekmek ve

3- Malik olmadığıyla süslenmekten başka nasipleri yoktur.

4- Yalandan iki emânet elbise giyen gibidirler...³⁴⁰

Ağlamak

Bu manada ne güzel söylemişler:

- "Göz yaşları yanakların üzerine dökülünce, Ağlayan kimseyi, ağlar gibi yapan kimseden tebeyyün eder (Hakikî ağlayan ile numaradan ağlayan birbirinden fark edilir...)³⁴¹

Sahte Şeyhler

Nefsini konuşan ve işaret ehlinin mertebesine indiren ve onların esrarını ve onlara mahsus olan hitaba mülâkî olmadığı ve nefislerine

onların ilhamı gelmediği halde (kendisine ermiş görüntüsü verenler de bu âyet-i kerimede belirtilen zâlimlerdendir...)

Gevezelik yapan (maneviyattan konuşmak için kendilerini zorlayan), Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâmil ve vâsıl olan kullarının kalblerinin üzerine indirdiği esrar ve hakikatin misliyle konuştuklarını iddia edenlerin sözlerinde

söylenmeye devam edilir.

Sonra ruh göğe yükseltilir. Gök kapısı kendisine açılır. Ve;

-"Kim bu?" denilir. Melekler;

-"Falancadır" derler, melekler ona;

-"Ey tertemiz cesette bulunan tertemiz ruh'a merhaba! Övülmüş olduğun halde gir" derler ve ona

-"İlâhî rahmet, hoş koku (cennetler) ve kızgın olmayan bir Rab ile müjdelen." derler.

Bu ruh Allâhü Teâlâ hazretlerinin (rahmetinin tecelli ettiği cennetlerin ve illiyn makamının) bulunduğu semâya götürülünceye kadar ona hep böyle denilir.

Eğer ölen adam kötüyse, melekler;

-"Ey pis cesette bulunan pis ruh! Çık! Kötülenmiş ve yerilmiş olarak çık! Kaynar.

su, cehennem ehlinin irin ve pislikleri ve bunların misli çeşitli başka azaplarla

müjdelen," derler. Ve ruh çıkıncaya kadar bu sözler kendisine söylenir....

Sonra o pis ruh, göğe yükseltilir. Sema kapısı ona açılmaz. Ve

-"Bu kimdir?" denilir. Melekler;

-"Falancadır" derler. Sema melekleri:

-"Pis cesette bulunan pis ruha merhaba yok! Kınanmış ve yerilmiş olarak dön!

Çünkü sana gök kapıları açılmayacaktır" denilir. Netice de o ruh gökten gönderilir.

Ve sonra kabre varır (ve onu siccine koyarlar...)" İbni Mace: 42S2,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/627-629.

³³⁷ Ebû'l-Leys tefsiri, Semerkandî hazretlerinin tefsiridir. Bu mübarek tefsirin ismi "Bahru'l-UlunVdur. Çok değerli muteber ve kaynak bir eserdir. "Bahr-ul-Ulûm" isimli tefsiri musannif hazretleri her gece Kabe'ye gidip, Makâm-ı İbrahim'de yazardı. Her âyet-i kerîmenin tefsirini yapmadan önce, Zemzem ile gusûl abdesti alır, sonra tefsîre başlardı. Gerçekten okunduğu zaman insana huzur veren bu değerli tefsirin; "Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye" tarafından yapılan tahkikli baskısını okudum. Üç cilt halindedir. İlim ve gönül ehline Tavsiye ederim. Mütercim.

³³⁸ Bahru'l-Ulum c. I.s. 502,

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/629-630.

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/630.

³⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/630.

tefekküh (fıkhî manâlar) ve maneviyat ile konuşmaya zorlayanların hepsi zâlimlerdendir.

Kendilerinin maneviyat ehli olduğunu iddia edenlerin (halkı çevresine toplayıp manevî yollarını kesenlerin) zulmü ve zulümlerinin zararları ve onları iftiraları (yani evliya olmadıkları halde biz evliyayız deyip Allah'a iftira etmeleri ve konuşmalarının Allah'tan ilham olduğu yalanını söylemelerinin cezası) ruhun ilgisinin bedenden kesilmesi anında ortaya çıkar.

Bunların (sahte şeyhlerin ve evliyalık taslayanların) ruhları kalıplarından kerhen ve istemeyerek çıkar. Çünkü onların ruhları, dünyevî şehvetler ve lezzetlere bağlıdır. Onlar, gaybî hakikatler lezzetinden ve uhrevî şehvetlerden mahrumdurlar...³⁴²

Sahte Şeyhlerin Cezası

Melekler, onların (yani manevî makamlara ermedikleri halde sahte şeyhlik ve evliyalık taslayanların) ruhlarını şiddet ve zilletle almak için; ellerini kahr ile kendilerine uzatır.

Bunların karşılaştıkları şiddet ve aşağılama onların;

- 1- İftiralar,
- 2- Yalanları,
- 3- Halkın yanında sahip oldukları yüksek mertebe,
- 4- Halkı kandırmaları,
- 5- Riyasetleri,
- 6- Halkın üzerinde tahakküm kurmaları,
- 7- Mahlukatın sınıfları üzerinde başkanlık talep etmeleri,
- 8- Yapmış oldukları tahribat hasebiyledir...

Bunların ruhlarını verirken karşılaşacakları şiddet, aşağılık ve zillet onların bu tahribata taallukları nispetindedir...

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-"Görsen, o zâlimler ölüm dalgaları içinde boğulurken, melekler ellerini uzatmış "Çıkarın" diye, "canlarınızı." Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah'a karşı hak olmayı söylüyordunuz; ve çünkü Allah'ın âyetlerinden istikbâr ediyordunuz (büyüklük taşıyordunuz)."³⁴³

Yani sizin içinize emânet edilmiş âyetlerden yüz çevirdiniz ve sizde bulunmayan şeylerle gösteriş yaptınız.³⁴⁴

Ruhun Ayrılma Acısı

Ruhun bedenden kesilme acısı, bir gün iki gün veya üç gün devam eder sonra kesilir. Ama ruh mahlûkatın vasıflarından kesilmesinin acısını ise senelerce çeker. Hatta belki haşre kadar devam eder.

Kâfirlerin acıları ise ebede kadar (yani sonsuza kadar) devam eder. Onlar ebediyen şiddetli bir şekilde can verme acısını hissederler. Elim ve şiddetli azap budur işte... Kabir azabı da bu halin neticesindedir. Cidden bunu anla!³⁴⁵

Hikâye (kabir azabı)

Hikâye olundu. Asîlerden biri öldü. Ona mezar kazdılar. İçinde büyük bir yılan çıktı. (o mezarı bırakıp) ona başka bir mezar kazdılar. o yılanı o kabirde de gördüler.,Sonra bu şekilde ona başka bir mezar kazdılar. Bu şekilde tam otuz mezar kazdılar. Her defasında da kabirde o yılanı gördüler.

Sonunda Allâhü Teâlâ hazretlerinden hiçbir kaçanın kaçıp kurtulamayacağını ve hiçbir galibin Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmüne galebe çalamayacağını anladılar. O mevtayı yılanla beraber gömdüler. Zira o yılan o kişinin ameliydi, (yılan şeklinde görünüyordu) (3/68)

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"(Salih) amel edelim! Yoksa utanç ve rezalet getirir. Bir can eşyasını başka bir cihâna³⁴⁶ çekeriz!"³⁴⁷

Kıyamete Gelme Şekli?

Yüce Meâlî:

³⁴² İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/630-631.

³⁴³ el-En'âm: 6/93.

³⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/631-632.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/632.

³⁴⁶ Divân-ı Hafız-ı Şirâzi, s. 170,

³⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/632.

Celâlim hakkı için, işte geldiniz bize teker teker, ilk defa yarattığımız gibi... Ve o size bahşedip hayaline daldırdığımız servetleri arkalarınızın gerisine bıraktınız. Hani, o sizin mevcudiyetinizde şürekâ olduklarını zu'm ettiğiniz şefaathçilerinizi da yanınızda görmüyoruz? Gördünüz ya, aranızdaki rabitalar didik didik koptu. Ve zu'm ettiklerinizin hepsi sizden kaybolup gitti.³⁴⁸

Tefsîr-i Şerifi:

"Celâlim hakkı için, işte geldiniz bize..."

Hesap ve ceza için... O (fiili mâzî) istikbâl (muzârî) manasınadır. Yani, "Bize geleceksiniz," demektir. İstikbâl fiili, mâzî suretinde bariz oldu. Bu hadisenin muhakkak gerçekleşecek olmasındandır. Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:

"Allah'ın emri geldi, sakın onu isticâl etmeyin! o sübhân, onların şirklerinden münezze, yüksek, çok yüksek!"³⁴⁹

Hitap, kureyş kâfirlerinedir. Çünkü bu âyet-i kerime, kureyş kâfirleri, fakirleri küçümsemek, hafife almak ve onlara karşı Övünmek için;

"Ve dediler ki: 'Biz emvalce de daha çoğuz, evlatça da ve biz tâzib olunmayız...' ³⁵⁰ Âhiret'te azap görmeyiz...
"Teker teker..."

kelimesi, "Fert" kelimesinin cemüdir.

Yani, maldan, evlâtan ve dünyevî eserlerinden münferit (ayrılmış) bir halde gelirsiniz.

"Sizi ilk defa yarattığımız gibi..."

Bu kavî-i şerif, kavi-i şerifinden bedeldir. Yani sizin üzerinde doğduğunuz heyet (ve şekil) üzere münferit olarak, demektir.

Veya bu kavî-i şerif, kavî-i şerifinin zamirinden hâl'dir. Yani sizin ilk yaratılışınıza benzer bir halde olduğunuz durumda;

1- Çıplak,

2- Yalın ayak baş açık,

3- Sünnetsiz,

4- Her şeyden kesilmiş;

Yani dünyada olan şeylerinden hiçbir şey olmadığı halde;

1- Her şeyi tükenmiş,

2- Her şeyden ayrılmış bir durumda kıyamete gelirsiniz... "Kâmûs"ta da böyledir. ³⁵¹

Haşr

Haberde şöyle varid oldu:

"Muhakkak ki onlar (insanlar) kıyamet günü, soyunmuş, çıplak, sünnetsiz, yalın ayak (ve başı açık) olarak haşr olurlar. (Bunun üzerine) Hazret-i Âişe r.a. buyurdular:

"Vay! Ne kötü! Erkek ve kadın böyle mi olacak?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Onlardan her kişinin bir şe'ni (İşi ve hali) vardır o gün başından aşar." ³⁵²

(Bundan dolayı) erkekler (çıplak olmasına rağmen) kadınlara bakmaz ve kadınlar da erkeklere bakmazlar! Bazısı bazısından meşgul ³⁵³ edilmiş..." ³⁵⁴

Servetleri Terk Ettiniz

"Ve hayaline daldırdığımız servetleri bıraktınız!."

Dünyada bazınızı kendisiyle faziletli kıldığımız ve sizin kendisi sebebiyle âhirette meşgul olmaktan uzaklaştığımız şeyleri terk ettiniz.

"Tahvil," nimetlere sahip olmaktır. Yani (köle, câriye, hayvan ve) hizmetçilere ve tabi olanlara (ardı sıra gelen ve kendisine uyan kişilere) sahip olmaktır.

Onların müfredi, "iş gören" demektir. ³⁵⁵

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/633.

³⁴⁹ En-Nahl: 16/1.

³⁵⁰ Sebe" :34/35,

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/633-634.

³⁵² Abese: 80/37.

³⁵³ Sahih-i Buhârî: 6045, Sahih-i Müslim: 5104, değişik lafızlarla...

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/634-635.

³⁵⁵ kelimesi, "lütfetti, bahşetti manasına gelir. Bu fiilden müştak olan "dayı edindi" demektir... Bir kişinin arkasında adamları olduğu zaman; Türkçe de, onun adamı var manasında, "onun dayısı var," eğer gariban olup özellikle resmi bir işini yaptırıyorsa, "onun dayısı yok"

Veya karşılıksız olmaksızın vermek, bahşetmek, manâsındadır. ³⁵⁶

Sahih Akâid ve Salih Amel

"Arkalarınızın gerisine..."

Yani siz ondan hiçbir şey takdim etmediniz (önden göndermediniz...) Çok az bir şey de olsa yüklenip (amel edip Âhiret'e getirmediniz...) Müminlerin aksine... Onlar, (yani müminler), bütün himmet ve gayretlerini;

1- Sahih akâid,

2- Salih amellere harcadılar...

(Sahih akâid ve sâlih amelleri) kendileriyle beraber kabirlerinde kaldı ve onlarla beraber kıyamet sahnesinde bulundu. Bundan dolayı müminler, hakikatte münferit (teker teker) gelmiş değiller...

Orada ve o yakınlarla; şükür hanesinde ebediyen şükredici ol ³⁵⁷

Şirk Koştuğunuz

görmüyoruz?" Putlar... Hani, o şefaatchilerinizi yanınızda

"Hani, o sizin mevcudiyetinizde şürekâ olduklarını zu'm ettiğiniz şeyler..."

Sizin Rububiyetiniz ve ibâdete müstahak olması hususunda, Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştuğunuz...

"Gördünüz ya, aranızdaki rabitalar didik didik koptu..." Aranızda kopukluk meydana geldi.

Bu kavî-i şerif, (iki şey cemi olundu) yani "İkisinin arasında toplanmak (birlik) vaki oldu," demektir.

Kâşifi (r.h.) buyurdular:

- "Kişinin hakka vuslat, sevgi ve meveddetini kesen her şey, şeriklerin altına girer..."

"Ve sizden kaybolup gitti..."

Yani bâtil ve zayi oldu, demektir.

"Sizin zum ede geldiğiniz şeyler..."

Size şefaatchi olduğuna itikat ettiğiniz şeyler; azaptan hiçbir şeyi sizden defetmeye kadir olamazlar.

Veya sizin, Rububiyetinde Allâhü Teâlâ hazretlerine ortak olduğuna inandığınız şeyler, demektir.

Bu manâ nazm-ı şerifin (yani âyet-i kerimenin) siyakına daha münâsiptir.

- "Hani, o sizin mevcudiyetinizde şürekâ olduklarını zu'm ettiğiniz şefaatchilerinizi da yanınızda görmüyoruz?

Gördünüz ya, aranızdaki rabitalar didik didik koptu. Ve zu'm ettiklerinizin hepsi sizden kaybolup gitti..."

Kavî-i şerifini görmüyor musun? ³⁵⁸

İnsanın Düşmanları

Muhakkak ki insanın dört düşmanı var. Onlar:

1- Mal,

2- Ehlî,

3- Evlâdı,

4- Dostları....

Bunların hiçbiri, ölü ile birlikte mezara girmezler. Ölü mezarında, bunlardan ayrı yalnız ve tek başına kalır... ³⁵⁹

İnsanın Dostları Dörttür

İnsanın sadık dostları da dört tanedir. Onlar:

1- Kelime-i şahadet,

2- Namaz,

3- Oruç (hac, zekat, oşür ve sadakalar...)

4- Zikrullah (ilim ve salih amel...) Bunlar;

1- Kişiyle birlikte kabre girerler.

2- Allâhü Teâlâ hazretleri katında ona şefaatchi olurlar.

3- Ölüye arkadaşlık ederler...

Böylece ölü mezarında yalnız kalmamış olur... ³⁶⁰

denilir.

³⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/635.

³⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/635-636.

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/636-637.

³⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/637.

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/637.

Sonumuzu Tefekkür Etmeliyiz

Akıllı kişiye düşen vazife,

- 1- Tecerrüd (dünyevî şeylerden tecrit edilmesini) ve
 - 2- Tefrit (mezarında her şeyden) Tefrit edilmesi, ayrılmasını düşünmek...
 - 3- Kendisine mahsus olan takva elbisesini giymeyi tahsil etmelidir...
- Kişinin elbisesi takva ve onun gerçek arkadaşı ise sâlih ameldir...³⁶¹

İnsan ve Ameli

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Muhakkak ki İnsanın ameli kendisiyle beraber kabre defnedilir (gömülür...)

Eğer ameli İyi ise kendi sahibine ikramda bulunur. Eğer ameli leîm (kötü) İse onu (azap ve ateşe) teslim eder.

Eğer ameli sâlih olursa;

- 1- Sahibiyle ünsiyet kurar,
- 2- Onu müjdeler,
- 3- Ona kabrini genişletir.
- 4- Onun kabrini nurlandırıp aydınlatır.
- 5- Şiddetlerden korur,
- 6- Korkulardan korur,
- 7- Azaptan korur,
- 8- Vebalden korur....

Eğer ameli kötü olursa,

- 1- Sahibini ürkütür,
- 2- Korkutur,
- 3- Kabrini karartır,
- 4- Kabrini daraltır,
- 5- Ona azap eder
- 6- Acı verir,
- 7- Onunla şiddetlerin arasını serbest bırakır,
- 8- Onu korkularla baş başa bırakır,
- 9- Onu azap ile baş başa bırakır,
- 10- Ve onu vebal ile baş başa bırakır³⁶²...."

Kabirde Amel

(İmam) Yâfîî (k.s.)³⁶³ buyurdular:

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/637-638.

³⁶² Kaynağına ulaşamadım.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/638-639.

³⁶³ İmam Yâfîî (k.s.) hazretlerinin asıl ismi, Abdullah bin Es'ad bin Ali bin Süleyman bin Fellâh'tır. Yâfîî nisbesiyle(lakabıyla) meşhur olmuştur. Künyesi Ebû Muhammed. Ebü'l-Berekât lakabı Afîfüddîn'dir. Kutb-i Mekke diye de bilinir. 1298 (H.698) senesinde Yemenin Aden şehrinde doğdu. Küçük yaşta ilim tahsiline başlayan Abdullah Yâfîî önce Kur'an-ı kerim okumayı öğrendi. Yemen'de Allâme Ebû Abdurrahmân Muhammed bin Ahmed ez-Züheynî, Ebû Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Başşâlî ve Aden Kadısı Şerefüddîn Ahmed bin Ali el-Harrâzî'den aklî ve naklî ilimleri tahsil etti. 1313 senesinde hac için Mekke-i Mükerrerme'ye gitti. Şeyh Ali et-Tavâşî ile görüşüp meclis ve sohbetlerine katıldı. Ondandır zahirî ve Bâtınî ilimleri öğrendi, tümde ve tasavvufda yüksek derece sahibi oldu. Tarikat silsilesi birkaç koldan Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerine ulaşıyor.

Mekke-i Mükerrerme'ye yerleşip evlendi ve başka âlimlerin derslerini dinledi. Fakih Necmeddîn et-Taberî'den Hâvî kitabını okudu. Hadîs ilmini Radyüddîn Taberî'den öğrendi. Sonra Mekke'den ayrılarak on sene insanlardan uzak yaşadı.

1333 senesinde Kudüs'e gitti ve İbrahim Aleyhisselâm'ın makamını ziyaret etti. Oradan Şam'a, sonra da Mısır'a giderek İmâm-ı Şafîî hazretleri ve Zünnûn-i Mısırî'nin kabirlerini ziyaret etti. Karafe denilen yerde Hüseyin el-Câkî ve Şeyh Abdullah el-Menûfî'nin sohbetlerinde bulundu. Tasavvuf yolunda ilerleyip evliyalık derecelerine ulaştı. İmâm-ı Yâfîî hazretleri bir sohbetinde buyurdu ki:

"Mevtaları iyi veya kötü hâlde görmek, cenâb-ı Hakk'ın bâzî kullarına ihsan ettiği bir keşf ve keramettir. Dirilere müjde vermek, onlara doğru yolu göstermek veya ölümler için hayırlı bir iş yapılmasına, borçlarının ödenmesine yaraması içindir. Ölümleri görmek, daha çok rüyada olmaktadır. Uyanık iken görenler de vardır. Evliya ve hâl sahipleri için keramettir." "Ehl-i sünnet âlimleri buyuruyor ki: Ölümlerin illiyîndeki veya siccîndeki ruhları, ara sıra, yâni Allahü Teâlâ dileyince, mezarlarındaki cesetlerine iade olunurlar. En çok Cuma geceleri böyle olur. Birbirleri ile buluşurlar, konuşurlar. Cennetlik olanlar, nimetlere kavuşur. Azap görecekler, azap olurlar. Ruhlar, illiyînde veya siccînde iken ceset olmaksızın da, nimetlenir ve azap çekerler. Kabirde ise, rûh ve ceset birlikte nimetlenir. Yahut azaplanır." Yüksek ilim sahibi olan velîlerden Abdullah Yâfîî etrafında toplanan insanlara İslâm dîninin emir ve yasaklarını anlattı. Kabir ziyaretine karşı çıkan ve evliyanın kerametini İnkâr edenlere cevaplar verdi. Bozuk itikat, inanış sahibi olan İbn-i Teymlyye'ye cevaplar verdi. Evliyanın kerâmetiyle ilgili olarak kendisine soru soran talebelerine şöyle buyurdu: "Allahü Teâlâ'nın yardımı ile derim ki, evliyada kerametlerin zuhuru, meydana gelmesi, aklen caiz ve naklen vâkidir. Aklen caiz olması: Allahü Teâlâ her şeye kadirdir. Kerametler de, mucizeler kabilinden mümkün olan

Bazı sâlihlerden işittim. Yemen beldelerinin bazılarında (anlatıldı...) Bazı ölüleri gömdüklerinde, insanlar ayrıldıklarında onun mezarında şiddetli bir ses ve sert bir darbe sesini işittiler. Sonra mezardan siyah bir köpek çıktı.

Salih şeyh ona sordu:

-"Yazık sana! Sen nedin?" O:

-"Ben ölünün ameliyim!" dedi. Salih şeyh sordu:

-"Bu darp (dövme) işi sana mı yapıldı yoksa ona mı (ölüye mi)?" Siyah köpek:

-"(Ona değil) bana vuruldu. Mevtanın yanında yâsîn sûresi ve kardeşlerini (yani Kur'ân-ı kerimden mülk sûresi gibi ve diğer sûreler ve salih ameller) gördüm. O sûreler benimle onun arasına girdiler. Ben dövüldüm ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin keremiyle ondan tard olup kovuldum.

Eğer o ölünün amelî çirkin ve kötü olup (sâlih amellerinden) daha kuvvetli olsaydı, elbette ona galip olurdu. Onu korkutur ve ona azap ederdi... (3/69)³⁶⁴

Mal ve Makama Güvenme

Sadî (k.s.) buyurdular:

Gam ve sevinçlik kalmadı.

Amelin karşılığı alır

şeylerdir. Ehl-i sünnet ve cemâat âlimleri eserlerinde böyle olduğunu bildirmişlerdir. Bu, şarkta, garbda, Arap diyarı olsun, Acem diyarı olsun, her tarafta böyledir.

Kerametlerin vukuu naklen sabittir; bu husus, Kur'ân-ı kerîmde, hadîs-i şeriflerde ve haberlerde bildirilmiştir.

Bunun üzerine rabbi onu güzel bir kabul ile kabul buyurdu, ve güzel bir surette yetiştirdi; Zekeriyya'nın himayesine verdi. Zekeriyya onun üzerine mihraba her girdikçe, yanında yeni bir nızık bulur; "Yâ Meryem! Bu sana nereden?" derdi. O da "Allah tarafından..." derdi. Şüphe yok ki, Allah dilediğini hesapsız merzûk buyurur. Ali İmrân: 37, Zekeriyya Aleyhisselâm, yazın hazret-i Meryem'in yanında kış meyvesi, kışın da yaz meyvesi buluyordu. Yine Kur'ân-ı kerîmde,

" Hurmanın da dalını kendine doğru silkele, üzerine derilmiş taze hurmalar dökülsün..." Meryem: 25, buyrulmuştur. Bu taze hurma, zamanın dışında oluyordu. Yine Mûsâ Aleyhisselâm'ın annesine, oğlu Musa'yı Nil Nehrine bir sepet içinde bırakması ilham olunmuştur. Ayrıca Eshâb-ı Kehf (r.a) kıssası, köpeğin onlarla konuşması gibi hayret verici hâdiseler ve daha başkaları, kerametlerin naklen delilidir. Bütün buraya kadar zikredilenler, peygamber değil velîlerdendir." Abdullah-ı Yâfî, Hicaz'a ilk geldiğinde Medîne-i Münevvere'ye girmeden önce kendi kendine;

-"Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem izin vermeyince bu şehre girmem." diye söz verdi. Çünkü ilmi ve edebi çok yüksekti. Büyüklerin, bilhassa Peygamber efendimizin huzuruna edeple girileceğini biliyordu. On dört gün Medîne'nin giriş kapısında bekledi. Devamlı ibâdet edip kabul buyurulması için Allahü Teâlâ'ya duâ etti. Bir gece rüyasında Peygamber efendimiz;

-"Ey Abdullah! Ben dünyâda senin peygamberin Âhiret'te şefaatin. Cennette ise arkadaşımın. Yemen'de on kişi vardır. Onları ziyaret eden beni ziyaret etmiş olur. Onları üzen beni üzer." buyurdu. Abdullah Yâfî hazretleri;

-"Yâ Resûlullah Onlar kimlerdir." diye sorunca;

-"Onların beşi vefat etmiştir. Beşi ise hayattadır." buyurdu. Abdullah Yâfî; "Yaşayanlar kimlerdir?" diye sorunca;

-"Şeyh Ali Tavâşî, Şeyh Mansûr bin Ca'da, Muhammed bin Abdullah, Fakih Ömer bin Zeylaî,

Şeyh Muhammed bin Ömer Nehârî'dir. Vefat etmiş olanlar ise Ebû'l-Gays bin Cemil. Fakih İsmail Hadramî, Fakih Ahmed bin Mûsâ bin Acil, Şeyh Muhammed ibni Ebû Bekr Hakemî ve Fakih Muhammed bin Hüseyin Iclî'dir." buyurdu.

Peygamber efendimizin manevî işaretleri üzerine Medîne-i Münevvere'den ayrılarak Mekke'ye oradan da Yemen'e geçti. Önce, Mekke'den Yemen'e gitmiş olan hocası Şeyh Ali Tavâşî'yi ziyaret etti. Peygamber efendimizin rüyada ziyaret etmesini tavsiye buyurduğu zâtlardan sağ olanları ziyaret etti ve sohbetlerinde bulundu.

Ziyaretine gittiği zâtlardan Şeyh Muhammed bin Ömer Nehârî ona;

-Merhaba ey Resûlullah'ın elçisi" diye hitap etti. Abdullah Yâfî hazretleri ona:

- Bu hâle ne ile kavuştun?" diye sorunca, o zat;

-"...Hem Allah'tan korkun, Allah size ilim öğretiyor ve Allah her şeyi bilir.." Bakara: 282,

Peygamber efendimizin rüyada tavsiye buyurduğu zâtlardan vefat etmiş olanların da kabirlerini ziyaret edip Medîne-i Münevvere'ye döndü. Fakat yine Medîne'ye girmeden on dört gün Medîne kapısında bekledi. İbâdet edip kabul olunması için Allahü Teâlâ'ya niyazda bulundu. Bir gece yine Resûlullah efendimiz ona;

-"Tavsiye ettiğim zâtların onunu da ziyaret ettin mi?" buyurdular. Abdullah Yâfî;

-"Evet yâ Resûlullah Ziyaret ettim. Medîne'ye girmeme izin var mı?" diye sordu. Resûlullah efendimiz;

-"Gir sen emin olanlardansın." buyurdu. Sevgili Peygamberimizin bu hitabına mazhar olan Abdullah Yâfî hazretleri edeple ve gözyaşları dökerek Medîne-i Münevvere'ye girdi. Efendimizin mübarek kabri-i şeriflerini ziyaret edip yüksek feyzlerine kavuştu.

1367 senesi 21 Şubat günü Mekke-i Mükerreme'de vefat etti. Cennet-ül-Muallâ kabristanına defnedildi. Ömrünü ilim öğrenmek, öğretmek ve insanlara İslâmîyet'in emir ve yasaklarını anlatmakla geçiren İmâm-t Yâfî hazretleri birçok eser yazdı. Bu eserlerinden bazıları şunlardır:

1) Mir'at-ül-Cinân ve İbret-ül-Yakazân: Tabakât ve târih kitabı olup yıllara göre tertip edilmiştir. Hicrî 750 senesine kadar olan hâdiseleri ve hâl tercümelerini anlatmıştır.

2) Ravdu'r-Riyâhîn fî Hikâyeti's-Sâlihîn,

3) Neşrû'l-Mehâsin-il-Galiyye fî Fadli Meşâyihî's-Sofiyye.

4) Esnel-Mefâhir fî Menâkib-iş-Şeyh Abdülkâdir.

5) Merhem-ül-İlel-il-Mudille,

6) El-İrşâd vet-Tatrîz fî Fadl-i Zikrillâh ve Tilâvet-i Kitabî'l-Azîm,

7) Ed-Dürri'n-Nazîm fî Havassî'l-Kur'ân-ı Azîm (Kur'ân-ı kerimin her ayetinin havas ve faziletinden söz eder...)

8) Misbâhüz-Zatâm fî'l-Müstegisin-i bî Hayri'l-Enâm,

9) Divanuş Şî'r. Daha geniş bilgi için "Evlîyalar Ansiklopedisi" ne bakınız....

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhû'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/639-642.

Ve geride iyi isim kalır.
Sen asla, mülk, makama ve haşmetine güvenme!
Onlar senden önce de vardı,
Senden sonra da olacaklar ³⁶⁵...

İmam Kuşeyrî'den Tasavvuf Manâlar

"Celâlim hakkı için, işte geldiniz bize teker teker, ilk defa yarattığımız gibi,.."
Yani dünyaya bir hırka ile girdiniz ve dünyadan bir hırka ile çıktınız, iyi bilin ki, yine bu hırkayı giyer! Sen ancak, tecerrüd vasfıyla girdin ve sen ancak tecerrüd (yalnızlık) hükmüyle çıktın.

1- Sonra bunlar, sayılmayacak kadar çok ağırlıklar, günahlar, ameller, yükler ve kirler getirdi.

2- Malımız hiçbir fayda vermedi.

3- Halinizde sizden hiçbir şeyi defetmedi.

4- Hiçbir şefaathçi sizin hakkınızda bize hitab edemez.

5- Muhakkak ki aranız kopmuş,

6- Birliğiniz ayrılmış,

7- Cemaatiniz dağılmış,

8- Kuruntularınız ve zanlarımız yok olmuş,

9- Çalışmalarınız boşa gitmiş... Kuşeyrî (k.s.) hazretlerinin sözleri bitti. ³⁶⁶

İşârî Manâlar

Bu kavî-i şerifte şu işaretler vardır:
Allâhü Teâlâ hazretlerine gelmek;
tecrit, sonra Tefrit, sonra da.Tevhit ile olur... ³⁶⁷

tecrit Nedir?

tecrit, dünya ve dünyaya taalluk eden her şeyden (maddî ve manevî olarak) alâkayı (ilgiyi tamamen kesmek ve) sıyrılmaktır. ³⁶⁸

Tefrit Nedir?

Dünya ve Ahiret'ten Tefrit edip (tamamen ayrılmak ve kopmak) ve dünya ve Âhiret'e taalluk eden her şeyden (bütün mülâhazalardan) hâli (soyulmuş) bir halde Allâhü Teâlâ hazretlerine dönmektir... Hilkatın (yaratılışın) başında olduğu gibi; iki kâinatın taallukundan mücerret bir ruh olarak yaratıldığı gibi... ³⁶⁹

Ruh Kalıptan Önce Yaratıldı

Bu kavî-i şerifte olduğu gibi:

"Celâlim hakkı için, işte geldiniz bize teker teker, ilk defa yarattığımız gibi..."

Önce ruhun yaratılışının kalıbın yaratılışından daha evvel olduğunu tayîn (ve beyân) eder. Çünkü kalıp ikinci olarak yaratıldı... Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:

-"Sonra o nutfeyi bir alaka yarattık, derken o alâkayı bir mudga yarattık, derken o mudgayı bir takım kemik yarattık, derken o kemiklere bir et giydirdik, sonra ona diğer bir hilkat neşeti verdikî Fetebârekellahu ahsenul hâlikıynn! (Bak ne canlı o Allah, yaratınların en güzeli!) ³⁷⁰

Yine Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"Hakikat sizi evvela halk ettik, sonra size suret verdik ³⁷¹..."

³⁶⁵ Derviş Yunus Emre ne güzel Buyurmuş: Mal sahibi. Mülk sahibi Hani bunun ilk sahibi. Mal da yalan mülkte yalan Var biraz da sen oyalan

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/642.

³⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/642.

³⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/643.

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/643.

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/643.

³⁷⁰ El-Mü'minûn: 23/14.

³⁷¹ el-A'râf: 7/11.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruh'u'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/643-644.

Seyr-i Suluk

Kulun Allâhü Teâlâ hazretlerine seyr sülûkunda; dünya ve âhiretten tecrit ve Tefrit etmesi gerekir... Buyurulduğu gibi:

"Ve o size bahşedip hayaline daldırdığımız servetleri arkalarınızın gerisine bıraktınız..."

Yani iki kâinatın taallukunu terk ettiniz demektir.

"Hani, o. Sizin mevcudiyetinizde şürekâ olduklarını zum ettiğiniz şefaatchilerinizi da yanınızda görmüyoruz?"

Sizi Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaştıracağına inandığınız ameller ve haller, demektir.

"Hakikaten (gördünüz ya) aranızdaki rabitalar didik didik koptu."

Sizinle o şirk koştuklarınızın arasındaki bağlar, hayatınızın sonunda koptu.

"Ve o zu'm ettiklerinizin (inandıklarınızın) hepsi sizden kaybolup gitti..."

Sizi Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaştıracak şeyler...³⁷²

Son Bulan Yolculuk

Kul, izzet perdelerine vasıl olduğunda, onun seyr u sülûku sona erer,.. Mıraç gecesi, "Sidre-i müntehâ"nın yanında Cebrail Aleyhisselâm'ın seyrinin (hakka yürümesinin) sona ermesi gibi... Bu melek ve insanlardan yürüyenlerin (seyr u sülûk edenlerin) seyirlerinin sonudur...³⁷³

Tevhit Nedir?

Tevhit, kulun, "Rabbine dön"³⁷⁴ cezbesiyle vahdet makamına vasıl olması için, vahdaniyet sıfatlarının tecellilerinden, vahdaniyet feyzinin kabulü için tevehhüd etmesidir, (Allâhü Teâlâ hazretlerini bir bilmesidir...)

Eğer kişiye, Rubûbiyet cezbeleriyle ezelf inayet kavuşmazsa elbette o kişi, Allah yolunda olan seyr-u sulûk'unda Allah'tan gelen bir sebeple kesilir. Ve "Sidre" de kalır. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri buyur ki:

-"Bizden ise her birimiz için bir makam-ı malûm vardır."544

Cidden bunu anla!

Te'vilât-i Necmiyye'de olduğu gibi...³⁷⁵

Allah Mutlak Yaratıcıdır

Yüce Meali:

Allah, o dâneleri, çekirdekleri pörtleten... Ölüden diri çıkarır ve diriden ölü çıkaran... İşte size söylüyorum, Allah O. Şimdi söyleyin nereden çevriliyorsunuz³⁷⁶

O, tan attırıp sabah çıkaran; geceyi bir ârâmgâh (dinlenme zamanı) kılmış, şems u kameri de birer nîşâne-î hisâb... O, işte o azîz, alîmin takdiri...³⁷⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Allah Dâne Hayat Verir

"Allah, o dâneleri pörtleten.,."

kelimesi, ortaya çıkarmak sebebiyle yarmak, demektir. "habbeler," kelimesi, "habbe yani dâne" kelimesinin cemiidir. Bu da bütün tohumların ismidir. Bundan maksat bizzat kendileridir. (Meseiâ) Buğday, arpa, pirinç ve benzerleri gibi...

Kavl-i şerifin manâsı; yeşertmek, (filizlendirmekle) habbeyi yarandır. Yani kuru habbeyi yarar ve ondan yeşil yapraklan çıkarıp, yaratır...³⁷⁸

Çekirdeğin Canlanması

³⁷² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/644.

³⁷³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/644.

³⁷⁴ el-Fecr: 89/28,

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/644-645.

³⁷⁶ es-Saffât: 37/164,

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/645.

³⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhu'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/645-646.

"Ve çekirdekleri (pörtleten...)"

Bu kelimenin müfredl, kelimesidir.

Bu da meyvelerin içinde bulunan şeydir. (Meselâ) şeftali, kaysı, hurma ve benzeri meyvelerin içinde bulunan çekirdektir.

Manâsı: Ağaç olması sebebiyle çekirdeği yarar. Yani sulbiyye olan çekirdekleri yarar ve ondan dal, budak ve yaprak sahibi olan ağaçlar çıkarır³⁷⁹ ...

Diriyi Ölüden ve Ölüyü Diriden Çıkarır

"Ölüden diri çıkarır..."

Mâ kablini (önce ki kavlı-şerifleri) beyandır. Hayvan ve nebattan üreyen şeyleri, 'ürümeleyen, nufte ve habbeden çıkarır, demektir.

"Ve ölü çıkaran..."

Nutfe ve habbe gibi... "Diriden..."

Hayvan ve nebatat (bitkiler) gibi...

Bu kavlı-şerif, Allah, o dâneleri pörtleten..." kavlı-şerifinin üzerine matuftur (yönelmiştir).³⁸⁰

Hayy ve Meyyit Nedir?

"Hayy" (canlı) ve "meyyit" (ölü) kelimeleri, nâmî (ü-retken) ve câmid'ten mecazdır.

Nâmî (üreyen) kelimesi, "Hayy" (canlı)ya teşbih edildi.

Hakikî "Hayy" (canlı), his, hareket ve irâdeye tabi olan hayata mevsûf (sahip) olur.

Hakikî "meyyit" (ölü) ise, hayat kendi sânnından olan hayat sıfatlarından hâli (yoksun) olan durumdur.³⁸¹

Nutfeden İnsan, Tavuktan Yumurta

Onlardan (âlimlerden) bazıları buyurdular:

"Hayy" (canlı) ve "meyyit" (ölü) lafızlarını hakikî manâsı üzerine hamlettiler. Ve buyurdular:

"-Allâhü Teâlâ hazretleri, ölü nutfeden canlı bir beşer çıkarır ve tavuktan da ölü bir yumurta çıkarır..."³⁸²

Zıtlıklar

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular: "-Allâhü Teâlâ hazretleri, Mümini kâfirden çıkarır. İbrahim Aleyhisselâm'ın hakkında olduğu gibi..."

Kâfiri de müminden çıkarır. Nuh Aleyhisselâmın oğlu hakkında olduğu gibi...

Âsî (kişi) mutî (İtaatkâr) kişiden çıkar.

Bunun aksi de olur. (İtaatkâr kişiden âsî kişi çıkar)...

Âlimi, câhilden...

Aksi de olur... (Câhili âlimden...),

Akıllı kişiyi, ahmaktan...

Aksi de olur (ahmaktan akıllı doğar...) 3/70³⁸³

³⁷⁹ FALK, yarmak, çatlatmaktır. HABB "habbe"nin; NEVA da çekirdek demek olan "nevât" in çoğulu yerinde cins isimdir. Habb, tane, ot tohumlarına; nevât, çekirdek de ağaç tohumlarına delalet eder. Bununla beraber ot ve ağaç ikisi de bitkisel olduğundan, nevâtı tanenin içindeki bitkisel maya gibi düşünmek mânâ bakımından daha uygun olacaktır ki, bir tanenin içindeki öz, bu maya, bir hurma veya üzüm tanesinin içindeki çekirdek gibidir. Buna nevât kelimesinin küçültülmüşü olarak "nüveyye" de denilir ki Fransızların "nuvoya" deyimini bundan alınmış görünür. Bakınız bir tane, bir çekirdek bir yere düşer, bir müddet geçince Allah o tane, o çekirdek içinden bir hareket, bir basınç, bir filizlenme meydana getirir, onu altından, üstünden yarar, çatlatır; sükûn halini, hareket haline; bitişme halini, ayrılma haline çevirir. Üstteki çatlaktan bir çenekli veya iki çenekliler olarak havaya yükselen ağaç, altındaki çatlaktan toprağa geçen ve saçak denilen ağaç çıkar ve o tane, o çekirdek, önce böyle biri yukarı yükselen, biri aşağıya inen iki çeşit tabiatta bulunan iki ağacın bitişme sebebi olur. Parmakla eziliverecek kadar ince ve yumuşak olan o saçaklar, sert çuvaldızların, sivri bıçakların nüfuz edemeyeceği derecede sert olan yerleri ve bazı zaman kaskatı taşları bile çatlatır, aralarına girer ve sonra bir bitki, bir ağaç üzerinde o kadar şaşırtıcı ve mükemmel bir şekilde çeşitli tabiatlar kazanır ve bu çeşitli tabiatların hepsi öyle bir ahenk ve nizam ile işler, çalışır ki acayiplik ve inceliklerinin açıklama ve izahı tükenmez.. Elmalı tefsiri c. 3, s. 1986-1987.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/646.

³⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/646-647.

³⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/647.

³⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/647.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l-Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/647-648.

İşârî Manâlar

İman hurma ağacı, "Lâ ilahe illallah" kavli-i şerifinin ölü olan harflerinden çıkar. Ölü olan nifak (münafıklık) ise, hay (canlı) olan kelimededen çıkar. o da, "Lâ ilahe illallah" kavli-i şerifidir...³⁸⁴

İbâdete Müstahak...

"İşte size söylüyorum," Kadir ve sâni büyük olan; ."

İbâdete müstahak olan yalnız O'dur

"Şimdi söyleyin nereden çeviriyorsunuz?"

Allah'ın ibâdetini nasıl gayrisine çeviriyorsunuz? Buna asla yol yoktur.

kelimesi lügatte bir şeyin kalbedilmesi (çevrilmesi) ve sarf edilmesidir.

Hitap, Kureyş kâfirlerinedir. Çünkü bu sûre Mekki'dir.³⁸⁵

Gündüz ve Geceyi Yaratan Allah'tır

"O, tan attırıp sabah çıkaran,"

Bu kavli-i şerif, kelimesinin başka bir haberidir...

"İsbâh" elifin kesresiyle masdardır. .Gündüzün aydınlığına girmek manasıdır. Onunla sabah isimlendirildi.

Yani, fecrin direğini (çizgisini) gündüzün beyazı ve isfirarından çıkarandır.

"Ve geceyi bir ârâmgâh kıldı."³⁸⁶

Gündüzün yorgunluğu gecede sükûnet bulur. Çünkü gece kendisinde sakin olan kişileri istirahat ettirmek içindir.

Gecede sakin olan, onunla mutmain olduğu ve kendisine ünsiyet kurduğunda, demektir.

Veya halk kendisinde sükûnet bulduğu zaman, demektir.

Şu kavli-i şerifte de olduğu gibi:

"o, odur ki, içinde durup dinlenesiniz diye sizin için geceyi yaptı, gündüzü de göz açıcı... Elbette bunda dinleyecek bir kavim için birçok âyetler var... "547³⁸⁷

Ay ve Güneş Hisâb'tirlar

"Güneş ve ay," ikisini kıldı...

"(Birer nişâne-i) hisâb..."

Yani (ay ve güneşin) değişik devirleri (dönmeleri ve hareketleri) sebebiyle vakitler hesaplanır...

Allâhü Teâlâ hazretleri, güneşin hareketini sürat ve yavaşlığının miktarını takdir etti. Güneşin devri tam bir senede tamamlanır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Ay'ın hareketini de devri bir ayda tamam olacak şekilde takdir buyurdu.³⁸⁸

Mevsimlerin Faydaları

Bu takdir {güneşin bir senede devrini tamamlaması ve ayın da bir ayda devrini tamamlayıp; burçları dolaşması) dört mevsime taalluk eden maslahat ve faydaları tanzim eder, (Meselâ:)

1- Meyvelerin kıvamına gelmesi,

2- Ekinlerin olgunlaşması,

3- Neslin devamı,

4- Ve benzeri âlemin kıyamının kendisinin üzerinde tevakkuf etmesi sebebiyle (sayısız) faydalanırdır.

³⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/648.

³⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/648.

³⁸⁶ Âsim, Hamze, Kîsâi ve Halefî'l-Âşir'den başka imamlar, okunur. Yokluk karanlığını yarıp tan attırarak yoğun var eden ve ufku, sabah ve güzellikle açıp vücuda, hayata uyanıklık, hareket ve faaliyet veren ve geceleyin bunları gizleyerek heyecanlarını teskin etmek ve yorgunlukları dinlendirmek için bir sükûn perdesi çeken yine O'dur. Gündüzün alameti olan Güneş ve gecenin alameti olan Ay bunların yapıcısı ve âmili değil, hesap vasıtalarıdır. Hepsisi hesaplı yapılmıştır. Ve insanlar faaliyet ve sükûnlarının hesabını vermekle mükellef bulduklarından, Allâhü Teâlâ miktarlarını ve sayılarını tayin ve tahsis ederek hesabı da yaratmış. Güneş ve Ay'ı bu hareket ve sükûnun hesabına birer alamet yapmıştır. 547 Yunus: 10/67, aynı kelimeleri içinde bulunduran iki âyet-i kerime daha vardır:

"-Rahmetinden O sizin için hem geceyi, hem gündüzü yaptı ki hem içinde dinlenesiniz ve hem çalışıp fazlından isteyesiniz de şükredesiniz." Kasas: 73,

- Allah o ki sizin için geceyi yaptı, içinde dinlenesiniz diye; gündüzü de göz açıcı! Hakikat, Allah insanlara karşı bir fadl sahibi ve lâkin insanların ekserisi şükretmezler." El-Mü'min: 61,

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/649.

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/650.

Her ayda bir ayın menzillerinin değişmesi ve Ehille'nin yenilenmesiyle borçların süreleri ve eşyanın mîkatlan bilinmektedir...

"Güneş ve Ay'ı da birer nişâne-i hisâb (kıldı)11
kavl-i şerifin manâsı, ikisini hisâb'a alâmet kıldı, demektir. ³⁸⁹

Husbân ve Hisap

"Husban" kelimesi zammeyle, hesap ve adet manâsına masdardır. ^ (Sülâsî mücerredin birinci) babındandır. "Hisâb" kelimesi ise, ha (c) harfinin kesresiyleyu. (Sülâsî mücerredin dördüncü) babındandır. Manâsı ise zann ve tahmin etmektir... ³⁹⁰

Güneş'in Ay Üzerine Takdimi

"Güneş ve Ay'ı da birer nişâne-i hisâb (kıldı)"
kavl-i şerifinde, Güneş'in ay üzerine takdim edilmesi; güneşin zıya ve ışığının (çok olup) ay üzerine galip gelmesindedir. Zira felekî nurların kaynağı güneştir. Cisimler ve yıldızlar gibi (bütün) felekler, ışıklarını güneşten alırlar. Güneşin aslı nurânîdir. Diğer cisimler nurlarını (ışıklarını) ise güneşe karşı konumlan ve cisimlerinin paklığı (safveti) kaderince güneşten iktibas etmektedirler. ³⁹¹

Güneş ve Ay

Meşhur Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri buyurdular: Ay'ın nuru kendi nefisinden değildir. Ay'ın nuru nurlar âlemindeydir. Bu onun zatında noksan değildir. Ancak tedrici olarak onda kesafetin arz olması sebebiyledir. Eğer bu olmasaydı, aylar ve yıllar bilinmezdi. Güneş ve ay (bu alem için birer) göz mesâbesindedirler. Bu tayîn, onların zahirleri yukarıya doğrudur. Bizim gördüklerimiz onların dahilî taraflarıdır. O bazen bir gözünü açar; bazen de diğer gözünü kapatır. Bizler böyle yaptığımız gibi...

Yıldızlar (ve gezegenler) ise kendisinde zerk edilmiş (sabit kılınmış) değillerdir. Onlar ancak ayın bazı ince damarlarına nurların yansması sebebiyle belirlemektedirler. Yıldız düşmesi gibi görünen hadiseler ise; güneşin bir yerden başka bir yere defedilmesi gibidir. Buna hükemâ (hakim) muttali (haberdar) olamazlar. Bunu ancak seyr-u suluk ehli bilirler. ³⁹²

Cennet Ağaçlarının Bir Yaprağı

Sonra buyurdular:

-"Güneş ve ay âhîret âleminde zulmet (karanlık) ve zıya (aydınlık) ile değildir. Belki onların başka alâmetleri vardır. Tecellilerden tecelli ederler. Onunla gece ve gündüz bilinir. Burada gece zulmet İle nasıl olur? Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Eğer cennet (bahçelerinin ağaçlarından birinin) bir yaprağı çıksa elbette bütün alem aydınlanırdı." ³⁹³
Üftâde (k.s.) hazretlerinin sözleri bitti. ³⁹⁴

Bunlar Hep Allah'ın Takdiridir

"Of işte,"

Güneş ve Ay'ın hisap kılınmasına işarettir. Yani bu malûm nisap ile bedî (güzel) kılma!

O Azîz'in takdiri..."

Onlara kahretti ve onları mahsus bir şekil üzere kıldı, demektir. "Alîm..."

Güneş ve ayda bulunan;

1 - Menfaatler,

2- Maslahat,

3- Halkın maişetine taalluk eden,

4- Âhîretini ilgilendiren bütün faydalan, ancak Allâhü Teâlâ bilir... ³⁹⁵

³⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/650.

³⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/650-651.

³⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/651.

³⁹² İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/651.

³⁹³ Kaynağına ulaşamadım.

³⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/651-652.

³⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/652.

Her Şey İnsan İçin

Sadî (k.s.) buyurdular:

- "Bulut, yel, ay, güneş ve felekler hep iştedirler.
Ta ki, sen bir ekmeği eline alıp götürsün (evine...)
Gaflet ile yemeyesin diye...Bütün bunlar hep senin içindir;
Sana boyun eğip itaat etmektedirler.
Eğer sen ilâhî ferman (ve emirleri) ifâ etmezsen;
İnsaf ve adalete layık olmaz...
Böyle bir şey insaf ile bağdaşır mı?" ³⁹⁶

Allah'ın Eserleri

Yüce Meali:

Hem odur; 0 ki, karada ve denizin karanlıklarında, yolu doğrultmanız için size yıldızları sebep kılmıştır. Hakikat, ilim ehli olanlar için âyetleri tafsil eyledik.⁹⁷

Hem odur; 0 ki, sizi bir tek nefisten halk etti. Demek, bir müstekarr, bir.de müstevda (emanet) var. Hakikat, ince anlayışlı, fıkıh ehli olanlar için âyetleri tafsil eyledik." ³⁹⁷

Tefsîr-i Şerifi:

Yıldızların Yaratılış Hikmeti?

"Hem O (Allah) O ki,"

Allah O ki, kâmil ve mükemmel kudretiyle

"Siz için sebep kıldı."

Sizin için yarattı ve yoktan bedîi olarak var etti, (neyi)

"Yıldızları,"

Sol, güney rüzgarı, sabâ ve batı rüzgârı yönünden mevzi (yerleri) değişen yıldızlar... (3/71)

"Karada ve denizin karanlıklarında, yolu doğrultmanız için..."

Yani gecenin karanlığında, kara ve denizlerde yolu doğrultmanız için...

"Karanlıklar," kelimesinin "kara ve denize" izafeti, mülâbesetten dolayıdır.

Muhakkak ki insanların yıldızlara olan hacet ve ihtiyacı geceleyin kara ve denizde karanlığın tahakkuk etmesiyle olur. ³⁹⁸

Yıldızlar

Haddadî (r.h.) buyurdular:

Yıldızlar, bir şehirden bir şehre giderken çöllerde yol bulmanız, deniz yolcularının denizin (amansız) dalgaları arasında karanlık gecelerde gemilerde yollarını bulmaları içindir...

Zira yıldızları, herhangi bir tarafına alarak yol yürümek mümkündür.

1- Yıldızlardan kimi. sağ tarafına alınır,

2- Kimi yıldız soluna alır,

3- Kimi de kaybettiği yolunda yıldız arkasına alarak yürür. Yıldızların bundan başka birçok faydaları var. Bunlar;

1 - Semânın süsü olmak,

2- Şeytanlara atılmaları,

3- Ve bunlardan başka bir çok faydaları vardır... ³⁹⁹

Âyet-i Kerimeler

"Âyetleri tafsil eyledik..." Kudretimize delâlet eden âyetleri fasıla fasıla beyân ettik. "Hakikat, ilim ehli olanlar

³⁹⁶ Gülistân-ı Sa'dî-yi Şirâzî s. 3.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/652.

³⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/653.

³⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/653-654.

³⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhû'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/654.

için..." Muhakkak ki kendileri ondan menfaat ve fayda göreceklerdir...⁴⁰⁰

Adem Aleyhisselâm

"Hem odur; O ki, sizi halk etti/1
Çokluğunuz ile beraber...
"Bir tek nefisten..."

Yalnız Adem Aleyhisselâm'ın nefisinden yarattı... Zira bizim hepimizin yaratılışı ondandır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, annemiz Hazret-i Havva'yı Adem Aleyhisselâm'ın sol eğe kemiğinden yarattı,.. Böylece bütün insanlar, tek bir nefisten yaratılmış ve meydana gelmişlerdir.

Hatta İsa Aleyhisselâm bile ... Zira İsa Aleyhisselâm'ın yaratılışının başlangıcı; kendi anne ve babasının suyundan (sulbünden) yaratılmış olan Hazret-i Meryem'den olmadır..⁴⁰¹

Yaratılış

Allâhü Teâlâ hazretleri, bununla (bütün insanlar bir nefisten yani bütün ırkları ve kavimleri Âdem Aleyhisselâm'dan yaratmakla) bize in'âm, İkrâm ve lütufta bulundu...

Zira insanların hepsi tek bir asla dönünce; insanların bazılarının bazılarıyla ülfet ve yakınlık kurmaları (birbirlerine karşı üstünlük taslamamalarına) daha yakındır...⁴⁰²

Ruhların Babası

İşaret ehli buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, ilk olarak Adem Aleyhisselâm'ı yarattığı ve onun evlâdını da kendisinden yarattığı gibi aynı şekilde. Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin ruhunu da bütün ruhlardan önce yarattı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurduğu gibi:

"Allâhü Teâlâ hazretleri ilk olarak benim ruhumu yarattı."⁴⁰³

Sonra Allâhü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ruhundan diğer ruhları yarattı...

Adem Aleyhisselâm "Ebû'l-Beşer" (insanların babası) olduğu gibi; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de "Ebû'l-Ervâh" (ruhların babası)dır. Şu kavî-i şerîf bu hakikate işaret etmektedir:

"Hem odur; O ki, sizi bir tek nefisten halk etti..."⁴⁰⁴

Müstekarr ve müstevda

"Demek, bir müstekarr, bir de müstevda' var."⁴⁰⁵

Bu kelimelerin her biri masdar-t mimidir, ibtidâ üzere merfû'dur. Haberleri ise mahzûftür. Yani,

- 1- Sizler için sulblerde istikrar vardır,
- 2- Yeryüzünde istikrar vardır.
- 3- Rahimlere yerleşmek vardır.
- 4- Yer altında istirâr vardır.⁴⁰⁶

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/654.

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/654-655.

⁴⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/655.

⁴⁰³ Kaynağı bulunamadı.

⁴⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/655.

⁴⁰⁵ MÜSTEKARR MÜSTEVDA. istikrar (yerleşme) ve istîda (emanet

birakma) mânâsına mimli masdar veya yerleşme yeri veya emanet yeri mânâsına yer ismi olur. Yani hepimiz bir nefisten meydana gelmiş olduğunuz halde her birinizin bir istikrar haliniz, bir istîda haliniz var. Sırt omurgasından rahime, rahimden dünyaya, dünyadan kabre, kâh yerleşme, kâh emanet olarak bırakılma, iki nöbetleşen hâl içindediniz; yahut kiminiz istikrar yeri, kiminiz istîda yeri, bazınız erkek, bazınız dişi. Yahut kiminizin yerleşme yeriniz, kiminizin emanet bırakma yeri var; bazınız döl sahibi, bazınız rahim sahibi; bazınızın karargâhi, evi, vatanı var, bazınız gurbette, yolculukta veya göçebe....

"Demek, bir müstekarr, bir de müstevda' var", bütün bu delilleri ve âyetlerin delalet şekillerini, bütün açıklık ve ilmî ayıkamastıyla gösteren bir kanundur. Ve hiçbir filozof, hiçbir felsefe "ittirat (birbirini takip etme) ve teğâyür (birbirine uymama)" korunma ve değişme, ebedîlik ve daralma kanununu bu kadar güzel ve bu kadar genişlik ve ayıkamastıyla özetleyememiştir. Şu halde burada önce insan cinsinin tek mânâsını içine alan Hz.Âdem'in yaratılış ve oluşunun durumu ile hiç meşgul olmadan her ailede, her kavim ve kabiledede gördüğünüz veçhile bir asıldan, bir ırktan birçok kimselerin devamlı olarak üremesi ve çoğalıp gittiklerini ifade eden üreme kanununun işaret ettiği çeşitlenme ve değişim çokluğu kesinlikle ispat eder ki, Allah Teâlâ yalnız menşelerin (kaynakların) yaratıcısı değil, bütün genişliğiyle her çeşit oluşumların da yaratıcısıdır. Görülüyor ki "Demek, bir müstekarr, bir de müstevda' var" kavî-i şerîfinin analiz ve açıklaması o kadar yüksek ve derin bir hikmet düstürüdür ki. bununla öbür âyetlerin delalet vecihlerindeki en ince bir başlangıç, açıklama ve izah yapılmış bulunmuyor. Elmalı Tefsiri: c. 3. s. 1990-1994,

⁴⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/656.

Baba Sulbünde (zürriyet-sülale) İstikrar

Böylece babaların sulbünü nutfenin (sperm) istikran ve annelerin rahmi de nutfenin emânet edileceği yer kıldı... Çünkü nutfe, babanın sulbünden hasıl oldu. Başkasından değil....

Başkasının (yani babanın) fiiliyle annenin rahminde hasıl oldu. Böylece nutfenin anne rahminde bulunması bir çeşit emanet olmuş olur. Sanki erkek, yanında istikrar eden nutfeyi kadının rahmine emânet etmiş oldu.⁴⁰⁷

İnsan Bir Emânettir

Hasan (ı- Basrî r.h.) buyurdular:

"Ey Âdem oğlu! Sen ehlinin arasında bir emânetsin! Günün birinde elbette gerçek sahibinize »hâk edecek (ve onu bulacaksınız)!"

Ve (sonra) Şâir Lebîd'in şu sözünü söyledi:

"Mal ve aile ehlileri bir emânetten başka bir şey değiller!

Hiç şüphesiz elbette bir gün emânetleri sahibine vermek gerekir!." ⁴⁰⁸

Kalp Bir Emânettir

Kalp de,

1- Ödünç,

2- İğreti ve

3- Emânet olan şeylerdendir.

Saib ne güzel buyurmuş:

Sana cevher olan Kalp. bir emânettir! Hakkın emanetine karşı

uyanık ol! ⁴⁰⁹

Âyet-i Kerimeler

Hakikat âyetleri tafsil eyledik"

Beşerin yaratılışını beyan eden bu âyet-i kerimeler ve benzen diğer âyet-i kerimeleri tafsilatıyla beyan ettik.

"İnce anlayışlı, fıkıh ehli olanlar için..."

Aklını kullanmakla inceliklere dalan ve ibretle bakıp ince tetkik eden kimseler için, demektir. ⁴¹⁰

Enfûsîve Âfâkî Âyetler

(Bu âyet-i kerimelerde) yıldızların anılmasıyla. "Bilirler" fiili zikredildi.

Ama, Adem oğullarının yaratılmasının zikriyle beraber,

"Fıkıh ederler," (fiili) zikredildi. Zira bu (yani

"Hem odur; O kî. Karada ve denizin karanlıklarında, yolu doğrultmanız için size yıldızları sebep kılmıştır. Hakikat, ilim ehli olanlar için âyetleri tafsîl eyledik." ⁴¹¹ Âyet-i kerimesi) âfâkî âyetlere işaret etmektedir.

Bu ise (yani,

"Hem odur; O ki, sizi bir tek nefisten halk etti. Demek, bir müstekarr (karar yeri) , bir de müstevda (emanet yeri) var. Hakikat, ince anlayışlı, fıkıh ehli olanlar için âyetleri tafsîl eyledik." ⁴¹² Kavı-i şerifi de) enfûsî âyetlere işaret etmektedir.

Hiç şüphesiz âfâkî âyetler, daha zahir ve daha açıktır. Enfûsî âyetler ise, daha ince ve daha gizlidir. Bundan dolayı fıkıhın (yani "Fıkıh ederler," fiilinin) zikredilmesi enfûsî âyetler için daha münâsip ve daha evlâ oldu... ⁴¹³

Fıkıh ve Fakih

⁴⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/656-657.

⁴⁰⁸ El-lzâh fi Ulûmi'l-Belâğah: c. 1. s. 205.

İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/657.

⁴⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/657.

⁴¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/657-658.

⁴¹¹ el-ErVâm: 6/97

⁴¹² El–EıVâm: 6/98,

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/658.

Zira fıkıh, gizli manâlara vakıf olmaktan ibarettir. Fıkıhın terkiibinin aslı, yarmak ve açmaya delâlet eder. Âlim ve Fakîh (olan zat), hükümleri yaran, hakikatlerini teftiş eden, hükümlerden kapalı olanları açan, demektir. Fıkıh, yüksek zekâ sahibi, hâzik (hünerli) ve inee nazar ve ileri görüşlü olmak (manasında) kullanılmaktadır. Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Fıkıh, lügatte sözün manâsını anlamaktır, Ancak bazen örfte fıkıh, gaybı bilmek manâsından ibarettir; istidrâk manâsı olmak üzere; kelâmın manâsını usûlden istinbât (mana çıkarırlar) ederler.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretlerinin "FaKîh" (kelimesiyle) vasıflanması caiz değildir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri istinbât yoluyla ilim ile vasıflanmaz. Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün eşyanın her birini gereği üzere bilmektedir. Haddâdî'nin sözleri bitti. ⁴¹⁴

İman, Tevbe ve Müşahedeye Davet

Sonra bu âfâkî ve enfûsî âyet-î kerimeler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin güzel ve bedîî sanatını beyan edip göstermektedirler. Bu âyet-i kerimeler,

1 -Şirk ehlini Tevhit ve imana davet etmektedir,

2- ihlas ehlini de şühûd ve ayana (Allâhü Teâlâ hazretlerini açıkça görür gibi olma haline) davet eder, (3/72)

3- Ma'siyet (günah) ehlini de dil ve Kalb ile Tevbe etmeye davet eder.

Muhakkak ki celil (değerli) nimetlerin zikredilmesi (ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına nimetlerini hatırlatması); o nimetlere şükrü ve hakkını bilmeyi, gerektirir. ⁴¹⁵

Gaflet

Her kavmin ve fırkanın tahkike varma yolu, hazretlerinin kendilerine in'âm ve ikram ettiği,

1- Tevhid-i efâl,

2- Tevhid-i Sıfat ve

3- Tevhid-i zât, Hasebinedir...

Akıllı kişiye düşen vazife, hakkı talep etmek için çalışmaktır. Zira ister âfâkî âlemlerin olsun ister enfûsî âlemlerin makamlarının tertibinden maksat, zahir olanların cihetinden zahire vasıl olmaktır. Ama hicabın (bütün perdelerin) aslı ise gaflettir... ⁴¹⁶

Hikâye (dünya)

Ve hikâye olundu. Şeyh Ebû'l-Fevâris Şâhîn hazretleri, bir gün ava çıkmıştı. bin Şucâ' eî-Kirmânî (k.s.) ⁴¹⁷

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/658-659.

⁴¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/659.

⁴¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/659.

⁴¹⁷ Şeyh Ebû'l-Fevâris Şâhîn bin Şucâ' el-Kirmânî (k.s.) hazretlerinin Adı Şâh bin Şucâ, künyesi Ebû'l-Fevâris'tir. Kirman pâdişâhının oğludur. Ebû Tûrâb Nahşebî. Ebû Hafs. Ebû Ubeyd Busrî ve Yahya bin Muâz gibi âlimlerle sohbet etmiştir. Ebû Osman Hîrî talebesi İken, Şâh Şucâ'nın izniyle Ebû Hafs'ın talebesi olmuştur. Tövbesinin sebebi şöyle anlatılır: "Şâh Şucâ dünyâya geldiği vakit, göğsünün üzerinde yeşil bir hatla "Allah celle celâlühü" yazılıydı. Gençlik zamanında gezip tozmaya, eğlenmeyi kendine iş edinmişti. Saz çalıp, şarkı söylerdi. Bir gece, bir mahallede, saz çalıp şarkı söylüyordu. Bir kadın evinden çıkıp, onu seyretmeye gitmişti. Kocasını uyanıp karısını evde göremeyince, dışarı çıkıp karısını Şâh Şucâ'yı seyrederken görünce, Şâh Şucâ'ya;

- "Ey zâlim! Tövbe etmenin zamanı gelmedi mi?" diye sordu. Şâh Şucâ' bunun etkisinde kalarak;

- "Geldi, geldi..." deyip elbisesini yırttı ve sazi kırdı. Eve gelip gusül abdesti alarak, kırk gün dışarı çıkmadı ve bir şey yemedi. Bunun için babası; - "Bize kırk yılda vermediklerini ona kırk günde verdiler." demişti.

Şâh Şucâ kırk yıl uyumadı. Uyumaması için gözüne tuz sürerdi. Gözleri bu yüzden devamlı kızarıp olurdu. Bir gece uyuduğunda, rüyasında anlatılması güç. çok güzel şeyler gördü. Bundan sonra onu nerede görseler, yanında bir yastığa dayanıp uyurdu. - "Belki Öyle bir rüya görürüm diye uyuyorum." derdi. Uyumağa âşık olmuştu. "Böyle rüyanın bir ânını, bütün âlemin uyanıklığına değişmem." buyururdu. Şâh Şucâ ile Yahya bin Muâz arasında iyi bir dostluk vardı. Aynı bölgede buldukları halde, Şâh Şucâ, Yahya bin Muâz'ın meclisinde bulunmazdı. - "Niçin Yahya bin Muâz'ın sohbetlerine katılmıyorsun?" dediklerinde, - "Doğrusu budur." derdi. Şâh Şucâ Kirmânî buyurdu ki:

- "Evliyayı sevmekten daha kıymetli ibâdet olamaz. Evliyayı sevmek, Allâhü Teâlâ'yı sevmeye yol açar. Allâhü Teâlâ'yı seveni Allâhü Teâlâ da sever." "Âbidlerin yaptığı nâfile ibâdetler arasında, evliyaya olan muhabbet gibisi yoktur." "Güzel ahlâk, başkalarına eziyet etmemek ve güçlüklerle katlanmaktır." "Yalan söylemekten, giybet etmekten ve hıyanette bulunmaktan uzak durunuz." Şâh Şucâ Kirmânî'nin Mir'ât-ül-Hukemâ isimli bir kitabı ile tasavvufa dâir birçok küçük risalesi vardır.

Şâh Şucâ Kirmânî'nin bir kızı vardı. Kirman valileri ona talipti. Şâh onlardan üç gün mühlet istedi. Bu üç gün içinde mescitleri dolaştı. Güzel namaz kılan bir genç gördü. Namazı bitirinceye kadar onu seyretti. Sonra yanına gidip:

"Ey genç, evli misin?" diye sordu. Genç;

- "Hayır." deyince, ona; "Kur'ân-ı kerim okuyan, takva sahibi ve güzel bir kızla evlenmek ister misin?" dedi. Genç;

- Bana kim kız verir ki. dünyâda üç dirhemden başka hiç bir şeyim yok." dedi.

- "Ben veririm, bu üç gümüşün biri ile ekmek, biri ile katık, biri ile güzel koku satın al."

dedi. Şâh Şucâ kızını o genç ile evlendirdi. Kızı, o fakir gencin evine girdiğinde, bir kuru

El-Kirmânî (k.s.) hazretleri, zamanın melikiydi. Av izini sürdü. Ta bir çöle düştü. Tek başına bir sahraya vardı. Bir de baktı ki bir genç, yırtıcı bir hayvana binmiş; çevresinde de yırtıcı hayvanlar vardı. Kirmânî hazretlerini gören hayvanlar, ona yürüyüp saldırmaya başladılar. Genç, yırtıcı hayvanları, Kirmânî (r.h.) hazretlerine saldırmaktan menetti. Kirmânî o gence yaklaştı. Ona selâm verdi.

Genç, ona;

-Mey şâh! Allâhü Teâlâ hazretlerinden, bu gaflet nedir? Dünya ile meşguliyetin seni âhiretten alıkoydu? Lezzetlerin, hevâ-ü hevesinle Mevlâ hazretlerine hizmet etmekten uzaklaştırdı! (Bütün bunlar neden?) Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine olan hizmetinde sana yardımcı olması için sana dünyayı verdi! Sen ise dünyayı Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı bir meşguliyete bir vesile ve yol edin!?" buyurdu.

Genç konuşurken, elinde bir yudumluk su bulunan bir acuze (kocakarı) çıka geldi. Yaşlı kadın elindeki suyu gence verdi. Genç içti. Arta kalanı da Şah'a verdi. Şah:

-"Bundan daha lezzetli, daha soğuk ve tatlı hiçbir şey içmedim," dedi.

Sonra acuze (kocakarı) kayıp oldu. Genç;

-"Bu dünya idi! Ailâhü Teâlâ hazretleri, onu benim hizmetime vekil kıldı (yani hizmetime verdi.) Ben herhangi bir şeye ihtiyaç duyduğumda; o şeyi hatırladığım an, onu hemen yanımda hazır bulurum. Sana ulaşmadı mı ki Allâhü Teâlâ hazretleri, dünyayı yarattığı zaman ona şöyle seslendi:

-"Ey dünya! Bana hizmet edene hizmet et! Sana hizmet edeni kendine hizmetçi kıl!"⁴¹⁸

Kirmânî, bunu gördüğünde, Tevbe etti. Kendisinde meydana gelen hâller (ve değişiklikler) meydana geldi....⁴¹⁹

Dünyaya Hizmet

Bazıları şöyle dediler:

-"Ben senin hizmetçilerinden olduğum için hizmet gördüm. Nimetlerinden gelen sürür, yanımda dönüp durdu. Çok hadiseler, bana gelip çatarı. Ben senin haşmetlilerinden olduğum için; Utanıp geri döndü...."

Allah'ım bizleri, (rahmet) kapına yapışanlardan eyle! Ve bizleri asla cenabından kesme (mahrum) etme!⁴²⁰

Nebatat ve Yeşillik

Yüce Meâlî:

Yine odur; 0 ki, semâdan bir su indirdi. Derken onunla her şeyin nebatını çıkardık. Derken ondan bir yeşillik çıkardık. Ondan birbiri üzerine binmiş dâneler çıkarıyoruz. Hurma ağacından da tai'mdan sarkan salkımlar ve üzümlerden bağlar, zeytini de, narı da birbirine benzer benzemez... Bakın her birinin meyvesine. Bir meyve verdiği vakit, bir de kemâle erişine. Şüphesiz, şu size gösterilene, imân ehli olanlar için birçok âyetler vardır."⁴²¹

Tefsîr-i Şerifi:

Suyu İndiren

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, semâdan bir su indirdi."

Hâseten... o da yağmurdur.

Sonra kelim, gayibten mütekellime iltifat etti.

Ve buyurdu:

-"(Derken) çıkardık," Azametimizle çıkarttık.⁴²²

ekmek parçası gördü.

- "Bu nedir?" diye sorunca, genç;

-"Senin nasibindir. Yarın sabah yemek için ayırmıştım." dedi. Şâh'ın kızı babasının evine doğru gitmeye başlayınca, genç;

-"Ah! Ben Şâh'ın kızının, benim yanımda durmayacağını bilmiştim." dedi. Kız bunu işitince;

-"Ben senin fakirliğin sebebiyle gitmiyorum, imânının zayıflığı için gidiyorum. Sen akşamdan, sabahın ekmeğini hazırlıyorsun. Ben ise babama şaşıyorum, bunca senedir yanındayım, bana seni haramlardan kaçan, dünyayı hiç düşünmeyen birine vereceğim derdi. Bugün öyle birine verdi ki, Rabbine itimat etmiyor, rahat içinde bulunmuyor. Bu evde ya ben kalırım, ya bu ekmek. Sen karar ver." dedi. Genç ekmeği bir fakire verdi. Şâh'ın kızı geri döndü ve onunla mesut olarak yaşadı. Şâh Şücâ 889 (H.276) da vefat etti. Daha geniş bilgi için Evliyalar Ansiklopedisine bakınız.

⁴¹⁸ Müsnedü'l-Firdevs: c. 5. s. 239, Uhûd-i Muhammediyye. İmam Şa'rânî

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/660-662.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/662.

⁴²¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/663.

⁴²² İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/663-664.

Biz Kelimesi

Nun "(Derken) çıkardık," Kullanılan ^kelimesi) azamet içindir. Cemi' için değii... Zira büyük mülk, kendi nefsinde kendisine ta'zfm için cemi'lafzıyla tabir edilir.⁴²³

Yağmur ve Nebat

Onun sebebiyle"

Yani bu su sebebiyle; vahdetiyle beraber...

"Her şeyin nebatım..."

Buğday, arpa, nar, elma ve bunlardan gayri bitkiler... "Şey-" Husûsidir. Her şey için nebat olması lazım değildir. Meselâ ağaç gibi.

"Yeşillikler" yerden çıkıp yeşeren şeylere denir. İster kendisinin gövdesi olsun; ağaç gibi, veya olmasın, otlar gibi...⁴²⁴

Sebepleri Yaratan

Suai: Eğer denilse ki; yağmur nasıl bitkilerin yeşermesine sebep kılınır? Fail (bir işi yapan zât) sebep vasıtası ile sebep fiiliyle yardım görmüş olur. Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri, sebeplerden (ve yardım görmekten) müstağnîdir. (Böyle bir şeye asla muhtaç değildir. Buna nazaran neden yağmur bitkilerin yeşermesine sebep kılındı)?"

Cevâp: Denildi ki: Yağmur, bitkiye götüren sebeptir. Onun doğmasına değil. Allâhü Teâlâ hazretleri, yağmur olmaksızın da bitkileri yeşertmeye kadirdir.....

Fail sebep ile bu sebepten yardım görmüş olur. Bu (hakikat) fail o sebep olmadan o işi yaratması mümkün olmadığı zamandır. Ancak o sebeple işi yapabilme imkanına sahip olduğu durumlarda fail sebepten yardım görmüş olur. (Meselâ) insan duvara (ve yüksek yere) ancak merdiven ile çıkabildiği durumlarda, merdiven yukarıya çıkma âletidir. Zahire göre, insan duvara (ve yüksek yere) merdiven sebebiyle çıktığı zaman, merdiven onun için bir âlet değildir. Zira insan merdiven olmadan da duvara çıkabilir...⁴²⁵

Bitkilerin Çıkarılması

iti "Derken ondan çıkardık."

(Bu kavî-i şerif) çıkarılan güzel şeylerin tafsilatına başlangıçtır. Tafsilat otların (bitkilerin) halini beyan etmekle başladı. Yani Biz, herhangi bir gövdesi ve dalı olmayan bitkileri çıkarttık, demektir.

"Yeşil..."

"Yemyeşil" manasınadır. Bu da nebat (bitkide) hariç olan şeydir. Habbe (ve dâne) den çıkan nebatın aslından türeyendir.

"Ondan çıkarıyoruz."

Bu kavî-i şerif, "Yeşil..."kelimesinin sıfatıdır. Yani biz bundan kendisinden tüeyen yeşil şubesini çıkarıyoruz, demektir.

"Birbiri üzerine binmiş dâneler..."

O da sümbüldür. Bazıları bazılarının üzerine yığılmış olan habbelerin (dânelerin) tanzîmi için, husûsî bir heyet (şekil) üzere olan sümbül...⁴²⁶

Hurma Ağacı

"Hurma ağacından,"

Bitkilerin (otların) halleri beyân ve tafsil edilmesinin hemen ardında ağaçların hallerini tafsil etmeye başlangıçtır... Bu mukaddem haberdir.

"Tal'ından (tomurcuğundan),"

Âmil'in fe harfi cerrinin) iadesiyle ondan (ağaçtan) bedeldir.

O (yani "Tal" (hurma çiçeği ve hurma tomurcuğu), hurma ağacından çıkan (tomurcuk) bir şeydir. O sanki

⁴²³ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/664.

⁴²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/664.

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/664-665.

⁴²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/665.

birbirine mutabık olan iki pabuçtur. Yük (hurma) ikisinin arasında dizilmiştir. ⁴²⁷

Kınvân

"Salkımlar..."

Bu kavlı-i şerif mübtedâ'dır.

ifâ "Salkımlar..." hurma ağacının Tal'ından (iek ve tomurcuklarından) hâsıl olur.

"Salkımlar..." kelimesi, Js kelimesinin cemiidir. Bu da ağaç için, zmn salkımı mesabesindedir.

"(Yakına) sarkan,"

Koparılması kolay ve koparan kişiye yakındır. Zira eğer hurma ağacı kk ise, oturan kişi bile ona ulaşabiliyor (salkımlarının' yere doğru sarkmasıyla...) Uzun bir kişinin gelip koparmasını beklemez. Veya i ie girmiş birbirine yakındır. Bunda ihtisar vardır.

Manâsı: Hurma ağacından, salkımları yere yakın olan ve kendisinden uzak olmayan (yiycekler) yarattık, demektir.

Âyet-i kerimede, uzakta olmayan ve yakın (yani bf "(Yakma) sarkan,") kavlı-i şerifiyle iktifa etti. Zira nimetler, yakın olduğu zaman, daha mükemmel ve daha büyük olur. ⁴²⁸

Hurma Ağacı Halamızdır

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Halanız (olan) Hurma ağacına ikram edin (değer verin ve ona iyi bakın). Zira muhakkak ki Hurma ağacı, (babanız) Adem Aleyhisselâm'in toprağının fazlasından yaratıldı. Ağaçlardan hiçbir ağaç, İmrân kızı Meryem'in altında (İsa Aleyhisselâm'ı) doğurduğu (Hurma ağacından) Ailâhü Teâlâ hazretlerine daha kerim değildir..." ⁴²⁹

Hamile Kadınlara Yaş Hurma

Doğuracak hamile kadınlara, (daha yeni olgunlaşmış hurma yedirin. Eğer yaş hurma olmazsa, kuru hurma yedirin... ⁴³⁰ Hadıs-İ şerif sona erdi. ⁴³¹

Loğusa Kadına Hurma

Bu hâdis-i şerifte zikredilen Loğusa kadınlara yaş hurmanın yedirilmesi (emrinde) zahir oldu ki, Hazret-i Meryem, Loğusa halinde ilk yaş hurma yiyen kadındır. Hazret-i Meryem, İsa Aleyhisselâm'ı doğurduğu zaman, yaş hurma yemişti. Ailâhü Teâlâ hazretleri, Meryem sresinde buyurduğu gibi:

-"Bu suretle ona hâmil oldu ve bu hamli ile uzak bir yere çekildi;22

Derken ağrı onu bir hurma dalına götürdü. Ay!' dedi; olaydım bundan evvel leydim ve unutulmuş gitmiş olaydım!23

Derken ona altından nida etti: Sakın mahzun olma* Rabbin senin altında bir su arkı vcda getirdi.24

Hurmanın da dalını kendine doğru silkele, üzerine derilmiş taze hurmalar dökülsün ..." ⁴³²

Ayva Yemek

Ayvannın fazileti hakkında haberler varid oldu:

-"Peygamberlerden bazıları, Allâhü Teâlâ hazretlerine, ümmetinin çocuklarının çirkin doğmalarından şikâyet ettiler. Allâhü Teâlâ hazretleri o peygambere vahyetti:

-"Onlara (mmetine) emret! Hamile kadınlarının (hamileliklerinin) nc ve dördüncü aylarında ayva

⁴²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhı'1 –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/665.

⁴²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhı'1 –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/666.

⁴²⁹ Keşfü'l-Hafâ:511,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhı'1 –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/666.

⁴³⁰ Keşfü'l-Hafâ:511,

"Hurma" kelimesi, Kur'ân-ı kerimin hepsinde, üzümden önce zikredildi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, müminleri hurma ağacına benzetti. Çünkü hurma ağacı başıyla içer. Hurma ağacı kesildiği zaman hemen ölür. Hurma ağacının her parçasından faydalanmak mümkündür. Sadece el-Kehf süresinin şu âyet-i kerimesinde üzüm. hurmadan önce zikredildi:

-"Ve onlara İki adamı temsil getir: Birine her türlü üzümden iki bağ vermişiz ve ikisinin de etrafını hurmalarla donatmışız, ikisinin arasına da bir ekinlik yapmışız." El-Kehf: 18/32.

Bu konuda daha geniş bilgi için; Keşfü'l-Hafâ: 511 hadis-i şerifin şerhine bakınız.

⁴³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhı'1 –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/667.

⁴³² Meryem: 19/22..23.24.25,

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhı'1 –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/667-668.

yedirsinler!" buyurdu.
Çünkü onda cenin tasviri vardır. Ayva çocuğun güzel olmasına sebep olur..."⁴³³

Üzüm

"Ve,"
Yani "Onunla çıkardık."
"Bağlar,"
Bostanlar, olan
"Üzümlerden..."

Bu kavlı-i şerif, "Her şeyin nebatı," kavlı-i şerifinin üzerine atıftır.
Burada ayrıca oii-. "Bağlar," kelimesinin ziyâde olarak zikredilmesi; geçen ve gelecek olan diğerlerinde olduğu gibi cins isminin zikriyle iktifa edilmemesi (yenilmemesi); belki üzümden tam olarak faydalanmanın mümkün olması, bu taifenin çoğunlukla bağ halinde bir arada bulunmalarıyla olmasındandır.⁴³⁴

Bağlar

Kesif olan, bazısı bazısını örten her bitkinin olduğu yere cennet denilir. cennet kelimesi. "örttü" kelimesinden gelmektedir. Örttüğü zaman böyle denilir.
"Üzümler" kelimesi, "üzüm" kelimesinin cemiidir. Üzüm kelimesi Farsça'da; kelimesidir.⁴³⁵

Zeytin ve Nâr

"Ve zeytini de, narı da..."
Yani biz yine zeytin ve nâr ağacını da çıkarttık, demektir.
"Birbirine benzer,"
Yani ikisinin yaprakları birbirine benzer ve her ikisinde de başından sonuna kadar dallarının üzerini kaplamışlardır.
"Ve benzerinin gayri,"
Meyveleri birbirine benzemezler...⁴³⁶

Meyveler

Farisî tefsir'de buyurdu: "Birbirine benzer,"
Ağaçların üzerinde oldukları halde, bazıları bazılarına benzer; yaprak hallerinde iken...
"Ve benzerinin gayri,"
Meyve haline geldiklerinde birbirine benzemezler... Meyvelerin tatları değişiktir. Kimi ekşi, kimi tatlı ve kimi de ekşilik ve tatlılıkları değişik oranda birbirlerine galiptir (ve böylece tatları birbirine benzemez....)
"Bakın,"
Ey muhataplar! İtibâr nazarıyla bakın!
"Her birinin meyvesine..."
Her ağacın meyvesine bakın... "Bir meyve verdiği vakit, 11
Meyveleri çıktığı zaman, zayıf ve kendisinden faydalanmayacak halde olandan nasıl meyveleri çıkarıyor.
"Ve kemâle erişine..."
Olgunlaşma halinde nasıl büyüklüğe dönüyor, menfaat ve lezzet sahibi oluyor.
"kemâle ermek ve olgun olmak" kelimesi aslında masdardır. Erdiği zaman, meyveyi olgunlaştırır...
"Bir meyve verdiği vakit," kavlı-i şerifi, "Bakın," kavlı-i şerifi için zarftır.
Meyvelerin hepsi bir topraktan yeşermeleriyle ve bir su ile sulanmalarıyla beraber; meydana gelme vaktinin başından ta olgunlaşma anına kadar ibretle bakmaya emri; nasıl değiştiği, zıt hallere girmektedir, geçmiş hallerine zıt haller almaktadır... İşte bütün bu değişikliklerin ve hallerin meydana gelmesi;

- 1- Kadir,
- 2- Hakîm,
- 3- Alîm,

⁴³³ Kaynağını bulamadım.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/668.

⁴³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/668-669.

⁴³⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/669.

⁴³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/669.

4- Bu âlemin müdebbiri ve
5- Yaratıcı ve terbiye edicisinin;

a) Rahmet,

b) Hikmet,

c) Maslahatına muvafık olarak yaratmasına dayanmaktadır... Kurtubî, tefsirinde buyurdu:

Bu "kemâle ermek ve olgun olmak" tabiri, meyvenin satışının kendisiyle caiz olduğu bağlı olduğu olgunlaşmadır. Bu da,

1- Meyvenin yenilmesi hoş,

2- Başına gelen felâketlerden emin olduğu andır...

Bu da Süreyya yıldızının doğması anında Allâhü Teâlâ hazretlerinin adetlerini icra etmesiyle olur...⁴³⁷

Süreyya Yıldızının Doğumu

Rivayet olundu.

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet etti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sabahleyin Süreyya yıldızı doğduğu zaman; şehir ehlerinden, âfet kaldırılır."⁴³⁸

Süreyya yıldızının doğumu Mayıs ayının 12'sinin sabahına rastlar. Bu da baharın üç aylarının birincisinin başlarıdır. Bahar ayları, Mart, Nisan ve Mayıs'tır.⁴³⁹

Âyetler

"Şüphesiz, şu size gösterilene..." Kendisine ibretle bakmayı emredilen şeylere işaretler. "Âyetler vardır..."

Kadir, hakim ve bir olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin büyüklüğüne delâlet eden büyük âyetler vardır.

"İmân ehli olan kavim için..."

Hususiyyetle iman ehli olanlar zikredildi. Çünkü iman ehli istidlal ve ibretle bundan faydalanmaktadırlar⁴⁴⁰ ... (3/74)

İşârî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Muhakkak ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, inayet semâsından, hidâyet suyunu indirir. Ve onunla marifetlerin ve sıraların çeşitlerini çıkarır;

1- Zühd, (yasaklı şeylerden sakınma, ibadetle vakit geçirme)

⁴³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/669-670.

⁴³⁸ Müsned-i Ahmed: 8503,

⁴³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/670-671.

⁴⁴⁰ Suyun inmesi, bitkilerin, çimin çıkartılması, "indirdi", "çıkardık" diye mazi sığasıyla ifade edilmiş olduğu halde, "birbirine binmiş taneler" kısmı "çıkartırız" diye istikbâl sığası ve kelimesinin sıfatı olarak güç hâlinde gösterilmesi ve tomurcuğun, salkımların bu minval üzere bunlara atfedilmesi dikkate şayandır. Bununla Mekke'de bu âyetin indiği sırada İslâm dininin henüz o çim, o tomurcuk misalinde olduğuna. Kur'ân'ın gökten inen bir rahmet bulunduğuna müminlerin geleceklere o cennetler ve olgunlaşmış meyveler gibi olacağına da işaret edilmiştir. Fahreddin Râzî der ki: Burada önce hububat, sonra hurma, üzüm, zeytin, nar dört çeşit ağaç zikredilmiş ve ekin (ziraat), ağaçlardan öne alınmıştır. Çünkü ekin gıda, ağaçların meyveleri yemiştir. Gıda ise yemiştenden öncedir. Sonra hurma, diğer yemişlerden öne alınmıştır. Zira hurma. Araba göre gıda yerindedir. Bir de filozoflar, hurma ağacıyla hayvan arasında bir çok hususta benzerlik bulmuşlardır ki. bu kadar benzerlik, diğer bitki türlerinde bulunmaz. Bu mânâya işaret olarak Peygamberimiz {s.a.v.} demiştir ki: "Halanız Nahle'ye (hurmaya) ikram ediniz. Çünkü o Adem'in tînetinin kalıtımından yaratıldı". Hurmanın arkasından da üzüm zikredilmiştir. Zira üzüm. meyve türlerinin en şerefliisidir. İlk ortaya çıkan filizlerinden son haline kadar kendisinden faydalanılır. Filizinden ilk zamanlarda incecik yeşil iplikler çıkar ki ekşimtrak lezzetli bir tadı vardır. Ve bundan yemek yapmak da mümkün olur. (yaprağından edilen fayda da bilinmektedir) Sonra koruk çıkar ki, bu da gerek hastalara ve gerek sağlıklara hoş bir yiyecektir. Bundan ince zevk, safrahlılara faydalı şuruplar da yapılır. Yemeklere konacak ekşi de kaynatılır ki ekşili kaynatılmışların en lezzetlilerindedir. Tam üzüm olunca da yemişlerin en tatlısı, en iştahlısıdır. Yaş üzümü askıya asarak bir sene veya daha çok biriktirip saklamak da mümkün olabilir. Ve bu gerçekten biriktirilip saklanan yemişlerin en tatlısıdır....

Üzümlün en güzel şeyi çekirdeğidir. Doktorlar bundan bir takım tertipler yaparlar ki zayıf ve nemli mideler için çok büyük faydaları olur. (Gerçekten zamanımız doktorları da üzüm çekirdeklerinin çiğneyip ezerek yemek, şartıyla faydalarının çok büyük olduğunu beyan etmekte bununla ittifak halindedirler) Hasılı üzüm "yemişlerin sultanı" denmesine değer bir meyvedir. Aynı şekilde zeytinden de faydalanmak pek çoktur, tanesi yenir, yağının da yemek ve diğer hususlarda ne kadar büyük faydası ve çok kullanılır olduğu malûmdur. Nara gelince, nar gerçekten acayip bir meyvedir. Bu önce dört şeyden oluşmuş bir cisimdir. Kabuğu, zarları, çekirdeği, suyu. İlk üçü yani kabuğu, zarları, çekirdeği, soğuk, kuru, yoğun, tutucudur. Hem bu sıfatlarda çok kuvvetlidir. Suyu ise bunların zıddına olarak gayet tatlı, yumuşak ve yumuşaklığa çok yakın bir içecektir. Ve huyu, tabiatı mutedil olanlara çok uygundur. Zayıf mizaçlı olanları takviyesi vardır. Bir yönden gıda ve bir yönden de ilaçtır. Şu halde nar, düşünüldüğü zaman üç kısımdaki tam yoğunluk ve suyundaki yumuşaklık ve itidal ile yaratıcı Teâlâ bunda iki değişik zıddı toplamış gibidir. Yani bunda "benzeyen ve benzemeyen" mefhumundaki uygunluk ve zıtlık kanununun açık bir örneği vardır. Elmalı tefsiri: c. 3, s. 1997.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l -Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/671.

2- Fetva,

3- Aşk,

4- Takva ehlinin mertebelerinin hasebince çıkarır...

Zira Kalp, bahçe gibidir. Kendisi için hazırlanan şey ondan neş'et edip ürer. Yeşeren her bitki, kendi toprağının tercümanıdır.⁴⁴¹

Bitki Toprağın Tercümanıdır

Mesnevî'de buyurulduğu gibi:

"Yer yüzünde, eğer şükür etmezse, kendisi değildir. Her zeminin tercümanı kendisinde yeşeren bitkidir⁴⁴² ..."

⁴⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/672.

⁴⁴² Mesnevî'de bulamadım.

İsmail Hakkı Bursevi (k. S.) Ruhü'l –Beyan Tefsiri, Fatih yayınevi 7/672.